

WESSELÉNYI ANNA

özv. CSÁKY ISTVÁNNÉ

(sz. 1584 † 1649)

ÉLETRAJZA ÉS LEVELEZÉSE.

IRTA

DEÁK FARKAS.

BUDAPEST, 1875.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

Franklin-Társulat nyomdája.

ELŐSZÓ.

Wesselényi Anna a Wesselényi család eddigelő ismeretes legrégibb női tagja s a számos tagban virágzó gróf Csáky család ősanja, most midőn a mult idők sötét homályából kibontakozván, századok mulva az én igénytelen bemutatásom mellett, ha tán csak egy pillanatra ismét előtérbe lép: megérdemli, hogy ne csak a rokonok és utódok által — hanem a nagy közönség részéről is némi előzékenységgel fogadtassék; mert általa s valóban szép levelei által vált lehetővé, hogy egy a XVI. században született s a XVII. század első felében élt magyar matronát mint édes anyát, családja vezértagját, művelt és tehetséges író, a közélettel való viszonyában és magányéletében különösen, teljesen megismerhessünk.

Ez időkorból történetünknek csak egy női alakját ismerjük meglehetősen közről, Lorántffy Zsuzsánnáét, ki I. Rákóczi Györgynek neje s II. Rákóczi Györgynek édes anyja volt, de minthogy ő fejedelemné volt, életviszonyai más tekintetek alá esnek s a Wesselényi Annáéval csak kevésbé hasonlíthatók össze.

T. olvasóim tájékozásul csak egy pár szót bátorkodom előrebecsátani. Én ugyanis már három év óta az első gróf Csáky István volt tárnokmester élettörténetének megírásán munkálkodom, s csak működésem folytán győződtem meg, hogy Wesselényi Anna

életrajza, mint kisebb epizód, nem szorítható fia élettörténetébe. Sokkal önállóbb egyéniség volt ő, hogysem bárhol csak mellékletként szülhetnénk róla s így született e kis mű, mely mindazonáltal a fia élettörténetéhez mintegy bevezetőül szolgál. A kezeim közt levő anyagból tehát csak azt használtam fel, a mi közvetlenül az anyát jellemzi, s szintén ez okból vettem fel néhány levelet, melyek a nagyaszszonyhoz voltak intézve, vagy legközelebbi környezetére vonatkoztak.

Az ekként szerkesztett művet kegyes olvasóim elé bocsátva, nyugodtan várom bölcs ítéletüket.

Budapest, 1875. május 17-én.

A szerző.

I. RÉSZ.

ÉLET- ÉS JELLEMRAJZ.

I.

Hazánk XVII-ik századi eseményeit tanulmányozgatva s az előtérben álló személyekkel, több-kevesebb ideig foglalkozva, nem egészen a háttérben, egy tiszteletre és szere-
tetre méltó matronára találtam. Tanulságos élettörténete, eredeti egyszerűsége, ősmagyar jellege, műveltsége és vallá-
sossága, józan észjárása ép úgy mint előítéletei, apró önzései és hibái, — egész lényét s gondolkozásmódját feltáró s a kort tekintve szép magyarsággal írt levelei: mind azt bizo-
nyítják, hogy ő korának hű tolmácsa s az ama korbéli ur-
asszonyoknak valódi mintaképe volt. Eléggé érdekesnek látszott tehát előttem, hogy őt másokkal is megismertessem s történelmünk és irodalmunk lapjain számára egy kis helyet kérni szerencsés kötelességemnek tartsam. Nehány év előtt alig hogy nevét ismertem a családfák ágairól, de már az is ígért valamit, mert oly törzsből származott, melynek későbbi női tagjai egész korunkig a szépség, értelmesség és műveltség fényes tulajdonaival dicsekedhetnek.

Egyébiránt a kronika keveset s a hagyomány sem sokkal többet foglalkozott vele; idősebb emberektől csak annyit hallottam róla: „volt régen, régen egy tudós Wesse-
lényi Anna, a ki apácza lett s Lengyelországban halt meg“. Ez adat vajmi kevés, főként, ha látni fogjuk, hogy fele sem

igaz; de van benne némi ingerlő, mert kérdéseket támaszt: hogyan jutott a tudós névhez, valjon igazán volt-e apácza? s miért végezte életét Lengyelországban? Mind e kérdésekre azonban eddigelő viszhang sehonnan sem jött.

Míg végre a magyar történelmi társulatnak 1872-ik évi, oly sok tekintetben gazdag eredményű szepesvármegyei kirándulása alkalmat nyújtott, hogy az eddig oly kevésbé ismert Wesselényi Annával bővebb ismeretségre léphessünk.

Az első adat mit róla megtudtam, hogy mint három gyermeknek, egy leány- és két fiúnak édes anyja már 21 éves korában özvegyen maradt s az előmbe tárt nagy halom iratok közt hatvannál több eredeti magyar levelére találtam¹, melyek közül az elsőt 1612-ben s az utolsót 1649-ben írta.

Igy már meg fogom ismerni őt — gondoltam — mert szellemdús hölgyek gyakran egyetlen levélben is elmondják egész életüket, lerajzolják alakjukat, megismertetik jellemöket, hát oly sok levélben mennyi mindent ellehet mondani. Mindamellett a feladat nehézséggel jár, mert Wesselényi Anna eddig előttünk ismeretlen lévén, sem a történelem, sem a hagyomány nem ad bizonyos közkézen forgó, elfogadott körvonalokat, melyeket csak helyre igazítani, kijavítani vagy csak kitölteni kellene, hogy a kép hiven álljon elénk s így csak e most talált s néhány évi szorgos kutatás után szerzett adatok összeállításától függ, hogy alakja, jelleme s egész személyisége — minthogy nem szándékozom gyöngeségeit sem palástolni vagy elhallgatni — mások előtt is oly rokonszenves és szeretetreméltó legyen, a mint teljes tisztaságában én előttem áll.

Mind férje a „nagy“ Csáky István, mind fiai: az első gróf Csáky István és gróf Csáky László, hatalmas szerepet játsztak a politikában: de ő, bár sokszor igen tevékenyen, csak mint nő és anya vett részt kedveseinek nagy küzdelmeiben.

¹ E levelekhez Merz Pál úr szives közbenjárása által jutottam, kinek az említett kirándulás alkalmával tett buzgó fáradozásaiért és utasításaiért sok köszönettel tartozom. D.

Hiven szeretett mint feleség, mélyen érzett mint édes anya, a honleányi kötelesség s az erkölcsi tisztaság iránt a szenvedélyességig fogékony volt; a gyermeknevelés felől kora nézeteit messze túlszárnyaló felfogással birt s meggyőződését e részben a mennyire csak lehetett mind gyermekei mind unokái körül érvényesíteni törekedett; mindezek mellett nem tartozik azon híres történelmi személyek közé, kik a háziasság s nőiség határain túl — néha éppen e miatt nagyon alásülyednek, néha pedig a hősköltemények és tragoediák magas körébe emelkednek.

Ha be tudom bizonyítani, hogy Wesselényi Anna a XVII. századi hű feleség-, szerető, gondos anya-, munkás gazdasszony-, vallásos érületű s mivel magyar hölgynek kiváló példánya volt, ezáltal történelmi jelentőségét megállapítva, céloznak eleget tettem; és minél ritkébbak történetirodalmunkban az ily közlelről vizsgált s részletesen ismert alakok: annyival inkább, meg vagyok győződve, senki sem fogja megbánni, hogy míg e sorokat olvasta, idejének egy kis részét e majdnem három századdal ezelőtt élt urasszony bizalmas társaságában töltötte.

* * *

Wesselényi Anna saját leveleiből merített adat szerint 1584-ben¹ született Krakkóban vagy Landskronon; mint-hogy szülei csak 1587-ben költöztek haza Lengyelországból.² Atyja I Wesselényi Ferencz volt, anyja pedig Sárkándi Anna (előbb Békési Gáspárné, 1579 nov. óta özvegy) hogy e Wesselényi mikor született, adatok hiányában meg nem határozható. Gyermekkorától fogva a Báthori István körében élt,* a kit aztán Lengyelországba is elkísért.³ Vitézül

¹ 1647-ben kelt levelében írja: „már 63 esztendő terhét hordozom“.

² Lásd Kövári: „Erdély Tört.“ IV. k. 43. lap. „Wesselényi és Gyula végkép oda hagyták a lengyel küzdteret“.

³ „Wolfg. Bethlen“ keresdi kiadás 356. és 384. lap.

* Némelyek állítják, hogy ifju korában Békésy hűve lett volna; s csak bátyja Wess. Miklos békítette volna ki Báthorival. Ez nem való. Lásd 1590 apr. 7-én kelt lengyelhonosítási levelének hivatalos másolatát a kir. kamarai levéltárban 515 fasc. sz. 43.

katonáskodván és vezérkedvén a király kegyeit anyira megnyerte, hogy egyik legbensőbb embere s kincstárnoka lett s tőle báróságot, Krakkó vidékén a landskroni és az erdélyi részekben, a Jakcsi család kihaltával a 26 faluval bíró hadadi és nádasi uradalmakat nyerte¹ 1584-ben². Ez időtájban 1581-ben vagy 1582-ben³ nőül vette az 1579-ben⁴ elhalt Békési Gáspár özvegyét, Sárkándi Annát, Sárkándi Pál és Nyári Krisztina leányát, kivel, egyebek közt, Kecs-kemét város egy negyedét kapta. Első gyermekök volt István (a nádor W. Ferencz atyja), kinek I neje volt Dersffy Katalin, II neje Balassa Ilona, III pedig Szentmiklósi Anna Mária⁵; a második gyermek volt Anna Csáky Istvánné; a harmadik Erzsébet Olpany Sapieha Pálné (férje előtt magtalanul halt el 1615-ben⁶ és a negyedik Pál a mostan élő Wesselényiek törzsatyja.

Mikola után, Lehoczki, Budai Ferencz, gróf Kemény József és Kővári László egymástól átírva állítják, hogy ez említett I Wesselényi Ferencz másodszor is nősült s Nyári leányt vett nőül. Nagy Iván e második házasságot egyenesen tagadja. Én pedig a kamarai levéltárban legújabbban felde-

¹ A magyarföldi adományokat Báthori Gábor 1612-ben megújította. Erről az eredeti okirat a Teleki család levéltárában van Marosvásárhelyt.

² Doboka vármegye jeles monografja, Hodor Károly téved, midőn írja, hogy 1514-ben (?) Gycke a hadadi Wesselényiek birtokába ment. Mert Wesselényi Miklós a Fejes család magva szakadtával 1575-ben kapta Gyekét Báthori Istvántól, mikor a hadadi előnévnek híre sem volt a Wesselényiek-nél, minthogy I. Ferencz 1584-ben kapta Hadadot — a mely évben pedig Wesselényi Miklós Gyekében meghalt. Lásd a „Századok 1874“ évi folyamát 310. lap.

³ Gyulaffy Lestár a „Kulesárféle Kronika“ 51. lapján így ír: „1584-ben Lengyelországba rendeltettem mélt. Wesselényi Ferencz menyegzőjére, mely királyi pompával tartatott a krakkói várban.“ Lehet hogy a király Báthori ekkor tartotta meg a lakodalmat, de már elébb össze keltek, mert W. A. maga jelzi születését 1584-re, Istvánt pedig folytonosan bátyjának nevezi. Budai F. is azt írja, hogy Békésiné két-három évi özvegyiség után férjhez ment Wesselényi Ferenczhez.

⁴ Némely történetírónk szerint Békési G. csatatéren esett el, de ez nem áll. Ő Grodowban betegségben halt meg 1579 nov. 26-án s Vilnába temették el. Öcsse Gábor esett el Pleszkov alatt 1581-ben mint Budai F. és Bethlen Farkas írák.

⁵ Lásd Kamarai lvtár. 510 fasc. 27. sz.

⁶ Lásd Kamarai lvtár. 509 fasc. 39. sz.

rített adatok nyomán határozottan Nagy Ivánhoz csatlakozom; mert ugyan is Wesselényi Ferencz 1595 vége felé már „quondam“-nak¹ s neje Sárkándi Anna az ő özvegyének neveztetik² és Bekiesz Ulászló lengyel nemes néhai hadadi Wesselényi Ferencz hátrahagyott özvegyének Sárkándi Annának némely jószágokat ad zálogba 1607-ben, mely adatok tisztán kimutatják, hogy W. Ferencznek második házasságáról szóló tudósítások alaptalanok.

Wesselényi Anna tehát édes anyja Sárkándi Anna gondjai alatt nevedett s az akkori időkhöz képpest a legkitűnőbb nevelésben részesült. Nem csak, hogy a gazdaszszonykodásnak akkor megkívántató ezerféle ügyeihez és apróságaihoz jól értett, de rendszeres erkölcs- és vallástani ismeretekkel is birt, később hosszú özvegységében némileg elsajátította a német nyelvet, megtanulta a pörlekedést, jártas lett a politikában, nagy könnyűséggel írt és levelezett sok jeles emberrel, oly időkorban midőn például menyee Forgács Éva (a nádor leánya) alig volt képes egy pár sort leírni.

Gyermeksége első éveit Lengyelországban Krakkóban, Gdowban és Landskronon töltötte, mert szülei valószínűleg csak is 1590 táján költöztek végkép Hadadra s ekkor lett erdélyi leánya Wesselényi Anna is s itt szívta magába azt az igaz magyarságot, mely tetteiből, szavaiból s leveleinek minden sorából kisugárzik.

Atyja I Wesselényi Ferencz, mint említém 1595-ben halt meg s így ő továbbra özvegy édes anyjával és testvéreivel maradt hátra s úgy látszik legtöbbet Hadadon tartózkodtak. Életök azonban nem volt egészen csendes és nyugodalmas, mert a lengyelek, kik lengyelországi jószágokhoz képzelt vagy valódi jogot tartottak, sokat háborgatták s az özvegynek és növekedő fiainak gyakran be kellett menni Lengyelországba részint a Krakkó vidéki törvyszék idézéseire,³ részint a gazdaság folytatásának felügyelésére.

¹ Kamarai lvtár 511. fasc. 32. szám. ² 509. fasc. 37. szám.

³ Lásd a „kamarai levéltár“ 509. fasc. 35. 37. sz. 510. fasc. 2. 3. sz.

Igy a kis Anna is már korán hozzá szokott a fáradságos utazásokhoz, melyekben aztán egész életén át anyi része volt, s hozzá ahoz, hogy míg bátyja már mint ifjonez a peres dolgok után, a prokatorokhoz, törvényszékekhez járkált, addig ő a gazdaság rendbetartásánál segédkezzék gondteljes édes anyjának.

II.

Ily életmód mellett hamar nagy leány lett a gyermekből s Anna alig mult 14 éves, már a szépség s jóság hírében állott, hiszen fiához intézett egyik levelében maga is említi egykori szép termetét s ezen felül derék s okos leánynak is tartották. Az utókor számára nem jegyezték fel kérőinek számát, de azt látjuk, hogy Erdélyország egyik legjelesebb férfja keresztszegi Csáky István lett vőlegénye és férje 1600 körül.

E Csáky Istvánnal először 1595-ben találkozunk a történelemben. Azt írja ugyan is Bethlen Farkas, hogy midőn Báthori Zsigmond a kitörésre kész forradalommal szemben állva, igaz hiveit maga körül akarta gyűjteni s azokhoz leveleket intézett, — írt egyszersmind Csáky Istvánnak, kivel valami rokonságban volt és Gyulafi Lászlónak e két jeles ifjunak is, hogy rögtön hozzá menjenek.¹

s 514. fasc. 46 számaít. Wesselényi Ferencz Báthori Istvánnal mint magyar kísérő ment Lengyelországba 1576-ban s ott részint a királytól nyert ajándékozás — részint vásárlás, cserélés, zálog útján sok birtokot szerzett — melyekre nézve mint a király fő emberétől nem kérdezték s nem is igen kérdezhették, hogy valjon van-e birtoklási joga Lengyelországban. De a király, Báthori Istvánnak 1585-ben decz. 13-án történt halála után a magyarok patronus nélkül maradván, a lengyelek mindjárt felszólaltak a magyarok s különösen Wesselényi Ferencz birtoklási joga ellen s követelték hogy lengyel indigenatusságát bizonyítsa be, mit Wesselényi csak úgy teljesíthetett, hogy a Báthori után következő III Zsigmond lengyel királytól az indigenatust megszerezte 1590-ben (Lásd a „kamarai levéltár“ 515. fasc. 43 szám. E privilegiumnak hivatalos másolata.) E körülmény csak nem teljesen kizárja ama nézetet, mintha a Wesselényi család lengyel származású volna. (E diplomát aztán fiai is kihirdették a lengyel országgyűlésen 1611-ben.)

¹ W. Bethlen Hist. L. p. 543. (Editio Keresdiniana.) Porro Sig. Bathoreus litteras mittit et Stephano Csakio, qui aliqua coquatione ei erat conjunctus necnon Ladislao Gyulafio (Iuvenibus preter generis vetustatem studio et fide erga Sigismundum singulari) etc.

Csáky meg is jelent s kétségtelen hogy részt vett ama fejedelmi tanácskozásban, mely az 1595. augusztusi áldozatokra a halálos ítéletet elhatározta. Később 1598-ban Maria Kristiernát Kővárból Gyulafehérvárra kíséri és így 1600 körül mint egy 30 éves ember lehetett. A hadjáratok és politikai teendőktől szabad idejét jószágain Almáson, Egeresen s még inkább Adorjánban és Keresztszegen töltötte — s a mint Almásról Keresztszegre utazott, Hadad vára útjába esett s hogy került volna el figyelmét két nagy embernek Békési Gáspárnak és I Wesselényi Ferencznek özvegye s az özvegynek viruló szép leánya, kik épen Hadadvárában laktak.

Azon időben a társas élet még fejletlen lévén, a szerelmes történetek lefolyása általában sokkal egyszerűbb volt mint jelenben. Rendesen a szülék előre határoztak ¹ s legfennebb az idősb rokonok, a család bölesei hozzá járulásával szemelték ki az össze kötendő párokat — s míg a fiu tartozott atyjának engedelmeskedni — más felől a leányosháznál nagy sértésnek vették ha egy nem rokon ifju csak úgy látogatóba ment, azt hitték a leánynyal akar konspirálni. ²

Ha az ifju részéről kész volt a terv és belenyugvás, e szándékot valami távolabbi rokon vagy házi barát, gyakran — főként a katolikusoknál — lelkész által bejelentették s alkalmat módot kértek a találkozásra — „a szemben lételre“ ha aztán egymásnak megtetszettek, akkor a fiu családjának legfőbb tagja tette az innepélyes megkérést, mire kiadatott a válasz, s kijelöltetett az innepélyes a nyilvános eljegyzés — a gyűrűváltás napja — mely már teljesen kötelezőnek s a visszaszalépés bármely részről nehéz sértésnek tartatott. Ugyan ekkor állapították meg a menyaszszonyi hozományt, hogy mennyi pénzt vagy melyik jószágot

¹ 1651-ben Csáky Ferenczet börtönbe zárta atyja, hogy nem akarta elvenni a neki szánt Homonnai kisasszonyt.

² Özv. Forgács Zsigmondné meglátogatta Csáky István mielőtt nagyobb leányát Évát megkérte volna s az anya oly haragba jött, hogy így kiáltott fel: ha anyját s nagybátyját nem tekinteném, soha oda nem adnám a leányt.

mi módon kapja a menyaszszony és hogy a vőlegény halála esetére mit vagy mennyit kötle felesége részére és az egybekelés napja is meghatározott.

Ezek legtöbbször írásba is foglaltattak s vegyes házasságoknál írásba vétetett az is, hogy a férj megengedi miszerint neje saját vallását háborítlanul gyakorolhassa — ily ígéreteket lehet olvasni mind a katolikus mind a protestans férjek részéről.

Hogy ezen formaságból Csáky István és Wesselényi Anna közt menyti tartatott meg részletesen, meg nem határozhatjuk, de hogy Csáky neje részére bizonyos összeget kötött le, Wesselényi Anna leveleiből kétségtelen, de bizonyos az is, hogy ő ez összeget fiaitól soha fel nem vette s csak élete utolsó éveiben — midőn Krakóban egy házat akart venni és erre pénzt kért — említi hogy: néhai édes atyátok úgy is sokkal többet kötött le nekem.

Hihető, hogy Csáky mint már férfikorban levő ember az özvegy Wesselényinével s ifju leányával minden közbenjáró nélkül maga végezte el ügyét, legfennebb nagynénje Csáky Anna, özvegy Praepostvári Bálintné — a leány részéről pedig az egyetlen — férfikorban levő rokon gyekei Wesselényi Gáspár — Miklós fia, Annának unokatestvére — vehettek részt az összeházasításban; mert Wesselényi István Anna testvérébátyja (a nádor atyja) ekkor csak 16—17 éves ifju s Pál, még Annánál és Erzsébetnél is kisebb, éppen gyerek volt.

A házasság azonban habár, csak rövid ideig tartott, boldog volt, mert 1605-ig azaz Csáky halála éveig három gyermekök született u. m.

Anna, István és László; s e mellett az öreg Wesselényinével is folytonosan jó egyetértésben éltek, mert Csáky¹ a házasságot követő években is többször tartózkodott Hadadban, s ha országgyűlésekre vagy esataterre szállt, ifju

¹ Lásd Csáky István (a „nagy“) levelét az év folytán megjelenő: „Okiratok a gróf Csáky család kassai levéltárából“ czimű munkában.

nejét s apró gyermekeit anyósánál, a jó karban tartott hadadi várban hagyta.

A történet írók Bethlen Farkas, János, Istvánffy, Szalárdi, Szilágyi, Kővári bőven tárgyalják Csáky közpályáját s a kronikások széltében „nagy“ mellék névvel illetik s maga Kemény János is így ír róla: „az országnak interregnumában, Báthori Zsigmond idejében az öreg (idősb helyett) Csáky István ország generalisa volt, igen hasznos, jó ember s evangelicus ember volt¹.“ De fényes pályájának délpontjáig sem jutott, midőn a halál lesújtotta 1605. szeptember elején Medgyesen az országgyűlés alatt s mint többen írják erős gyanu volt, hogy méreg által öletett meg az élte virágában levő jeles férfi.²

A férj közelebbi ismertetését és jellemzését azonban alkalmasabb helyre és időre kell halasztanom, mert hiszen ő nejével alig öt-hat évet élt s ugyan ezen időben fejtven ki a politikában és hadviselésben is a legnagyobb tevékenységet, vajmi kevés időt tölthetett vele s a nő jellemének fejlesztésére vagy éppen átalakítására tartós befolyással nem lehetett.

Wesselényi Anna csak 21 éves volt, midőn özvegyen maradt s ha míveltségére, gazdagságára és ifjúságára gondolunk, biztonnal valószínűnek tartjuk, hogy újra voltak kérői; ő azonban bizonyos „cultust“ helyezett özvegyiségébe s közel ötven évig folytonosan „árvának“ nevezte magát. Kegyelettel ragaszkodott férje emlékéhez és sokkal hitebben szerette gyermekeit hogy sem idegen férfi nevét véve fel s idegen hajlékba telepedvén, őket magukra tudta volna hagyni.

Midőn egy rokona férje halála után máshoz ment, Wesselényi Anna fellázadva szól róla hogy: még a gyászévet sem tudta bevárni! s midőn nagyobb fia harmadszor akart nőülmenni egy ifju hölgyet így ajánlott neki: vedd nőül

¹ Kemény János. „Önéletírása“ 225. lap.

² Lehoczky Stemma 79. lap: „in flore aetatis veneno extinctus.“ Istvánffy XXXIV. liber 506. lap.

mert ha előbb meghalnál, koporsójáig le nem vetné a gyászruhát.

Ilyhűséggel tartotta meg ő is özvegyiségét s a gyászruhát egész életén át hordozta. A hirtelen de örökre távozott férj nevére hagyta nevét, három gyermekét s öröklött és özszeszerzett nagy vagyonát és neje c hagyományoknak a hatalmas porlekedőkkel s a később bekövetkezett családi viharokkal szemben is hűséggel s hogy úgy mondjam hősiességgel felelt meg.

III.

Az olyanféle emberek, mint Csáky, kiknek fejében nagy tervek forrnak, kik nagyravágyásuk s vagyonszerzési ösztönük kielégítését széles alapokra fektetvén, abban a meggyőződésben élnek, hogy az idő majd a betetőzésig mindvégig rendelkezésükre fog állani: ha útjukban a véletlen halál által elgázoltatnak: rend szerint nagy zavarban szokták hagyni ügyeiket s a sokat ígérő jövődőt, a csillogó látszatot a valóság hihetetlennek tetsző rideg prozaisága váltja fel.

Csáky ügyesen forgolódott a politikában s jószágokat kapott Báthori Zsigmondtól, Mihály vajdától s Bástával is trafikált és a léczfalvi országgyűlés bár általában megsemmisítette Mihály vajda adományait, a Csákyéra nézve kivételt tett, mert ő a hazáért rendkívüli érdemeket szerzett.

E birtokokban azonban nem tudta magát megállandósítani. Fogaras várát s uradalmát például 1601. febr. 3-án kapta — s birta is egy pár évig, de látva, hogy fejdelemmé nem lehet, gondolta, hogy az új fejdelem akár ki legyen e nagy uradalomban, melyet rendszerint a fejedelmek szoktak birni, egy könnyen nem fogja megerősíteni, hirtelen tehát a Básta közbenjárására egy pár magyarországi várral cseréli el Szádvár, Sáros, Szendrő (?) — s így Fogarast elhagyá, de mi előtt a magyarországi várakat átvehette volna, meghalt s özvegyének és gyermekeinek sok küzdelembe került a jog fenntartása.

Csak például hoztam fel e körülményt, mert kisebb birtokaiban is gyakori volt a hasonló eset¹ s ezért az özvegyet és a gyermekeket minden oldalról perrel támadták meg. Halála után még nyolcz évvel is 1613-ban özvegye egy kassai polgárhoz így ír: „Kd. levelét megadák nekem, kiből ír Kd. az szegény uram adossága felől, mivel Kdnek adosa maradott volt . . . nem lehetett egyéb benne sok foggyatkozásim miatt halogatnom kellett“ stb. s a birtokok tisztázásával mentegeti magát, de igéri hogy közelebből őt is megelégti.²

De ez örökös perlekedés között is szivjósága, nemes kedélye s édes anyai gondossága egy pillanatig sem változott. Rendesen abban a birtokban tartózkodott a hol jelenlétét legszükségesebbnek tartotta. Szilágy Somlyó, Almás, Egeres, Buza, Vécs, Keresztszeg, Adorján egymást felváltva szolgáltak lakásául.³ Ez utóbbi helyen való tartózkodásáról Szalárdi a következő érdekes körülményt említi fel: „Báthori Gábor fejedelemnek 1613. október 11-én Váradon a Velenceze-utczában felmészárolt teste annyiban is elég méltatlan gyalázzattal illetetett a háládatlan világtól, hogy egy hitvány kasos szekéren, két teheneken hurczoltatott Adorjánig a hol híre lévén benne az öreg Tsáki Istvánnának, (nem nagyon udvarias, mert Csákyne ekkor csak 29 éves volt; talán itt is idősb helyett áll az öreg szó?) ki akkorban még neveletlen árva fiai ott való házoknál talált vala lenni, a nagy jeles fejedelem ember veszedelmén, siralmas sorsán s méltatlan esetén nagyon megesvén szive a kegyes uri

¹ Lásd a perlekedést a gróf Wass családdal Balázsháza miatt. Czegei levéltár Fasc. Litt. V. több s különösen a 10-ik szám alatt.

² Allítólag fejében forgott, hogy mint sem a bécsi kormánynyal percljen inkább eladja a gyermekek szádvari jogait valami hatalmas embernek — de ebbe a gyámtárs Prepostvári nem egyezett bele (?) Vas. Ujság 1863. 26. szám valamint Nagy Ivánnál is.

³ Mint özvegy és gyermekeinek gyámja bírta: a szilágy-somlyói, keresztszegi, adorjáni, szádvari, sárosi (?), margitai, nagy-almási, gorboi, egeresi várakat s a buzai, noszolyi, feketelaki, balázsházi, örményesi, bakosi, bezdedi, kendermezei, sejteri stb. részjóságokat; saját birtokai voltak a vécsi, tárkányi, kecskeméti jóságok s több birtokok (Landskron, Dembno, Gdow stb.) Lengyelország krakkói kerületében.

aszszonynak maga hintó-szekerén s lovain kísértette s küldte volt Ecsed várába.“

Szilágy-Somlyóról pedig 1612-ből ír kedves barátnéjának özv. Pacsot Ferenczné sz. Balassa Annának egy szíve szerint való levelet, melyben kéri, hogy ne vegye rossz néven hosszú levelét: „mert csak ez is vigasztalásomra vagy on mikor Kdnek írhatok.“

E levélből látjuk azt is, hogy mily gonddal van nagyobb már 10 éves fia István tanulására, hogy még az országgyűlésre, a fejdelem elibe sem örömet bocsátja: „mert az efféle sétálás mind idegeníti elméjét a tanolástól.“ Irja hogy már leánya nevedezőben, számára keztyűről s jövőre udvarhölgyről („vén aszszonyról“) is gondolkozik, elbeszéli Varkucsne¹ történetét, — Szilvási Boldizsárné szomorú sorsát² s e közleménynyel Marosujvár történetét illetőleg eddig ismeretlen, s érdekes adatokat hoz napvilágra. Szigorral szól a korán férjhez menő özvegyekről, bátyja nevelési rendszerét kárhóztatja s beszél ánya betegségéről, saját háztartásáról és több más apróságokról, melyek akkor csak a jó barátnénak voltak szánva, ma azonban mindnyájunk előtt jellemzők és érdekesek.

Más felől azonban úgy látszik bele nyugszik, hogy Szilágy-Somlyót elveszik a Báthoriak s maga aztán készül máshova; portékáit egyelőre Hadadba szándékozik küldeni s maga Almásra vagy Adorjánba menni.

Addig pedig ott éli világát csendes háztartása körében; beteges „vén aszszonyával“ Katalinnal s pajkos varrólányaival; kik úgy látszik ifjak, szépek és egészségesek. Szinte kifogyok a lányokból — írja Pacsotnénak — Dorkát férjhez adtam s immár csak három maradt, azok is igen

¹ Második Varkocs György, Báthori Gábor hive, Brassó mellett vitézül harczolva esett 1611-ben július 9-én. Első neje volt beregszói Hagymási Margit; második neje, kiről itt szó van bedegi Nyári Borbára. Wagner. Anna. Scp. IV. 219. lap.

² Cseszeliczky Szilvási Boldizsárné sz. Pernyeszi Erzsébet. Ugy hiszem hátrahagyott özvegye volt a Huszton szerencsétlenül kivégzett Gálfi Jánosnak (?).

gyárló varrók, de „Erzsók — el nem hinné Kd, milyen deli, kivált, ha annyit ehetnék a mennyit akarna“. Kellene még két-három leány neki, csak ne lennének olyan szépek mint Dorka s Erzsi, mert azokat mindjárt férjhez viszik s más baj is van velük, pèdig nála nélkül egy kendőt se tudnak beszegni a haszontalanok s több efféle. Hanem azért szokás szerint együtt ülnek valamelyik alkalmas helyen nyáron a palotán¹ vagy a széles tornáczon, télen kisebb szobában vagy a nagy kemence körül a leányok házában: a kis Panna valami keszkenyőt szegélyez, az édes anyja egy pár kézelőt himez, a leányok ezt, azt varrogatnak nagy gyorsasággal, nagy komolyan, szemüket sem emelik fel, míg a nagyasszony köztük, csak egyenes kérdésre felelnek nagy szemérmesen, az esti harangszóra mindenki imádkozik s ha pater Vársárhelyi egy: „Laudatur Jézus Christus“-sal a szobába lép, mély alázattal felel mindegyik: „Mind örökké amen!“

Ha aztán a lelkésznek valami közlendője van, vagy levél érkezett s a nagyasszony a szomszéd szobába megy, az ifju leányok nagyot lélekzelve kaczagó szemekkel néznek egymásra s hirtelen lódobogást hallva a keskeny ablakokhoz sietnek, hogy a vár udvarára nézhessenek, hová éppen akkor érkezett Erdély belsejéből egy csinos nemes legény az alig 25—26 éves ifju Vadas Gábor.

Igy telt el öt, hat s tiz esztendő, mely idő alatt Wesselényi Anna különböző jószágaiban tartózkodott a mint a szükség kívánta. Így találjuk 1612. május 24-én Szilágy-Somlyóban; 1613-ban aug. 24-én s még októberben is Adorjánban; 1618. nov. 20-án Nagy-Károlyban, 1622. jul. 20-án Vécsen; 1623. febr. 14-én Örményesen; 1624. oct. 14-én Trencsin-Tepliczen s mindenik helyről, egy-egy érdekes levelét tartották fenn számunkra a családi s más levéltárak. Ezekből látjuk, hogy életét nagybórára még mindig patriarchalis egyformaságban töltötte. Néha fel-feljajdul, egyik-másik peres ügye miatt s kedves barátnéja Balassa Annához inté-

¹ Így nevezik Erdélyben a tágas ebédlőtermeket.

zett második levele csaknem egészen ily fajta fohászkodás — de minden mélyebb felindulás nélkül, a mint azt az özvegy asszonyoknál mai napság is gyakran találjuk — mert hiszen melyik özvegyasszonynak ne volna pere? s melyik mondhatná el, hogy ötlet senki se akarja megkárosítani és hogy úgy folynak dolgai, mintha a megboldogult néhai „lelkem kedves férjem“ élne?

Gyermekeinek nevelése, a gazdálkodás, s a jószágok rendbentartása képezte minden gondját. Gazdasági levelei noszalyi Fekete Jánoshoz, fiához Istvánhoz s az utóbbi években (1625-től kezdve) Vadas Gáborhoz vannak intézve, kikkel — habár alárendelt tisztjei voltak — a legtöbbször oly gyöngéden s oly bizalmasan levelezett, mintha a család tagjai lettek volna. De másfelől az is igaz, hogy levelei néha bizalmatlanságot árulnak el, nem annyira a tiszték jelleme és becsületessége iránt (mert a rosszat nagyon nehezen hitte el) mint inkább tehetségük iránt, s ennek következtében oly véghetetlen részletességgel ír egy nagy birtok minden dolgairól, mintha a gazdatiszték csupán e levelek végrehajtógépei volnának s ők maguk semmit se tudnának, semmit se látnának, semmit se gondolkodnának. Fekete János oly előkelő, tanult és művelt ember volt, hogy Kolozsvármegye vice ispánjának akarja választani s Wesselényi Anna mégis oly részletesen adja elibe a makkoltatás, a ló- és marhatartás, aratás, kaszálás, borvásár, koresmárlás, buza-eladás, szilva-iz-főzés, disznóölés stb. dolgait, mintha valami ifjonez kulcsárnak írna, úgy hogy az olvasó néha hajlandó e részletes utasításokat asszonyos bőbeszédűségnek tulajdonítani — mindamellett reánk, harmadik századi utódokra nézve megvan e leveleknek is az a hasznuk, hogy teljes világitásba helyezik annak az időnek mezei és házi gazdasági viszonyait.

A mi gyermekei nevelését illeti, leányát mindvégig maga mellett tartotta s a mint annak fennmaradt 7 leveléből is látható, igen jól nevelte. Hihető, hogy az István tanítói a kisasszonyt is oktatták. — Mindamellett nem lehet mon-

dani, hogy élete szerencsés lett volna. Nem volt-e elég szép? vagy valami ismeretlen esemény felzavarta kedélynyugal-mát? vagy talán ama kor vallásos rajongása vett erőt az anyán és leányán egyaránt? elég az hozzája Csáky Anna soha sem ment férjhez, hanem 1625-ben Pozsonyba a Cla-
rissa-apácák közé vonult s onnan írta leveleit édes anyjá-
hoz, öcséséhez Istvánhoz s jó barátjához Vadas Gáborhoz.

István hasonlókép a háznál nevededett; legalább eddig nem igen találtam nyomára, hogy nyilvános iskolába járt volna, ha csak Nagybányán nem, hol 20 éves kora körül több ízben tartózkodott. Első tanítójául Csejti¹ uramat említi édes anyja, ki világi ember volt, mert neje is az udvarban tartózkodott. Később aztán jezsuitapaterék is taní-
tották, különös gondot fordítva a vallástanra, az egyháztör-
ténetre, erkölcstanra és a romai classicusokra. Ezeken kívül a latin és német nyelvet jól megtanulta; már fiatal korában írt levelei a bibliából és latin írókból czélszerűen alkalma-
zott idézetekkel vannak ékesítve.

Pedig rendszeresen nem sokáig tanulhatott, mert sokat kellett járni a perek miatt, korán dolgai után kellett nézni s e mellett szerette a lovakat², a nőket, a vadászatot, melyek a komoly tanulásnak mind útjában állottak. A szép lovak nevelése, tartása, betanítása összeválogatása élte utolsó ide-
jéig kedvencz foglalkozása volt. Nagybányán, Kolozsvárt, Károlyban, Váradon gyakran fordult meg s rövidebb-hosz-
szabb ideig tartózkodott, hol szép fogataival, bőkezű költé-
sével s meglepő szépségével nem egy ifju lánynak s me-
nyecskének zavarta meg a fejét, mit nagybátyja Prepost-
yári szemére is vetett. Mindezek mellett mint elsőszülött nagy tekintélyben állott mind édes anyja, mind az udvar-
tartás összes személyzete előtt.

A második fiu László úgylátszik korán elhagyta az apai, vagyis inkább anyai házat. Ugy tetszik nekem, hogy

¹ Egyszersmind a család régi bizalmas embere.

² Mind édes anyja, mind saját nyilatkozataiból többször olvashatni, hogy a lótartásnak, lónevelésnek, szép lovaknak kora ifjuságától kezdve szen-
vedélyes barátja volt.

a mint a fiuk a gyermekéveket meghaladták, egymással nem igen tudtak békében élni. Mindkettő ~~hittelen~~ haragú, uralkodni szerető s mérges természetű volt — csakhog' István-nál a sértés a soha nem feledés komorságába ment át; László kedélyesebb és humoros természete rövidebb idő alatt tudott felejtetni. Valószínű, hogy László már kis korában is járt iskolába Monostoron vagy Kolozsvárt s jó tanulónak kellett lenni, mert különben nem volna megérthető, hogy a tudós Simándi István vezetése alatt egyenesen a gráci egyetembe küldötte volna édes anyja — a hol pedig, a mint tudva van, több évet töltött. A két fiu 1624 végén s 1625 elején az István mátkasága alkalmával s tán a lakodalomkor is találkoztak, de aztán később, midőn már mindkettő emberkort ért, nem tudok esetet rá, hogy egymást meglátogatták volna s együtt legfennebb a Brandenburgi Katalin udvartartásában, egyik-másik pozsonyi országgyűlés alkalmával találkozhattak. Az édes anya nagyobb tekintélyben tartotta Istvánt; többet járt az ő ügyeiben — az igaz több baja is volt István-nak — teljes tisztelettel sőt ragaszkodással volt iránta, de igen sok apró vonásból egy-egy szóból, egy-egy megjegyzésből tisztán látható, hogy kisebb fiát Lászlót jobbnak tartotta s szeretni sokkal inkább szerette.¹

A mi azonban ép a fiuk nevelését illeti, érdekesnek találom az Örményesen (Erdélyország) 1623. febr. 4-én kelt s Fekete Jánoshoz intézett levélből a következő helyet megemlíteni:

„Mondtam vala Marha Tamásnak valami hizlalni való marhát is venne buza árán, az kit Csáky László számára fel kellene hajtani; mondta vala, hogy az én ökreim között is vagyon úgy tetszik őt; ha az marha nem halna és képes árán ember megvehetné bárcsak tizenkettőre tölthetné; az gorboi jószágban is írta vala Oláh Boldizsár, meghalt emberek marhái vannak, azokkal együtt mennyire tölthetnék? Irja Simándi uram semmit arról ne gondolkodjam, hogy pénzt küldjek fel, mert ott semmi pénz nem kél, hanem csak az, kin az császár képe vagyon; különben modunk nincsen

az neki való pénzküldésben, hanem marhát kell felhajtánunk. Azért Kd láttassa meg, menyi lehet az, kit kihajtat-hatunk, mert Keresztszegen is írtam Albert uramnak felőle, ott is a mit szerezhetnek; erre való képest Marha Tamás is az mit szerezhet; képes árán szerezzon, Kd hagyja meg neki stb. „Egy a teplici várban 1624. október 14-én kelt s ugyan ezen Feketéhez intézett másik levélben pedig ez fordul elő: „Az Simándi uram háza felől nem tudom ha adtam volt-e tanúságot, ha nem tartoznám is vele sokat érdemelne; az megcsináltatást Balázs Györgyre kellene bízni, látna hozzája, idő lévén hozzá két nap alatt az fáját meghordhatják stb.“

E két adat sajtóságos világításba helyezi az akkori nevelés-ügyet. Egyfelől, a mennyiben tudjuk, hogy Csáky László a Simándi István gondnoksága alatt Grácban tanult, e levélből látjuk, hogy az édes anya a tanulási költségeket szarvasmarhákka fedezte, melyeket Erdélyből a német határ-városokba hajtattván eladatott s az ott bevett pénzt adta a tanulók rendelkezésére, mert az erdélyi pénzt nem vették volna el Stiriába; másfelől kitetszik Wesselényi Anna jósága és gondossága, midőn Simándi fáradságait azzal is kívánta jutalmazni, hogy számára — Simándinak talán ősi vagy ajándékba nyert telkén — házat építtetett.

És így folytonos gondoskodás, örökös tevékenység közt üzve egymásután a mindennapi lét óráit, csak azt vette észre, hogy gyermekei megnőttek s már más módon is gondoskodni kell róluk — nyilvános pályára állítani, megosztogatni, megházasítani! mindez a szegény özvegyasszony-nak sok töprenkedést sok álmatlan éjszakát okozhatott. Ugy látszik arra volt legnagyobb kedve, hogy Bethlen Gábor hírneves fényes udvarában lépjenek fel s aztán, ha majd eljön az idő, az udvar körül házasodjanak s ez a tervezgetés elég alkalmatosnak látszott a kivitelre — de azért sok más-ként történt — s a mennyiben beteljesedett is, több bánatot okozott az édes anyának, mint örömet.

Az 1624-ik év őszén Trencsin-Tepliczére ment az

özvegy, hogy bátyját, Wesselényi Istvánt s ennek családját meglátogassa, vele ment nagyobb fia István s leánya Anna és oda rendelték Gráczból Lászlót — sőt úgy látszik, hogy István már a megelőző nyár folytán is járt e vidéken, de az 1624 okt. 14-én kelt levélben még csak említés sincs téve azokról a fontos eseményekről, melyek már a legközelebbi egyik legérdekesebb levélnek fő tárgyai.

A jelzett levélben panaszkodik a nagyasszony s leplezve boszszankodik a tisztre s minden valószínűséggel önmagára is, hogy miért nem volt gondosabb s hogy a szükséges költsékezt, például a szekerek vasalására, miért nem engedélyezte vagy miért nem rendelte meg. Írja hogy a hitvány szekerekkel való élelemszállítás Erdélyből Trencsin vármegyébe nem fizette ki magát, mert csak szekérjavításra annyit költött az útban, hogy azzal mindent megvásárolhatott volna. Lám a Kornizsné szekerei Bécsig is felmentek — írja panaszosan — mert jó móddal készített vasas szekerek voltak; míg ő már szálfákra (bizonyosan a Vág vizén érti) rakatott mindent.

E levél kétségtelen bizonyítványt nyújt arról, hogy ha egyik vagy másik erdélyi dámának valami politikai vagy perlekedési ok miatt Bécsben kellett telelni: kamráját Erdélyből szállított élelmi szerekkel töltötte meg. De kövessük a néhol ugyan helytelenül fösvénykedő, de mindig gyermekei javáért fáradozó nagyasszonyunkat.

IV.

Valamint a mai világban, úgy hajdan is az édes anyáknak egyik legfontosabb teendője volt leányaik férjhez adása s fiaik megházasítása. És az idő eljáván a maga dolgában, Wesselényi Annára nézve is bekövetkezett, hogy gyermekei elhelyezéséről kellett gondoskodnia; nem a szó amaz értelmében, hogy talán megélhetésök felől aggódott volna, hanem csakis annyiban, a mennyiben a szárnyrabocsátás mindig fontos körülmény minden szülő- s minden gyermekre nézve.

De habár a Csáky fiukat mindenki gazdag fiuknak tartotta abban az időben, mégis mind a kettő jó házasságot keresett (s talált is) s mind a kettő jó szívvel bele egyezett, hogy testvérnénjük Anna zárdába menjen¹; legalább nem kell kiházásítani a közös vagyomból s egyik-másik jószágból nem kell kiadni a lehető leánynegyedét.

Egyébaránt a vagyonszerzés azon korban is ép oly élenken foglalkoztatta az embereket, mint most, s ha tekintjük, hogy akkor a vagyont képviselő ékszer, fegyvert, földbirtokot csak a nemes birhatott, pillanatra úgy tetszik, mintha a vagyon-szerzési ösztön s ennek túlzása a kapzsiság ama korban csak a nemesség jellemvonása lett volna. Annyi bizonyos, hogy ezen korbeli őseink is minden alkalmat és módot, a hol vagyont lehetett szerezni, mohón ragadtak meg. Ilyen mód és alkalom pedig sehol sem kínálkozott kedvezőbb alakban, mint a házassági szerződéseknél.

Az e korbeli Wesselényiek* és Csákyak élettörténetét megismerve, talán hajlandók lennénk őket túlságosan önzőknek s kapzsiaknak tartani, de egyszersmind a mentség is kész számukra, mert olyan volt koruk erkölcase és világnézlete s hibájuk, ha van, csak negatív, a mennyiben nem tudtak e részben a kor színvonalán felülemelkedni.

Wesselényi Anna nagyobb fia Csáky István már ifjú korában sokkal önfejűbb, sokkal büszkébb természetű volt, mintsem engedte volna, hogy számára más keressen feleséget; hanem mint jőni-menni szerető fiatal ember felsőmagyarországi jószágain tartózkodó nagybátyját Wesselényi Istvánt 1624. nyarán meglátogatta; betekintett Kassára, Nagy-Szombatba, Pozsonyba az ország akkori főbb városaiba, megfordult a tepliczi fürdőn s valahol megpillantotta a szelid természetű, ártatlan kedélyű, az elragadóan szép árva-

¹ Sőt még költséget sem akartak a leánynak adni, nagybátyjukkal Prepostvári Zsigmonddal együtt — miért Wesselényi Anna egyik levelében meg is rója őket.

* Wesselényi Istvánnak (W. Anna testvérbátyjának) három neje volt: Dersffy Katalin, Balassa Ilona és Szentmiklósi Anna, s mindenik gazdag leány volt.

Forgács Évát¹, szive forró szerelemre gyuladt s elhatározta, hogy ez lesz az ő felesége.

Minden valószínűség arra mutat, hogy az ifjú hölgyel beszélt és egyetértett, mert azt a hallatlan merészséget követte el, hogy mielőtt innepélyesen fellépett volna, vagy legalább szándékát a mostoha anyjával² tudatta volna, egyes egyedül látogatást tett a leányos háznál, miáltal az őrző mostohát annyira felhíaragította, hogy emiatt az egész házasságnak csaknem végképpen el kellett vala maradnia. Csákyt azonban nem nagyon zavarta a mostoha anya zsörtölődése, mert édes anyját és nagybátyját Wesselényi Istvánt felkérte, hogy számára a leányt kérjék meg.

Mind Csáky István, mind Forgács Éva a legelső rangú házasulandók közé tartoztak mind a családi származást mind a vagyonosságot illetőleg; s Wesselényi István és Wesselényi Anna is azt hitték, hogy csak szájokat kell felnyitni s a szép Forgács Évát csak úgy karjaik közé dobják. Özv. Forgácsné is azt hitte, hogy minden szeszélyeskedést elkövethet, mert az ő mostoha leányát még az erdélyi fejedelem is szerencsének tarthatná. De némi részben mindketten csalódtak. Wesselényi Anna e dolgok felől így ír Vadas Gábornak, hű emberének:³ „bizony nem mi fujjuk az tánczot, hanem más és úgy látom a szerint kell tánczolni“. A megkérés deczember végén, vagy január elején történt s azt gondolták, hogy már január végén vagy legfennebb a farsangon hazaviszik a menyecskét, — szó se volt róla — a mostoha hallani sem akart eféle beszédet: „Az urfi minden hír nélkül ide beállott s a leányasszonynyal akart egyezkedni — mintha én nem is lettem volna, pedig itt minden tőlem függ, itt egyedül nekem, özvegy Forgács Zsigmondnének van köze mindenhez; — bizony oly nehézségemre volt, hogyha nem nézném a bátyját

¹ A néhai 1621-ben elhalt Forgács Zsigmond nádornak 2-ik feleségétől Thurzó Zsuzsánnától maradt leányát.

² Az említett néhai Forgács Zsigmond 3-ik neje s özvegye: Pálffy Katalin.

³ E levél egészben véve egy érdekes korrajz. Kelt 1625. jan. 3-án. A kelet helye nincs megnevezve.

Wesselényi uramat s kegyelmedet az édes anyját meg sem engedném hogy a leány szóba álljon vele, — én ezután se akarok tudni az urfiról semmit, mondá elég nyersen a mostoha s még csak ne is gondolják, hogy olyan hirtelen postán oda adom a nádor leányát.“

Hiába hozta fel Csákyné hogy ő meszsze lakó s ily roppant távolságba nem járhat oly gyakran és hogy ők már készen vannak a lakodalomra; hiába emlegette Wesselényi István, hogy ő beteges ember, hogy Lengyelországba készül, honnan évekig sem akar visszatérni — sőt hasztalan támogatta kérésüket a nagy tekintélyű bíbornok Pázmány is, Forgácsné nem hajlott. „Én bizony azt vélem — írja W. A. Vadas Gábornak — az Istennek angyala leszállott volna is, ez szándékától ki nem üthette volna ő nagyságát,“ hogy ő csak Husvét után adja oda a leányt, mert nem ahoz való hogy csak jőjenek s ily gyorsan elvigyék.

A két kérő az anya és nagybátya csak beleegyeztek, de az ifjú Csáky oly haragba jött e makacsságon, hogy ott akarta hagyni az egész házasságot s anyjának csak nagy bajjal sikerült visszatartóztatni: „Meglásd jó fiam, az mit kezdettél, ha mindenben kedved szerint nem lehet is, akaratodban változás vagy kedvetlenség ne legyen, mert ez immár minnyájunknak tisztességében jár.“

Végre is a gyűrűváltás megtörtént s lakodalom napjának és helyének meghatározása a vőlegényre bízott; előbb Gácsra gondoltak, de meszszeinek találták a nádor és bíbornok-érsekre nézve — pedig ezek nélkül ez a lakodalom meg nem lehetett a mostoha véleménye szerint — végre is Heretneken állapodtak meg.

A regényes ügy e részén átesvén, Wesselényi Anna mint jó gazdaszszony a dolog prozai oldalára gondolt. „Az husvét után való idő az effélére esztendő által a legroszszabb; sem széna, sem fű, mindenféle marha ilyenkor a legroszszabb, — minden az erszényből leszen, sokba telik, pedig immár ennyire haladván a dolog (uri) menyezőnek

kellene lenni, mégis az költségbe a mi megtérhetne.“ Így írogatott hű tisztjeinek, hogy nagyba készüljenek. Mire szükség is volt, mert azokban az időkben ily főuri lakadalmakon három-négyszáz, sőt több ember is szokott együtt lenni. Valamire való nemes urfi tiz, tizenöt lovas nélkül meg sem jelent. Hogy a lakadalom, mely napon történt meg Heretneken s miképen folyt le, közelebbi adatok hiányában el nem mondhatjuk — de azt tudjuk, hogy már ez év szeptember havában (1625.) Csáky István gyönyörű feleségével Nagy-Almásan Kolozsvármegyében volt, a következő telet pedig Kolozsvárt töltötte.

A mi a közpályákat illeti, az anya azt ohajtotta, hogy fiai a nagy hirben álló Bethlen Gábor erdélyi fejedelem udvarában keresték volna szerencsájüket s találtak volna a rangjokhoz és miveltségökhöz méltó kitiüntetések, mert az 1625-ik év nyarára kisebb fia is végkép haza tért a gráci egyetemről; de István egyelőre jószágaira vonult; Lászlót pedig inkább a magyar király környezetébe vonták hajlalmi és barátai, hol nem sokára fényes hivatalokat is nyert s szintén igen jól házasodott nőül vévén Bathyány Magdalénát.

Ugyanazon évben dőlt el Csáky Annának W. A. egyetlen leányának sorsa is, a mennyiben a szent Kláráról nevezett apáczák közé lépett a pozsonyi régi zárdába.

„Bizony jó Vadas uram — írja W. Anna 1625. jan. 3-án — szintén most bús szívvel vagyok; az lányom bevittele immár csak előttem vagyon. Tagadhatatlan az anyai szívet igen érzem. Beadását pedig semmiképen el nem vehetném két ezer tallérnak alatta; bizony elég nehéz és keserves nékem, hogy mindenből csak evel költözik ki az Csáky nemzetből. Kiköltözni egyszer is zálogul minden arany mívemet kelle oda adnom, olyan formán, hogy esztendeig legyen helyben, ők is ne nyuljanak hozzá, esztendő után kell az két-ezertallért letenni.

Én nyilván három vagy négy ezer tallérért sem hagynám oda veszni, de mihez tudtam nyulni, ha az erdélyi ál-

lapot nem engedte, hogy ennek is valamit szerezhetünk volna. Talán pedig Prepostvári uram tetszéséből azatyjafiai is, ugyancsak semmivel akarták volna kiadni. Az lelki ismeret aztán hadd nyugodjék, az más világra való dolog és könnyen szokta ember hagyni.“

Könyvek közt hagyta Pozsonyban jó leányát s könnyezve ment vissza Erdélybe oly szándékkal, hogy ezután Almásról az ős fészekből Egeresre teszi át lakását; mert amint említve volt Almást az ifjú pár foglalta el. Egeres is erősített hely s merőváros volt abban az időben, habár nem volt nagyobb szerű vára, mint pl. Almásnak, de másfelől előnye volt, hogy nem feküdt a nagy országút szélén és oly központi helyen s így nem is volt kitéve a jövő menő katonák örökös alkalmatlankodásának.

Még ezen esztendő vége felé a két fiu Csáky István és László meg is osztozott — Istvánnak nagyobb részeit az erdélyi, Lászlónak a magyarországi birtokok jutottak, mely alkalommal úgy tetszik István nagyon is igénybe vette az elsőszülöttségi jogot s Lászlót a miben lehetett rövidítette. Később az 1626-ik évi januárban Csáky István az anyja hintáját kérte valami útra vagy városi használatra, anyja azonban így felel: „A kocsit jó fiam be nem küldhetem (t. i. Kolozsvárra), mert a Csáky László szekere annyira elromlott, semmi úton el nem mehet rajta, azt a kocsit kéré el, azon fog menni Kassára tudod Csáky Lászlónak csak egy kocsija sem juthat, az egy hitvány hintómat több kénytelenség alatt, szükségét látván oda kelletik adnom stb.“

Az osztozás azonban nem idegenítette el egymástól a testvéreket, s habár a több százra menő családi levelek közt semmi nyoma sincs, hogy Csáky László az osztály után valaha Erdélyben megfordult volna, az édes anyjok lett a közvetítő, ki mindkettőjüket segítette tanácssal s mindkettőért járt, utazott eleget; különösen László a mikor csak lehetett magához hívta, vitette s a míg csak tartóztatni lehetett, házatól el nem bocsátotta.

Sőt az osztály alkalmával az özvegy édes anyával is történt valami öszszezándorodás, mely ha nagyobb és behatóbb következményeket nem szült is, de az udvari tisztek, várőrök szélteben beszéltek róla, a mint ez a levelekben érintve is van s miről W. Anna nagyobb fiához intézett levelében így nyilatkozik: „Albert uram sok szóval kéré Keresztszegbe vagy harmad napra elmenjek, mert az vitézek kedvetlenséget gondolnak, mintha egymástól úgy váltunk volna meg, bizony igen kedvetlen valék hozzá, de látván egy hordó bor kedveskedéssel úgy leszen jobb, elmentünk vála még osztály előtt, egy hordó bort reájok szánván. Azért jó fiam azt velem te is nem bánod, mert bizony az te jódért cselekedtem ezt is. Bánom a ki azt hinné, tölletek is kedvetlenül váltam el, mert én az én anyai állapotomnak szeretetét és igaz kötelességét mind kettőtökhöz egyaránt akarom viselni, az míg ti is akarni fogjátok.“

És e nyilatkozatot — úgy szólva ígéretet, be is váltotta, mert az osztály után is fáradhatatlan buzgalommal folytatta az ügyeket* s kormányozta a jószágokat. És ez igen jól volt így, mert sem István sem László széles e világon sehol se találtak volna oly okos, önzéstelen és lelkiismeretes jószágfelügyelőre, mint édes anyjuk.

Ugylátszik hogy az özvegynek osztályrészül özvegyi tartásképen Egeres és Buza jutott, de lakhatott bármelyik várkastélyban a hol kedve tartotta. E rendelkezés természetesen nagyon könnyítette a felügyelést, melyet a nagy-

* Hogy mennyire igyekezett a gyermekei- és a maga özvegyi jogait fenntartani megvédeni s illetőleg viszszaszerezni, a korszakbeli levelein kívül bizonyítja egy 1626-ik évi szent Margit napját követő vasárnapon kelt fejedelmi compulsorium mandatum, melynek tartalma szerint a fejedelem (Beth. Gáb.) 14 főembert nevez meg, kik előtt tartozik megjelenni az ország minden lakója, ha Wesselényi Anna özv. Csáky Istvánné ezen levél erejé által bizonyágtételre nyilatkozatra szólítja fel. A 14 férfi volt: Tekintetes és nemzetes zsuki Zsuki Pál, zsuki Zsuki Benedek, reődi Somlai Gáspár, palatkai Litteráti István, komlodi Horváth György, orosz-fái Mikó István, orosz-fái Mikó Ferencz, orosz-fái Mikó Gábor, orosz-fái Mikó Miklós, totházi Eghri István, vereasegyházi Zilágyi János, manyiki Borsai Gáspár, kereszturi Kereszturi Miklós, éősi Zilágyi Tamás. (Eredetije a gróf Wass család czegei levéltárában.)

aszszony továbbra is a legnagyobb gonddal folytatott. Alig mult nap, hogy rövidebb, hosszabb levelet ne rt volna a szomszéd jószágokba, néha pedig két három napon át írt egy egy távolabb fekvő birtokba szóló utasítást. Egy Adorjánban 1627. okt. 15-én kelt levele maradt fenn a többek közt, mely sok részben tájékoztat nyújt Wesselényi Anna gazdasági kormányzásáról s ismereteiről a házi és mezei gazdaság körül s általában hű képét mutatja az akkori földesuri és gazdatiszti viszonyoknak.

Látszik e levélből a jó szívű aszszony — hogy ugy mondjam az édes anyai ösztön. Valami szegény fiúról — kit az udvarban neveltek — a kis Mártonról meghallotta volt, hogy beteg, „az Istenért kérem Kdet — írja Fekete Jánosnak a praefectusnak — legyen gondviselés rája, aszszonyembert rendelyenek melléje, a ki minden szükségire gondot viseljen, nem is tudom mi nyavalyája vagyon, Kd. nem is ír a felől, de ha valamiből fogyatkozás, volna. Gyekébe Wesselényi Boldizsárné aszszonyomhoz menjen által egy aszszonyember orvosságért, megbeszélje mi nyavalyája vagyon, tudom ő kigyelme én érettem is nem hagyja.“ Más tárgyak elsorolása után így folytatja: „Az asztalosinas felől is ír Kd. én most posztót nem küldhetek neki, mert Lengyelországból nem hozhaték, hanem Kd. vétessen dolmánnak való abát neki, darocz nadrágot is megviselhet; téltre való ködmönt és az két forintot is adassa meg Kd. neki, de tudom hogy a korcsmába iszsza meg, a kit nem kell megengedni neki.“

Azután mint oly gazdaszszony, quae centum oculos habet, beszél e levélben: a kőmivesékről, a felszedett tartozásokról, egy végrendeletről, mely egy özvegy jobbágyné kimélését tárgyazta; a szénatermés felől (ilyenkor ugy tetszik mindig, hogy elég szénánk volna s télnék idején gyakorta veszünk pénzen); „az vetés dolgát értem, — írja — csak hogy lenne oly buza az kit vetnek, hogy várhatnánk buzát helyiben ne gazt, lám mindenesztendőben rostálunk, az kilenczedet külön rakatjuk, az rozst is kiváogat-

juk, még is az szegény ember buzája szebb mint az én buzám, kit K.d. maga gyakran láthat.”¹ Ir a vécsi ménes felől, melyet eladónak véleményez, a cséplésről, a bezdédi zab-asztagokról, a borbevásárlásról, a disznók öletéséről, az elszökött jobbágyokról, a Muszka Tamás lováról stb. . . s végre még utóiratok is vannak.

Csak fogékony elmével, nyugodtan olvassa el — s élje bele magát akárki is csak ez egyetlen levélbe és úgy fogja találni, hogy kétszáz ötven évnyi távolságra teljes biztossággal tud vissza tekinteni a nagy Csáky István özvegyének s környezetének mindennapi szorgalmas munkás életébe.

E helyen azonban még csak egy körülményt kívánok kiemelni t. i. Wesselényi Anna humánus érzelmét a jobbágy-rend irányában. A dézmákat s más uri tartozásokat ő is igyekszik felhajtani; az elhalt jobbágy ökrei, barmai közül ő is kiveszi örökségét, a méz-eladást eltiltja nekik s megszabja, hogy csak neki adják el; a megszökött jobbágyokat igyekszik vissza szerezni, vissza perelni, de midőn zsarnokoskodni szerető fia Csáky István erővel elveszi Muszka Tamás jobbágyember lovát, a káros az anyához megy panaszra s nem is siker nélkül. Ha szorgos mezei munka-idő van, azt írja a tiszteknek, nem kell csépelteni, hogy a szegény ember is végezhesse szántását vetését; ha szállítani kell sőt, lisztet, bort Erdélyből egész Felső-Magyarországig, azt rendeli, „várjanak a jó szán-útra, ebben a sáros időben rossz útakon ne gyötörjék a szegény népet“ s több ily kifejezések fordulnak elő számos levelében mind kézzel fogható bizonyosságai annak hogy ő a minden mezei munkát s más ezer dolgot végező néphez jó indulattal s terhes életmódjuk miatt irántuk rokonszenvvel viseltetett. Sőt midőn arra a meggyőződésre jut, hogy a szegény ember buzája jobb mint az uraságé, úgy szólva elégtlenül tesz említést róla s tisztjeit biztatja, hogy jobban ügyeljenek a

¹ Már Wesselényi Anna észrevette, hogy a jobbágygyal való miveltetés nem sikeres.

szántás vetésre. E körülmény egyszersmind felvilágosult mezeigazdasági nézeteiről is bizonyosságot tesz; tisztán látta, hogy a ki maga míveli földjét, jobban utána jár s az eredmény gazdagabb és hogy a jobbágyi munkában nem sok a haszon, mert léha termést eredményez.

Az 1625-ik évtől az 1630-ig terjedő 5—6 esztendő a béke és nyugalom időszaka volt Wesselényi Annára nézve, s a mit a családi életben csendes örömöknek lehet nevezni, ez időben találta őt. Kisebb fia haza jött Németországból, nagyobb fiát megházasította, mely házasságból szeretetre méltó kedves unokák származtak. Nagy öröme volt, hogy nagyobb fiát házassága után néhány hónappal, még csak 23 éves korában Kolozsvármegye főispánjává tette a fejdelem. 1628-ban kisebb fiával Szádvára ügyében Bécsbe utazott, fia pedig Prágába is elment, mely gondos utánjárásnak nem csak az lett az eredménye, hogy Szádvára birtokában végre is megerősítést nyertek, hanem az is hogy mindenfelé előzékenységgel, tisztelettel és szeretettel fogadták s Lászlót az udvarnál megkedvelték s nem sokára jövedelmes állásokkal halmozták (mint a pápai, lévai, tatai, véghelesi kapitányság stb.)

Még ugyanazon 1628-ik év végén azonban már ismét Almásról írja a nagyaszszony gondos leveleit, felügyeli a gazdaság vezetését mindenik jószágban és minden irányban, s ügyszólva rendezi és vezeti az egésznek menetét a gyümölcs-aszaltatástól kezdve a bonyolult nagy perekig.

De ugy is látszik, hogy e munkás, tevékeny s ügyszólva nyughatatlan életmód tesztett neki leginkább. Nagyobb fia az erdélyi fejdelem, — kisebb fia a magyar király udvarában volt elfoglalva s így az összes jószágok igazgatása és felvigyázása ismét az özvegy édes anyára tért vissza. Minthogy pedig az udvari életben nagyon nehéz az apró gyermekek nevelése, István gyermekeit egymásután mind Almásra küldötte a nagyanya gondos felügyelete alá. Aztán a házi bajok, a sokféle cseléd, dajka, pesztonka, varróleány, íródiákok, ispánok, tisztek, szám-

tartók ügyesbajainak, — a gazdasági zavaroknak eligazítása, kiegyenlítése — ezek foglalták el egész napját s ezek közt érezte jól magát. Most egy-egy pater érkezett vagy távozott, majd egy prokátort kellett ide, oda küldeni; — valami bevallást tenni vagy valami levelet kikérni a nagyváradai vagy kolozsmonostori káptalantól. Aztán levelet vagy választ kellett írni Hadadba Wesselényi Pálhoz, vagy Gyékébe Wesselényi Boldizsárhoz vagy a felejthetetlen apáczának Pozsonyba, ki oly lélekemelő, szép, vallásos eszmékkel gazdag leveleket írt az édes anyjának. Máskor valami prozai utasítást kellett adni egyik másik tisztnek; értesíteni a fiaikat is s ha mind ezt megtette, kis unokáit jó egészségben virulni látta maga körül s papjaival csendesen imádkozhatott, nem volt nálánál nyugodtabb keresztyén, megelégedettebb principalis s boldogabb édes anyja és nagymama kerek ez világon.

V.

Wesselényi Anna a nagy politikával soha sem foglalkozott és a hatalom, illetőleg a tényleges fejedelem iránt mindenkor illendő loyaltitással viseltetett, még akkor is, ha ama hatalom képviselője, a fejedelem, a Csáky-háznak személyes ellensége volt is. Szerette ugyan a napi események színvonalán állni tudni a béke- és háború-híreket, rováson tartani a gyűlések, terminusok, oktavák napját és „elmulását“, de inkább csak akkor, ha vagy magának, vagy valami közel rokonának, barátjának, jó emberének ügye forgott fenn.

A Bethlen Gábor élete utolsó éveiben a Csákyakra nézve jól folytak a dolgok, az ifjú Csáky István Kolozsvármegye főispánja, rokonszenves, szép, mívelt úri ember, a fejedelemnek, úgy mint a fejedelemasszonynak s így az egész udvarnak kedves embere volt; a téli idényeket Fehérvárt töltötte, hol saját háza volt*, s a mi bajok, perők lehetett az udvarnál, hathatósan közben járhatott.

* Melyet W. Anna építtetett újra. Lásd a Vécse 1622. júl. 20-án kelt levelet.

Másfelől Bethlen mint nagy hatalmának ez idő szerint már öntudatos birtokosa, liberalis ember volt s nem igen remegett holmi képzelt ellenségektől, titkos cselszövényektől s csaknem teljes szabadsággal engedte jöni-menni a katolikus lelkészeket és szerzeteseket. Az ő nagy lelkét és elméje nyugalma nem háborgatták sem a jezsuita atyák, sem a katolikus főurak, a kik különben is ez időben vajmi kevesen voltak Erdélyországban, és így Wesselényi Anna a buzgó és hitgyakorló katolikus asszony tarthatta házi papjának a kit akart s tarthatott a lányat neki tetszett. A derék nagyaszonny észre sem vette, meg sem gondolta — mert nem is képzelte —, hogy papjai politizálnak, sőt hogy a bécsi körökkel levelezést folytatnak s szint oly kevéssé törődött azzal, hogy fia mily szerepet visz az udvarnál, minő tervei támadnak s nagyravágyása minő irányba tereli egész életét.

Midőn a nagy fejedelem 1629-ben nov. 15-én meghalt¹, Wesselényi Anna bizonyosan megkönyezte, mint az országnak minden jó fia és derék asszonya tevé: de még csak sejtélemmel sem bírt arról, hogy ugyanazon pillanattól kezdve Csáky István, az ő nagyobb fia a fejedelmi trónkövetelők közt — és sok tekintetben első helyen áll.

Eltagadhatatlan történelmi tény; hogy Brandenburgi Katalin az özvegy fejedelemné Csáky Istvánnal szerelmi viszonyban állott; de valamint a mai világban az efféle viszonyokról, úgy akkor is kevés ember tudhatott e felől valami bizonyost s akkor sem igen lehetett efféle dolgokról nyilvánosan perorálni, szabadon beszélni s bizony egyelőre senkinek sem volt kedve az édes anya nyugalma ily fajta hírekkel háborgatni; mert remegett a következeztől, ha majd magyarázatot kér a nagyhatalmú Csáky István.

¹ Brandenburgi Kata levele Eszterházy Miklós nádorhoz. Kelt Gyulafehérvárt 1629. nov. 15-én: „Isten az mi szerelmes és kedves urunkat az fel-séges erdélyi fejedelemet, sok ideig való súlyos és nehéz betegsége után ez mai napon tizenegy órakor, dél előtt igen nagy és szép csendeszen ez romlandó életnek változási és nyavalyái közül magához szollítá stb.“ Hg. Eszterháziak kismartoni levéltára.

És még a leghatalmasabb emberek is csak susogva kezdték beszélni és hirdetni e dolgot, midőn már sem Csákytól sem a Brandenburgitól nem volt okuk tartani és csak akkor, midőn szükségesnek — s az időt alkalmasnak találták, hogy ez állításokból politikai tőkét alkothassanak. Maga Wesselényi Anna pedig, személyes tapasztalásból nem sokat tudhatott. Valószínű, hogy mint igazságot kereső peres fél a korábbi időkben jelent meg Bethlen Gábor előtt — de mint főrangú hölgy az udvarnál soha. Mit is keresett volna egy gyász ruhát viselő matrona, egy imádkozni szerető kegyes pápista asszonyság, Brandenburi Katalin fényűző s jó kedvet hajhászó, zajos környezetében?

Valamit hallott arról, hogy fia a fejdelem temetésére katonákat szedet, de azt hitte, hogy az „ország dolgába“ jár s a fejdelem-asszony ő felsége parancsolatjából teszi, s csak akkor szállhatta meg pillanatnyi aggodalom, midőn egy zimankós januári napon Csáky István kimerülve, sáppadtan, rossz kedvvel s kedvvel s csak egy két lovastól kísérve érkezett Almásra¹, s nem sokat törődve anyja kérdő tekintetével, neje ölelő karjaival s mosolygó gyermekeivel, parancsot adott, hogy a várkapukat bezárják, a hidakat felvonják; a csapatokat lebecsássák és az öröket megkettőztessék.

Valószínű, hogy a nagyasszony e váratlan megjelenésnek, a rossz kedvnek és ostromállapotnak szóval is kérdezte az okát, mert feleletül nyerte, hogy Csáky keze alá valami csapatokat rendelt a fejdelemasszony s ezek „szófógadatlan-ságból“ cseté-pátét kezdtek a Bethlen István uram katonáival, sőt vezérek ellen is lázadoztak s most Kolozsvár és Szamosujvár között portyáznak. A nagyasszony erre természetesen megnyugodott s nem is törődött többé a dologgal; különösen mivel pár nap múlva fia után követtség jött s újból meghívták a gyűlésre, hová el is ment.²

Az idők azonban nem voltak alkalmasok patriárchális

¹ Kemény János önéletírása. Pest, 1856. 173-ik lap.

² U. o. 174-ik lap. E körülmények felderítése és teljes tisztázása azonban csak behatóbb kutatások után várható.

nyugalomra, mindenféle zavaros hírek jártak, hogy a „gróf“¹ és a fejedelemasszony egymással rossz lábon állanak, és hogy Csáky Istvánnak nagy része van a czivakodásban. A nagyasszony szívét is némi sejtelem szállta meg, hogy fia talán igen is mélyen bocsátkozott a politikába és hogy nagy dolgokon töri a fejét. Midőn aztán nyár folytán valamivel többet is hallott s megtudta, hogy a „medgyesi gyűlés“, mintha csak „fia ellen lett volna rendezve“, úgy gondolta, hogy fiának nagy tekintélyét, befolyását irigylik, s megvetéssel szólt az ellenpártról — de helyeselte, hogy fia kiment Magyarországra; sőt intést is küldött, hogy ide-oda ne járkáljon s befelé ne készüljön.

„Tokajon kívül nehéz most neked egyébűtt lenned sok okokért; csak azon légy — írja a gondos anya — hogy egyházi ember nélkül ne maradjatok; Jászóról inkább hozzatok papot, ha Homonnára nem küldtél érette.“

Hogy a közvetlen körén kívül álló eseményeket nem ismerte teljesen, bizonyítják ez időben tett megjegyzései; például Scultétiről úgy látszik csak annyit tudott, hogy fiának ellensége s így tehát gonosz ember volt, mert midőn megöletésének hírért hallotta, így ír: „Scultéti dolgát értetted immár, ha Isten sokáig várta is, de el nem felejtkezett sok gonoszságának büntetéséről, jaj az lelkének, kinek örökké kell kínlódnia.“ Tovább így Almásról 1630. október 12-ikéről: „Gyulafi uram itt szállott volt meg, eleiben menvén az fejedelemnek Hunyadra, alkalmasint elhihetjük az oláhsági gazdálkodását; ehhez képest az szolgálai beszéltek, hogy Almást régen eladták hiába dicsekednek Almás várával. Eféle felfuvalkodott elme a ki bántja az jó urat.“

Az események azonban úgy fejlődtek, hogy a fejedelemasszony lemondott, de azért a Csáky-párt nem gyengült s Bethlen István nem bízva magában, Rákóczy György után küldött, kit meg is választottak.

Rákóczy pedig sokkal szemesebb uralkodó volt, mint Bethlen István, s az első pillanatban belátta, hogy Csákyt

¹ Bethlen István, az elhalt fejedelem testvéröccse.

s a katolikusokat teljesen meg kell semmisíteni. Bethlen Csákyban csak Katalin támaszát, Rákóczi a fejedelmi trónkeresőt, a vetélytársat üldözte s így semmi eszköztől sem riadt vissza.

Az addig kikoholt és csak suttogva tovább mondott cselszövényeket nyíltan kezdték beszélni, terjesztetni, toldani, nagyítani és kiczifrázni; s gondoskodtak arról, hogy ezekből a puritán özvegy is minél többet meghallhasson. Még 1631. ápril havában is azt írja a nagyasszony, hogy a fejdelemnéhez készül vagy Fogarasba, vagy „mikor a Kemény János uram jószágára jön vadászni“; be akarja magát mutatattni, hogy fia érdekében szólhasson; de úgy látszik ép ez időben először hallott valamit a „szerelmes historiákról“ s így az udvari tisztelgés, bemutatás, egy időre teljesen elmaradt. A szegény vidéki asszonyság e „viszonyt“ a maga egyszerű módja szerint fogta fel s mindjárt a családi élet megbomlására gondolt és már júniusban pünkösöd táján a megdöbbenés szavaival írja fiának: „Ugy értem, hogy megoszlottatok¹ ezekben a szent napokban, felette nagy csudám, a szegény párodat így kellett elhagyni. Jaj jó fiam tudom úgy is számtalan ítélet leszen, ha messze lesztek egymástól.“ Pár hónappal később megint emlékszik e tárgyról: „Az szegény párodat ha Tárkányba küldtéték volna, bizony eddig jobban lett volna. Ott igen egészségtelen állapot lehet Tokajban; szánom szegényt!“

Rákóczi azonban 1631 tavaszán a katolikus párt másik fejét Prepostvárit is országgyűlés elibe idézte Kolozsvárra², ott felolvastatta Zolyomihoz írt leveleit, de a Zolyomi provokáló leveleit nem engedte felolvastatni s számba sem véve Prepostváriné Széchy Kata rimáncodásait, esdekléseit, a vádlottat minden kihallgatás nélkül notáztatta. Így aztán nem levén kitől tartani, a szónak folyása szabad lőn s be-

¹ T. i. Csáky István és felesége Forgács Éva.

² Lásd erre nézve Wesselényi Anna levelét, mely 1631. sz. János napján Almáson kelt; és vedd össze Eszterházy nádor és Pázmán leveleit. A „Magyar Tört. Tár“ X. kötet 45-ik és 46-ik lap. Közli Horváth Mihály; miből látható, hogy Wess. Anna mily alaposan értesítette fiát az eseményekről.

szélték mindenfelé, hogy Csáky a németek és pápisták segítségével akart fejedelem lenni, hogy az ország kincstárát meglopta, hogy a katolikus vallás uralmát akarta visszahozni és a protestantismust megsemmisíteni, hogy a fejedelemnét pápistaságra csábította s titkon át is állította, lerajzolták, hogy gyáva, tehetetlen, de mégis veszedelmes ember.

Mikor aztán Rákóczi minden nappal biztosabban ült trónján, a többi vádat lassanként elhallgatták, csak a pénzsikkkasztást tartották fenn és állították, hogy mint kegyencz kegyasszonyának is megrontója. Hogy e hírekből mennyi volt igaz, ezúttal nem akarjuk elhatározni, de az bizonyos, hogy a Brandenburgi Katalin akkori páspítasága nagyon kétes s midőn Erdélyben Csáky ellen lehangosabban fújták a trombitát ugyanazon időről — a különben Rákóczi-párti — Kemény János, mint szemtanú írja, hogy a fejedelem-asszony és Csáky közt a legjobb egyetértés uralkodott.

De lett légyen így vagy úgy, a patriarchalis állapot egyszerű jóhiszeműségében élő, ügyes-bajos háztartását nyugodt lelkiismerettel vezető, mély vallásosságú és nemesen gondolkodó úraszszony felháborodott e hírek hallására: Az ő fia, a Csáky-nemzetség díszé virága; a mívelt és gazdag főúr; kinek felesége Magyarország nádorának leánya, kit már ifjúságában barátságára méltatott Bethlen Gábor a nagy fejedelem; kinek édes anyja Wesselényi Anna: most csavargónak van kikiáltva, ki lézengő ritterek módjára kedvesének kincstárába markolt! Oh ez szörnyű csapás lehetett a szegény nagyasszonyra!

Megrendítők a levelek, melyeket e hírek benyomása alatt fiának ír. A fellázított kedély panaszai, a tisztá lélek fájdalmas kiáltásai s a nagy Isten hatalmára hivatkoznak feddöző jajjai egyesülnek e levelekben, hogy az eltántorodott s megtévedettnek tartott fiút felébreszszék s a vélt bűnök útjáról visszatereljék.

„Oh én édes fiam csak tenedek ne volna részed benne . . . “

„Az jó Isten adja mindennek jó végét, én napról-napra

elég rettegéssel vagyok s leszek is úgy látom; ha Isten úgy akarja legyen szent akaratja.“

„Istenért és lelked idvességéért kellene oly állhatatos hívséget követni, ha okot adtál ezekre az veszedelmekre.“

„Higgyed, higgyed jó fiam, hogy bizony rozsoszul fú a szél.“

„Az élő Istenre jó fiam viseld úgy magadat, a mint kívánod hogy mások viselnék magokat hozzád.“

„Ha lehetne azt akarnám minden gonosz akaród helyett száz jó akaród volna.“

„Megvagyok rémülve, ha innét (Erdélyországból) követség megy ő felségéhez (Br. Katalinhoz, Tokajba), mert a rozs választ mind neked tulajdonítják s neked mindent, ha ő felsége valamiben fogyatkozást szenved.“

„Nagy dolgokat nem kívánok érteni, nem is nekem valók, de az élő Istenre kérlek az állhatatosságnak igazsága mellől, soha el ne távozzál!“

„Az élő Istenre kényszerítlek édes jó fiam“ . . .

„Immár édes fiam minden írásimból kifogytam, tudom, hogy nem mindenik írásom tetszik, de kényszerítem az én anyai bús állapotomtól . . .“

„Kérlek, írok, izenek csaknem Istenre kényszerítelek jól meglássad mit cselekszel.“

Ily s ehhez hasonló jajkiáltásokkal vannak telve az 1631-ik évi levelei s néhol ilyenekből áll az egész levél,¹ s azoknak minden sorából kitetszik, hogy e gonosz hírek csapása váratlanul találta, hogy szeretné nem hinni, hogy fiáról aljasságot, bűnt nem tud feltenni, hogy mélyen szenved és keserű bánatot érez, — fájdalmában a becstületre, hűségre, az Istenre, a hazára hivatkozik, ezek nevében tiltakozik, lehetetlennek gondolja az egészet és mégis mindent hinnie kell; mert hiszen annyian és oly emberek mondják, csakúgy szárazon, ridegen, miként a megtörtént tényekről szoktunk beszélni, hogy a további kétkedés lehetetlenné válik.

¹ Lásd az 1631. nov. végén Almáson kelt levelet, (melyen a hely és hónap nines ugyan kitéve, de tartalmából s a megelőző és következő levélből könnyen kiszámítható.

Valami római jellemű asszony, valami puritán elvű, rideg keblű hős nő meg is tagadta — megis átkozta volna fiát s megis szakított volna vele minden viszonyt; de a mi Wesselényi Annánk nem volt római jellemű asszony, sem puritán elvű hősnő: csak keresztény nő, a vádlottnak egyszerűen édes anyja volt, és midőn Csáky Istvánt erdélyi ismerősi, barátai mind oda hagyták, mind megcsalták, hogy a hatalomhoz csatlakozzanak — midőn gúnyolták, rágalmazták, száműzték és jószágvesztésre ítélték: Wesselényi Anna szíve az üldözött fiú mellett szólalt fel s a száműzött fiúnak fáradhatlan ügynőke, legbuzgóbb védelmezője az édes anya lett.

Mikor Rákóczi György elég erősnek érezte magát a jószágvesztési ítélet végrehajtását is elrendelte. Kolozsvármegye rendleinek, illetőleg Pálffy István és Komáromi Márton vicze-ispánoknak s Tamásfalvi László birónak¹ kemény parancsolatot és szigorú-instructiót küldött, hogy Almás várát elfoglalják és mindent összeírjanak. Az özvegy édes anyja Anna és Ferencz nevű kis unokáival a várban maradt s a maga —, menyee Forgács Éva és unokái nevében protestált az erőszak — és az ők jogaik megsértése ellen.

A foglalás azonban megtörtént s az almási uradalom és Csáky-féle jószágok nagy része 1631-től fogva 1633-ik szeptember 28-ig azaz az eperjesi kiegyezkedésig lefoglalva tartatott.

Ez idő alatt az özvegy anyának az ott lakást úgy látszik nem tiltották meg s ő aztán a hatalmasokhoz kéressel, ajándékkal fordulva, jogos követeléseinek némi foszlányait megnyerve egy s más apró kedvezményt eszközölt, hogy t. i. a lefoglalt jószágok jövedelméből kap egy részt az özvegy anyja, egy részt a már meglevő fiú, a feleség Forgács Éva évenként 200 frtot; Annára a leánykára semmi tekintettel sem voltak, valamint azon körülményre sem, hogy Csáky-né áldott állapotban volt. „Ha a fejedelmi aláírás ideje előtt fiú találna születni, akkor talán arra is leszünk tekin-

¹ Lásd a Századok 1872-ik évi folyam 629. lapját.

tettel, de ha nem, nem.“ Írta Kassai István a hatalmas ítélőmester.

És Wesselényi Anna két egész évig nézte, hogy a jószágokból a régi cselédek egymásután miként távoznak el, ki becsülettel ki a nélkül; hogy az általa jól gondozott épületek, szobák miként romolnak, pusztulnak; hogy a begyűjtött takarmányt a fejdelem ökrei miként emésztik fel s pinczékből a borokat miként fogyasztják s iszszák ki a fejedelmi cselédek, s az időnkint odaküldött drabantok és mezei katonák, és mind ezek mellett, tűrte az ott maradhatás feltételeit, hogy t. i. hír nélkül Erdélyországból el ne távozzék, fiaival ne igen correspondeáljon és ország dolgaiba semmiképen se elegyedjék.¹

A szegény megalázott asszony el-elkeseredett néha, de el nem csüggedett, s fiának folytonosan a legjobb s legéletrevalóbb tanácsokat adta. Biztatva, bátorítólag írta, hogy ő, visszakerült menyé és a kis gyermekek ilyen meg amolyan vitézül viselik magokat szemben a fejedelmi poroszlókkal. Megtette hatalmas protestatióit, meg — hogy audientiára ment Rákóczi Györgyhöz, hol el sem fogadták, írt Kassainak, ki egyelőre válasza sem méltatta, írt Zolyominak, ki akkor még mindig nagy befolyású ember volt, írt Bethlen Istvánnak és nejének, kik Rákóczi hatalmasodása következtében némi rokonszenvet kezdtek érezni a Csákyak iránt. Embereit Horváthot, Bálintfit az ősz Fekete Jánost küldözte, hol Fehérvárra, hol más helyre, a hol a fejdelem tartózkodott; kért, panaszkodott, esedezett és követelt, a mint anyai szíve s józan okossága tanította.

Fiát mind untalan arra buzdította, hogy alázatos legyen, a fejdelemhez supplikációt írjon, kérje Prepostvári közbenjárását, ki Kassait a nagyhatalmú ítélőmestert jól megajándékozván, nemcsak kimenekült a vád alól, de régi befolyása jó részét is visszaszerezte, írjon Zolyominak, ki

¹ 1631. okt. 19-én Almáson kelt s Prepostvári Zsigmondhoz írt levelében pedig azt írja W. Anna: „Az szívem fáj rajta, hogy ő Nagysága elhitte felőlem, hogy a féle ország dolgában töröm fejemet, kibem, tudja Isten, vétkem nincsen“.

kegyben áll, írjon a grófnak¹, ki még mindig hatalmas úr, hogy mit, miért teszen, írja meg, hogy ő mindent csak ő felsége a fejdelemasszony² méltóságáért tett, hogy sem az ország, sem a vallás ellen semmit sem akart tenni.

Sőt midőn a rágalmazó mende-mondának sikerült a fiút oly fekete színre festeni, a milyennek azt a Rákóczi-politika követelte, de a milyen Csáky soha sem volt, a szegény nagyasszony az ultima ratiohoz is folyamodott s fiának azt írta, hogyha csakugyan igaz, a mit beszélnek s ha fia érteni akarja, emlékezzék az evangéliumbeli hamis sáfárra — más szókkal, hogy a roszt uton szerzett kincsével szerezzen pártfogókat és jó barátokat³. Annyira vitték a nagyasszony körül a hírhordást, hogy Csáky bizonyára anyja leveleiből legbiztosabban tudhatta, hogy ellenségei mit beszélnek s minő híreket terjesztenek róla.

A levelezést ugyanis a tilalalom daczára szorgosan folytatták s legfeljebb csak annyi korlátozást tettek, hogy az anya megírta fiának: úgy írj, hogy leveleidet gyakorta el is olvassák.

Végre mint említém az eperjesi tractatus (1633. szept. 28.)⁴ szerint Rákóczi vissza adta Csáky jószágait, de bizony nem jó szívvel, nem is gyorsan s nem is sok kár nélkül, az özvegy azonban derekason állt elibe a visszabocsátási eljárásoknak is. A jószágok állapotáról részletes tudósításokat íratott és írt fiának. Gondos természete sohasem tagadta meg magát, mert a legviharosabb politikai viszonyok közt is írt a gyermekek egészségi állapotáról, fejlődésökről, apró sajátságaiokról s a megmaradt birtokrészek sőt az elfoglalt jószágok gazdasági viszonyai is folyton szemmel tartva, úgy látszik, mintha némi reménye lett volna, hogy előbb-utóbb megszűnik a jószáglefoglalás.

Míg végre Csáky István elfoglalja a szendrői kapitány-

¹ Bethlen Istvánnak.

² Brand. Katalin.

³ Lukács evangyelista Evangelioma XVI. rész. 9-ik vers.

⁴ Lásd az eperjesi békekötés 9-ik pontját. Mr. Törttár. 8-ik kötet 256. lap. Szilágyi Sándor közleménye.

ságot, melyet neki a magyar király adott, — az erdélyi jószágok is viszszerülnek a fiscus kezéből s csak egyes magánosokkal folynak kisebbrangú perek, mint pl. a czegei Wasokkal.¹ És László is megnősülvén, némi nyugalom áll be a család-életbe. Csak egyetlen körülmény ölt újabb s mindig változó képet t. i. Csáky István viszonya az özvegy fejdelemasszonyhoz.

E viszony bővebb ismertetését s több új adat alapján teljes felderítését Csáky életrajzában fogom megkísérteni — itt csak azt jegyzem meg, hogy Wesselényi Anna, habár az egyes esetek részleteit nem is tudta, de ismerte a viszony természetét s fiának e téren is gyakran a legbölcsebb tanácsokat adta.

VI.

A fennebb elmondottak után természetesnek fogjuk találni, hogy a nagyasszony a mint egy kis szabad nyílást vett észre, igyekezett odahagyni Almás várát s oda — egy időre — az egész Erdélyt, hogyha lehet még ne is emlékezzék a megaláztatás keserves éveire, mikor annyira jutott, hogy már magánosok is kezdtek osztakozni jószágaikon; mert hisz a hirtelen nagy kegybe jutott Zolyomi minden törvényes személy közbejövése nélkül, valószínűleg valami szóbeli ígéretre, a lezárt gorbói jószágból száznál több jobbágyot foglaltatott el: „Bírja ő Kegyelme egészséggel — írja a nagyasszony fiának — míg Isten engedi, noha úgy tetszik érzem a csapást; de immár esztendeje, hogy szokom eféléhez; legyen az Istennek szent akaratja. En immár kevesebbet törődöm efélén, csak Isten tartsa meg életetöket jó fiam az ő szent kegyelmében és hazátoknak, fejedelmeteknek ne vétsetek. Jó az Isten, többet ad helyébe, ha úgy leszen idvességtekre, ha pedig nem, azt is hálaadással vegyük.”

Nagy érdekeltséget mutatott az eperjesi értekezlet iránt

¹ Lásd a czegei levéltár több okiratait, a Balásházi birtokra vonatkozó fasciculusban.

s nem is merte hinni, hogy ott kezdődik fia sorsának jobbra fordulása: „azt hallottam Eperjesen neked is szállást rendelték, alig remélhetem, de ha magad ott nem leszel is, valami derék embert kell oda küldened.“

Annyi rosszszat beszéltek volt fiáról s a ráfogott bűnöket oly fekete színben festették előtte, hogy hihetetlennek tartotta, midőn meghallotta, hogy az eperjesi egyezkedésen jószágait vissza nyerte és miután Rákóczi nem sietett a visszaadással sőt a meglévő takarmányt magáénak tartva elfogyasztásáról még Almáson is továbbra rendelkezett, Wesselényi Anna még mindig kétkedve írja: minket még írásban nem értesítettek, még semmit se tudunk a visszaadásról. De végre — legalább nagy részben — ez is bekövetkezett s ő készülődni kezdett kifelé, hogy annyi szenvedés után magát egy kissé kipihenje.

A Magyarországra sietésnek azonban még több oka is volt. Első az, hogy Csáky István látva édesanyjának ügyes, ségét és életre valóságát, szemben az ellenséges Rákóczi kormánynyal és meggyőződven gyakorlati észjárásáról, meg arról, hogy a jószáglefoglalási ügyben, mily tapintatosan járt el, hívta magához Tokajba, hogy a fejdelemasszonynak, kivel ez időben kezdett feszült viszonyba lenni, bemutassa; remélvén, hogy édes anyja legjobb közbenjáró lesz a közöttük fennforgó kényes természetű ügyekben. Leveleiben Csáky e dologra is célzott, de nyíltan csak azért sürgette anyja kimenetelét, hogy beteges nejének segítsen a szendrői háztartást az újonnan nyert végvári kapitánysághoz méltóan és illően berendezni. Második ok volt, hogy László fiát is meg akarta látogatni s az ő nejével is megismerkedni. Meg aztán Annát, kedves leányát, a Pozsonyban lakó apácát is óhajtotta már újból látni (zárdai néven: mater Francisca) és mindezek sietteték kimenetelét, hogy azonban megindulhasson s fiaihoz mehessen, erre két dolog kellett, t. i. a fejedelmi engedély és illendő utikészület.

Csáky István írta ugyan, hogy ne sokat kérezkedjék senkitől, hanem üljön kocsira, s jőjjön ki minél hamarább,

mely tanácsra a nagyasszony nem hallgathatott; és Vadas Gábornak így felelt: „tudom eddig megértette Kd. eddig való meg nem indulásomnak az okát. Immár elküldöttem levél által, supplicatio által kéredzem. Melíth Péter uramnak is írtam, hogy ő nagyságától megnyerje kimenésemet Daniel uram érettem jövése szükséges, konyha-kocsim sincsen nekem a deszkás kamrát számomra elkészíteni ne felejtse Ketek, de ha papjok nem lészen az tokai is, az tarczali is ízetlen lészen.

Pár héttel később így ír: „Értem az fiam leveléből az Kd. irásából is az én Szendrőbe való menetelemnek szükséges voltát, az én anyai szeretetemnek kötelessége is ugyan azont érzi magában és ha lehetne nem holnap, hanem ma vinném véghez Egyáltalában hír nélkül megmivelni nem lehet; senki sem javálja. Mikor ő Ngával együtt voltam is, adtam én annak tudakozására okot, akkori választételem nem biztat.

Most ennyi esztendeig keserves fohászkodásokkal, a meszszelételnek mivoltát szenvedtem, immár most utoljára ne veszeszszem rajta. Jut-e Kdnek eszébe az fogarasi utunk jó Vadas uram, igen bánnék aféle* állapotot. Én immár alkalmasul megismertem az itt való állapotokat, nem is csoda, mert most egy végben alkalmas iskolában voltam . . . Póstán menni a gyermekkel vagy itt hagyni — a mint Ketek nem helyesen kívánják — egyaránt illetlen volna. csak jól meg kell gondolni.“

1633. december hó 5-én még Almáson van Erdélyországban s mindenképen készül nagy útjára, melyet úgy látszik télvíz idején kellett megtennie.

Az utazásra tehát meglehetősen rossz időt kapott, de azért mind a szükséges kellékekről, mind az illendőségről a kitelhető módon gondoskodott.

Maga s unokája (Csáky Ferencz) számára volt kényelmes nagy hintója, melynek hátulsó ülésében két hely volt.

* Úgy hiszem meg akarta látogatni s kérni Br. Katalint és a Bethlen István pártiak nem engedték s útjából vissza térítették. D.

Ott ült a nagyasszony s legfeljebb a kis fiút ölbe tartó személy a magyar vagy német dajka. Előbb két oldalon, a hintó-ablakok mellett volt egy-egy ülés (ezeken gonosz időkben fegyverzett emberek ültek) most ott ült a másik dajka s valami előbbkelő fraj (szobaleány); más alkalommal az „öreg asszony“, de úgy látszik ez útra nem vitte magával ez időszerint való helyettes öreg asszonyát a „szegény Szé-lernét“ kit leveleiben gyakran emleget. Az első ülésen ismét két hely volt, a hátulsó ülésekkel szembe itt megint szolgáló vagy varró leányok ültek, kik azon időben legtöbbsnyire szegényebb sorsu nemes — vagy papi családok gyermekei voltak. A kocsi bakján ült az utazás vezetője tisztartói, várnagyi kipróbált, szemes, ügyes, bátor ember; — korábban Vadas Gábor uram is sokszor — később évek múlva, midőn vénültek a Vadas uram féle bizalmas ember a kocsi belsejébe is bekertült. Mellette a bakon egy mozgó legény ül, ki a rossz utakon hol jobbra, hol balra ugrált, hogy a nehéz hintót egyensúlyban tartsa, néha aztán vezető uram is segített. Az utazó hintókat rendszeren nyeregből hajtották s akár négyes, akár hatos volt a fogat az első mellett — lovon is nyeregben ült valami szemes lovász ifjoncz (felejtár, fullajtár).¹

A második kocsi volt az éléstáros nagy vasas szekér négy vagy hat ökör által vontatva, erre volt felrakva az élés nemű: liszt, méz, só, zsír, tojás, vaj, tejfel, bor, boreczet, almaeczet, sonka, kolbász, szalonna, sajt, túró, kenyér, kalács, kásák, leölt bárány, malacz, borjú, kövér liba, pujka, récze, fogoly, csirke, császármadár; sőt egy-egy kis ketreczben eleven szárnyas állatok; gyakran óriás fazék töltött káposzta, megfőzve; vajas-, tepertyüs- vagy mézes pogácsa, szilvorium, mézes vagy cseresznyés pálinka, méhsér, bors, sáfrán, gyömbér, a bor hordocskákban vagy pinczetokokban; a szilvorium nádalt üvegekben; besózott hal, aszalt gyümölcs, egy pár narancs, citrom stb. s mindez nem volt felesleges, mert néha egy-egy utazás Erdélyország

¹ Vorreiter.

közepéből Pozsonyig vagy Bécsig három-négy hétig is eltartott. E szekeren uralkodott a szakács s ugyan csak figyelmesnek kellett lenni, hogy legdrágább kincseit az inasoktól, lovászoktól és csatlósoktól annyi állomáson keresztül megőrizze.

A harmadik szekeren vitték Vadas Gábor portékáit, kit Csáky István csak úgy hirtelen kiparancsolt volt Szendrőre s aztán vissza se bocsátott — és a dajkák podgyászát, mert a német dajka sok sajtot vásárolt össze, hogy Szendrőben, Tokajban a katonáknak drágábban eladja. Negyedik szekéren volt a többi cselédség egyetmása. Mindenik szekéren ült egy jól fegyverzett, világ látott katona ember, azon kívül nyolcz vagy tiz fegyveres csatlós lóháton. Ha némileg kétes volt a hely német, magyar, erdélyi vagy törökportyázók vagy más közönséges rablók miatt, akkor a szekerek együtt lassan haladtak, előre küldött táborszemmel s mindenki ébren, folytonosan figyelve, ha pedig biztos vidéken jártak, akkor az éléstár-szekér és a szakács rendesen négy öt órával megelőzte s az állomásokon párolgó ebéddel és kész vacsorával várta az uraságot.

Ily készüléttel vonult Wesselényi Anna Erdélyországból ki Magyarországra Borsod vármegyébe Szendrőre. A hol saját jószágain állomásozott, ott a gazdatisztek feleségei mindenféle jó dolgokkal kívántak kedveskedni, friss vaj, friss tojások, puha kalács, fehér czipó, édes bor, ó méhser, dió, alma, mogyoró, sőt a szegény jobbágyság is iparkodott valamivel emlékezetbe hozni nyomorult létezését. A helységek, városok is örömetest egészítették ki az éléstári szekér hiányait; ettették itatták a csatlósokat — de hogy is ne, mikor ilyen drága, kegyes aszszonyság személyének jelenlétével tiszteli meg az alázatos szegény közöniséget.

Más időben megtörtént gyakran az is, hogy mikor előkelő uraszszonyok Lorántffy Zsuzsánna, Lónyai Anna, Báthori Zsófia, Széchi Mária s mások magyar, német vagy török vég helyek közt utaztak az ellenfél vezér uraitól is

menedék- sőt ajánló-leveleket s igen gyakran katonai fedezetet is kértek utazásuk biztosítására.

A nagyasszony legközelebbi levele 1634 márczius 11-én Szendrő várában kelt s az öreg Fekete Jánoshoz van intézve. Biztatja, hogy otthon jól gazdáskodjanak, mert most az ő távollétében fog meglátszani, hogy ki az életre való, ki a jó gazda. Megnyugtatta, hogy a Wass György és Wass Jánossal való perben fia már írt a Wasaknak.¹ Különféle ügyekben rendelkezik s különösön saját cselédi személyzetét akarván kiegészíteni, írja, hogy: Pribék Demetert küldjék ki utánna olyas komornyikfélenek. Gondosságra, takarékoszágra intvén az udvari tisztviselőket megjegyzi: „ha nem a böjtnek ájtatossága is, bár csak a szalonmának szűk volta juttassa eszébe kegyelmeteknek a böjtöt.”

Szendrőben azonban csak néhány hétig legfennebb pár hónapig maradt. Talán csak addig, míg menyével s unokáival kibeszélhette, kigyűgyögte magát s egy két pohár tokai vagy tarzali édes bort elköltött, mert fia egyre sürgette, hogy menjen Pozsonyba, Bécsbe s aztán Heflányba, Tarcsára vagy akár hová, hol Brandenburgi Katalin mulatozik s magát bemutatva, fia érdekében legyen szószólló, rábeszélő, bocsánat kérő, kibékítő szóval akármi, de mindent kövessen el, hogy Csáky nyugton maradhasson, az özvegy fejdelemné pedig semmit se követeljen.

Bár mennyire közel állott is egymáshoz a sorskönyvében e két nő, Brandenburgi Katalin és Wesselényi Anna, a mennyiben ez édes anyja volt a férfinak, kit amaz mély szenvedélylyel szeretett — mégis kevés volt köztük az érintkezési pont. Jellem s véralkatra nézve egymástól teljesen ellentétesek valának. Wesselényi Anna ez időben ötvenéves volt, Brandenburgi Katalin harminczegy; amaz meggondolt,

¹ Az okirattárban Csákynek két levele fog közöltetni a gróf Wass-család czegei levéltárából.

nyugodt, komoly, Istenben, erkölcsösségben buzgón hívő sok tekintetben puritán, — ez jó kedvű, multságkereső s bár szenvedélyes, a dolgok mélyével nem törődő s kora szokásaitól eltérőleg vallásos dolgokban meglehetősen könnyelmű. Brandenburgi Katalin fényűző, gondtalan, a pénz-költésben és ajándékozásban egyaránt királyi ház szülöttje.

Wesselényi Anna egyszerű, takarékos, néha fősvény, inkább patriarchalis mint fejedelmi. Brandenburgi Katalin a való életnek nem ismerője, álmokat üző idealista. Wesselényi Anna kérlelhetetlen realista; az szeszélyes, hirtelen haragu, makacs és boszszus; ez alázatos, engedelkeny és megbocsátani tudó, — az változó, ez pedig állhatatos.

Katalin úgy gondolkozott, hogy e szigorú erkölcsi matrona az ő vágyainak elérésében egyik leghatalmasabb gát. Az édes anya pedig ha ki nem mondta is sejtette, hogy fia sok nyomorúságának egyik fő oka Katalin. Mind kettő ismerte egymást s egymástól nem sokat vártak.

Állásuk, rangjuk, helyzetük miatt is ép arról beszélhettek legkevesebbet a kiről legtöbbet beszélhettek volna, a ki mind kettőjükhöz oly közel állott. Miként mondhatta Brandenburgi Katalin: „Aszszonyom a kegyelmed fia engem soha sem szeretett, mert nejét szereti, engemet csak ámitott és kizsákmányolt; vagy ha nem, — hagyja oda nejét, gyermekeit, kigyelmedet, jőjön ide hozzám és lakjék velem!”

És Wesselényi Anna hogyan mondhatta volna: „Felséges aszszonyom, az én fiam szereti nejét, gyermekeit s ide nem jöhet, hogy felségeddel lakjék, de azért ne üldözzé felséged, adja meg a mit kér s ne követeljen vissza minden poltúrát melyet minden utógondolat nélkül adott neki.”

Ily társalgást nem folytathattak s ha folytattak volna is egyikre nézve sem lett volna kellemes. Tehát csak kis jelentősegyű ügyekről szóltak; az udvariaskodás, felületes beszédek s ugyyszólva a közönyösség terén kellett maradniok, a mi minden esetre mind kettőjükhöz nézve csak unalmas, sőt kínos lehetett.

E körülményeket a nagyaszszony több versen meg is írta a fiának, de fia csak biztatta s 1634. június 18-kán így ír anyjához: „Elhitettem magammal eleitől fogva azt, hogy a Nagyságod szeme és szíve akkor nyugszik meg ő Felségében az mikor látja és megismeri. Adná Isten mind kettőnket együtt látna Ngod, annyival inkább végben vihetné elszánt gondolatit.“ És lehető is, hogy a találkozás, ismerkedés után mind a két asszony engedett korábbi me-revségéből, de bizalom és bensőség, mint Csáky remélte nem következett be s Wesselényi Anna látva az együtt-lét haszontalanságát, el igyekezett Pozsonyból, hogy másik fiát Lászlót s anyatársát Batthyány Ferencznét szül. Lobkovicz hercegnét meglátogassa, — fia azonban ismét kéri, sőt egy kissé árnítja is, csakhogy Katalin körül maradjon: „Az fejdelemasszony mellett való létéről Ngodnak én semmit nem írok; azt jól tudom, hogy ő Felsége jobban akarta volna nem látni Nagyságodat, hogy sem immár ilyen keserves állapotjában magától elbocsátani. Tudom bizony-nyal azt is nem fogja igen Nagyságodat marasztani, de ha elmegyen mellőle Nagyságod, nagy kínját szenved. Más az, én is nem láthatom Pozsonyban Nagyságodat, Horvát-országban pedig messze lenne fáradnom, Nagyságod édes asszonyom anyám az Apácza atyafitól kérjen tanácsot.“

Mindezek után Wesselényi Anna még a következő években is fenn maradt. Nagy-Szombat, Bécs, Pozsony, Kismarton s Heflány voltak tartózkodási helyei, — de Brandenburgi Katalinnál kevés eredménynyel működött. A mindinkább magára hagyatott fejdelni hölgy eget, földet betöltött képzelt és jogos panasaival s szomorú, szerelemtelen, és vagyontalan sorsra jutását egyebek közt leginkább Csáky kétszínűségének tulajdonította.

Mind ezt a nagyaszszony részletesen és több alkalom-mal megírta fiának s aztán más uton kívánt segíteni. Ő ugyan is a mindenható Esterházy Miklós nádornak járt minél inkább kedvére, s részben meg is nyerte fia ügyének s akkor a fejdelemasszonyt is oda terelte, ki ügyszólva bíró-

nak hívta fel Esterházyt. A nádor aztán maga elibe hívta Csákyt, mikor egyszersmind Brandenburgi Katalin is jelen volt, és kerülve minden szót, minden czélzást, mely a közöttük levő viszony gyöngédebb természetére vonatkozhatnék, kikérdezte mindkettőt, megállapította, hogy Csáky mennyi pénzzel tartozik még a fejdelemasszonynak s valóságos egyezséget hozott létre, melyben Csáky elismeri tartozását, s a fejdelemasszony elfogadta a részenként való lefizetés határnapjait s így a nádor végrehajtotta a gyöngédebb viszony szétszakítását a pénzviszony tisztázását vagyis az egyetlen lehető megoldást.¹

Wesselényi Anna kedvtelve mulatott Pozsony vidékén. Természetében, észjárásában és véralkatában feküdt, hogy bárhol is feltalálta magát s alkalmazkodni tudott bármely környezethez. Sok humánus tulajdonság volt benne. Az embert érdeme szerint becsülte; a gyengéket, elhagyatottakat mindig pártolta; a ki bajban, nyomorúságban volt, azon segíteni akart minden áron és segített is igen gyakran; maga sem riadt vissza a sanyarúságtól, törődéstől, fáradtságtól, munkától, — de mindemellett ő is, ki a XVI. század végén s a XVII-ik első felében élt, főrangú család gyermeke és tagja volt. Nem hánytorgatta ugyan főrangúságát soha — de különösen a Csáky-nemzetséget, a Csáky-ösöket gyakran emlegeti s a Szepes várai úr követelményeit habár humorral de hangsúlyozza. Azonban, hogy úgy szóljak, ezek az aristokratikus hajlamok élénkebben mutatkoznak az 1634-ik év után, mikor egy pár évet Pozsonyban s vidékén, hercegi, fejedelmi, sőt királyi egyének légkörében töltött.

Még ekkor is úgy ír ugyan mintha nem igen érdekelné, hogy III. Ferdinánd király egyik unokájának keresztatyja lett s hogy Csáky Lászlónak e kis fiát fel kellett vinni ke-

¹ Mindezekről bővebben lásd: gróf Csáky István közelebbről megjelenendő „Élet- és jellemrajz“-at s Esterházy nádor levelét Pázmány érsekhez és viszont Mr. tört. tár. X. kötet 64—65 lap. Közli: Horváth Mihály.

resztelőre a császári várpalotába; sőt humorosan írja Vadas Gábornak, hogy: „Kegyelmedet tisztelik Csáky Ferdinánd — György! — na ilyen se volt több a Csáky-nemzetségben, de a királyi komaságot tudom megérezte az erszény; ha kedvem lett volna hozzá most, én is Bécsben lakhatnám“ stb. . . . de félreismerhetlen, hogy e tárgy körül bizonyos kedvteléssel mulatozik.

Az is igaz, hogy nagyaszszyonyunk az ötvenedik éven már tullévén, megunhatta azt a sok aggódást, gondoskodást, melyben egész életét töltötte, — azt a sok vesződést a sok apró erdélyi jószággal s kimerülve a „lefoglalás“ ideje alatt szenvedett gyötrelmek miatt, ha nem is végnyugalomra, egy kis pihenőre vágyott: minél fogva természetes, hogy itt nagyon jól érezte magát. Jól esett, hogy László fia, fiúi gyöngédséggel, előzékenységgel környezte s néki magának semmiről sem kellett gondoskodni, mégis megvolt minden kényelme, bőven, urason. Pozsonyban ugyan saját házat tartott — de ott is mindennel ellátták a jó atyafiak. Özvegyi ruházatát ugyan egészben soha meg nem változtatta, de kelméjére több gondot fordított, habár maga írja: László fiam oly szép palástot és ruházatot csináltatott, hogy bizony áttallom viselni. Mind ezek után természetesnek látszik, hogy nem igen sietett vissza a rossz emlékű Erdélyországba, Csáky István perpatvaros közelébe, nem is számítva, hogy forrón szeretett s nagy miveltségű leányával (Csáky Anna-Francziskával), ki már ekkor kilencz év óta lakott a Clarissák pozsonyi zárdájában, igyekezett minél több időt együtt tölthetni.

Mivelt lelkének jól esett, hogy mindig csak előkelő, mivelt emberek között foroghatott s egy időre mintegy el kellett feledni a gazdáskodás és gazdaszszonykodás ezerféle apró bajait; aztán, hogy igazat szóljunk egy bizonyos gyengeségének is jobban hódolhatott. A mi nagyaszszyonyunk ugyanis szeretett jól enni, mely tulajdonságát el is lehet vala hallgatni, de leveleiben maga több alkalommal tesz róla említést; keveset ivott, de szerette, hogy a mit iszik jó

legyen; szerette a jó falatokat, s kora ritkaságait, melyek azonban mostani szemmel tekintve nem voltak valami nehezen elérhető nagy dolgok.

Ha Bécsből vagy Krakkóból jöttek haza gyermekei: küldjetelek egy kis sáfrányt, citromot, narancsot vagy más déli gyümölcsöt — írta nekik. Böjt idején finom halat, sós halat, habarnyiczát kért, egy kis jó édes bort, főtt bort, stb. A halat, vadat, foglyot, császármadarat, szarvasgombát tiszteitől is mindig rendeltette; máskor említi, hogy a rossz utak miatt nem megy Véglesre (Csáky Lászlóhoz) innepelni, pedig jó friss kalácsos csalogatják. Sőt olyan nem titkolt ártatlan hamissághoz is folyamodott, hogy midőn egy-két éves unokája Csáky Ferencz a szomorú napokban nála volt Almáson, menyének Forgács Évának írván a kis fiú számára kérte a jó enni valót.

Összevéve tehát, hogy tartott rangjára, kedvelte a főbbek társaságát, szívelte a finom ruházatot s szerette a jó falatokat — mind ezek oly tulajdonságok, melyek a személy és a mérték szerint bűnökké is fajulhatnak; ide sorozhatjuk azt is, hogy mint egy párszor maga megvallja I. Rákóczi György fejdelemmel, sőt Esterházy Miklóssal is megkisértette, hogy társalgás közben tettető módon csalfa kérdésekkel tudakozza ki véleményüket (az elsőnél sikerült, a másodiknál nem). Ez a kis kétszíniség is megbocsátható a szegény nagyzaszszonynak, kinek fiai annyi mindenféle bajt kerítettek nyaka körül. De ha már az árnyoldalon vagyunk, említsünk fel még egy körülményt, mely Wesselényi Annának szintén gyengesége vagy tán szerencsétlensége volt, hogy t. i. teméntelen sok birtoka mellett is, szükségeihez arányban kész pénze soha sem volt. Magok a jószágok nem jövedelmeztek, vagy a birtokok produktumait nehéz volt pénzzé tenni, vagy a befolyt készpénzzel nem tudott bánni, nem tudott költeni?? mind ez kérdés tárgya lehet; de annyi bizonyos, hogy mikor kisebb fia Gráciban tanult mesterével s cselédeivel az illető költséget szarvasmarha-csordákkal fedezte, — mikor első fia házasodott Prepostvári Zsigmondtól vettek fel kölcsönt,

— mikor leányát a zárdába tette, a 2000 tallér letéti összegért ékszereit tette zálogba — és ez állapot sírjáig kísérte, mert midőn halála előtt pár évvel Krakkóban egy palotát vett, fiától kért reá nyolcezer forintot — indokolván, hogy: „úgy sem viszem magammal a más világra“. Mikor az esztendő fizetési terminusai következtek, csaknem ijedve sürgette tiszteit, hogy gondoskodjanak s küldjék a pénzét, „mert a polturám fogyatékán van“¹. Csak úgy folyt kezéből a pénz. „Küldje Vadas uram a polturámat, mert már nincs, adna ugyan Csáky László, ha kérnék, de már eddig is 600 forintot adott, mióta fenn vagyok, azt se tudom, hova megy el.“ Hiszem, hogy személye körül az akkori idő szokása szerint egy pár száz aranyat mindig tartott s pár százforintos adószai neki is voltak, mint pl. a monostori páterek és gykei Wesselényi Boldizsár, de pénzt gyűjteni, nagy összegeket halomra gyűjteni teljességgel képtelen volt.

Jó gazdasszony volt s néha fősvénykedő is — de a kapariság távol állott természetétől s ehhez képest alakultak elvei is, a miért aztán nagyobb fiát gyakran megróttá, ha rajta kapta a zsugoriságon s példányképtül kisebb fiát hozta fel, ki maga volt a megtestesült lovagiasság.

Kismartonban egy kedves rokona lakott a nagyszonynak, t. i. bedegi Nyári Krisztina, Esterházy Miklós-nak a híres nádornak második felesége, ki először Thurzó Imréné volt, és a kinek atyja Nyári Pál testvérbátyja volt a Wesselényi Anna nagyanyjának ugyancsak, Nyári Krisztina Sárkándi Pálnénak. Az atyafiság csak harmadfokú volt, de azért úgylátszik az otthon sokat ülő Esterházy né nagyon szívesen látta Kismartonban a vele egykorú vagy tán pár

¹ De még akkor volt nagy ijedtsége és bosszúsága, midőn véletlenül megtudta, hogy Kecskemét városa az ő részéért évenként több urbért fizet, mint a mennyit e pénz felszedésével megbízott rokon Wesselényi Ferencz (a későbbi nádor) neki több év óta átszolgált. W. F. elismerte a hibát, tévedésnek mondotta, kártérítést ígért, de csak nehezen adta meg; mert hisz a fényűző s tékozló Wess. Ferencz is egész életén át (nádorságában is) folytonosan leg súlyosabb pénzügyi zavarokban szenvedett. D.

évvel idősebb hűgomasszonyt. 1635. jun. 19-én innen ír fiának Istvánnak egy sok tekintetben érdekes levelet; az erdélyi dolgok ugyanis megint zavarodni kezdtek s I. Rákóczi György uram, egy pár, habár csak apróbb birtokot szeretett volna visszatartani, habár perrel is — azonban lehet az is, hogy a tisztviselők szerettek volna a végleges kibocsátás fejében néhány száz forintot zsebre rakni, elég az hozzá a nagyaszszonyt Csáky hívogatta hazafelé. „Csak azért sem mehetek édes fiam, hogy nincs kivel, mert Pri-békre, Szász Mihályra, Hajdu Lászlóra magamat bízni ennyi útra talán magatok is szégyelnétek, ha egyéb nem volna is benne; jóllehet tudom Csáky Lászlónak csak egy szolgálja sem lehetne elé, a kit velem el ne bocsátana; de mégis ismer-vén az embereket, tudván is azt Vadas uram beteges álla-potjának itt fenn segíthetnénk többet, küldenéd őtet utánnam stb.“. Azután ír e levélben Brandenburgi Katalinról, ki ekkor valószínűleg a szomszéd Heflányban a feredőn mula-tozott: „oka nem tudom mi lehet én hozzám igen kedvetlen ő felsége három levelemre sem írt egy szót is, noha bizony csak látogató írások voltak“

Hogy azonban Kismartonban jól telt az idő kitűnik abból, hogy még az év novemberében is ott keltezi leveleit. Azt kérdi a Kismartonból 1635. nov. 4-én Vadashoz intézett levelében: „Szívem szerint tudnám jó Vadas uram, micsoda bizonyos jó reménység biztatja Kegyelmeteket, hogy ha én haza megyek, avagy nem megyek az buzai uraság oda lesz: úgy tetszik, négy esztendő óta én azt igen próbálom, de mivel hogy urunk lévén peresünk, egyedül csak Isten lehet orvosunk“.

Szinte megfoghatatlan, hogy a szegény nagyaszszonyt mily rettentő időkbe utaztatták. 1636 új esztendő estéjén még Pozsonyból ír s febr. 23-án már Kassán van s ott volt még márczius 17-én is; mind e mellett ez évben nem ment tovább Erdélyország felé, hanem az idő tavaszodván, vissza-fordult Pozsonyba, Kismartonba, mely visszafordulásnak azonban fontos oka is volt.

1636. máj. 19-én Heflányból a fürdőből írt nagyobb fiának, melyben inti, hogy fejdelem-aszszony szóbeszédét ne vegye számba, legyen türelemmel iránta, mert ő csak aszszony-ember és német szülőtől származott, őtet a szerint ítélik az emberek. Te légy csendesen s gondoldj arra, hogy ez világ javai, melyeket valamikor ő általa vettél, milyen méreggá változtak, — így fizet ez világ az ő javaiért.¹

Ez évből még egy levelét említjük, melyet jun. 16-án írt Csáky Istvánnak: keményen megpirongatja 33 éves fiát, hogy hámos lovait minden hír nélkül nyakára küldte Pozsonyba, felemlégeti, hogy ily bánásmódot nem érdemel stb. Ez az egyetlen levél, hol az aláíráskor nem írja neve elibe e két szót: „szerelmes anyád“.

Pedig Csáky Istvánnak soha se volt akkora szüksége, az eszes, tapintatos ügynök édes anyára, mint épen ez év kezdetétől fogva midőn a Thurzó-család szepesi ágának s így — miután az árvai ág már 1621-ben kihalt volt — az egész családnak utolsó férfi sarja Thurzó Mihály is az 1636. év első felében ősei sírjába szállott.

E haláleset által az akkori időben két millió forintra becsült szepesi Thurzó családi javak is leányágra szálltak s minthogy Csáky feleségének Forgács Evának is édes anyja Thurzó leány volt, az utolsó Thurzónak nagynénje Csáky is a számos praetendens közt foglalt helyet, még pedig nagy reménynyel s a mint tudjuk a legnagyobb sikerrel.

Első dolga volt, hogy a szüntelen panaszkodó fejdelem-aszszonynyal, a mint fenntebb már említettem volt kibéküljön s így az udvar körében élő magas rangú hölgyet elhallgattassa; mely ügyben édes anyja sikeres közbenjáró s Esterházy a nádor lelkiismeretes választott bíró volt.

Alig hogy bevégeződött e kiegyezkedés, következett a Thurzó-féle örökösödési per. Az akkori időkben a minden effélére mohón leső fiscaliskamrák, a pozsonyi, kassai, nagyszombati egyelőre csakhamar az összes Thurzóbirtó-

¹ Ezekből látható, hogy Br. Katalin és Csáky közt a nádor közbejárása sem eszközölt állandó békességet és nyugalmat.

kokat lefoglalták¹. Tudták ugyan, hogy joguk kétes — de gondolták: a per eldőlése bele kerül egy pár évbe s addig feles jövedelmet húznak, melyet később tán vissza is kel-
lene ugyan fizetni, de azt meg minden magyar család tudta, hogy a fiscalis-kamarák által egyszer felhasznált jövedelme-
ket visszaszerezni csak oly nehéz, mint a napot útjában
visszatéríteni. Csáky minden befolyását s minden pénzét
mozgásba hozva, két évi küzdelem után, habár roppant áldo-
zatok árán az esendő vagyon legnagyobb részét a szepes-
vári uradalmat kapta.

Hogy anyja mily behatólag szerepelt a főurak körül,
azaz a döntő körökben, azt leginkább mutatják pozsonyi
levelei, melyeket az 1636-ik év folytán június 17-étől fogva
fiának írt, melyekben a többi közt egy helyt, a maga asz-
szonyi módjával, de igen jellemzően emlékszik meg Ester-
házyról a nádorról: „A levelek dolgáról sokat gondolkozom,
igen jól cselekszed ha Palatinus uramat elhiteted (meggyő-
zöd), nagy emberekkel sokat vagyon, pedig közöttök ha
ez egygyel elhitetik, az többi könnyebben elhiszik. Ó nagy-
sága csak úgy érti az mint az több Thurzó-ág mondja és
levelekkel is bizonyítják és így azt kell hinni, de ha viszont
nagyobb igazságokat látja, olykor pedig míg perben nem
indultok, az többit is leülteti; csak, hogy magad nélkül ez
nem lehet meg.“

Csáky e levélre fel is jött s a nyarat Pozsony, Nagy-
szombat körül töltötte, s mikor ősszel haza ment, anyját
ismét csak Pozsonyban hagyta. A következő 1637-ik évet
is mind együtt fenn töltötték, mi abból is látszik, hogy ez
évből csak egyetlen levele van a nagyasszonynak, mert
a sok járás-kelés miatt Bécs, Pozsony és N.-Szombat között
nem is igen volt ideje írogatni csak az év vége felé oszlot-
tak haza, midőn már az ügy az udvari cabinetbe került s
az aszszony-emberféle magány közbejárók már feleslegessé
váltak.

¹ Lásd e részben a kismartoni érdekes regestákat. Magy. Tört. Tár
X. kötet. 80. s köv. lapján. Közli Horváth Mihály.

1638-ban március 1-én már Erdélyország szomszédságában Csengerben találjuk a nagyaszszonyt a betegeskedő öreg Prepostvári Zsigmond látogatásán. Innen tudósítja fiát s vágyát fejezi ki, hogy bárcsak a Prepostvári óriási vagyont unokái örökölhethék.¹

De halljuk a levél szavait: „Prepostvári uramnak volna elég monetája, de mind kettőtöknek nem elég; bizony beteges, nyavalyás én igen féltem; jaj s az sok gyűjtemény kire marad. Bezzeg kellene az kedve keresés, ha feltalálhatnók az módját. Ferkőt váltig ölelgeti. Istókot is emlegeti, bár neki adnók költsön valamelyiket. Egy néhány napja itt vagyok felette nehezen bocsát el, én bizony szánom némely állapotjában, iszszonyodom, a nagy szorgalmatosságot látván.”²

Úgy látszik, hogy e látogatást W. Anna hazafelé való útjában tette; mert innen Keresztszegre ment s april 9-én már Adorjából ír s kétkedő örömmel kérdi: „igaz-e, hogy Szepes várát már kezedbe adták?” Két nappal később 1638. apr. 11-én pedig így ír: „Édes fiam 31-ik márcii vettem itt Adorjában irásodat, (de a fennebb idézett levél szerint april 9-ig még nem olvasta volt végig) áldott legyen az Istennek szent neve, hogy békével vagytok és ennyi sok fáradságok és költségek közt, hiába nem hagyta Isten, hanem az emberek szívét erre vezérlette. Mind életünket, ez világi birodalmunkat az jó Isten szent nevének dicséretire, adja édes fiam, hogy birhassátok. Kinek kezében életünk, halálunk, egyedül ő szent felsége legyen vezérek édes fiam mindenekben.”

Nyár folytán aztán a nagyaszszony visszahúzódott Almásra, hol megrongált egészsége s az erdélyi jószágok pusztulása miatt panaszos leveleket irogatott. Úgy látszik

¹ Evágy részben teljesült; de utóbb a XVIII-ik században a Károlyiak egy Csáknak naiv bizalmi nyilatkozata s levelei által kalauzoltatva, ösiségi jogon sokat elpereltek a Prepostvári-féle birtokokból; egyebek közt a bélteki uradalmat. D.

² A Prepostvári családra vonatkozó legújabb adatokat lásd az 1874-ik évi „Századokban“ Nagy Iván cikkét.

fiainak, minthogy egyik a szepesvári uradalmat, másik a pápai, lévai, tatai kapitányságokat nyerte, az forgott fejökben, hogy Erdélyországtól végkép menekülve, az ott való jószágokat mind eladják, hogy így a Rákócziakkal való érintkezéstől megszabaduljanak. Volt is okuk rá, mert Rákóczi mind csak huzalkodott, s jószágok közül hol egyiket, hol másikat (Buzát, Szurdukot stb.) próbálgatta elperelni. A nagy lefoglalás alatt pedig valóságos tabula rasává silányította a Csáky birtokokat. W. Anna siralmasan írja Almásról: „Az ide való jószágfelől mit írok? Eddig az bécsi lakás talán nem engedte az gondolkodást is. Oda fejem, soha közelebb nem volt az elveszéshez mint most, — mert az fejedelmek mit nem vihetnek végbe!”

A többi jószágról pedig azt írja: „Szádvárára senki pénzt nem ad, a ki kárt nem akar vallani. Szurdukért az két ezer forintot Kornis Ferencz uram megigérte volna, de immár azt se tudom.”

„Buzáért négyezer tallért ígértek vala stb.” Ő azonban ellene volt fiai szándékának: „Bizony az világ ítéletiben lesztek ha hazátokat így elvesztitek!” más helyt azt mondja: „ne hagyjátok el e birtokokat, hiszen ezeket őseitektől örököltétek.”

A menyinyire lehetett, ismét némi rendet hozott a jószágok kormányzásába, de az öreg Fekete János már nem élt, Vadas Gábor régóta Szendrőbe volt s most már Szepesvára felé sietett, új tiszteket nevezett tehát s ősz felé készült ismét kifelé, részint hogy meglássa Szepes várát s haza vigye Ferkót az első szülöttet, részint mert menyé Forgács Éva folytonosan gyengélkedő állapotban volt. És 1638 végén vagy 1639 elején csakugyan ki is ment Szepesvárába, s Erdélyországba többé soha vissza sem tért.

VII.

Ideje is volt, hogy a nagyaszszony Szepesvára felé siessen, mert a családot nagy csapás fenyegette s elhárítani nem lévén mód, a vizsgálatásra annyival nagyobb szükség

volt. Csáky Istvánné a sír szélén állott s alig hogy az 1638-ik évi karácson innepén¹ diadalmasan vonultak be a fényes uradalomba és várba, néhány hónap mulva szomorúság ütött tanyát a szívekben, úgy mint a termekben, mert Forgács Éva² az ártatlan lelkű, szende hölgy, a híven szerető feleség, a jó édes anya megszűnt élni.

Csak néhány sor írása maradt ránk, mert mint maga megvallja egy férjéhez szóló levél utóiratában: „az írásban gyenge vagyok s most is az aszszony (Wesselényi Anna) segített“. Az a néhány sor, mely levelkéiben fennmaradt, a róla előforduló emlékezések, — melyek körül érdekes az agg pater Vásárhelyié, ki a halottas ágyon fekvőt „szent aszszonykának“ nevezte — mind a nemes lelkű, mivel gondolkozásu s mély vallásosságú nőt jellemzik.

Csákyt az esemény nagyon megrázta. E nő igaz híve volt, tán az egyetlen lény volt a világon, kit ő is szeretett és még tisztelt is.

Halála után még zordonabb lett kedélye s még izgatottabb egész véralkata. Édes anyja, ki szívében talán azzal a gondolattal jött Szepes várába, hogy a kápolnával együtt neki ígért házban ott fog maradni sokáig — talán egész életében és csak néha-néha megy el majd Pozsonyba leányához és fürdőzni Heflányba, Tarcsára vagy egy-egy innepre László fiához, — érzékenyen csalódott. És midőn látta, hogy lehetetlen sokáig ott maradnia, fájdalma keserű könyvekben tört ki s panaszaival a zárda falai közt kereste fel okos leányát, ki egy valóban szép, vigasztaló levéllel felelt édes anyjának.

Az 1639., 1640., s 1641. évekről nem maradtak ránk levelei a nagy aszszonynak, csakis leányának az apáczának leveleiből tudjuk meg, hogy valószínűleg hajtva leánya szép

¹ „Anno 1638 um Weynachten hat Hr. Stephan Csáky dass Schlos Zipser Haus, aus sonderlicher Gnade von Ihro königl. Majest. bekommen.“ Lőcsei Kronika. Analecta Seep. II. k. 25. l. Tudjuk, hogy már márcziusban nyerte s ekkor csak a bevonulás és átadás lehetett.

² Magyar tört. tár. 6-ik kötet 94. lapján ez áll: „1639. 24. april † Éva Forgács filia Sigismundi Palatini et consors C. Stephani Csáky de Kereszt-szeg.“ Közli Szilágyi Sándor.

szavaira — az 1639-ik évet Szepesvárában töltötte s hihető ott maradt fia második házasságáig. Csáky István ugyanis 1640-ben újból nősülvén, feleségül vette Perényi Máriát, Perényi György Abauj- és Zemplin vármegyék főispánjának második nejétől Bornemisza Katától született leányát. Az új háztartás megkezdésével elég tisztességes okot találván Wesselényi Anna szépen elhúzódtott Szepesvárából s ismét Pozsonyba és környékére vonult leánya Anna és fia László közelébe.

A szepesi várban azonban ismét nagy változás történt. Perényi Mária alig két évi házasság után, 1642-ben az év elején szintén elhalálozott; úgy látszik, nem volt szerencsés férjhez menetelében s bár született egy fia László¹ férje kedvét nem igen tudta megnyerni egyebek közt azért is, mert szegény leány volt. Halála után csakhamar megindultak a házassági cselszövések, mert Csáky még jó erőben levő 39 éves ember lévén, harmadik házasságra is rászánta magát. Voltak, kik utána vágytak, s voltak, kiket ő szeretett volna megnyerni. Most is először ifjú leányt akart, de az úgy látszik nem ment hozzá, pedig a nagyasszony ugyancsak fáradozott benne, hanem végre Csáky megsejtván a dolgot, hogy t. i. a leányt nem akarják adni, egyet fordult s Erdélyországból vette el a néhai Erdélyi István gazdag özvegyét Mindszenti Krisztinát.²

Érdekes ez időből 1642. jul. 28-áról³ a nagyasszony levele, melyet a tarcsai fürdőből intéz fiához s melyben elszámolja, hogy kiken jár az esze neki és kisebb fiának Lászlónak, s mintegy kik lennének alkalmasok, hogy gróf Csáky István harmadik feleségévé lehessenek.

¹ Ki később Erdélyországban Apaffi Mihály uralkodása alatt és után nagy szerepet játszott.

² E nőt mint özvegyet Csáky legnagyobb ellenségétől I. Rákóczi Gy. től az erdélyi fejdelemtől is megkért volt, kitől elég udvarias beleegyező választ is kapott, mely eredetileg látható a Cs. Kassai levéltárában. Lásd a „Századok“ 1872-ik évi folyamát a 629. lapon. Hol tévesen második házasság és Perényi Mária említetik. D.

³ Ugyan e tárgyról Csáky Anna, az apáca is emlékezik 1642. szept. 2-án kelt levelében.

Az első egy Bánffy-leány,* ez nem igen tetszik a nagyaszszonynak

A második Forgács Mária, már ha ifjú kell, ezt ugyan csak kedveli a Csáky rokonság.

A harmadik Szécsi Mária özv. rozsályi Kun Istvánné: „erre gondol gyakran Csáky László, kit én sokképpen elleneztem szóval, de azt mondja, ha hozzád megyen szeretni fog és életed rövidítését nem kívánja, magad sem gyűlölheted, mert sokféle ok lehet, a lelkét is ha megnyered nagy jó esik; ha jó módjával lehetne meg az látás, úgy mint látni nem ártana elsőbben, az kövér menyecskénél ez jobb lehetne.“

Ez a kövér menyecske (?) lenne a negyedik, s végül így szól a levél:

„Ide toldom az Erdélyinét is, alázatos egytigyűséggel; szegény Perényi Mária az ideje 6 esztendővel kevesebb; teljes élete szolgálat s nyomorúság volt. Az érték menyire lehet, Mégyeri¹ uramnak könnyű volna pater Rajki² uram által megtudni. Ez földig többször ki nem öltöznék a feketéből holtod után.“

Csákynek ezek közt egyelőre a 16 éves Forgács Máriára lett volna kedve s bár szegény leány volt, a nagyaszszony is minden módon igyekezett rajta, de a leány anyja csak húzta, halasztotta a dolgot s Csáky — mint már említém — mielőtt formális kosarat kapott volna, másfelé fordította elméjét s egész udvariassággal írt I. Rákoczi Györgynek legnagyobb ellenségének s tőle az előkelő özvegyet megkérte, mire a fejdelem is egész urbánitással írt hogy: „soha senkinek sem gátoltuk boldogulását, annál fogva Kdnek sem ellenezzük, hogy istenes utakon és módokon házasodjék; valamikor ki akarja Kd vitetni meglehet elmeneteli az asszonynak.“ Kelt Maros-Vásárhelyt 1643. ápril 15-én. Mikor e levél kelt, már útban volt az özvegy

* Bánffy Francziska.

¹ Előbb Br. Katalin szolgálatában; később udvari tiszt a Csákyaknál.

² Az Erdélyben levő jézsuiták főnöke, ki a tájon Monostoron tartózkodott.

Szepesvára felé, s vele szerencsésen is járt Csáky, mert élete hátra lévő részében mindvégig hű társa s gyermekeinek gondos anyja volt.

A két Csákyinak azonban soha se szüntek meg ügyei az udvar körül, pereit, alkudozásait, czivakodásait egyikkel-másikkal. Most ezt vagy azt a hivatalt, rangot akarták elérni; majd ezt vagy azt a várat, jószágot megnyerni, most ebből vagy abból a bajból, vád alól kimenekülni, majd ilyen vagy olyan költségeiket megtéríttetni s több efélék, úgy hogy Csáky Anna az apácza írja Lászlóról öcséséről: „meg nem foghatom, mit akar, egyik bajából alig vergődik ki s ismét újhoz kezd!“ És e felkiáltás tiszszeresen megillette Istvánt, ki családjának csakugyan szép vagyont szerzett. De mikor már övé volt a szepesvári uradalom, akkor a lengyelkirálynál zálogba levő 13 szepesi várost akarta kiváltani, ha megigérik, hogy a zálog summába neki adományozzák — s midőn ez ügyet végre nem hajthatta, fiainak végrendeletében is lelkőkre kötötte. Aztán Kassai generális, szatmári kapitány akart lenni s jó édes anyja ebben is abban is szorgalmas közbenjáró, lankadatlan kéregető és sürgető volt s tett is sokat fiaiért; de ez időtájban egyszer a nádorral Esterházy Miklóssal együtt levén, a nádor így szólt hozzá: „ugyan miféle csillag alatt születtek az Kegyelmed fiai, hogy anynyi írgyeket támasztanak magok ellen?!“ Képzeltető, hogy az anyjai szívnek sok erőre volt szüksége, hogy oly ember szájából, ily szavakat könnyhullatások nélkül végig hallgathasson.

Ez ügyködések mellett Wesselényi Anna idejét nagyrészen unokái neveltetésének szentelte. 1642-től 1646-ig terjedő leveleinek jó részét a nevelés körül előforduló mozzanatok foglalják el. László gyermekeivel, kiknek édes anyjuk s nagy anyjuk Batthianiné is élt, nem volt anynyi módja foglalkozni, de István két nagyobb fiának Ferencznek és Istvánnak mondhatni főpraeceptoruk volt. Ferenczcel a legnagyobb fiúval, mikor az még két éves sem volt, együtt maradtak volt a nagyalmási várban (1631-ben), együtt pro-

testáltak a jószágok teljes elfoglalása ellen s együtt követelték részeiket és ez idő óta a nagyaszcsony mindig kiváló gondot fordított a Ferkő növekedésére.

Természetes, hogy már kis gyerek korában (1632. január 25-én egész részletességgel írja meg Almásról a távol levő édes anyának, hogy a gyerekeknek ilyen-olyan baja van s aztán így folytatja: „Forgács uramnak ajánlom alázatos szolgálatomat, alázatosan kérem az urat higgye el felőlünk Ferkővel együtt, hogy vitézek vagyunk, csak hogy anynyival inkább erősödnénk a vitézségben, ha ő kegyelme is írna az mi kegyelmes urunk ő nagyságának Ferkő nyavalyás valóban nagy kint lát, azt mondják egészségére leszen, jól megcsapdossa mindenik dajkáját azt pedig jobb és balkézre valóban tudja.“ Más helyt írja: „Ezután gyakrabban emlékezzék meg Kd az almási gazdáról“.

Három évvel később már komolyabban írja fiának: „Hogy Ferkő jól tanul igen akarom; jó volna imár egy jó emberséges inas melléje, a kitől több jót is tanulhatna. Talán jó fiam Isten megengedi, hamar eszedbe veszed mi légyen a féle taníttatás és gyermekére való gondviselés“.

E sorokból az is látszik, hogy Csáky István nem igen törődött gyermekei neveltetésével s egy évvel utóbb az intő szózat így szól: „Ferkőt immár iskolába kell commendálni jó fiam!“ Ez intés sem használván a nagy anya magához vette unokáját Pozsonyba s szorgalmasan taníttatta, de év végére az atyja megint haza vitte Szendrőbe, hol a fiu csak csatangolt minden vezető nélkül és semmit se tanult, miről Wesselényi Anna értesülvén 1636. decz. 9-én Pozsonyból így ír: „Ferkő dolgát bánom jó fiam, ha így kellett lenni jobb lett volna itt maradni“ a levél vége felé ismét: „Kérlek az veszett Ferkőt ne hagyjátok, ha úgy leszen mint eddig nem sok jót láttok benne, melléje valót is hol találtok“.

Később mikor Csákyt a Thurzó-féle ügyek foglalkoztatták még kevesebbet foglalkozhatott fiaival s a nagy anya Ferkőt ismét magához vette s Erdélyországba vitte, 1638. márczius 1-ről írja fiának Csengerből a Prepostvári

Zsigmond házától: „A mint lehet pontosan ruházzuk Ferkőt, de selyemruha kellenék, jóllehet bizony az iskola mindennél inkább, mert szégyellem magam is nagy gorombaságát. Az Kamutí Farkas fia sokkal kisebb bezzeg sokkal meg haladja“. ¹

Hogy aztán a fiuknak édes anyjuk 1639-ben meghalt a nagyasszony mindkét unokáját Ferenczet és Istvánt magához vette s Pozsonyban, Pápán szorgalmasan taníttatta. Gondoskodott jó szállásról, cselédekről, tanítóról s a gyermekek tanulásmódjáról — tudósításokat írt az apának s a mily levert szomoru volt ha egyik másik himlős vagy más-ként beteg volt, ép oly öröme volt ha előmenetelőket látta és írhatta; nem is vonakodott megírni fiának, hogy a nevelés pénzbe kerül s fiai mellé jó tanítókat akar „nyílt marokkal kell lenni“; pedig Csákynek ez volt a legkényesebb oldala, mert a nevelés körül mindig a költséget sokallotta s néha azon csak úgy idő közben is csak haza akarta vinni fiait, de a nagyasszony ellent állott a menyinyire lehetett; egy ily esetről szól egyik levele 1643. jan. 29-ről: „Az érzsek (Lippai) mondja, kár volna a fiukat tanulásuktól elszakasztani, dicsérte őket s említette hogy Istók még a comediában is milyen jól viselte magát“.

De végre az unokák is felnevekedtek, a perek is csak megapadtak; az idő pedig eljárt a maga dolgában s Wesselényi Anna már a 60 évet is jóval túlhaladta, midőn hátra levő életének miként töltéséről dolgozván, elhatározta, hogy Krakko városába vonul, hol tán épen született, s a hol gyermek korát édes atyjával s édes anyjával együtt töltötte.

VIII.

Wesselényi Anna nem csak általában vallásos — de mint a római egyház tagja buzgó katolikus is volt. Sőt még tulbuzgónak is mondhatnók a menyinyiben fiait még

¹ Lásd, ily című értekezést: „Gróf Csáky Ferencz első házassága. A Századok 1875-ik évi folyamában. D.

zsenge korukban a r. chat. hitre vezette át, holott atyjuk protestans ember volt. ¹ És nem csak hogy mély meggyőződéssel hitt Istenben s az isteni aharatban és gondviselésben teljes megnyugvást talált, hanem tetteiben s az élet mindenemű viszonyai közt is mindig a vallásosságot tartotta szem előtt s a vallás külső formáinak szigorú megtartásához is ragaszkodott. Az ájtatoskodás különböző módjait, templomjárást, böjtölést, imádkozást, az imádkozások óráit stb. mind szigorúan megtartotta. Úgy hitte, hogy jó keresztyénre nézve szerencsétlenség, ha csak egy napot is pap nélkül kell eltöltenie. Midőn egyszer szó volt hogy Kismartonból Szepesvárába menjen, udvari papja nem lévén vele, feljajdult, hogy pap nélkül miként tehetné meg azt a nagy utat! Máskor ugyan ezen útra induló fiától kérdezte, valjon útközben hallgathat-e valahol misét?, Máskor Vadas Gábor hivogatta Erdélyországból, hogy csak jőjön Szendrőbe, ilyen olyan jó élet van ott: Ha nem lesz papotok, pap nélkül savanyu lesz a tokai is a tarczali is. Megdorgálta fiát Istvánt ki már tulvult a 30 éven. hogy nem imádkozik eleget s bár több napot töltött Pozsonyban misét nem hallgatott. Nincs egy levele, melyben ne írna vagy ne gondoskodnék papról s fiait és azok családjait mindig félti, hogy pap nélkül maradnak s bánatosan sohajtozik ha ezen eset vagy egyszer csak ugyan bekövetkezik. Természetes tehát, hogy udvaraiban és maga körül mindig papot tartott, sőt gyakran egynél többet is, leginkább jézsuitákat és Szent Ferencz rendi szerzeteseket. A r. chat. egyházat és egyházi rendet pedig a hol szükség volt — s ez főként Erdélyországban gyakran fordult elő — védelmezte, segítette, ápolta, támogatta, a zárdákat különösen pártolta. Mikor meghallotta, hogy fia István Szendrőben zárdát alapított s kezdett építtetni, rajongva írja: „Szeretném követ hordani a zárdá falaihoz!“

¹ Lásd. Kemény János, Önéletirása 225. lap: „Öreg Csáky István (Wesselényi Anna férje) ország generalisa, s igen hasznos jó ember, e vangelicus ember volt. . . .“ Továbbá gr. Csáky István (Wess. Anna fia) végrendeletében hálával emlékszik hogy a rom. chat. hit ismeretére jutott D.

És mindezt a teljes meggyőződés, a bennsőség és igazság oly szeretetre és tiszteletre méltó vonzalmasságával adja elő, hogy most a közönyösség és könnyelműség e léha századában is meghat, sivár kedélyünket mintegy magával ragadván.

Pater Vásárhelyi Dániel az erdélyi állapotjokról a magyar kir. cancellárnak egy tudósító levelet küldve, egyebek közt írja: Igaz patronus csak tekintetes Erdélyi István úr, kinek vallásossága és adakozósága az egyház iránt egen és földön ismeretes. Azután Csáky István úr, ki a legszeretetre méltóbb uraszszonynak, a legkegyesebb özvegynek, édes anyjának távollétét kegyelettel és keresztyéni bőkezűségével pótolja.¹

Nem tagadható azonban az is, hogy Wesselényi Anna és családja ha sok áldozatot hoztak a r. chat. egyháznak, jó hasznát is vették a papoknak; mert azon időben Magyarországon és a bécsi udvar körül csak nem feltétlenül döntő szerepet vivén a főpapok, volt alkalmok jutalmazni is az igaz híveket. Ha az egyszerű papot, szerzetest, tanárt, plebánust segítették, védték, támogatták ez aztán mint püspök, cancellár, érsek könnyen talált alkalmat hogy az egykori jótéteményt vissza szolgálhassa.

Egy feltűnő körülményt kell még említenem Wesselényi Annáról, hogy t. i. korától és kortársaitól eltérőleg az ő leveiben semmi nyoma sincs a babonának, vagy is a babonával határos ama furesza észjárásnak, mely szerint álmokból, csodálatosnak tetsző természeti jelenségekből, véletlen esetekből jövendölje meg vagy magyarázza ki az emberi dolgok rendjét és az eseményeket. Holott ez több ama korbeli nők és férfiak leveleiben és munkáiban gyakran fordul elő. Például csak leánya Csáky Anna leveleit hozom fel, hol az álomlátás jelentősége többször előfordul. És nem csak a megelőző korszak írónál, de az utána jövő nemzedékből Kemény Jánosnál s még egy nemzedékkel utóbb Bethlen

¹ E latin nyelven írt érdekes levelet, a közelebről megjelenendő Okiratgyűjteményben közleni fogom. D.

Miklósnál vége hossza nincs az álmoknak, égi jelenéseknek s mindenféle természeti csodának, melyekkel a tudós írók mind megannyi családi vagy országos eseményt hoznak kapcsolatba. Nem mondom hogy ezek rosszszabbak koruknál — de Wesselényi Anna jobb, — nem mondom hogy ezek alább állának koruk világnézeténél, de Wesselényi Anna egy vonallal feljebb emelkedett s ennek okát mély vallássságában találom.

Az ily vallásos érzületű s a régi — a szép gyermekkori emlékek iránt kegyelettel viseltető nő egyaránt nyugalmat s enyhet talált Krakkóban, hol a r. chat. vallás háborítlan uralkodott s számos templomaival, zárdáival minden féle ájtatoskodásra elegendő módot és alkalmat nyújtott és másfelől minden pontja, vidéke egy-egy régi esemény édes emlékét újította fel az ifju lelkű s fogékony kedélyű öreg asszonyban.

Természetes azonban, hogy a mint az ország határát átlépte özszes működése csak saját személye körébe szorult s a magyar társas életbe többé legkisebb befolyást se gyakorolhatott sem maga — sem más ember érdekében; úgy lehetett tekinteni őt, mint egy munkás élete után nyugalomba vonult csendes ügynököt.

Krakkóba érkezve, arra volt főgondja, hogy élte alkonyára jó lakháza legyen, s vett is egy jó emeletes házat ¹ melyet saját ízlésére kijavíttatott. Anynyi jövedelmet szabott magának hogy szükséget ne lásson és jókor, sürgetve írogatott a illetőknek, hogy az polturáját, monetáját megadják, megküldjék s a nagy távolság vagy közönyösség miatt őt el ne felejtsek.

Aggodalmai nem is voltak alaptalanok, mert a hatalmas gróf Wesselényi Ferencz közbejárására a török hódoltságban élő kecskemétiak néhány év óta ismét fizetni kezdték a Wesselényi-családnak tartozó adójukat, melyet maga Wesselényi Ferencz vett át s osztott ki az atyafiak között.

¹ E ház öreg orvosáé volt s annak halála után vette meg.

Minthogy pedig Wesselényi Ferencz teljes életében s második házassága után különösen mindig pénzzavarba volt, a nagyaszcsony három vagy négy év múlva, már Krakkóban léte alatt, midőn egyszer a kecskemétiék egyenesen neki fizettek, jött tudomására, hogy őt eddig megrövidítették. A nagyaszcsony szégyelte felszólalni, de valószínűleg a dolognak némi híre kelvén, Wesselényi maga írt neki, elismerte a tévedést s részenként meg is fizette a pár száz tallérra menő hátralékos összeget. Máskor meg az történt, hogy szentgyörgynapi angariáját még ápril 1-én elindította Vadas Gábor Szepes várából; a lublyói várnagy, ki magára vállalta a pénz kézbesítését, mind csak halogatta Krakkóba menetelét s a pénzt csak május végén adta át a nagy aszcsonynak, ki bizony meg volt ijedve e két hónap alatt, hogy elfeledték s az ember szinte szánja a mint rövid időközönként, izgatott kedélyvel írt leveleit olvassa, melyekről ő azt hitte, hogy útközben mind elvesztek, a mint látjuk azonban egytől egyig az „édes Kapitány uram“ kezei közé jutottak volt.

Egyébaránt a krakkói élet nem volt oly egyhangu mint az ember gondolná; a nagy aszcsony terjedelmes levelezést folytatott, voltak vendégei Magyarországról, gyakran hallott, vett híreket gyermekeiről, unokáiról, rokoniról s ismerőseiről, sőt olykor politikai hírekről is értesült — de már inkább csak tudvágyát s kíváncsiságát elégítette ki, mert tenni bárkiért is nem sokat tudott; legfeljebb hogy híu komornyikjának Fridmanky Szaniszlónak armális levelet szereztet; de az utolsó perczben ezt is csak úgy akarja át adatni, ha az illető ígéretet tesz, hogy lemond az itálról, melyhez néhány hét óta nagyon hozzá szokott, a mi a puritán természetű nagyaszcsonyt szerfelett bántotta. Hanem az ájtatoskodást teljes odaadással gyakorolta s 1649 husvét napján írja, hogy a megelőző két napon 16 templomot járt be „elég ájtatlanul“ teszi hozzá bűnbánólag, pedig ez természetes, mert ilyenkor a szent sírok körül olyan jóvés-menés van, hogy a kegyes lélek sehol sem képes teljesen magába

szálni s önmagával mindig elégedetlen. A nagyaszszyon-
nak korunkra maradt utolsó levele 1649. július 5-én Krak-
kóban kelt s Vadas Gáborhoz Szepesvár főkapitányához
van intézve; apró házi dolgairól ír, Csáky Ferencznek, ked-
vencz unokájának a vig farsangolás miatt bekövetkezett
betegsége felett egyet sóhajt: Oh ki rossz ez világ a ki
ilyen hálókat szokott készen tartani az ifjuság bolondsá-
gaira! s aztán szarvas gombát és szép fehér lisztet kér; sőt
még közérdekű híreket is ír Vadasnak.

Az egész levél azzal az egyforma szálkás irással s azzal
a megszokott jó kedéllyel van írva, melyel leveleit általában
írni szokta. Már 65 éves volt ez idő tájban, de a gyengülés
nyomát sem testi, sem szellemi működésén észre venni nem
lehet. Leveleiben itt ott csak szóval mondja hogy gyengül,
véntül s készül a jó halálra, de azért élete utolsó éveiben épített,
1649-ben még mind sürűn írja a leveleket s ez év nagy
péntekén és szombatján 16 templomban látogatja meg a
szent sírt s így igen valószínű hogy ha bár elkészülve ta-
lálta a jó halál, még is csak véletlenül lepte meg. Ez utolsó
levelével, mint jó színész ki szerepét általános megelégedés
közt játszotta, le lépett az élet zajos színpadáról s hogy fájd-
almat senkinek se okozzon utolsó óráit a színpalak közt
végezte.

Ezentúl a krónika ismét elhallgat Wesselényi Annáról s
eddigelő a családi levéltárakban is csak annyi emlékezést talál-
tam róla, hogy Csáky Ferencznek, unokájának, egy 1650. ju-
nius 29. kelt, s szintén V. Gáborhoz intézett levelkéjében e
szavak fordulnak elő: „jutván eszemben Istenben elnyugodt
szerelmes nagy anyámnak ő nagyságának javalása is“. Ha-
lálozása évét és napját tehát pontosan meg nem határoz-
hatjuk, s csak annyit tudhatunk, hogy 1649. jul. 5-ike és
1650. június 29-ke közt kellett történnie és tetemei való-
színűleg Krakkóban valamelyik általa kedvelt s kiválasz-
tott egyházban nyugsznak.

Én pedig a menyinyit mondhattam elmondtam, a ki még behatóbban akarja meg ismerni e derék aszszonyt, itt vannak levelei, olvassa azokat, mindenik levél egyenként külön tárggyul szolgálhat a XVII századi magyar műveltség és család-élet tanulmányozójának.

Mi pedig szives olvasóm, hagyjuk pihenni a régen eltávozottat, s az időt nyomtalanul elröppeni nem engedvén, fordítsunk a történetnek egy más lapjára.

II. RÉSZ.

WESSELÉNYI ANNA LEVELEI.

I.

Szerelmes édes asszonyom! Az én árva állapotom szerint való szolgálatomat ajánlom Kdnek mint szerelmes édes asszonyomnak. Az ur sok esztendeig éltesse Kdet. . . szép gyermekivel együtt. Az Kd levelét édes szerelmes asszonyom adák meg májusnak 24 napján, melyet nagy szeretettel láttam, hallván Kdnek jó egészségét, melyben az ur Isten sok esztendeig tartsa meg Kdet, kit szívem szerint kívánok mint szintén magamnak. Kdnek meg szolgálom édes szerelmes asszonyom az egyet mást, az kit Kd küldött nekem, békén meghozták azt. Szívem szerint bánom, hogy annyi busulása volt Kdnek miatta. . . Az rossz ember oly mód nélkül cselekedett ugyan megtetszik, hogy rossz helyen tanolt. Az kis suba igen jól vagyon édes szerelmes asszonyom felette friss (így). Azt reméltem Kdnek magának vagyon szabója az ki az varrást . . . , így ugyan sok fáradtságára volt Kdnek szerelmes asszonyom, hogy Kassán lett az varratása és csinálása, immár az mi reá ment is Kdnek szerelmes asszonyom írja meg. Az gyorsak is jók, az lengyel patyolat nem ártana ha könnyebb lett volna is, de ennek is ugyan helyt adhatok, itt minálunk csak úgy sem vehetnék meg.

Az mi illeti édes szerelmes asszonyom az fekete prémet és muháért (így) az Kd jó akarátja, ha onnan felül hozatja is meg elvárhatom; mert Kassán nem itélem, hogy találhatna Kd; Szakmárt is mind Lengyelországban vannak az árus emberek, most küldtem volt oda látja Isten még csak fekete vizsált (így) selymet sem találtak. Az Istenért édes szerelmes asszonyom Kd megbocsásson, hogy enyi sok dologgal busitom Kdt. Látja Isten, hogy ugyan szégyeltem enyi dologgal Kdnek pedig semmi dologban nem tudok Kdnek kedveskednem és szolgálnom.

Az mi illeti szerelmes asszonyom az ide való állapotot most minnyájan oda vannak az gyűlésre; ¹ Bátori Istvánné asszonyom ² szinte,

¹ Az 1612. május 15-iki szebeni országgyűlés Báthori Gábor idejében.

² Vagy Homonnai Drugeth Frusina. Lásd Sepsi Laczkó M. emlék íratát. Erd. Tört. Adat. 22. lap: vagy a másik Báthori Istvánné Kosztka Zsófia. Lásd: Lehoczky Praemssia quator statuum et Ordinum.

ma egy hónapja hogy be ment. Azt gondolom immár addig ki nem jő, míg Somlyónak végét nem éri. Én is Csejti uramot Istokkal ¹ és öcsém urammal ² együtt, holnap leszen két hete hogy bebocsátám; noha bizony nagy szívem fájdalomra vagyok, hogy Istóknak oda kellett menni, mert a féle sétálás mind idegeníti a tanolástól az ő elméjét; de minden embernek úgy tetszék jobbnak. Immár most semmi akadályát nem látom az mért véghez nem mehetne, hanem ha csak, az egy nem akarás ha teszen akadályt; mert az menyiben Prepostvári uramnál vagyok kézzben, az mint mondják az törvénytudó emberek azért nem kell ő Felségének fizetni. Immár úgy leszen-e vagy nem csak az egy Isten tudja; az költséget én igen érzem, az haszon mi leszen nem tudom; ha ehhez ő Felsége az én költségem után ilyen könnyen jut bárcsak az oda fel való adósimat elégitené meg, kit anélkül is, látja az igaz Isten, hogy neki kellenék megelégiteni, mert sárosi jószág volt nekik kötve. Rákóczyné asszonyom ³ e minap is irt vala felőle és igen félek az hitvány egyet mást ott fenn meg ne tartassék szerelmes asszonyom Kdnél . . . Kiről régen gondolkodom. Ezeken kívül az mivel tartozik egy darab jószág, kit Miskének hínak; az huga birja Bánffyné asszonyom; ő azt mondja semmiképen ki! nem bocsátja kezéből. Im erről is most ő Felségének izentem az se tegyen akadályt, adjon mást nekem érette ahhoz hasonlót, azt is elveszem, csak hogy olyan okkal, hogy ne Erdélyben hanem itt kinn; mert bizony dolog ha oda benn két anyit adna is el nem venném. Immár mindezekben szerelmes asszonyom ha mit végezhetnek nem tudom; nincsen semmi kedvem az sétáláshoz oda be Erdélybe, de meg írja az öcsém és Csejti uram, hogy úgy jobb, azt is megpróbálom. Csak az én kegyelmes Isteneim adja végét immár egyszer. Az mi óta bementek az óta semmit nem értettem felölök.

Itt most hála Istennek alkalmas csendesség volna csak hogy az átkozott Nagy András* szüntelen berzenkedik. Hol felül, hol ismét valamely török várba megyen. Váltig írja az váradi kapitány Rhédei uram, hogy vigyázásban legyenek mindenütt. Immár szerelmes asszonyom ha Isten az gyűlésnek jó végét adja érnünk, el kellene költözmem, annak hamar módját találok csak Hadadba küldeném egyet másomat. Én magam mentől hamarább felindulok Keresztur felé; mert minap írta vala Tököli uram; ⁴ hogy egy hónapra ő is alá jő csak én is mehessek akkor oda, de hogy ez az előttem való dolog talála, el kel-

¹ Csáky István a levél író fia.

² Hadadi Wesselényi Pál. (A mostan élő Wesselényiek törzsatyja) a levélírónak testvér öccsége.

³ Ugy hiszem az 1608-ban elhalt Rákóczi Zsigmond harmadik neje: Telegdi Borbára.

* Hires, portyázó vezér.

⁴ Első Tököli István, Imrének nagyatyja.

lett mulni, kit igen bánok, de látja Isten nem lehetett egyéb benne; ott osztán előtte leszen az mit akar; én csak alig várnám immár, hogy Isten jó végét adná ennek az dolognak is. Onnét aztán szerelmes asszonyom talán Isten módot ad benne, hogy Tárkányba is elmehessek, kit szívem szerint kívánok.

Szerelmes édes asszonyom, ugyan is azon fájt az szívem, hogy nem érdemlettem azt Varkocsnétól ¹ hogy csak egy szóval is hirrre tette volna szándékát, holott ilyen közel laktam hozzá. Az emberek is mit ítélnék felőlem, hogy csak anyi jó tanácsot sem tudtam neki adni, hogy az egy esztendő t várta volna meg. Haller György neve az ifju legénynek a kihez ment, tizen nyolcz esztendősnak mondják. Most be mentek mind együtt Erdélybe és az emberek nagyobb gyalázatjára most azt költötték: az szegény Varkucs uram él és Lengyelországban vagyon; ez oly közönséges hír szerelmes asszonyom mindenütt, hogy még a kadácsok is beszélnek, ki noha lehetetlennek látszik, de azt ugyan senki nem látta azért, hogy megölték volna; itt pedig két vagy három nemes asszony is járt úgy, hogy férjhez ment s az ura haza jött. Immár ha szintén úgy nem történik is szerelmes asszonyom ítélt meg Kd csak az hire is minémü nagy rettenetes gyalázat. De ám Isten neki ő kegyelme is szintén úgy tart mint ha atyja fia nem volnék; én is csak hallgatók.

Szerelmes édes asszonyom az nyavalyás Szilvásiné asszonyon ² irt vala a minap egy levelet az urát elbocsáták, de az jószágát elvették, csak száz ház jobbágyot adtak meg ő kegyelmének. Marosujvárt Dengelegi Mihályné asszonyomnak adta ő Felsege; azért nyavalyás azzal vigasztalja magát most az gyűlésen törvény szerint látják ha volt-e vétke az urának vagy nem, ha nem volt még vissza adják az jószágot. Adja Isten, hogy úgy legyen de kötve hiszem, kivált képen Ujvárat. Ilyen boldog állapot vagyon szerelmes asszonyom mi felénk; e télen itt vala nyavalyás nállam, akkor Kolozsvárra készültem felette kért levelem megírtam neki, mint vagyon Kd és a Kd szerelmes gyermeki, most enyit írtam ő kegyelmének.

Szerelmes édes asszonyom . . . szolgája ment fel bátyám uramnak, ki nem régen jött vala alá, felette kétséggel beszél asszonyom ángyom ³ állapotja felől, azt mondja hogy a mióta felmentek mind az volt az hire,

¹ Második Varkocs György, Báthori Gábor hive Brassó mellett vitézül harczolva, esett el 1611-ben július 9-én. Első neje volt beregszói Hagymási Margit második neje kiről itt szó van bedegi Nyári Borbára. Wagner Analecta Szep. IV. kötet 219. lap

² Csészeliezi Szilvási Boldizsárné sz. Peryeszi Erzsébet (előbb Gálffy Jánosné ?)

³ Hadadi Wesselényi István második neje Balassa Ilonáról van szó. Lásd a „Századok“ 1872-ik évtolyam 346—347 l.

de ő nem tudja, mert mind csak azon egy állapotban látá asszonyomat. Csejtiné asszonyom előtt beszélt, ki ha még kétséges volna mért kellene nyilván beszélni; mert udvarnál is az a hire, azért nem jött ő kegyelme ide alá, hogy azt várja asszonyom meggyógyuljon. Most az fejedelem is irt bátyám uramnak, hogy alá jöjön mert hiszen követ volna ő kegyelme, ha veszik-e reá magokat vagy nem az ő kegyelmek jó akaratja.

Én nekem igen nem tetszik, hogy csak egyik fiát ¹ sem tartja ő maga bátyám uram, én bizony a jószágot féltem hogy palatinus uram ² kiveszi kezéből. Az anyja asszony képen talán még is szerelmes asszonyom ha Kdnek tetszik írjon Kd erről bátyám uramnak. Most úgy hallom ifju vén asszonya vagyon asszonyomnak ángyomnak, az másik szegény meghalt, bizony tökéletes jó asszony állapot volt szegény. Talán oda fel is olyan szük az a jó örök ember mint ide mifelénk. Én még is a szegény Katalin asszonyonnyal vajuszom (így) de ugyan nagy gond az mikor valahová megyek, ha elvigyem-e avagy itthon hagyjam.

Ime szerelmes asszonyom az lányokból is szinte kifogok, ismét el kelle kis Dorkát adnom. * Immár csak három maradott, azok is igen gyarló varrók, nem tudom szerelmes édes asszonyom ha az én számomra való kis leány el-e vagy nem. Azt akarnám ne lenne igen szép, talán több hasznát vehetném. Erzsokot soha nem hinné Kd szerelmes asszonyom minémü deli, kivált képen ha mind úgy ehetne a mint ő akarná. Azt gondolám vala az kis Panna ³ számára legyen, de ugyan alkalmasul megnőtt, nem reméltem hogy addig nállam maradhasson. Ugyan bizon csak nagy gondban vagyok miattok, immár bizon az fiam is kapdos hozzok és csak egy kis keszkenyőt sem tudnak oly módon meg varrani magam nélkül, én pedig nehezen érkezem hozzá. Ha az nyavalyás Szilvásiné asszonyomat ezen mostani busulás nem találja vala, ő kigyelme is ígérte vala, hogy tanitat egy kis lányt, de most nem merem ő kegyelmét is azzal busítanom. Amaz régi (rehy így) roszat hallom szerelmes asszonyom hogy Váradon laknak, ugyan meg dobbana az szivem bele, hogy olyan közel költöztek vala hozzám.

Az kisasszony Kdnek szolgálatját ajánlja mint szerelmes asszonyának, ime egy kis keszkenyőnek való patyolatot küldött csak szegletesen varassa Kd, szerelmes asszonyom itt nekünk arra való szép formánk sincsen, az minémü formával szereti Kd, olyannal varrassa Kd.

¹ Wesselényi Istvánnak első neje Dersffy Katalintól s második neje Balassa Ilonától hat gyermeke volt: Ferencz (a nádor); Miklós (a jezsuita); Pál; Anna Krisztina Helena. Kamarai levéltár: 509 és 510 fasc. 46. 47 és 27 sch. s hetedik gyermeke Borbára, 3-ik nejétől Szentmiklósi Anna Máriától született.

² Ez időben: Thurzó György.

* Azaz férjhez adnom.

³ Saját leánya Csáky Anna.

Veres selymet itt sehol nem találhattunk. Kd megbocsása szerelmes asszonyom az Kd aranyát most meg nem küldhetők; én magam akarom hogy elhaladjon; most áldozóra leszen reméllem egy sokadalom, ott veszik meg, talán ott jobban megvehetni. Nem tudtam szerelmes asszonyom hogy Kd Kassára igyekszik valami apró kértem volna Kdt, szinte kifogyott az kis Panna belőle sem Kolozsváratt sem Szakmárt nem találtak még csak feketét is.

Minap bátyám uramot ¹ kértem volt, hogy onnét feljül ² aféle apró, fehér kezyüt hozasson, az ki belől szőrös, szálás; ő kegyelme hamarabb voltaért Forgácsné asszonyomnak ³ irt volt; ő nagysága küldött két rendbelit, de oly kicsiny, az kis Panna kezére is nehezen megyen fel, más az mind egy kézre való, ugyan sokat nevetünk rajta, talán ő nagysága azt reméllette soha nem láttunk eféle kezyüt; én bizony pedig csak azért kaptam a féle kezyün, hogy lágy is mikor ugyan jó fele talál, e mellett az kezének is használ.

Szerelmes édes asszonyom ugyan megfárasztom Kdet sok írással, de látja Isten még csak ez is vigasztalásomra vagyon mikor Kdnek írhatok. Szerelmes édes asszonyom bár az béléseket mind elfejtette Kd ez előtt is akartam Kdnek írnia felőle, de elfelejtkeztem, könnyebb alája varratni, hogy sem úgy veszzen. Immár szerelmes édes asszonyom Kdnek életemig való szolgálatomat ajánlom; adja az ur Isten az ő szent fiáért hogy kegyelmeteket igen hamar láthassam jó egészségben. Írtam Somlyon 24 máj. (Az év szám nincs kitéve, de a tartalom szerint 1612) Szerelmes édes asszonyom egy kis kézelőt küldtem Kdnek, kit én magam varrottam, igen szegén forma, de még is el akartam Kdnek küldnem Asszonyom ángyom Csejtiné asszonyomnak . . . onnét felül én is írtam volt ő Kegyelmének, pénzt küldtem formára, nem tudom ha leszen-e anyira való gráciám ő Kegyelménél hogy megvétesse. Csejtiné asszonyom Kdnek szolgálatját ajálja mint szerelmes asszonyának. Kd árva szolgáló atyja fia.

Wesselényi Anna.

Ez írásomban sok vétek vagyon szerelmes asszonyom Kd megbocsása. Lónyai Uram ⁴ gyakorta küld ide jószágában; az Kd levelét mindenkor elküldhetné. Ha palatinus uram ő nagysága is ő Felségével szemben leszen, talán adja Isten állandó leszen a békesség, de félek attól vagy Somlyóra vagy Adorjánra ne legyen az ki jövetel, még ekkeddig gyakorta úgy történt.

¹ Wesselényi István, testvérbátyja.

² Krakkoból.

³ Valószínűleg Forgács Zsigmond (a későbbi) nádor második neje Thurzó Zsuzsánna.

⁴ Az 1595-ben Kegyelmet nyert Lónyai Albertet érti, kinek a szilágyságban több felé volt jószág.

Külczime; „Az én szerelmes bizodalmas aszszonyomnak az nagyságos Balassy Anna ¹ aszszonyinak az nagyságos Pacsot Ferencz uram meghagyott özvegyének nekem mindenkor szerelmes édes aszszonyomnak adassék ez levelem“.

Ivrét, két ív, 5 oldal be írva. Vizben ázott papir, alig olvasható, nehéz írás. Fekete viasz pecsét nyomai.

II.

Szolgálatomat ajánlom Kdnek és Istentől Kdnek minden jokat kívánok. Az Kd levelét megadák nekem, kibén ír Kd az szegény uram ² adossága felől, kivel Kdnek adósa maradott volt. Emlékezem róla ennek előtte is azon dologról talált meg Kd. Nem lehetett egyéb benne sok fogyatkozásim miatt halogatnom kellett és Kdet várakoztatnom. Mostan is Kdet kérem megbocsássa Kd és ne légyen nehézségére egy ideig való haladékja, mert ez napokban jószágimat váltván meg, tizen harmad fél ezer forintot kellett fizetnem, mely fizetésemre a honnat minek szerit tettem teljességgel ki kellett adnom, sőt jó akaróimnak segítségével is kellett véghez vinnem, kiért mostan is Kdnek meg nem adhatom. Mind azon által azon leszek, ha Isten országunkban való mostani háboruságot lecsendesíti, ³ mentül hamarább szerit teszem és Kdet megelégitem; magam is igyekezem rajta mint mentül hamarább Kdet megelégitethném; magamról annak is gondját vethetném le és Kdet is csendesíthetném meg.

Az fogyatkozás és kénytelenség cselekedhette velem, hogy Kdet eddig is kellett várakoztatnom. Igyekezem azon, többször Kdet ne kellessék ez dologért fárasztani. Tartsa meg Isten Kdet. Datum ex Adorján 24 augusztai 1613. Kdnek örömetest szolgál az Ngos Csáky István uram meghagyott árvája

Wesselényi Anna.

Ivrét; 1 oldal beírva; eredeti; a keltezésen tul s. k.; fekete v. pecsét helye;

Külczim: Adassék ez levél Reyner Menyhárt uramnak Kassán lakozónak nekem jó akaró uramnak kezében. Idegen kézzel e pár szó: „Im j. 1613. 3. septemb. empfang.“

¹ Balassa Anna Pacsot Ferenczné, első Balassa Bálintnak a jeles költőnek testvérhuga. Lásd. Nagy Iván. I. kötet 119. lap.

² Csáky István erdélyi fővezér meghalt 1605 szeptember hóban Medgyesen.

³ A Bethlen Gábor és Báthori Gábor közt még akkor fennforgó küzdelmet érti.

III.

Szerelmes én édes asszonyom, igaz, holtig való kedves atyámfia.

Árva alázatos szolgálatomat ajánlom Kdnek, mint szerelmes, édes asszonyomnak, sok jókkal áldja meg Isten Kdet szerelmes gyermekeivel együtt. Szerelmes asszonyom, Várdából is írtam volt Kdnek, nem tudom, ha akkori levelem Kd kezéhez jutott; bizony nagy bús szívvel várnám Kd írását, szerelmes asszonyom; ha megis neheztelt az úr reám, most én is írtam ő kegyelmének, nem tudok immár csak gondolkodni is; az úr Isten után ő kegyelmére és Kdre bízom magamot; édes szerelmes asszonyom, az élő istenért, ne hagyjon kegyelmetek; bizony semmi nagyobb gondolkodás előttem nincsen, mint az látás, akárcsak írás által lehet vala. Az úr írt-e oda fel, vagy nem, írja meg Kd szerelmes asszonyom. Legyen az istennek szent akaratja mindenben és találjon módot ő szent Felsége az én szívemnek megcsendesítésében is; úgy tetszik, csak az egy dolog lehet vala meg. Mégis egyetlenegy asszonyom, az mikor az úrnak jó kedvét látja kegyelmed, szóljon felőle. Nem tudom, szerelmes asszonyom, hol legyen Kd, azért írok csak rövideden, ismét írok Kdnek, még két hétig itt kinn leszek. Adja az úr Isten, szerelmes asszonyom, az még kegyelmeteket nem láthatom is, hallhassak jó öröndetes hírt kegyelmetek jó egészsége felől. Írtam Károlyban 20. Novembris 1618.

Kdnek szeretettel szolgáló árva atyafia míg él

Árva Wesselényi Anna m. p.

Kü l c z i m : Generosae et Magnificae dominae Annae Balassa de Gyarmath, generosi quondam domini Francisci Paczóth Relictae Viduae etc. Dominae mihi charissimae. (Eredetije a m. k. kam. levéltárban.) s. kezüleg. ¹

IV.

Köszönetem után adjon Isten minden jót Kdnek. Én minden nap, inkább eleget írok Kdnek oda haza, nem tudom ha minden leveletem megviszik; ha én szintén nem írnék is az mostani szorgalmatos dolognak ideje, elég levél írás mindenekre. Balog Danieltől minap ugyan sok dologról írtam vala Kdnek. Gorbora hagytam volt, hogy vigye a levelet, nem tudom ha került-e Kd kezébe; a minap Márton diák Hadadban volt, Prépostváriné asszonyommal is volt szemben, az Bányára küldött harmadfélszáz forint felől senki nem emlékezett semmit felőle; nem

¹ Szilágyi Sándor ur szivességéből.

tudom, hogy ha Kd kiküldött volt Harangihoz ezért az dologért, im én most Márton diákat kiküldöm, mind az aszszonynak mind Haranginak írok. Nem tudom az én jövetelem után, hogy ha valamely almási emberek nem vettek-e buzát bor fejében; talán nem ártana egy néhány forintot kiosztani bor fejében, ha csak egy vederrel igérnének is többet reá hogy sem mint szüretkor indul, nem árt Kdnek tudakoztatni felőle, ha csak husz vagy harminczkét forintot adna is ki ember közében, ha Kd itéli hasznosnak lenni nem árt megpróbálni.

Immár két ízben is izent Buzából az majorné hogy tejhez és vajhoz való fazakai nincsenek. Én csudálkozom rajta ennyi sok fazakas ¹ között, még is eféléből kell szűkölködni, bátyám uram számára is ígértünk vala egy szekér fazakat az is csak azonban mulék. Az buzai házban való kemenczét is nem kellene télre hagyni; lám annak is felhozták volt az kályháját kürtőjét, ha fazakakat hozhatnának ugyan akkor kellene feljöni egy fazakasnak.

Az hordó csinálás felől nem íra Kd énnekem semmit, Oláh Boldi-zsárnak is írtam felőle, de hiszen akkor úgy lön az szó, hogy ő az fáját felküldi. Almáson csinálják meg. Márton diák beszéllette, hogy az bakosiak és kendermezeiek valami lengyel követet háborítottanak volna meg utjában; tudom bizony ha úgy nagyon igen hamar ír ő Felsége felőle; nem árt volna képen az dolognak végére menni, úgy hallom Szina János is köztük volt, ha az ő szavát el kell hinni, tudom meg tudja mondani. János az én darabantom ki kéredzék oda ki, ő tőle is írhat Kd holmi dologról odaki, csudálom ha azután nem jött senki onnét, kivel én igen várom az öt száz forint polturát be.

Buzában négy ökröt, tinot hagytam, hogy ki fogjanak, az béres ökrök közül az ki oly öreg ökrök vannak az helyett jó leszen gyermekdedeket fogatni, mikor Kd is ott Almáson találna aféle öreg ökröket, a ki helyett gyermekdedet foghatnának efélékkel együtt kihajthatnák oda ki.

Nem tudom Deák Jánosnak volt-e gondja Szentmihályt hogy az mézet megtiltsák; ² más embertől pedig ne vegyenek reá, ha nem ő adjon pénzt az bor árrából. Vadas uram levelét hozák az este Fejérvárról az mint az házakra való fákat írja, hogy megintézték az ácsok; jegyzésben kiküldtem; az hat ölnyi gerendát itt is nem hiszem husz pénznek alatta meg vehesse ember; az menyire reá érkezhetem azon leszek, hogy az gerendáira reá alkudjam az emberekkel, ha szintén olyan hosszak nem lesznek is az mint ők írják; hiszen arra való az ács egybe illeszse őket;

¹ Hiresek voltak a „nagyalmási“ cserépedények.

² A földes urak gyakran letiltották jobbágyaik buzáját, borát, mézét. sőt néha lovaikat, ökreiket, hogy bizonyos ideig másnak el ne adják hanem csak nekik.

az alászállításnak aratás után kell még lenni. Az felső háznak padlására, három száz deszkát vétetek, hiszen ha nem mind fűrész deszka leszen is más féle is nem árt. Immár az zsendelyt minthogy itt nyolcz százával veszik, azt is ugyan az vizen szállíthatnok alá; csak írja meg Kd az kalotaszegben való zsendely szerzés ha nem olcsobban esnék-e az itt valónál. Tartsa Isten Kdet jó egészségben. Datum in Vécs 20 die julii anno 1622. (eddig idegen kéz írása.)

Kd Almásit küldje ez jövő szerdára Hadadba az pénzért, én is Márton diákot akkora oda küldöm, ő adta kézhez az pénzt vegye az szerint kezéhez; onnét Béltekre ¹ is el kell menni, valami vásárlást küld Prepostvári uram azt is Almási hozza el, mert ugyan onnét Margitára, Adorjánba, Keresztszegbe hagytam Márton diáknak hogy menjen az odaki való állapotot és takarodást is meglátogatni. Ha penig az pénzt meghozzák Kd vegye kezéhez, az pater pénze is közte vagyon; az mit Prepostvári küld, azt Szabó István hozza ide; az bótba kis Mártont hívja fel és egyet mást ott kezébe adván legyen nálla az kulcsa.

Valami fekete bakacsin vállat, ahoz való eszközével együtt csinált volt még az előbbi Szabó István azt is keresse fel az ládában, hozza el azzal együtt, kit Prepostvári uram küld. Az kis fakó paripán eljöheth egy szabadossal együtt, Buzáig avagy amaz kék lovou, kit a szekeres lovak közé fogtak volt.

Csudálom ha még is Bercsényi uram senkit nem küldött.

Az szekeres lovakon is hordasson Kd szénát hamarább voltáért.

Borbély Andrással nem tudom mint alkhatek Kd, írja meg. Az fejevári széna takarásra Juli Ferenczet kéri Vadas uram. Az otthon való pallérságra szeretem vala inkább otthon maradását, de mivelhogy amott is kellettik a gondviselés, lássa Kd mint lehet legjobban. Tudom az egeresiek menyit fognak zugolodni, de csak nem lehet egyéb benne. Egyéb dolgokat is lássa Kd jó János uram mint rendelheti legjobban. Márton uramat kérem az ház népéhez lászson, valami illetlen dolog ne essék köztük; az szegény Agota aszszonyt se hagyják.

Az ládák kulcsát az én házamban való kis kamarába kell keresni. Márton uram keresse meg ő maga. Petrezselyem vizet is vegyen az borbély.

Kdnek jó akarója

Árva Wesselényi Anna. (Eddig W. A. keze írása)

U. I. Fejérvárt házhoz ² való fáknak jegyzése:

Ötven felvonó gerenda, hat hat öl legyen az hossza.

¹ Béltek Parepostvári Zsigmond s neje Széchy Katalin egyik lakhelye.

² Ez volt az a családi ház, melyet Wesselényi Anna kijavíttatott, s melyben fia Csáky István első nejjével Forgács Évával egy pár télen fényes házat tartott, a Bethlen Gábor uralkodásának utolsó éveiben. 1625—1629-ig.

Azon kívül nyolcz szál koszoru Gerenda tizenkét öl legyen az hossza, vagy 13.

Az másik házra melyben most az páterek laknak, huszonöt szál gerenda kell felvonó, ezeknek az hossza hat, hat öl legyen, ugyan ezen házra koszoru gerendának tizenkét szál fa kell.

Szarufa pedig (így) mindenestől negyven szál kell azoknak pedig hat, hat öl legyen az hossza.

Az fűrészeszka felől az ácsok azt mondják, hogy ők azt hiszik hogy reá megyen öt vagy hat száz szál deszka.

Annak munkája felől ők azt mondják hogy az nem ő dolguk leszen, ha nem az asztalosok-e. (Az elébbi idegen kéz írása).

Ivrét 2 $\frac{1}{2}$, oldal beírva; eredeti; fekete v. p. nyomai.

Külczim: Generoso Dno Joanni Fekete prefecto bonorum nostrorum.

Külla p o n: Ha Bihalat avagy valahol négynek szerit tehetik, talán kötözve megállana az boltban. Az minemü sejteri borok vannak, az Márton uram pinczében vagy on Kd tudja meg hány, hány csebrös legyen egyik, egyik; küldje Kd jegyzésbe énnekem ide.

V.

Köszönetem után adjon Isten minden jót Kdk! Buzai itt Örményesen találá az Kd levelével, örömet ide hivatnám Kdt, de itt igen félnek a pestistől: az disznok állapotja felől az mint Kd írt értem, nem tudom hová lehetett az makk az Meszesről¹ kiről azt gondoljuk vala, hogy bőségesen megéri az én marháim; mellé bár efejében idegen disznót se fogadtunk volna reá, mert nem tudom ha most nem nagyobb kárral leszen-e meg a mennyi buzautolja megyen reájok, ha arra való volna köztük a kit megölhetnének, bár még egy néhányat megölnének benne, mert bizony ha az tél sokáig tart, nehéz leszen az kitartás; mindazonáltal az mint jobbnak arányozza Kd ugy hagyjon tanulságot felőlök.

Az mi az buza dolgát illeti, az mint én azt a buzát láttam igen ócsónak látszik harmincz öt pénzen; immár nem tudom a sütése után minemü jó lehet; ha afféle volt az hat köből buza az kit Vécsre küldött volt én abból süttettem de nem érzettem semmi szagát; minthogy immár az jó polturát is el kell venni négy pénzben most az jó szánuton tudom onnét kívül is jönnek be buzáért, negyven pénzre kellene az árrát vinni; buzájához képpes bizony nem is drága leszen.

Az mi az gorbó vidéki korcsoma dolgát illeti én arról ugy gondolkodom vala, az mely bort Zilahról oda vitettünk volt ugyan az bornak az árrából több bort vétetne Oláh Boldizsár és az gorbo vidéki

¹ Erdőségekkel borított hegyláncz egy felől Kolozs és Doboka, más felől Kraszna és Belső-Szolnok vármegyék közt.

korcsomát aval kellene tartani; nem kellene Almásról bort oda küldeni, mert én úgy gondolkozom hogy az almási borokban hét vagy nyolcz hordo bort Adorjánba küldenénk, mert ha én az büjtre ki megyek nem jó minden embernek az sejteri borra szorulni, kivált képen ha ő Felsége * Váradon leszen szapora keleti leszen az bornak; azért kellene idején arról gondolkodni, az szánúton könnyebb volna az odaszállítás. Az Kd kimeneteli felől addig immár nem gondolkodom, ha nem elsőben írjon Kd az számvevőnek, hogy ha Kd kimeneteli nélkül az Ferencz diák dolga véghez mehet és az Deresnő asszonyom dolgában is mi állapottal vannak, ha Kd nélkül véghez mehetne; immár az almási dolgot nem kellene félben hagynunk.

Az mint hallom immár Castello uram is megkönnyebbedett, én Albert uramnak meg írtam vala, hogy mindjárt írjon felőle mi állapottal vannak oda ki, azért kelletik Kdk mindjárt kiküldeni oda ki; mert ha ezért az két dologért Kdk nem kelletik ki menni, inkább akarom hogy itt Almáson Kd dolgát végezvén, velem együtt legyen az ki menetel.

Az három ezer forint dolganak igen akarnám mennél hamarább végére menni, mert ha valami akadály lenne az dologban, mindjárt bizonyos emberemet kellene Cassára bátyám uramhoz ¹ küldenem. Kd ha maga oda nem megyen is írjon Cálmánecsehi uramnak felőle.

Buzai szabados által, tudom minden dolognak végire megyen, az míg penig Kd Noszalyban késik az Marha Tamás gondviselését bár jól meg lássa Kd, im én jegyzésben küldtem Kdk az mi pénzt nekem onnét küldtek; az ménes hogy jól vagyon, az mikor osztán Kd meglátja, akkor higgye.

Az gyermek lovak befogása felől írtam vala Juli Ferencz által, immár nem tudom ha lehet mód benne, az minémű két kancza lovat az fiam haza küldött Bányáról meg hagytam vala, hogy az ménesben bocsássák, Kd látogassa meg az többit is, ha valamiképpen reá szorulnánk onnét kellene hatot ki fogni; ezt csak azért írom Kdnek hogy ha Kd maga ott nem lenne is ki foghatnák, mutogassa meg Marha Tamásnak; de azért ha az gyermek lovakkal beérjük most ezeket nem bántatom.

Értem Márton diák dolgáról mit írjon Kd, bizony elég nagy baj hogy mindenütt így hagyja hírét; ha az bortól nem volna azt merném mondani talán némelyiből (így) az én Káromat is látja, azért nem alhatnak meg véle; az előbb is írtam vala, hogy ha az számvevő mellett kelletik vagy czirkálásban vagy miben mellette legyen, ha peniglen ott nem kelletik az bányai pénzt meghozván jöjön utánnam, az bányai pénzre bizony nagy szükségünk volna, mert Hunyadon kellene még több bort vétetnünk, ide benn igen drágodik. Kamuti ² Uram mondá hogy

* Bethlen Gábor fejedelem.

¹ I. Wesselényi István.

² Kamuti Farkas.

negyed fél vedrével is vétette az szászok között; még is Marha Tamás azt írja, hogy ott körül négy pénzen árulják, nem tudom a jámbor mit nyer benne.

Filistics uramot még is szorgalmaztatni kell az pénz dolga felől, csak ezt vehetnök ki tollók többel nem hiszem hogy bánthanám. Mondtam vala Marha Tamásnak valami hizlalni való marhát is venne buza árrán az kit Csáki László számára fel kellene hajtani; mondta vala hogy az ökreim között is vagyon ugy tetszik öt, ha az marha nem halna és képes árán ember megvehetné bár csak tizenkettőre tölthetné; az Gorboi jószágban is írta vala Oláh Boldizsár meghalt emberek marhái vannak azokkal együtt menyire tölthetnék. Irja Simándi uram semmit arról ne gondolkodjam hogy pénzt küldjek fel, mert ott semmi pénz nem kél, hanem csak az, kin az császár képe vagyon; különben modunk nincsen az neki való pénz küldésben, hanem marhát kell fel hajtánunk. Azért Kd láttassa meg mennyi lehet az kit ki hajtathatunk; mert Kereszt-szezen is írtam Albert uramnak felőle ott is a mit szerezhetnek, erre való képpest Marha Tamás is a mit szerezhet, képes árán szerezzen, Kd hagyja meg neki. Vajda György ide jött vala talán a végre, hogy én számot vegyek tőle, de én szemben nem leheték véle tudván az itt való állapotot.

Kd meg hagyja Marha Tamásnak harmincz öt pénzen ne adja mert én igen oleszorlom (így) kivált képen hogy az polturát is elveszik, mert Kolozsvárt is az Kamuti uram buzáját is harmincz nyolcz pénzen adják, elegyes buzának mondják pedig; minthogy immár az jó polturát is elvétetjük arra való képest inkább el kél. Bánom hogy Juli Ferencz Kdet otthon nem találta, mert az pénz dolga immár késő. Énnekem még is ugy tetszenék az almási állapotot ha helyben hagyhatná Kd menne ki oda ki; de hogy még Pál diák halaszt nem tudom meddig kellettik várni, erről magam többet írok Kdnek. Ezt az jegyzést Kdnek azért küldtem hogy az Marha Tamás dolgában Kd ez szerint járjon. Isten tartsa megh Kdet jó egészségben. Datum in Örményes 14 die februarii 1623.

P. S. Az Pál diák irását látom, az Kd arrul valo irását is értem; látja Isten magam is akarnám ha immár vége lehetne; mi haszna ha én a menedéket megadom is, ki tudja mikor leszen vége az ő elszánt dolgának; tudja Kd Vajda György állapota is miben vagyon itt. Két kézben nagy kárunk lehet, tudom más országban házassulása nem leszen; osztán nagy Conditio az ha ő különb moddal kívánja hogy sem eddig volt. Én csak azt akarnám mig baza mennék lenne helyben minden dolog, mert ha Vajda Györgytől elveszik amaz sem leszen, a számtartó sem; arra való gondja Kdnek mi lehet; sem én sem Kd otthon ne legyen, ebben kell kár nélkül való modot keresnünk. Kd jó akarója

Árva Wesselényi Anna.

Külczim: „Generoso Domino Joanni Fekete de Noszaly Prefecto bonorum omnium nostrorum et Duo honorandissimo.“

Ivrét; eredeti; f. o. p. utóirat s aláírás s. k.

VI.

Köszönetem után adjon Isten minden jót Kdnek.

Jó János uram mi már Istennek segítségével ide Tepliczre jöttünk; az szekerek állapotja felől azt írhatom Kdnek, az mint Szentesről is meg írtam vala Kdnek, semmi köszönet nincsen benne, mert immár egy néhányszor el tört, úgy készítették volt meg, csak Rosenbergig sem jöttek velek ismég mind eltörtek; szálakra kell mind egy cseppig az élést rakatnunk. Csak az szálakkal is ha nem többet de az száz forintot nem hiányozza (így) az menyit kelle fizetnünk még pedig ha elég leszen. Immár Kd meg ítélni ha vagyon-e nyereségünk az élés felhozatásban. Csáky István haza megyen szent Márton napjára; én oda haza való dolgokról semmit sem írhatok oda haza, hiszem Kd tudja midolgek vannak otthon, Kd úgy viselyen mindenekre gondot hogy én is köszönhessem meg Kdnek. Adja Isten az mikor látom láthassam Kegyelmeteket jó egészségben. Datum in Arce Teplicze die 14 octobris 1624.

U. I. Bizony jó János uram Kdnek meg nem tudom írnia az menynyi busulással vagyok az hitvány szekerek miatt anynyi élést itt is vehettünk volna az menyit reá költöttünk enyi időtől fogva való készülésünk után vasas szekerek is lehettek volna. Lám az Kornisné¹ aszszonyom szekerei Bécsig felmehettek mert jó gondviselés volt az meg induláson.

Ha bizonyos ember jön fel, Kd Kolozsváratt 12 mézes pogácsát² vétessen, Eva aszszony gondját viselheti, varják be vászonba és hozzák fel. Az Simándi uram háza felől nem tudom ha adtam volt tanulságot, ha nem tartoznék is vele sokat érdemlene; az megcsináltatását Balázs Györgyre kellene bízni, látna hozzája, idő lévén hozzá két nap az fáját meghordhatják. Kdnek jó akarója

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Az pater Mornak (?) és Veselényi Boldizsár uramnak s Mikoné aszszonyomnak szóló leveleket Kd küldje meg mindjárt.

Ivrét; eredeti; u. i. és aláírás sk. f. o. p. Külczim mf.

¹ Kornis Zsigmondné Pálffy Ilona. ² Ugy látszik hogy azon időben nem csak a tordai- és kézdi-vásárhelyi hanem a Kolozsvári mézes pogácsa is híres volt egész Magyarországon.

Ezen levélnek mintegy utóirata a következő néhány sor, melyet Csáky László ugyan azon papírra írt:

„Én is Kdnek kedves János uram ajálom szolgálatomat. Akartam volna bizony én egy fáradtsággal Kdt meglátogathattam volna; noha Isten velem lévén én is nem sokáig halasztom egymással szemben létünket ¹ Kd is halaszsa az szemfedélt addig. Rövid időn ismét leszen Gräczben való viszzatérésem. Kdnek Isten aszszonyom anyámat viszza vivén bővebben írok. Kérem mindazon által Kdet az mint eddig is ugy ez után is maga szorgalmatos viselésében és igaz szolgálatjában, viselye előtte jövendőben is hasznunkat és előmenetelünket, kiben Aszszonyomnak nyugodalma lévén mi is megszolgálhassunk Kdnek. Buza István uramnak, az kis Mártonnak és egyéb jó embereimnek ajálom szolgálatomat. Ezzel áldja meg Isten Kdet jó egészséggel. Kdnek örömet szolgál

Csáky László.

VII.

„Árva szolgálatomnak ajánlása után kívánok az ur Istentől Kdnek sok szent idnep napokat, esztendőket meg érní, talán nem árt ha nagyobb lelki örömmel lehet is meg; mivel hogy az mostani szent napoknak élése nem tudhatom hol volt. Jó Vadas uram tudom Kdtek várja az választ és az felindulásra készen vagyon: de bizony nem mi fujuk az tánczot hanem más és ugy látom az szerint kell tánczolni. Sok árkus papirosra ki nem tudnám írni az nagy mentséget mért kell Husvét utánra halasztani, elég az érzsek uram ő nagysága sok intése, tanács adása, az mi sok kérésünk vége csak az, ezer szó anyi mint egy, egy szó anyi mint ezer: semmi uton a farsangon meg nem adja mert szerelmes ura nevét, maga becsületes állapotját semmi képen evel meg nem akarja gyalázni, hogy csak ilyen postán legyen. Harmincz hat ezer forintnak kell elsőbben szerítenni; az huszonhata kész pénzül kell, azt mindjárt kézbe akarja adni, az tizet fel kell vásárolni és egyet másra költeni, noha ezenkívül arany és ezüst mi készen vagyon, de hogy becsületesen legyen, az költség meg kelleik. Én bizony azt vélem az Istennek anygala leszálott volna is ez szándékából ki nem üthette volna ő Ngt; ugy látom bír magával valoban, az kötést szükségesnek nem ítélték holott maga nyilván kimondta az 26 ezer forintot; azt pedig ő jószágra akarja megszerezni, mely jószágot jobb volna ide adni, de az nem akarat nem engedi. Szolnak így az emberek az menyegzőkór, leszen jó mod

¹ A következő évben csakugyan el is ment Cs. L. Erdélybe, a mikor is testvérével Istvánnal megosztozott; egyszersmind az egyetemi életnek is végét szakította. Az öreg Fekete János azonban még sok évig várt a szemfedővel.

mindenben mód nélkül, csak nem kell ki menni az jószágból, kihez az érzsek és generalis uram jó akaratja fog kelletni. Immár az napot mikor legyen Husvét után és az helyt hol legyen mi reánk hagyta az hol és mikor akarjuk. Az mi közel voltunkért Gácsot mondja vala, én Hertneket, de ő azt nem akará, Gács is alkalmatlan, érzsek és generalis uram penig oda olyan meszsze ha akarnák sem mehetnének, aféle emberek nélkül penig nekik lenni nem jó akaró, mert bizony csak jó maga biro, az apjok palatinust csak meg sem hagyja említeni; azt is hitire mondá hogy az Csáki István oda menése oly nehézségére volt ha bátyám uramat és engemet nem tekintett volna csak abbeli boszszuságában is nem adta volna az kisasszonyt, mert ezután is semmit nem akar vele közleni. Csak ő az Forgács Zsigmondné az kinek ehez legtöbb közi vagyon és így osztán tovább semmi úton nem vihetvén az gyűrűt oda adók és innét is mást adtak kit alá küldtem; mert nem tetszenek, bizony sok alkalmatlanságokat látok ebben. Az Husvét utáni idő esztendőt által legszűkebb, sem széna, sem fű, mindenféle marha legroszszabb, erről jól kell gondolkodni, mint hogy immár mi rajtunk áll az nap. Én azt mondom olyat válasszunk az kire reá érkezhessünk, mert bizony mind az erszényből leszen, sokba telik. Felette nagy akadálnak látom lenni bátyám uram Lengyelországba megyen mihelyt az ángyom megbetegszik, az viszsza jövésre nem ajálja magát mert immár egy fal-káig az maga beteges állapotjáért ott fog lakni, noha penig úgy látom Csáki István előtt csak semmi az ő Klme állapotja, akár mit cselekedjék, de ha ki nem jön akkora hiszem meglátjuk menyí akadályunkra leszen mert én keveset tudok eféle állapothoz. Hanem erről valoban kellene ő Klnek írunk, én itt szólhatok de higgye Ktek világosan által láthatni az Csáky István idegenségét; mivelhogy az én Erdélyben való menésem is nem lehet, mert csak jöni menni sok költség akadály, én is az bőjtre be megyek Lengyelországba sőt ugyan a fárságon együtt bátyám urammal; talán inkább reá vehetem az viszsza jövésre és ha abban mód lehetne hogy valami oda be való vásárlás is meg lehetne, kire várokozás is lehetne jó volna, mert immár enyire haladván az dolog menyegzőnek kellene lenni, még is az költségbe az mi megtérhetne: mert az ajándéknak azon kívül is meg kell lenni. Az Pálfiak egyiknek sem kell ajándék csak az két fiúnak és két anyának, az palatinusnak ha addig eljön nem kell többnek. Bizony jó Vadas uram szintén most felette bus szível vagyok az lányom bevitele immár csak előttem vagyon; tagadhatatlan az anyai szívet igen érzem. Az Csáki István állapota is segíti az busulást, tudván az ő elméjének állapotját, ez haladék mit hozhat magával, én azt mondom meg lássa az jó fiam az mit kezdett ha mindenben kedve szerint nem lehet is, akaratjába változás vagy kedvetlenség ne legyen, mert ez immár minyájunknak tisztességében jár. Az személyben vétket nem látok, elég szilig (szelid) jó erköl-

csünek látszik; Istentől hála adással kell venni. Az lányom beadását semmiképen el nem végezhetém két ezer tallérnak alatta. Bizony élek nehéz és keserves nékem, hogy mindenből csak evel költözik ki az Csáky nemzetből; kiköltözni egyszer is zálogul minden arany míveket oda kelle adnom olyan formán, hogy esztendeig legyen helyben ők is ne nyuljanak hozzá, esztendő után kell az két ezer tallért letenni; én nyilván három vagy négy ezer tallérért sem hagynám oda veszni, de mihez tudtam nyulni ha az erdélyi állapot nem engedé hogy ennek is valamit szerezhettünk volna. Talán pedig Prepostvári uram tetszéséből az, atyafiai is ugyan csak semmivel akarták volna kiadni. Az lelkiismeret azután hadd nyugodjék, az más világra való dolog és könnyen szokta ember hagyni.

Immár Prepostvári uram eliheti, hogy leszen pénze Csáky István-nak; talán inkább reá veheti Ketek, elvárja bár csak fél esztendőig az jószágfoglalás nélkül is, kiben ha megfogyatkozunk valóban, bizony kevés atyafiságnak tartom, így immár ha ő Klme az másfél ezer tallért megadja, hogy jószágot nem foglal, felvehetni, de különben valóban káros és gyalázatos leszen; minthogy az tallér dolga valóban káros ide fel. Ezen kívül ha mi kész pénz lehetne kellene ökröket is szerezni, az itt fenn való szálak kiváltására, mert bizony valóban nagy kár lenne ez szálaknak elveszése, mert ha most kellene pénzen venni, tudom azt hat-ezer forinton is nehezen vennék meg az kétezer tallerra való szálakat.

Én bizonynyal vélem Csáky Lászlónak Húsvétra való visszatérését. Adja Isten javára lenni, akarnám, ha Simándi uram valami indulatját érhetné az maga házának, kiről sokszor írt. Egeresen való házak állapotját is jó szívvel akarnám, mert Almáson nehéz volna immár eltérnünk én Egeresen lagnám, ha készülhetnének az házak, tudom hirtelen nem lehet. Az mi kevés pénzt adtak az jószágbeliek annak immár hiába nem kellene elkelni, vennének marhát rajta; azon közben az korecsmáról is jöhetne az költségre való. Talán ilyen dolog is lehetne, hogy fel akarna rándulni¹ e farsangon velem, az is telhetnék egy néhány száz forintba, mert tudom, hogy az feles lovasnak meg kellene lenni, talán ha jobb alkalmatossággal lehet még jobb volna ő felségének² szolgálatukkal kedveskedni. Az mely jószág ő Felségénél vagyon, arrul az aszszony³ szolgáját küldi be, végezésre is akar menni abba. Az mi legjobb volna azt kellene követni; tudjuk azt, hogy ő felsége arról emlékezik leggyakortabb az kit lát. Az előtt is írtam Kdnek az én mostani állapotom bizony nehéz szabású, az én Istenem oltalmazzon valami véletlen betegségtől. Kénytelen kelletik az lengyelországi utamat megpróbálni, abban látom valami vigasztalásomat lenni. Én még az szekércsináltatásért fel nem küldtem volt, még elég ideje, talán az tallér is feljebb fog menni

¹ T. i. Csáky László. ² Bethlen Gábor. ³ Özv. Forgács Zsigmondné a menyaszszony mostohája.

ide fel is, szaporább lenne; ha Isten jó szán-utat adna lisztet ugyan kellene felhozatni, mert bizony naponként valóban drágódik.

Tudom bizony jó Vadas uram Keteknek is nehéz az haladás, de látja Isten még az felelethől is kifogytunk az sok szóra képest. Canczellárius uram oda megyen ha miben lehetne jó volna szolgálni és kedveskedni ő Ngnak; itt fenn ő is szolgálhat; pater Kadics (?) elmegyen ő Ngával.

Kérem Kdet jó Vadas uram Kd immár ne neheztelje ez kevés időt. Mikor ember első útját megvéti, gyakran nehéz kigázolni belőle. Adja az úr Isten láthassam Keteket jó egészségben. Kdnek mindenkor jó akarója Árva Wesselényi Anna. Irtam 3. januárius 1625.

János urammal is közölje Kd, az iránt (?) bátyám uram bőven irt Csáky Istvánnak.

Ívrét; 3 oldal sűrűn beírva; egész sk. f. o. p. Külczím: „Generoso Domino Gabrieli Vadas de Gulács etc. Duo honorandissimo.“

A kelet helye valószínűleg Pozsony vagy Nagy-Szombat.

VIII.

W. Anna fia Csáky Istvánhoz. Ívrét; eredeti; sk. két oldal beírva. Czím leszakadva.

„Szerelmes fiam Csáky István éltesen Isten benneteket és jó egészségben megtartson mind az édes lányom aszszonynyal együtt. Hála Istennek jó fiam, hogy békével és jól vagytok én immár azt véltem, nem is akartok nekünk írnia; én az édes Grjedli (?) asszonynak már három levelet írtam, ő pedig csak keveset írt, talán immár fogyni kezdett az grátiája, kit igen bánok. Én csak Hancz Jánostól hallottam hírt, mert az urával én még magával nem tudtam szólni. Hancz János azt mondja immár meggyógyult Grjedli asszony sokat tánczol és szánkázik, azért ha ez hír igaz lenne nem ártana bizony jó fiam elhozásáról gondolkodnod; mit tud nyavalyás asszony¹ egyedül mivelní, féltő, hogy az emberektől is itéletet veszsz, kiről nem árt, jól gondolkodnod és az mi legjobb azt követni.

Írásodból értem mégis beteges állapotját, de immár utolszor az hideg és szívfájás az mennyire volt rajta, ha azután is az szerint volt gyógyulását hamar való nap remélhetik. Innét meg Albert uram bizonyost eddig nem írhatott, mert vég nem volt az dologban. Tudom mind az írásból, mind Csibaitól mindeneket megérthetsz. Az sónak az útja igen megbomlék, ide csak nagy esők járnak; lehetetlen az szegénység hogy most kijöhessen, az míg időt nem ad Isten. Margitán ugyan lehet helye az sónak, noha Csáky László is ezerig valót akar kihozatni, de mivel most az alsó házakban nem fognak lakni oda elrakhatják jó gond-

¹ Fiának feleségét érti, kinek szükséges a társalkodóné vagyis „vén-asszony“.

viseléssel. Az kocsit jó fiam be nem küldhetem, mert az Csáky László szekere annyira elromlott semmiúton el nem mehet rajta, azt a kocsit kéré el, azon fog menni Kassára. itt kin is oly szűk az vas sehol szerit nem tétethetem, minthogy az pénz is igen szűk; lám az s.-a.-ujhelyi vasban ugyan jól maradt meg, az konyhakocsit aval megcsináltathatnád. Tudod Csáky Lászlónak csak egy kocsia sem jutta, az egy hitván hintómat több kénytelenség alatt, szükségét látván oda kellett adnom. Az vasláncokat eléggé tudakoztattam senki kezében itt nem adta Egeresi, immár magának izentem meg feljöjen, lássa ki kezében adta.

Az hálnak bevitelét jó fiam nehéz feltalálni, mert ló nincsen, az vitézek ahoz szokatlanok, a félét hordozzanak: imár hogy az idő is ennyire megengedt testében semmiképen el nem vihetni; mert bizony ha magam nem enném is jó szívvel beküldeném; mert az kicsi halon immár én részemről az csukát cserében adnám. Akarom édes fiam, hogy ennyire bővölködtek eféle szép újságokkal, kövi hallal, madárral, aféle minket nem igen bánt meg. Albert uram sok szóval kéré Keresztszegbe vagy harmadnapra elmenjek mert az vitézek kedvetlenséget gondolnak, mintha egymástól úgy váltunk volna meg; bizony igen kedvetlen valék hozzá, de látván talán egy hordó bor kedveskedéssel úgy leszen jobb, elmentünk vala még az osztály előtt; egy hordó bort reájok szánván. Azért jó fiam azt velem te is nem bánod, mert bizony az te jódért cselekedtem ezt is. Bánom a ki azt hinné töletek is kedvetlenül váltam el, mert én az én anyai állapotomnak szeretetét és igaz kötelességét, mindkettőtök-höz egyaránt akarom viselni az míg ti akarni fogjátok. Tudom Albert uram s Csabai mindenekről írtak, ők tudják jobban, én az magam számára valót is nem igen kérdeztem. A süteinast csak egy hét mulva is beküldhetik; ha tudtam volna süítő Tamás betegségét, ki sem kellett volna hozni; noha itt is csak egy szál sincsen arra való ember, az mely aszszony embert arra fogadtam volt, nem arra való; tudom édes fiam eszedben jut magadnak is hogy páteretek nincsen, talán nem árt néha páter Morét kihivatni. Imár Vadas uramot is talán kihozod, kívül marad az feleséged? Az mely lovakat Gorbó vidékéről ígértél az társzekerbe azzal ha ötet ki nem bocsátod és háموkat nem adatsz sok hiával lesznek; kérlek jó fiam ebben is cselekedjél, úgy hogy fogyatkozásuk ne legyen az útban. Adja Isten szerelmes fiam lássalak egészségben mindnyájatokat, de az szegény Grjedlit igen szánom, hogy csak úgy maradt. Írtam Almáson 22. januárii 1626¹. Az te szerelmes anyád míg él az N. Csáky István meghagyott özvegye árva Wesselényi Anna.

IX.

Köszönetem után adjon Isten minden jót Kegyelmednek!

Az szabadosok meghozták az Kd levelét, kiből értem mit írjon

¹ E levelet a Kolozsvárt telelő fiához írta a nagyaszszony.

Kd minden dolgokról. Legelsőben azt bizony igen bánom, hogy kőműves ott nincsen és ez az kevés jó idő csak hiában mulik az építésben. Kd felette sokat késett, hogy Bánoczról én tőlem eljőve, én nem tudom hol volt Kdnek annyi ideig való mulatása és hol miért, mert Kd Bezdédén sem volt; csak tudhattam volna idején, hogy az kőműves onnét nem leszen és Tóbiás az másikkal együtt itt kin Váradon vagyon, én mégis azon igyekeztem volna, hogy ezek közül akármelyiket beküldtem volna; de azt sem tudtam, hogy ezek itt kin vannak, azt sem tudtam, hogy a fiam Csáki Istvánnak szükséges legyen Buzában és hogy Kd inkább kedveskedik másnak az kőműves engedésében; csak hogy ő azt mondja Kd megkínálta vele; aztán a gyalog járással eltelt az idő, ha szintén kellett volna Buzáig szekeret fogadni inkább akartam volna és én nem kérhettem Csáky Istvánt, hogy János mestert bevigye magával. Lám azt mondja Kd csak az Egeresben dolgozó kőműves becsinálhatja az gerendákat, sőt immár tudom nem dolgozik, lássa Kd az miben módja lehet ne muljék hiában az idő.

Az szegény kis Mártont hallom, hogy igen beteg az Istenért kérem Kdt legyen gondviselés reája, ugyan aszszony embert rendeljenek mellé a ki minden szükségire gondot viseljen; Kd semmit nem ír nyavalyás felől, nem is tudom mi nyavalyája vagyon, hanem ha valamiből fogyatkozása volna, Gyekébe Wesselényi Boldizsárné asszonyomhoz menjen általegy asszony ember orvosságért, megbeszélje mi nyavalyája vagyon, tudom ő kigyelme én érettem is nem hagyja.

Az pénzt meghozta az szabados 15 pinz hiával vagyon, kétszer is olvastam meg, talán az olvasásban lött az véték: az mi illeti az bíró hátra maradt adósságát az bór is ilyen drága lévén, én azt nem kívánom, hogy annyi számú negyvenest vegyen az mint írtam volt; jól lehet ha akkor megvette volna, annyira ment volna mostanság, ugyan kitelt volna az az adósság az én írásom szerint; de immár az mennyi forintja hátra vagyon, annyi forintra bórt vegyen, csak hogy Szent Márton nap tájban az mikor az bórt jól megválaszthatni, hogy jó korcsmára való bór legyen, ezt igen meg kívánom, úgy is adja Kd eleiben: véték ne tegyen.

Az mi illeti az Testamentum dolgát, lehet hogy volt valami emlékezet felőle az mikor ott voltam Buzában, de én nem emlékezem jó szerivel reá, mi okát mondták, András diák talán tudhatja miért mondták, hogy nem kell elvenni az asszonytól az ökröt meg a méhet; de immár így lévén az dolog Kd vétesse el, csak hogy jó ökröt adjon, az méheket is választná hasznával együtt mert lehetetlen, hogy rajok ez esztendőben ne lett volna.

Ír Kd az széna felől is, az maradékját is idő lévén hozzá felkellene takartatni, ha jó baglyában rakták nem hatotta meg az idő; ilyenkor mindenkor úgy tetszik, hogy elég szénánk volna, de az télnek idején gyakorta veszünk pénzen; az előtt való levelemben írtam vala Kdnek

az Vécsi ménés felől, Wesselényi Boldizsár uramnak is írtam, nekem úgy tetszik hogy csak az Zatocsnak adjuk bőrfejében, ha drágán esik is az bőr, mert az kiteleltetés bajos, maga is öcsém uram azon kért hogy eladassam, egyet vagy kettőt meghagyassak az javában, azért csak azt kell cselekedni most. Kornis urammal is hallottam felőle, azt mondta ő kgylme, azt miveltessem vele az mit jobbat találok, mert immár ő Felségének eszében sem jut, azért ennek most az ideje Kd eszerint viseltessen gondot reá.

Az asztalos inas felől is ír Kd, én most posztót nem küldhetek, mert Lengyel országból posztót nem hozhaték, hanem Kd vétessen dolmánának való abát neki, darocz nadrágot is meg viselhet, télre való ködmönt és az két forintot is adassa meg Kd neki, de tudom hogy az korcsmában iszsza meg, a kit nem kell megengedni neki, ha ott immár s Buzában dolga nem leszen, kiváltképen ha fedél alá nem vehetik az házat Bárodra kell kihozni: az kápolnát padolya meg, fűrészeszkával, ablak ránákat is csinálhat az házakra ha annyira való mestersége leszen.

A bezdédi zabasztag eszében jut Kdnek, azt bizony mind megeszi az egér, most az szegény ember magának sem száncat; hadd csépelnék el; azt mondja az szabados oly helyen vagyon hogy csürben is elcsépelhetik, mennél hamarább csépeltesse el Kd; az Boldizsár uram házához kell hordatni, csak talán egy kevés ideig ad helyt az zabnak házánál; örömet kihozatom, ha mód leszen benne; talán ha sőt hoznak ki akkor is valami részit kihozhatják, csakhogy immár ne haladjon az cséplése.

Az Gorbón való asztagokat csakugyan úgy asztagostul örömet eladatnám, ha ithon nem leszek is Kdnek legyen gondja reá, Boldizsár uramnak is írtam felőle ő klme tudhatja micsoda buza lehet, melyikben, annak az csépltetésivel az szegény embert nem akarnám fárasztani.

Marha Tamás hogy ilyen későre készíti az registromát, jele az borszerzésre nem igen volna gondja, azt, kire Kdnek szorgalmatos gondviselése legyen, nem kell csak reá bízni; ide ki bizony igen kevés bőr leszen azt remélem; 7 avagy 8 hordó bort ha bevihetnék avagy talán anyit sem. Azért énnekem az tetszik, Szent Márton nap tájban, hogy az borok megforranak akkor kell derekasban bort szerezni, de addig is ugyan ne legyen szárazon az korcsoma talán az ott való szőlőben is leszen egy néhány veder míveléséhez képpest. Az bezdédi restantia felől sem ira Kd semmit. Az mely hordó bőrt fel nem írtak az lajstromban jó volna végre menni, úgy tetszik Bárodon is jegyzésbe adtam Kdnek.

Arról is jó János uram jegyzést adtam volt Kdnek, magát is kértem hogy ha különben egymás között el nem igazítják, törvény szerint megláttassa Kd kin mult, hogy én számomra mézárszékre való bárányt nem vettek, holott én sokszor megírtam, kész pénz volt reá rendelve, még is csak elmulatták egyik az másokra halogatták, az tör-

vény megmutatja melyik vétkes, én anyiban kívánom az megtérítést mert én most két anyin is veszem az bárány húst. Ezt akkor is meg mondtam mikor Buzában voltam igen jól juthat esziben Marha Tamásnak, arrul azért Kd én nekem írjon, törvény szerint meg láttatván.

Az vetés dolgát értem, csakhogylenne oly buza az kit vetnek hogy várhatnánk buzát helyiben ne gazt, lám minden esztendőben rostálunk, az kilenczedet külön rakatjuk, az rozst is kivágtatjuk még is az szegény ember buzája szebb mint az én buzám, kit Kd maga gyakran láthat.

Kd Buzait mindjára hívassa magához, ha Kolozsvárt leszen is mulatása, küldje Kd az Oláhság közé disznó dézmálni, eddig is régen elkellett volna végezni, ha igazán akar benne cselekedni el tud benne járni. Az mi az hizlalt disznókat illeti, hogy immár az tanyáról beszurultak, az ki legjobb vagyón benne 7, hájtassa Kolozsvárra vagy Beszterczére adassa el Kd, az többit tartsák korpával, lám elég korpa esik, megölhetnek benne ha Kd akarja, próbáltassa meg azt is, ha úgy volna szaporább, font számra az húsát adassa el az mészároossal, az belit az aszszony emberekkel csináltassa meg, az cselédeknek jó leszen. Nem régen Károlyban, Bélteken hat pénzen árulták fontját, nem árt így is megpróbálni.

Az elment jobbágyok felől ez előtt is írtam Kdnek most így adák előmbe az neveket: Tima Péter Zsukon lakik; Simai Prokop Zsukon lakik; az Báthori Gábor idejében mentek el; Slanyi Kozma Palatkán lakik nincsen 2 esztendeje hogy elment; effélékben az mi igazságunk volna gondot kellene reá viselni; lám a nélkül is fizetünk a prokátornak. Az mely prokátor levélről Kd írt ezen embertől be nem küldhettem mert Váraddá küldtem Káptalanért, ha ki nem jó magamnak kelletik be mennem, ez jövő héten megküldöm Kdnek talán nem leszen késő.

Muszka Tamás lova felől szólottam Csáki Istvánnak, azt mondja nem is gondolkodott felőle, hogy úgy elvegye hanem más lovat ad neki érte, ha ezt fogja szeretni, ha peniglen nem fogja szeretni, ugyan azt adja vissza, csak ő maga jöjön hozzá; én azt mondom, ha kell neki az lú, ne szánja fáradságát.

Kd énnekem mindjára írja meg Buzában hány ökrö vagyón, az béres ökrökön kívül, ha oly tulkok vannak-e, kiket immár járomban foghatni, azt is az béres ökrök közé tudhatni; mert nekem az volna szándékom, az vécsi szekérben fognák be azokat az ökröket, az kik az béres ökrökön kívül lesznek s hoznának sőt ki rajtok. Csak az mit elbírnának. Nagy Mihály az szabados jöne ki velök; minél hamarább hozná ki. Tartsa meg Isten Kdt jó egészségben. Datum ex Arce Adorján die 15 octobris Anno 1627.

P. S. Jó János uram, az ház építésre való költséget értem, de mikor az kőmives épületi anyira halad talán Marha Tamás a restán-

ciatiakkal inkább akkorra elérkezhetik; az bór vételre mikor legalkalmasabb időt lát adjon száz forintot vagy más fél százat neki; azon közben pedig szorgalmasan szedje ő is. Isten tartsa meg békével Kdt. Irtam Adorjában. 15 októbris 1627. Kegyelmednek jó akarója Wesselényi Anna.

Külczíme: Generoso Domino Joanni Fekete de Nosály Praefecto nostro honorandissimo.

Ívrét; három oldal sűrűn beírva; eredeti; utóirat és aláírás saját kezű; fehér ostya pecsét a Wesselényi czimmerrel, egy ágaskodó szíren, fején korona, Wesselényi Anna körirattal.

X.

Szerelmes fiam Csáky István az úr Isten élteszen és sok jókkal megáldjon. Csak minap Szunyog uram által írtam levelet, jóllehet nem maga, hanem bizonyos embere által ígéré, hogy megküldi, akkor írtam itt fenn való késésünknek okát, hogy Csáky László Szádvára állapotjáért ment Prágába. Azt vélem, hogy azt futná, az oktaván szakadna vége. Az ur palatinus uram¹ is sok jó akaratját ajánlja most is a szolgálái az úr jószágában vannak; jól lehet bizony élek, nagy az költség: kérlek jó fiam csudáért vagy egy czédulát küldj, lám immár tudod hol vagyok; ez levelemet az Nyári uram szolgálja viszi tudom megküldik. Mivel Csáky László is azért késik ide fel, talán jó fiam ő felségéhez² is el kellene menned; nem jó ha eddig ott nem voltál. Adja az úr Isten szerelmes fiam láthassalak békével és jó egészségben minyájakokat. Írtam Bécsben 1628. január 29-én.

Szerelmes fiam Csáky István talán nem ártana az úrnak ő kegyelmének írni egy szép levelet³, köszönvén jó akaratját és meg is ajálván ez dologban való igazságokat ő nagyságának. Kérlek jó fiam az emberimet szorgalmaztasd az gondviselésre, az mikor minék ideje vagyon és leszen. Szerelmes anyád

Árva Wesselényi Anna.

Ívrét; fél ív; eredeti; egészen sk.; fekete viaszpecsét nyoma.

Külczíme: „Az én szerelmes fiamnak az nagyságos Csáky Istvánnak adassék ez levelem.“

XI.

Köszönetem után adjon Isten minden jót Kdnek. Értem jó János uram mit írjon Kd én megsemm gondoltam oda való menésemet, tudván

¹ Esterházy Miklós. ² Bethlen Gáborhoz. ³ Esterházy Miklós nádort érti.

hogy nincsen módomban benne, nem is írtam semmit erről Prepostvári uramnak, de mivelhogy Vasárnap bocsátám el innét emberét utolsó választételemmel, kitől Kdnek is írtam, ha arra reá megyen ő Kegyelme tovább nem gondolkodhatom annál, ha mindenekre reá megyen is az én kívánságomra, de ha kötés levelet nem ad magáról, hogy minden veszedés nélkül esztendő mulva kibocsátja kezéből; ha pedig ki nem bocsátja vagy az daróczi jószágát vagy az gyéresit minden per patvar nélkül elfoglalhassam, én semmi végezésre nem megyek, azért immár minden órában várom az levelemre való válasz tételét ő Kegyelmének. Tudom Kdet is által hivatta, ha kedve volt az végezéshez. Elég rettenetes panaszát látom ő Kegyelmének minden levelében, Isten legyen bíró benne ha vagyon vétkem reá. Kdet kérem immár onnét mód nélkül meg ne induljon lássuk mi lesz az vége; azt reméllem utolsó akaratját most megírja.

Az mi az sertés marhák dolgát illeti Pataki anyit fogadott az makra, Szász Mihály azt mondja — hogy sokat vissza hajtottak benne, ugyan úgy az mint oda hajtották; kire való képpest tudván egyébaránt is az ő emberségét, nekem nem tetszik, hogy az buzai marhát oda hajtassuk. Itt az Csáky István marhái számára fogtak valami avast (így) egy ideig azon elveszódhatnak, mert azt hiszem itt is hasonlóképen leszen az fogadott disznóknak állapotja mint Margitán; én bizony váltig tudakoltam rajta ha vagyon-e itt anyira való makk, hogy disznót fogadhatnak reá, de én végére nem tudék menni; mind azt mondák, hogy nincsen; Kd megítélheti az Paczali emberségét még Vajda Györgynek sem írt semmit felőle, az Csáky László marhái is mind csak itt benn veszedeknek; és azt mondja egy nehányszor kérdeztette ha vagyon oda ki anyira való makk.

Az mi az malom állapotját illeti bizony elég hátra maradás, most az vetés állapotjában, az míg Kd ott kin leszen addig kellene helyben állatni.

Az Prepostvári uram jóakarátját megiszolgálom, azt reméllem nagyobb pótoljuk meg. Az házakban, hogy az felső ablakokra víz foly, hiszen arról tehetnek ha az felső ablakokat becsinálják, Kd csináltassa jól be; bár az Kápolna fellett való padlást, bár be padlanák, bár immár onnét felyül ne lenne az az alálátó hely; azt hiszem azokon az házakon csak azt építik, az még Kd ott leszen.

Szász Mihály mond egy új szekérnek az alyát, kinek az két oldalát konyha szekér módjára kellene megcsinálni; Kd kérem az míg ott leszen Kd adja eleiben annak az embernek, mint csinálja az ki meg tudja csinálni.

Mivel hogy Csáky István maga szolgálait akarja Prépostvári uramhoz küldeni, addig tudom válaszon jön az utolsó kívánságomra; Kdnek akkor ismét írok. Meghagytam Buzában az Kd disznaiban is együtt

az én disznaimmal ide hajtsanak mert az aprólékját haszontalannak látom kihajtani ilyen sáros időben.

En ez esztendőben Margitáról nem sok bort remélhetek az szőlőnek állapotjához képest, talán nem árt Tasnád tájánis Bancsor Jánosnak tudakozni az bor állapotját mint leszén. Ha Prépóstvári uram az négyszáz forinttal megajándékozna az után írnék felőle mert azt hiszem az petelei (?) szüret nem igen tölténé be pinczénket. Isten tartsa meg Kdet jó egészségben.

Datum in arce Nagy Almás die 10 oktobris anno 1628.

P. S. Az herbécseket is holnap megindíttatom. Kdet kérem menjen végére az Karasiának ¹ végét mint adják Szakmárt mind pedig singít; mert Kolozsvárt végszámra nem akarják adni, singít pedig másfél forinton tartják. Kdnek jó akarója

Wesselényi Anna.

Ívrét; félív; 1 oldal beírva; eredeti; pater Vásárhelyi írása; csak a név aláírása sk.; fehér óstyá pecsét.

Külczim: „Generoso domino Joanni Fekete de Noszaly Praefecto bonorum nostrum et Domino honorando.

XII.

Köszönetem után adjon Isten minden jót Kdnek. Az miotától fogva Kd innét elmene az ótától fogva Kdnek csak egy írását sem láttam; reméllem talán ugyan nem is írt Kd Vadas uramtól; az mit értekezhettem az oda való állapot felől, az mint sokszor szólottam felőle, hogy sőt szállítsanak Bárodra. Az mint értem Vadas uramtól meg is volt hagyva az vajdának, az után hogy Kd hazaérkezett, elmúlt-e avagy meg lett nem tudom, de inkább hiszem, hogy elmúlt, mert tudom, hogy Kd a buzai épületet minden egyéb dolognál feljebb szorgalmaztatja, az ki igen jó, de Bárodra meg igen kívántatnék, hogy sójuk volna. Az vas kedvéért én bizon igen bánom, hogy azért az épületért hátra marad az több szükséges dolog, sőt ha az hátra maradt restántiákat meg nem adatják az jószágból, én akaratomból csak egy pénzt sem költünk arra az épületre. Az mint Vadas uramtól értem, tíz ökröt vett volna az buzai bíró; ha az marha nem hal bár Kd többet is vétessen és jó alkalmatossággal Bárodra úgy elküldeni. Az mint értem ott elég kevés jus maradt; ha az esztendni dézsmát Kd ki nem hajtatta. Az mint Vadas uram mondja, valami penészes vaját is látott ott az pinczébe, az félét jó volna bór fejében az szászoknak kiadni, mert tudja Kd kis Márton abban gyönyörködik (gioniorokodyk) mikor penészes egyetmás vagyón a

¹ Karasia poszto. Párispapai szerint: Genus panni; pannus carisanus. Egy neme a posztónak.

kezénél. Az mikor annak ideje leszen akkor tömlőket kell ismég csináltatni (czynáltatny) 6; hármat öreget, hárma ismég aprócska legyen.

Az mint értem az margitai borokat be nem vitték, talán úgy is jobb; Margitán kell kiárultatni, kiről Horváth Ferencz urammal végezhetni, csakhogy Kd is értse, mert az árának egy részét, ugyan ott kell bor fejébe kiosztani; melyet Hancz Jánosra kell bízni; Kdnek is legyen gondviselése reá és szorgalmaztatása mert ő igen . . .

Igen akarnám mikor Kd az féle meddő teheneket tizenkettőig valót szereztetne, lehetetlen, hogy az majorságbeli közül is nem volna; azt is felhajtánám, mert ha eféle nem lehet is, borjúst is kételen kell felhajtani. Az mely szekeret Buzai hazavitt azon készülettel legyen, ismég felhozzák.

Mivelhogy az szegény Zeller Mártonnak ilyen szörnyű veszedelme történik¹, az kolosvári házát is hallom, hogy elpecsétlették, tudom az feleségének nagy nyomoruságát. Írtam neki menjen ki Buzába, most nyárban ellehet akármelyik házban, magáért gyermekestől nem sok kívántatik; tudom hogy az mint maga házánál takarékosan viselte magát; ottan az szerint tudom arravaló szolgálója is leszen, az kivel magának kenyeret süttet és az mi aprólékot akar főzetni.

Kdnek jó János uram, minden dologról rendszerint nem írok, az ott való alkalmatosság megtanítja Kdet mit kell cselekedni, csak az idő hiába ne muljék. Az Csáky István jószágára az mikor bort adnak ki, az bezdédiek se legyenek az nélkül, az gypjút szintén úgy kioszszák az oláhokra mint az előtt, az szöszt is a szerint. Az buzai majorné értem hogy jobban forgolódnék az többinél, akarnám mikor állandó lehetne, az ő igazát is megadják. Az ménesre is szorgalmatos gondviselés legyen. Tartsa meg Isten Kdet. Datum ex szent Gothárd. die 23. junii anno 1629.

P. S. Tudom hogy Márton uram csodálkozik rajta, hogy semmit sem küldök neki; de tudja Kd, hogy mondtam az égett bor árát, ha csak magának fogja tartani, én tölem ruházatot ne várjon mert 16 forintnál esztendeig többre kell annak menni; immár két esztendőttől fogva Kd vegyen számot mire ment, meglátjuk ha én maradok adósa. Az mint Vadas uram mondja most is rongyosan vagyon, de csak magának köszönje. Az asztalost Kd küldje ki Daroczra, hogy ott az mi az házakban szükséges asztalok, padok, polczok, nyoszolyák, hogy eféle mind készen legyen. Ennek való deszkákat szerezzen Bancz János. Kérem Kdt jó János uram, hogy mikoron az gyümölcsnek aszaltatásának ideje leszen el ne mulassák. Kdnek jó akarója Árva Wesselényi Anna.

Ívrét; két oldal beírva; eredeti; aláírás sk.; f. óstyá-pecsét.

Külczíme: Generoso Domino Joanni Fekete de Noszaly Praefecto bonorum nostror. etc. Domino nobis honorando.

¹ Ez úgy közelebbi felderítése „Koloszvár város történetének“ írójától remélhető. D.

XIII.

Szerelmes fiam Csáky István az ur Isten éltesen jó egészségben és sok jókkal megáldjon. Az tizedes egy hétre érkezvén haza adá meg leveledet. Az szíved fájdalmát és nyilalását értem, kit noha csak könnyen írsz, de bizony jó fiam nem kicsiny nyavalja ez, ne adja Isten, hogy elhatalmazzék rajtad, mert bizony súlyos és veszedelmes nyavalja. Ha tudnál az ő Felsége¹ küldte orvossággal élni jó volna, de bizony jó fiam az erős bor ital igen ártalmas arra az fájdalomra, kinek alkalmatosságát az Istenért eltávoztasd. Bizony édes fiam Karácsonra való kérésünk semmi úttal nem lehet; még Fogarasban is oda az emberünk, más az Tokajon kívül nehéz most neked egyebütt lenned sok okokért, csak azon légy hogy egyházi ember nélkül ne maradjatok; Jászóról inkább hozhatnának papot, ha Homonnára nem küldtél érette. Bizony édes fiam szívem fájdalmával szenvedem ebbéli állapotodat, szívfájásoddal együtt, mert mindenik igen ártalmas. Az jó Isten találjon módot benne. Tudom az ő Felsége kis postáját talán eddig vissza is bocsáták; az után való irásodat várnám kimenésünk felől; jó fiam bizony én is szívem szerint kívánnám, hogy immár egyszer együtt lehetnének, az fél esztendő majd be telik ha több nem is — az jó Isten tudja mit, mi végre cselekszik!

Ime szinte ez órában érkezik az ő Felsége levele, kit mindenestől fogva oda küldtünk, és mivelhogy magad is sokszor írtad, mi is ajánlottuk magunkat, hogy az ő Felsége szolgálatjára elmegyünk, talán csak meg kell lenni; de negyed napunk lévén Karácsonhoz, addig megindulásunk nem lehet, hanem másod vagy harmad napján ha azt érjük és ismég csak ellenkezőt nem írsz jó fiam; addig tudom bizony az vinczi állapotnak immár végét fogja várni; de ha mellette leszünk hamarább leszen kimenése; noha bizony nehéz az idő haladékja, de hogy enyi ideig való várakodásunk jobb móddal lehessen, talán nem leszen ártalmas; bizony édes fiam az szívem fáj rajta, az áldott napokban ha egyházi ember nélkül kezdesz lenni, várakozván mi reánk; oda is az patert el nem merjük vinni. Az Skultetus dolgát érted immár, ha Isten sokáig, várta is de elnem felejtkezett sok gonoszságának büntetéséről; jaj az lelkének, kinek örökké kell kínlodni.

Édes fiam valami eleven gyömbért és citromot küldtünk, reggel minek előtte az házból kijössz nem árt benne enni.

Kemeri (így) immár sokszor írt Daróczról az ott való ménesed felől, a ki gyakorta hal és igen rosszszul vagyon, pajtájok sincsen; az előtt kellett volna arról parancsolni, ha ott kellett volna telelni. Ha Prepostvári uram az maga ménese pajtaiban oda engedné, szénát is

¹ Brandenburgi Katalin.

talán még most többet találhatnak venni, mert azt írja ott való marhákkal együtt két hónapig nem fog tartani az szénájok. Azért jó fiam írj felőle eddig is elkésett az idő az ő gondviselésekre.

Íthton való állapotról tudom ír Vadas uram. Jó fiam én nekem csak az volt nehéz hogy az sok szófogatlan emberek közt láttam kár-vallásodat lenni, immár Vadas uram jobban fogott az dologhoz. Édes fiam ugy tetszik csak ez legnehezebb gondolkodásom, hogy ő Felsége nem érti az oda ki való állapotot. Ha pedig te általad meg érti mihez jobb magát tartani, ott ismég vissza való jó akaroid más különben fognak komendalni; ebben igen fel kell keresni az igaz jó alkalmatosságot.

Gyulafi uram itt szállott volt meg, eleiben menvén az fejedelemnek ¹ Hunyadra; alkalmasul elhihetjük az oláhsági gazdálkodását; chez képest az szolgálai beszéltek hogy Almást régen eladták, hiába dicsekednek Almás várával; eféle felfuvalkodott elme az ki bántja az jó urat. Szerelmes fiam adja Isten hallhassak és láthassak jó egészségben.

Írtam Almáson 12 októbris 1630. Szerelmes anyád míg él

Árva W. A.

U. I. Édes fiam kérlek írj még indulásunk előtt hadd értsük egészségednek is állapotját. Az fejedelem ma gyaluban hál, holnap Kolozsvárra megyen; Az elmúlt fejedelem ² Tordáig jön eleibe.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az Nagyságos Csáky Istvánnak adassék.

Negyedrét; eredeti; egészen saját kézírás, f. o. p. vjegy paizs egy csilaggal s e felett S. W. betűk.

XIV.

Szerelmes fiam Csáky István az ur Isten éltesen és sok jókkal áldjon meg. Azt vélem édes fiam ha Péter békével mehetett eddig oda . . . felé vagyon. Az indulás felől tudom Vadas uram ír; mivel az fejedelem megtartozott (így) Váradon, ³ mit leszen jobb mivelní; bizonynyal ír Szélerné (?) ⁴ hogy az szolgálja most érkezett Fogarásból, ő Felsége ⁵ Hétfőn indul Fogarásból Kemény János uram házához mulatni, vadászni, nem messze Buzához ⁶ két hétig fog oda mulatni, Szélernének is meg írta oda megyen hozzája. Akkor én is fogok írnia s ha módot találok benne, mivel Buzába igyekezném, ha tetszik, igen jó

¹ Rákóczi Györgynek, kit vártak, hogy Várad felől érkezik. ² Bethlen István. ³ Rákóczi nem jött oly gyorsan mint várták. ⁴ Szélerné (vagy Zélerné) Kolozsvári polgárné kiről már volt szó, ki ekkor, mint menhelyen, W. Anna jószágán Buzában tartózkodott. ⁵ Brand. Katalin. ⁶ Minden valószínűséggel Pusztá-Kamarás érthető.

volna az mulatságban ha szembe lehetnék ő Felségével. Kár mi oda vagyon (?)

Immár édes fiam szívem szerint kívánom addig leveledet vehetnők míg meg indul az aszszony. ¹ Kérlek édes fiam a szekérre legyen gondod hozzák vissza mert ki tudja mi akadály lehet ha arra felé kell mennem, ki bizony igen szükséges volna sok okokért; de tudom, hogy az lovaidd fáradságát szánod, bár csak ökrön hozzák Daroczig.

Macskásiné aszszonyom Székely földére indul, Mikoláné aszszonyom is, ott is kéretem, de nem leszen (t. i. Kocsi.)

Édes fiam nem tudom mit írnom egyebet. Adj a ur Isten hallhassam és láthassam jó egészségedet.

Irtam Almáson 27 április 1631.

Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Az Panoka ² váltig készül az tokai borocskára, az szilva levét is a gyanánt iszsa. Bár Mihály uram az almási jó akaróinak is küldene jó édes bort, valami szép kecségét is, mert itt bizon csak a buzai csukákkal és retkekkel nyavalygottunk. Az heringet is Tokajba felejtette volt az ur.

Külczime: „Az én szerelmes fiamnak az nagyságos Csáky Istvánnak adassék ez levelem.“

Negyedrét; eredeti; sk; f. o. p.

XV.

Szerelmes fiam Csáki István az ur Isten éltesen ez szent idnepeket idvességes jó egészségben adja érned az ő szent nevének dicséretére. Én édes fiam Csáki István, értem hogy megoszlottatok ezekben az szent napokban, talán magadnak Tokajban egyházi embered sem volt; bár immár ez szent napokat együtt mulattátok volna el; felette nagy csudám az szegény párodat így kellett elhagyni, az égváltoztatás az ő egészségének is, valóban kellett volna az német szót ezután is megtanulhatná; nem hiszem sok oly emberi legyenek ő Felsége körül, kik sok gyermeket neveltenek volna. Jaj jó fiam tudom így is számtalan ítélet leszen ha megszaze lesztek egymástól. Csak immár az Szendrői állapoton mehetnél által, azután is még csak együtt kell lennetek, több sok rossz dolgoknak eltávoztatására. Az gyűlésre ³ való levelek későn érkeztek immár, el is oszlottak volt, hanem gróf ⁴ uramnak elküldtem volt, választ is írt ő nagysága bizony szép írás, el is hittem jó akaratját. Én édes fiam valami uj Kalendáriumot küldtem volt Szilasitól, Keresz-

¹ Az aszszony alatt saját menyét Forgács Evát érti. ² Saját unokája Csáky Anna (Ez is apáca lett volt). ³ Az 1631. májusi országgyűlést érti ⁴ Bethlen István.

teket vontam rajta olvasd el; noha úgy tetszett senki nincsen meg írva, de jó az vigyázás mert csuda ez rossz világ állapotja; nincsen kinek hinni, de talán száz ember sem hiszen anyit egymásnak az meny jó fiam te hiszesz azoknak kik jó akarattal ajálják magokat. Az kolozsvári gyűlés csak az szegény Prepostvári uramért fogott lenni, mint az megyesi állapot te számodra, az szívem fáj rajta, oh édes fiam csak az élő Istenért te neked ne volna részed benne. Az egész ország előtt olvasták az Zólyomi urnak írt leveleit ¹ az aszszony is Prepostváriné aszszonyom ott tartotta az Zólyomi uram írt leveleit, az élő Istenre, az ítéletre kényszerítette megolvasni, de talán nem volt idő hozzá, egyet sem olvastak meg. Immár az urunk ő nagysága fejedelmi kegyelmessége mit fog cselekedni * mi is mindennap elég rettegő állapottal vagyunk, az Isten legyen velünk. Ferkő ² immár meggyógyult, de igen meg veszett, ³ bizony csak nem ki vivéek Almás várából nyavalyást.

Édes fiam Kállait várom csak, Árvait ismég kiküldöm Szendrőre, jó fiam nem szükség neheztelned, mert úgy látom megis vagyon hagyva, az mi ott vagyon te szükségedre úgy legyen mint enyémre, de abrak nincsen semmi, az szénába a még tart arra való hogy keljen, a gyermek lovak ki fogatása az pásztor nélkül nem lehet, ha innét elküldik is csak kullognak; ez másik pedig ugyan el szökött mind apjostul; nekem azt írja (?) az ménes mellett is mindenkor két s három jobbágy vagyon, az gyermek lovak mellett is kell de én azt akarnám lenne egy bizonyos ember hozzá látó, mert ő néki ki kell látni, félttem kár leszen benne. Látom levelét, kiben írja (?) hogy telyes tehetségével azon vona az mint leghasznosabb volna; de a ki mihez nem ért, nem csoda ha el nem tud benne járni. Én Meggyesről is azért hozattam két átalag bort, eféle prebendásokért legyen. Most Tibajnak írtam ez levelekkel elmenjen; addig ő maga sehová ne menjen mellöllek; az kocsisok is haza osztottak. Édes fiam legyen veled az ur Isten minden dolgaiddban. Az Istenért vigyázz jól minden dolgaiddra, másoknak értelmével élván. Az ur Isten szót. fiáért tartson meg és éltesen jó egészségben. Írtam Almáson szent János napján 1631.

Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

XVI.

Nagyságos nekem jó akaró uram. Immár szinte el akartam bocsátani emberemet, hogy hozák ez leveleket úgy tetszik minyájunknak ezek lesznek jobbak. Csak hogy nevezet szerint írja, hogy az Kapitány-

¹ Lásd a Kismártoni regestákban Pázmándi és Esterházi levelezéseit. Közli Horváth Mihály. M. Tört. tár. X. k. 45. 46. lap. * Lásd. Kemény János „Önéletirata“ 237 lap. ² Unokája Csáky Ferencz. ³ Elfogyott, elsoványodott.

ságról ne legyen emlékezet. Jobb is penig mert csak abban is találunk akadályt, hanem édes jó akaró uram az Kd levele helyett is más kell, azt kihagyván az írásból. Kdnek meg szolgálom sietséggel küldje be, mert azt előbb kellene a terminusnál beadni, csak érkezhessék az Kd levele. Az Kd jámbor szolgáját mindjárt elbocsátám még szerdán hajnalban, meg is ajándékoztam hogy gyorsabban járjon. Félő ha valamely szerencsétlenség találta; immár ott is félek a hol nem vétek, enyi sok fenyegetések közt. Kd is írjon Kassainak édes jó akaró uram. Oly véletlen találta ez nyavalya, az derekam — hátam — felette rosszszul érzem magamat az írás igen nehéz. Az mi ő borunk volt felette hirtelen megfordula, talán az is fogott ártani. Kdnek megszolgálom, ha az Tokajból jött szekerem arra jőne egy igen kicsin átalagocska tiszta bort küldjen Kegyelmetek, ha meg nem változnék, mert Kolozsvárról hozott bor is mindjárt megváltozik. Meg sem gondoltam, ilyen hirtelen elváltozzanak az ő borok mert Karácsonig az előtt mind jól állottak.

Édes jó akaró uram Kd megbocsása, hogy ezzel mertem Kdet bántani. Az Kd levelét hamar elvárjuk, innét Szerdán vagy Csötörtökön indulnak meg; előbb is meglehetne, ha az Kd levele érkezne W. A.

Negyedrét; egyik oldal beírva; másik üres, valami nagyobb levél U. I. lesz; Prepostvári Zsigmondhoz intézve. Almásról 1631 körül eredeti sk.

XVII.

Szerelmes fiam Csáky István, az ur Isten éltsen sok jokkal megáldjon. Az ur megküldé leveledet jó fiam; az jó Isten adja mindennek jó végít, én napról-napra elég rettegéssel vagyok s leszek is úgy látom. Ha Isten úgy akarja legyen szent akaratja. Az pátert jó fiam én szívem szerint bocsátom, de nem én rajtam áll, mert ha csak Adorjában menyek is elnem jöhetne velem, mivel pater Magót az követséggel felbocsátják, e helyett ez paterhez kevesebb közünk vagyon. Az mit Erdélyi uram és az pater More parancsol, onnét vár Csulán, azért most is oda be vagyon nem tudom mit végeznek, attól félek az kimenetel ha meg lehet is, az vissza jövetel bajosabb; ki ha úgy fogna lenni bizony jó fiam akkor meg gondoljad az én állapotomat is; itt is ne legyen egyházi ember, máshová se mehessek, higgyed jó fiam én is érzem azért az naponkint való dolgot. Ti oly helyen vagytok Homonnáról, feljebb is hozathattok egyházi embert, de az én naponként való állapotom miben legyen, nállad jó fiam az értelme; de ha szabadsága leszen az elmenetelre, én magamot is megfosztom jó fiam s elbocsátom; de hogy jobban eshessék az pater Magót maraszszátok ott; hiszen ha kívánják onnét mindenkor talál uti társat; egy elsőbben a féle ember volna jó a ki egyéb külső mulatságot is tudjon.

Bornemisza uram másfél ezer forint adománynyal meg alkutt, az jószágot is nála hagyták, Oh édes fiam az odaki való állapotról jó volna tudósítani idebe az embereket, hogy nem Erdély ellen leszen; jó hogy nem csak magad lész az emlékezetben, de hogy te haza fia vagy, itt mi rajtunk az átok inkább foghat, bár csak Tasy uram írna be, szerelmes fiam, hogy az ország fiai hihetnék el, nem az pápistaságért vagyon sem Erdély ellen, hanem csak ő felsége¹ méltóságának oltalmára. No legyen Isten veletek jó fiam; Vadas uram harmad nap múlva, megindulhat. Immár Ferkő békével vagyon. Iszszonyú menydörgések járnak. Az szegény Géczyné házát az menykő megütötte éjjel; csaknem az ura teste is ott égett, csak az használt hogy boltba volt. Az Prini urakat várja az temetésre. Adja Isten édes fiam valamikor láthassalak jó egészségben benneteket. Írtam Almáson 19 augusztai 1631.

Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Bezzeg jó fiam ha az kassai jövendőbeli generalis² érkezik vala, talán jobb szívvel volna hozzád. Isten veletek!

Külczíme: „Az én szerelmes fiamnak az n. Csáky Istvánnak adassék Tokajban.

Negyedrét; eredeti; sk.; 3 oldal beírva; f. o. p.

XVIII.

Tekintetes Nagyságos Uram!

Az én árva alázatos szolgálatomat ajánlom Kdnek, mint bizodalmas jó akaró uramnak, kedves atyámfiának; az úr Isten jó egészséggel és kívánta sok jókkal áldja meg Kdet. Én édes jó akaró uram tudom eddig Kdnek 2 levelemet egyszersmind fogták megadni, kiben számtalan irással fárasztám Kdet; de ugyan vigasztalás gyanánt tetszik mostani sok búmban, mikor Kdnek jó akaró uram írhatok. Az vármegye gyűlésébe küldtük volt az tisztartót Oláh Boldizsárral együtt, ott megesküdték, valamit láthat, hallhat ő nagysága és az ország ellen tartozik hiti szerint meg jelenteni; immár ezt úgy tartjuk mint kebelünkbe szorított kígyót, de csak igazat mondjon semmit sem tartok az jámbortól.

Serédi uram által ő Nga micsoda választ adott könyörgő levelemre Kdnek oda küldtem. Az szívem fáj rajta, hogy ő Nga elhitte felőlem hogy efféle ország dolgában töröm fejemet, kiben tudja Isten vétkem nincsen. Megérkezének édes jóakaró uram, az Kd jámbor szolgája együtt az fiam szolgálva; az leveleket megolvassván, úgy tetszik merő

¹ Brand. Kat.

² Gróf Forgách Miklós, ki azonban pár év mulva meghalt. Lásd a „Századok“ 1875. évi folyam 276. l. Közli Szerémi.

igazság és Isten szerint való kívánság, csak immár fejedelmi szokott kegyelmes természet kell hozzája. Az országnak szóló levelet talán be sem adhatják, mivel gyűlés nem leszen, csak terminus; hanem most sietőséggel azért küldtem, hogy az táblának írjon, külön pedig Kassai¹ Uramnak, kire tudom nehezen veszi magát Kd is; írjon neki én is szépen kérem, hiszen most az ideje hogy mindent megpróbáljunk, a ki Isten ellen nincsen. Kdnek megiszolgálom ha Kd is ír maga nevével ezen dolog felől, mert bizony minden dolog ő rajta fordul meg, mivel ő maga is adta tanácsul hogy Kd engesztelje ő Ngát. Az fiamra való neheztelésben tudom bizony sokat használni az Kd írása édes jó akaró uram.² Az levélben való szükséges czikkelyeket az paterrel íratám le, oltalmazzon Isten, hogy efélében oly emlékezet legyen.

Az vármegyének az fiam még nem írt, talán ebben is találnak akadályt, hogy itt tisztet bírván nem kellett volna addig másuvá kötelezni;³ mert az harag sok dolgokat szokott feltalálni; még édes jóakaró uram én sem vettem kezemet ki ez jószágokból, kit Kd tudhat az osztályban Kassai uram is emlékezhetik reá, hogy az én házam építésére ez jószág 2 ezer forintot rendelt volt, abban is még sok hátra vagyon; az ház sem kész hová tudnék innen kimenni?

Eféle igaz okok hamit használhatnak talán meglehetősek volnának; bizony azt szerettem volna magyarországi főember szolgálját küldte volna be az fejedelem osztónak. Mivel az szegény Fekete Jánost igen ismerik most ha a vármegye gyűlésében lett volna főbíróvá akarták tenni; igaz ember nyavajlás, de már igen vén ember. Édes jóakaró uram, hogy az kis bort oda vitték, jól vagyon; szintén akkor az ispánok jövetelét mondták vala hirtelen meg, úgy írtam vala, örömet bízattván magamot, hogy nem az félsz hordozott, de bizony dolog nem is az nagy bátorság. Mikor Toldalagi uramnak mutatták az én protestáló írásomat, azt mondta: Nem kellett volna olyan sok szóval lenni, hozzák vissza az ispánok, amazok nem akarták vissza hozni, hanem megesküdtek rajta az szerint beírják.

Ilyen világ vagyon e felé; bizony ha Isten ezen alól viszen bennünket csak mennél hamarább vallja az jó fiam az feleségének sommájában; mert ez után is tudom nem leszen vége eféle kereskedéseknek. Én édes jó akaró Uram nem tudom ha győzöm az sok írást; talán ez leveletem az fiamnak Kd oda küldheti; csak Kd is intse az Kassai uramnak való írást el ne mulassa; de ne boszszúval, hanem szép szilig

¹ Az időben nagyhatalmú cancellárius.

² Ez év májusában még üldöztetett Prépostvári is — de Pázmány bibornok érette-szólása és saját erszényének megnyitása hamar visszacserezte tekintélyét.

³ Eddig elő kolozsvár megyei főispán volt; de ekkor a király Szendrői várkapitányvá nevezte.

szókkal, hiszen ez után az igazat megírhatja neki csak most az állapotnak engedjünk.

Talán az sem ártott volna, ha az fejedelem-aszszony¹ is írt volna ő nagyságának²; hiszen holta után való gráciája fenn lehet, Isten tudja ki meddig él mégis a felől veszekednek az emberek.

Édes jó akaró Uram, úgy hallok Gyalu várából sírva költöznek az emberek, a ki mind jött, úgy oszol, csuda az Istennek ítéleti. Az míg élek Kdnek szolgáló árva atyafia vagyok. Adja az ur Isten enyi sok akadályok után láthassam Kdet jó egészségben, Ferencz³ gazdával együtt. Írtam Almáson 19 októbr. 1631.

Kdnek alázatos szolgáló atyjafia míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Az Fekete János levelét is Kd édes jó akaró uram olvassa el, a kit a fiamnak írt.

Külczíme: „Spectabili ac Magnifico Dno Sigismundo Prepostvári de Lokacs equiti aureato etc. Dno mihi semper observandissimo.“ Cito Citissime.

Prepostvári sk. jegyzése: „Viszsa küldje Kd ezeket, alig olvashattam, sietvén várván vendégemet.“ (Ez Csákynek szólhat, ki úgy látszik nem küldte vissza)

Negyedrét; eredeti; sk.; 3 oldal beírva; f. o. p.

XIX.

Szerelmes fiam Csáky István, legyen veled az úr Isten, egészségedben életedben kegyelmesen tartson meg. Édes fiam Csáky István Medgyesre elbocsátám az szegény Fekete Jánost; Horváth Ferencz uramnak híret sem hallom, talán nem is jön; bizonyos okokért, Tordai uramot is másfelé kellett bocsátanom. Én édes fiam egészségednek állapotját most értem, hogy nem az köszvény volna rajtad, hanem egyéb fájdalom, ki tudom hogy elég nehéz és ha jó idején okos orvos által nem veszitek elejét, bizony féltő nagyobb és súlyosabb nyavalyjától, az úr Isten ebben is cselekedjék szent irgalmassága szerint. Az szegény párodat ha Tárkányba küldtetek volna, bizony eddig jobban lett volna. Ott igen egészségtelen állapot lehet Tokajban, szánom szegényt! Én édes fiam mit tudjak többet írnom a kiről sokszor nem írtam volna, bizony elég szívem busulásával értem, hogy az két úr felől izentél volna ő Ngának: ne higgyen nekik: ha úgy vagyon felette csudáлом mért kell ennek lenni és mégis több gonosz akarókat szerezni. Azt is bizonynyal mondják a terminusra sok leveleidet viszik elő, magad kezéd írását, kiben mi légyen akkor megválík. Én édes fiam Bálintfi uram által írtam vala egy levelet,

¹ Brand. Katalin. ² I. Rákóczi Györgynek. ³ Elsőszülött unokája Csáky Ferencz.

kit tudom hogy megolvastál, de nem tudom micsoda értelemmel: Istenért és lelked idvességért kellene oly álhatatos hívséget követni; kiért ezekre az veszedelmekre okot ha adtál az álnok sáfárnak példáját örömet javallanám, ha akarnád érteni édes fiam*; higgyed, higgyed jó fiam hogy bizony rosszszul fu a szél, ha az jó Isten módot nem mutat benne. A ki mindenneknél leginkább keseríti az én szívemet, nem hiszed azt hogy körültedd vannak azok, kik minden magadviselésedet és szavaidat duplával fontolják. Az élő Istenre fiam higgy immár valamikor és ne másról, hanem magadról tanolj és viseld úgy magadat, az mint kívánod, hogy mások viselnék magokat hozzád,

Immár édes fiam minden írásimból kifogytam; tudom hogy nem mindenik írásom tetszik, de kényszeríttetem az én anyai bús állapotomtól. Ha lehetne azt akarnám minden gonosz akaród helyett száz jó akaród volna. Csak legyen lelkiismeretünk, mert valamit az úr Isten velünk cselekszik, mind igen jó és üdvösségünkre leszen, ha jól vesszük és hála adással.

Horváth Ferencz uram most érkezék, bizony kevés kedvét látom ez sétáláshoz, adja Isten legyen hasznoson. Szerelmes fiam, adja Isten láthassalak jó egészségben. Írtam Almáson 23 októbris 1631.

Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Negyedrét; 2 oldal beírva; eredeti; sk.; f. o. p. helye.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az nagyságos Csáky Istvánnak adassék ez levelem.

XX.

Szerelmes fiam Csáky István az úr Isten éltessen és szent kegyelmében megtartson. Nagy szívem szerint várom vala az úr Prepostvári uram által való írásodat, de nem voltam oly serény mint Borbély András: azért jó fiam tudom megírta okát mért nem mehet el, több egy hónapja — írja — vallatják.

Az Buzában való ménesedet igen féltem, tudván az Vécsből hajtott marhákkal is mint jártunk volt. Horváth Ferencz uram szürke gyermek lovat kéret; azt mondja ígértél az ott való ménes közül, Nagy Mihály uram azt kéret; az ménes pásztorod mind apjostól elszökött; Daroczon is nincsen az ménes mellett oly ember, ott talán nem leszen olyan félő, de Buzában bizony féltem. Noha jó fiam most nagyobb dolgok volnának előttünk ezeknél, de mivel az ló állapota legszorgalmasabb előtted, azért írom ezt. Magam s az szegény Ferkó állapotjáról kevesebbet írok, élünk az mint Isten akarja; úgy

* Valószínűleg az új Testamentumban Luk. XVI. 9. versére vonatkozik.

értem az te egészséged is valóban apad; nem tudom micsoda lábfájás lehet az. Árvait az mért küldtem, tudom jó fiam csak bolondságnak tartod, szokásod szerint s azon fáj az szívem csak egy szálat sem fog rajtad; én jó fiam ne legyek oka se Isten se ember előtt; kérlek, írok, izenek, csaknem Istenre kényszerítlek jól meglássad mit cselekszel, kinek hiszsz, kire mint bízod magadat és dolgaiddat: úgy tetszik semmit sem használ, — ennél tovább való utat immár nem tudok feltalálni. Hidd meg hogy soha senki sem elég magának. Nem tudom az jó Bálintfi uram miben jár, oda menet, visszajövet mindenkor izeni, betér hozzám, de soha el nem érkezik. Nagy dolgokat nem kívánok érteni, nem is nekem való, de az élő Istenre kérlek jól meggondoljad mit cselekszél és az álhatatosságnak igazsága mellől soha elne távozzál. A mit magad kívánsz hozzád való kötelességből álhatatosan, te is azt kövessed. Neheze, késője, káros a csak az egy álhatatosság egyesíti meg embernek életében való cselekedetét, úgy mint az igazságban követő embernek dolgaát.

Az Lónyai szolgálja itt vagy. Bálintfi uramnak most is kimezésében maga izent, én nem is tudtam volna Tokajba menését. Én édes fiam az élő Istenért semmi erdélyi dologba ne ártsd magadat, lám immár elítélték a te részedet. Az szolgálatra ha elégtelen lőttél ne is igyekezzél kedvetlenkedni; ezt kényszerítel cselekedni az én személyemre és gyermekidre való képpent. Az egy igazsággal mindent megérsz, mert igazsággal higgyed, a te számodra nincsen az igaz jó akaró itt mi felénk, akár ki mit mondjon.

Az szendrői állapotot kedvetlenül ne vedd meggondolván, hogy az szolgálat még vékonyan volt.

Szádvára állapotja neked legörökösebb a kihez közelben onnét juthatsz. Az terebesi állapot elkezdte csendesedni, az sincsen károdra, mi haszna lőtt volna jegen építeni. Jobb volna Forgácsné¹ aszszony-nal lennél jól, bizony jobb volna Szaláncz akár Garán Terebesnél.

Érkezvén az ő felsége étékfogója leveledet megadáék édes fiam, immár könyebben szenvedem, az Korbuly András levelét is, hogy látom nekem is irtál. Bizony édes fiam az lábad állapotja gyakorta búsitja gondolkodásomat, kíváltképen hogy aféle aszszony-ember doktort választottál, mert az belső nyavalya, nem külső tollal kellene arról gondolkodni.

Zolyomi uram közt s te közötted valóban megindult az te-monda; mert egy általyában elhitték ő Kegyelmével, hogy gyalázatjára igyekezel és ő Nagyságának is ellene izengetsz, akarván mindaz két urra² ő nagyságát kedvetleníteni. És így bizony úgy hallom Zolyomi uram is hiteit adván ennek kevés jót gondol felőled, kit elég szívem rettegésével hallok naponként, kiért minap küldtem hozzád jó fiam.

¹ Özv. Forgács Zsigmondné a Csáky István nejének Forgács Évának mostohája.

² Ez a többször említett két úr: Zolyomi Dávid és Kassai István.

Mi eddig megbántás nélkül voltunk; talán csak Bálintfi uramot várjuk; Horváth Ferencz uram írá, minap oda küldtem; de ismét más-onnét azt írták mivel csak az én részem, — Ferkő része marad meg, mert az többi itt benn nincsenek. Immár az úr Istenre bízom, el kell azt is várnunk; csak az élő Istenre kérlek jó fiam az magad állapotjára légy szorgalmas és az igazságban igen állhatatos. Szilvási Uramtól értem csak egyszersem ittál Prépostvári urammal, valóban bánom ha kedvetlenül lett volna eljövése, mivel csak egyedül ő Kegyelme az, kitől igaz jó akaratot várhattok.

Legyen veled az úr Isten édes fiam, tartson meg atyai kegyes jó voltában. Írtam Almáson 15 novembリス. 1631.

Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Borbély István mondá, az szegény Panokát laurasolajjal kenik és fenyőmagolajjal. Az ő nyavalyájára igen hasznos. Ferkő elég vitéz állapottal vagyon. Az retket, répát valóban szereti. Nyuszt kellene az sövegére, mert immár hajdú köpenyegje is vagyon; az vitézséghez készül, az „Jézust“ gyakorta mondja, bort is tud kérni.

Eredeti; sajátkezű; f. o. p.; negyedréti; 4 oldal beírva.

(Az itt következő levél mintegy második utóíratnak mondható; a negyedik lapon pater Ravaszi s. k. írásával.)

Spectabilis ac magnifice Dne in Christo. Pax Christi!

Értem Nagyságos uram az Ngod beteges állapotját, melyen bizonyoson eléggé törődünk az aszszonynyal ő Ngával, de tudom azzal semmit nem használunk; nem is találjuk mi itt annak ögyéb orvosságát az imádságnál, melyel az menyire érkezünk kenegetjük Ngdat; engedje Isten ő szent felsége legyen hasznos orvosságunk. Ngod is törölgesse néha, néha az patientiá füvel; csuda mely hasznos minden betegségben. Gondolja Ngod, hogy az igaz doctor az, ki mind testünket lelkünket sok féle keserű orvosságokkal szokta orvosolni, talánd (így) azért halasztja ennek is gyógyulását, hogy annál állhatatosb legyen azután egészsége Ngodnak. Effélék által szokta az Isten gyakran magához édesgetni az embereket. Akarnám bizonyára ha Ngodnak egyházi embere volna, az ki mind külső, belső vigasztást és orvosságot adhatna Ngodnak s másoknak is az kik szűkölködnek.

Ngod megbocsásson ez írásomról, mert bizonyára jó indulatból és teljes affectusból és Ngodhoz való inclinationomból írom. Engedje Isten Ngod felől hallhassak minden jó, kívánságos híreket és mikor láthatom láthassam jó egészségben Ngodat.

Spectabilis ac Mgnifice Dnis in Xto servus

P. L. Ravaszi.

XXI.

Szerelmes édes fiam Csáky István az ur Isten éltesen és sok jókkal megáldjon. Szintén most bizonyosban értvén az követség indulását akarom értésedre adnom, kit ez levélből jobban megérthetsz, méltó édes fiam az menyire lehet az ő Felsége méltóságos állapotjának igyekezzetek megfelelni. Gonosz akaróid azzal se kárhoztassanak, hogy igen szűken szabtd az ő Felsége udvara méltóságát; mert tudva legyen nállad: valamiben esik ott atájon az fogatkozás és Isten oltalmazzon valami illetlen állapot, de csak te neked tulajdonitatik édes fiam. Azért méltó szorgalmatos gondviselésnek lenni.

Daniel diák beteg, nem vélem kimehessen; osztán bizon más embert kellene a féle állapotra keresni; az belső udvar népe is igen szűken vagyon, most kellene immár olyakat kerestetni, kik ezután is alkalmasok lehetnek az ő felsége szolgálatjára.

Én édes fiam szivem rettegésével értem, mikor innét ő Felségéhez valami követség megyen; ha kedvek szerint való válasz nem leszen, mind te leszesz a vétkes. Ha abban módot találhatnátok, hogy oda fel is halaszthatná ő Felsége, vagy Palatinus uramra vagy ő felségére, mivel immár másbirodalomban vagyon, ne lenne csak rajtd a neve.

Osztán a ki eddig igaz szolgálja volt ő felségének legyen tekintet rája, ha kicsiny állapotbeli ember is, hogy ezután legyen másoknak is jó példájok. Ezeket mind nem ok nélkül írom édes fiam, de nem lehet mindennek valóságos okát írnom.

Az Bornemisza uram kérése kérlek ne legyen heában, bizony nyavalyás elég bajba vagyon, méltó szánakodásra; tudom csak érthesse ő felsége megcselekszi miben segítheti. Az mely posta Fehérvár felé ment itt vala, azt vélem másló kellett volna, de nem lehet, nem tudom ha erre jön vissza vagy nem mivel Kemény János uram immár vissza megyen.

Oh édes fiam Istenért kérlek Mogával (?) higgyetek egymásnak; immár megpróbálom az dolgot; gyakorta érkeznek írásra való materiánk, ha az küldésben meg nem fogyatkoznak és Margitáról kértem bizonyos legények elvigyék; akarnám ha előbb oda mehetnének.

Jó fiam lányomaszszonynak most nem írhatok. Ferkő türheto képen vagyon; ismég foga kél akkor gyengébb állapottal érzi magát. Megesett volna benne ha eddig is vártuk volna kulcsokat, abban régen vég vagyon. Tudjátok jó fiam meddig gondolkodhatunk mi e félében; az német aszszony nem akar semmit venni segítsége előtt; jól bánik az gyerekekkel nem árt ha valami ajándékot küldtök neki. Az Kavasi uram lányát bánom hogy vissza vitték azt ugy tanithattuk volna az mint ember akarta vóna. Édes fiam kérlek az Prepostvári uram jó akaratját

minél hamarább, ha mi héa volna is szerezd jó helyre bizony sokat segíthet mindenben.

Legyen veletek az ur Isten minden dolgotokban jó fiam, igazgatván szent nevének dicséretire. Írtam Almáson, ma Hétfőn dél után 1631.

Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Negyedrét; eredeti; sk; 2 oldal beírva; fehér ostya pecsét, vj. Két fejű sas.

Külczim: „Az én szerelmes fiamnak az Ngos Csáky Istvánnak adassék ez levelem, Tokajban“.

XXII.

Szerelmes fiam Csáky István az ur Isten éltessen és sok jokkal megáldjon. Szinte most érkezék Ihanvai Uram az Daroczi Péter hozta levelédet, értem jó fiam írásodat egy szálnyira sem kell, sőt ítélet enyiszer kérni, lám mi azt . . . válaszza volt arról.

Az mi illeti az Péter diákné dolgát, mindjártást küldjük János uramat. Az több dolgokról mindenekről leszen írás, az menyire reá emlékezhetni: mivel az gyűlés napja tiz nappal közelben vagyon immár az János uram kimenése nem lehet. Bizony édes fiam minden uton elkerüljük az én oda való sétálásomat, mert abban haszon sem lehetne, hanem akadály sok; mindazon által lássad jó fiam csak hogy jól gondolkodjál felőle, minden itt való állapotot egybevetvén; nekem úgy tetszik halogatván az némely ítéleteket, ha írsz ő Ngának magad mentéséged felől semmi kötelességeddel ne mentsd magadot, csakugyan az elkezdett jószágid dolgainak karvallásával, mert itt bizony csak nevetséggel szolnak arról az kötelességről. Nekem bizony tetszenék ha Vadas Uram lehetne ott jelen együtt Fekete Jánossal, mert úgy tetszik most ez minden dolgaidnak derekasa lehet, az jó Isten mire adja.

Még is kérlek édes fiam jól gondolkodjál erről, mert bizony méltó gondolkodásra. Az feleséged egészsége felől az indulás most az aprók is jól vannak; attól félek édes fiam csak szinte Ferkóvel maradok itt; ha Károlyban nincsen pap az páter is oda készül. Im az szent napok is előttünk vannak. Az jó Isten tartson meg jó fiam az ő szent Kegyelmeiben. Írtam Almáson, ma Hétfőn este 1631. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az Ngos Csáky Istvánnak adassék ez levelem.

Negyedrét; rongyollott; eredeti; sk; 1 1/2 oldal beírva; pecsét helye leszakadva.

XXIII.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Kdnek mint szerelmes uramnak. Isten áldja meg Kdet sok jókkal. Édes szerelmes uram én hála Istennek immár jobban vagyok. Immár csak Kdtől várok ; mikor parancsolja Kd hogy kimenjek mindjárást megindulok. Édes szerelmes uram értettem, hogy Kd Daroczig akar előmbé jönni, kérem azért Kdet édes szerelmes Uram, Kd én érettem ne fáradjon oly messze, mert meg nem érdemlem Kdtől. Talán Szentmártonban is szerencse lesz az Kddel való szemben létel és talán, Darocznál is szerencsésebb leszen Szentmárton, mert immár talán dél után nap fog lenni, ha Isten akarja.

Édes szerelmes uram nem akarom Kdet most több írásommal fárasztani mint hogy nem rég írtam Kdnek. Adja Isten láthassam Kdet jó egészségben, Kdnek alázatos szolgálója

F. E.

U. I. Édes szerelmes uram, immár elvégeztem volt ez levélt, mikor az Kd levelét hozták. Értem az Kd parancsolatját, hogy mindjárt kimenjek, de nem lehet oly hirtelen indulásunk. Mindent bővebben megírt Kdnek az Vadas Uram levélben. Nem írhatok Kdnek oly levelet minéműt Kd kíván, az okát megmondom ha az Isten kiviszen. Szerelmes Uram az Kd graciajában ajánlom magamat.

Az páter ő kegyelme alázatos szolgálatját ajánlja Kdnek.

Tizenhatodréti; 3 oldal beírva; piros viasz pecsét; eredeti; sk.

Külczim: Az én szerelmes uramnak adassék. (1631-ből.)

XXIV.

Szerelmes édes fiam Csáky István az úr Isten éltessen jó egészségben és atyai kegyelmes gondviselésben megtartson. Szerencsére Tibai ide érkezvén — Solyomi uramot kereste — úgy akarék írnom. Mi ide édes fiam élünk és vitézségünkben még eddig megmaradtunk, ezután is abban az szándékban vagyunk, ha az úr Isten reá segít, mód nélkül egy felé sem indulok, hanem ha valóban való kéntelenség leszen. Tudod jó fiam hogy Sároson való ötvenezer forintomat az erdélyi jószágra hoztátok, én is anyiból engedtem meg, hogy szolgálaim tartására szakaszszatok egy kevés jószágot, de mindenik helyben szabados lakásom lehessen és így immár ha itt az meg nem fogna engedtetni sárosi igazságokban út lehetne; de most csak ezt kellene állatni.

Ha az úr Prepostvári uram az kolozsvári terminusra bejöne bezzeg minden dologban sokat használhatna. de édes fiam ti eféle dologról igen keveset szoktatok gondolni és az olyan atyátok fiának kedvét keresni a

ki viszont sok jóval lehetne. Úgy tetszik csak az mostani ott létében is nagyobb atyafiságos szeretetet akartam volna hogy ő kegyelméhez mutattál volna. Szilvásiék beszélnek: csak egyszer sem ittál együtt vele.

Az Istenért édes fiam adj helyt valamikor enyi sok kérésemnek. bizony az mentőleveleket is ha annak idején kezdted volna írni az mikor ilyen igen körmünkre nem ége — bizony most ebben nem eveznénk. Azért egy szóval senki jóakaratajához ide efelé ne bizzál, egyedül Prépostvári uram az mit segíthet nekem és nekünk.

Az könyörgő suplikációra nézve csak az . . . Bálintfy Uram által vagyon végezése ő kegyelmének veled, azt várja mindjárt kiteljesíti akarataját; azért én immár nagy serénységgel várom csak az ő vissza térését, mivel immár a sentenciát ki is kiáltották, nem vélem hogy soká haladjon; nem tudom ez végzésnek mivoltát, de hogy enyire ment immár itt az állapot, bezzeg jó fiam vagyon okod az gondolkodásra és az oly végezésre a ki se Isten ellen, se lelked esméreti ellen ne legyen, mert az Isten igaz és az embernek is igazságos állapotját kedveli. Az élő Istenért kérlek édes fiam az szenderei kapitányságot ne halaszszad sőt nagy hálaadással mennél hamarébb oda menj; im az Palatinus uram levelét is vissza küldtem, mert abban is (ha) változásod leszen itt is rettenetes gyalázatokra leszen; azért édes fiam egyáltalában hogy én is itt az nyomorúságnak helyén csendesebb szívvel lehessen kérlek az Istenért menj által ezen, mihelyt Forgács uram fogja akarni és hozzá érkezhettek, mert az szádvári állapotban is úgy lehet jobb mód.

Gondoljuk meg édes fiam az menyti szolgálatunk volt eddig ő fel ségének ¹ elég az grácia, de hogy kérni és azután megvetni Isten oltalmaz csak az gondolatjától is.

Addig az feleséged ő felségével ² maradhat. Tudom Senyei Uram vagy Milek Uram reá veszi magát ő felsége mellett marad. Ott helyben hagyván az dolgot ismét vissza jöhetsz. Édes fiam, ha az aszszony dolgában itt csak akármit gondolkodnak felőle, Forgács Uram méltán írhat igazsága felől mivel tudod, az nyitrai kötetések szerint, méltó igazság szerint meg kell lenni az ő igazságának akár mit ítéljenek is itt felőle. Édes fiam ide ezután igen módjával irogass ha osztály leszen köztünk együtt, az leveleket megkezdik olvasni. (Eddig a levél ép, de a 2-ik levél (3-ik és 4-ik lap) fele le van szakítva.)

Óh édes fiam csak az Munkács szívedből irtódnék ki bizony minden d az Isten mindeneket jónkra tetszenék csak igaz lelki ismeretünk . . . ez világi állapotokat könyebb leszen . . . ne gondolkodjál jó fiam különben . . . készek leszünk csak egészség felől hallhassak . . . ri Uram által lehet meg. Az palatinus ur Legyen veled az Ur Isten édes fiam minden Istenért kérlek Forgács uram-

¹ II-ik Ferdinand király.

² Brand. Kat.

mal egyet érts . . . megérdemli nem is leszen károdra, tokai . . . számára egyéb kedveskedésben is módot lehet . . . akarókat, mert itt egy szóval senki nincsen, Kassai Uram levelemre sem írt választ de csak . . . tudja ő szent felsége az fizetésnek mi . . .

Adja Isten enyi sok nyomorúság után láthas . . . jó egészségben, én akkor vigasztalódom itt meg . . . való jó és kedves állapotod . . . tett közt mi apadásod leszen, ott afélét lehes . . . becsületes állapotért még is, Isten vel . . . áson 27 novembris 1631.

U. I. Horváth Ferencz uram . . .

napjára nem tudom . . .

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az Ngos Csáky Istvánnak adassék ez levelem.

Negyedrét; eredeti; sk; 3 oldal beírva, a 3-ik és 4-ik oldal fele leszakítva.

XXV.

Szerelmes édes fiam Csáky István, az ur Isten éltesen és atyai kegyelmes gondviselésében megtartsón. Árvai megadá írásodat édes fiam, hála Istennek, hogy békével vagytok. Bizony édes fiam meghiggyed az én itt való vitézségemet könnyebben szenvedném ha az felőled való bus gondolkodásimat nem ujtának az sok rossz hírek; szért édes fiam eféle nyughatatlan állapotnak csak felkeressük az orvosságát Isten akaratjából, mert ez bizon életünk fogytára vagyon.

Hogy az követek utban vannak igen akarom, csak ithon is találják jó karban az dolgot. Nem tudom édes fiam micsoda fogarasi, munkácsi és sárosi dolgot emleget Árvay. Az élő Istenre kényszerítlek édes fiam, az mit egyszer az ő felsége¹ dolgából kezdettél, abban semmi nemű változást ne tégy, hogy magadat rettenetesül megne jegyeztessd. Tudod az palatinus Uram elméjét vajki nagy alázatosságot kíván; és meg is esmeri kiben mi vagyon. Itt immár az gyalázat kin vagyon, az káránál nagyobb mert csak magad részét ítéltették el; de ha mindenestől oda volna is az álhatos igazság mind nagyobb. Bizonytökéletesen elhidd nem kívánom Erdélyben való lakásodat ha tiz Fogaras vona is, nagyobb az becsület annál. Csak egy helyben erősítsük meg lábainkat jó fiam mert Tokaj s Fogaras meszsze egymástól. Bezzeg ha Ecsed várát adnák Fogarasért ő felségének jó volna, de az ismég másé. Az élő Istenért jó fiam az munkácsi állapotért ne hozd én előttem több vélekedésben magadat; immár az ő felsége eddig való gráciáját ne változtasd más karba. Csak ott való változásoddal ne keseríts meg ujabban. Ezt immár Istentől hála

¹ Brand Katalin.

adással vészem, csak itt semmit ne remély, hadd ebben minden reménységedet, az állhatatosságot meggyökerezvén (így) szívedben és valamely igazán kívánod hogy Vadas Uram az te dolgaiban állhatatos legyen és maradjon, te is úgy jó fiam. Az Sáros dolgát nem értem, de azt csak semminek tartom; az szádvári állapotot ne hagyjátok se csekélyeljétek hanem a mi igazságtok ott vagyon két kézzel fogjátok. Az Tarczal kötése sem tetszik; most ez világ úgy itél, hogy most csak Tokaj lévén ő felségénél még is most akarnád amazt magadnak venni; tudod valami fogyatkozása, változása lehet most ő felségének egyedül csak neked tulajdonítatik mind, ez világtól. Az istenért édes fiam élj mások jó tanácsával, immár generalis uram is közel vagyon, senki nem elég magának; egy szóval erdélyi lakásodról most csak ne is gondolkodjál; ide be senkinek ne véts, oda ki igaz jó akarokat szerezz. Tudod az ő felsége adományának az öregese honnét függ, ezen kívül csak árnyék. Az pater oda menése nem én kedvemért: de kötelességének mivolta nem engedi, kit lelki idvességével egy aránt tart; semmi külső dolgokban nem szabad elegyíteni magát, nem hogy eféle dologban, de csak legkisebbikben is.

Oh édes fiam az élő Istenért ne terjeszszed enyi felé elmédet, mert nem az te idődnék esztendeihez való állapot ez; te csak légy igaz az állhatatos állapotban. Várd haza az embereket addig ne is káptalanozzatok. Igaz lelki ismerettel igyekezzél jó fiam Zolyomi Urammal jól lenni, ő felsége hiszem ados neki, az által hitessétek el egymás között való kötelességteket, bizony úgy leszén jobb. Akarnám levelét látni, kit Tibaitól írt, kérlek küld be. Az feleséged részét itt kétszáz forintnál tovább nem tudják, jó volna Forgács urammal közleni; az új vendégnek semmit ha addig nem születik, nekem is semmit; de ezek immár meg vannak ítelve csak semmi. Csak az jó Isten odaki való dolgaiddat igazgassa, hogy semmivé ne tedd azokat is.

Talán nem tetszhetik írásom de az anyai köteles szív kényszerít, édes fiam vegyed oly fiui kötelességgel a mint én írtam.

Az ur Isten tartson meg szent Kegyelmében. Írtam Almáson 20. novembri 1631.

Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az n. Csáky Istvánnak adassék ez levelem.

Negyedréti; 3 oldal beírva; eredeti; s. k; f. o. pecsét helye; kissé moyette.

XXVI.

Szerelmes édes fiam Csáky István; az ur Isten éltesen jó egészségben és sok jókkal megáldjon!

Im Bálintfy uram ő Kegyelme ide tért vala hozzám Almásra, értém hogy ez immár utolsó utja fog ő Kegyelmének lenni. Nem értem édes fiam az dolognak velejét, talán nem is az én elmémhez való, de az élő Istenre kényszerítlek hogy jól meglássad, mert az ő felsége dolgait mindenenben csak teneked tulajdonítják, ha jól leszen hála Istennek, ha jól nem esik egyedül te vétkeed. Oh édes fiam szabadítson Isten eféle nagy nyügtől, mert bizony semmi jót nem várok belőle, mivel hiti szerint mondja Bálintfy uram ez végezés nem Császár ő felsége ellen leszen, sem penig igazságos kötelességed ellen, menyivel inkább lelked esméreti ellenkező dolognak tartom annyiból, másoknak ember kárt ne tegyen az magát tartsa meg; mert eddig is valami kárt vallott ő felsége, tudhatod jól édes fiam te neked tulajdonítják gonosz akaroid.

Azért jó fiam az előtted álló dolgaidnak jóban való végbe vitelére az elő Istenért kérlek ne légy csak magad; tudom megérkeztek Vadas uramék; Lónyai Uram, Senyei Uram közel vaunak, még is az Istenért kérlek egyet értetek, az generalis Kassán lévén.

Jól tudod édes fiam mit kíván az igaz kötelesség; az mi dolgunk itt csak várakodás (igy) de . . . ránk való képest semmi illetlen dolgot ne cselekedjél. Az isten és az igazság soha meg nem hal. Legyen veled az ur Isten szerelmes fiam minden dolgaidban, kiben vezéreljen ő szent felsége. Írtam igen sietve, ma szombaton reggel 1631. * Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Édes fiam felejsüik Munkácsot, fogjuk két kézzel Szádvárát.

Kü l c i m : Az én szerelmes fiamnak az Nagyságos Csáky Istvánnak adassék ez levelem

Negyedrét; 1 1/2 oldal beírva; eredeti; sk. f. o. p.

XXVII.

Szerelmes fiam Csáky István az ur Isten élteszen és sok jókkal megáldjon. Immár egy néhány napja leveledet nem vettem jó fiam; hála Istennek türehető állapottal vagyunk immár az terminus elkezdett, az gyűlés levélnek mássát ki küldtem, de csak én vagyok az hivatalos, akkor jó fiam igen jó mod leszen benne az országnak leveledet beadni avagy csak suplikációt, mivel az országnak nem vétettél, talán ő Ngánál fog törekedése, mert ha ez nem leszen együtt, vakmerőségre magyarázhatják az emberek. Bálintfy uram vissza jövősekor nekem csak azt izenték Kolozsvárról, nem olyan rut az ördög az mint írják, de

* A hely és a hónap s ennek melyik napja nincs kitéve; de a tartalom mutatja, hogy az előbbeni 1631. nov. 20-iki levél után kelt ugyanazon évben.

nekem úgy tetszik annál is sokkal rutább. Azért jó fiam hallok hogy ismét Tokajba ment, lássad az Istenért mit cselekesz. Talán Vadas uram megjött immár, az Fejedelem ő nagysága, Kassai Uram mit írt Csáky Lászlónak akarnám ha látnád csak hogy titkon legyen együtt neki is akadálya lehet; látod jó fiam mely nyilván írják leveleid és egyéb beszéded miatt való akadályokat.

Bethlen Istvánné¹ aszszonyom felette nagy akarattal való levelet ír; az supplikációt is, az öreg ur adta volt be, talán nem ártana oda is írnia. Legyen veled az ur Isten jó fiam minden dolgaiddban. Irtam Almáson 2. decembris 1631. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Valami deponálást hallék az szádvári dologban; kérlek az Istenért meglássátok mit miveltek, mod nélkül okon ne hagyjátok. Az szenderei állapot felől mit végeztél jó fiam. Az Istenért az ő felsége gráciájában modjával válogassunk, tudván szolgálatunk még eddig menyire volt. Az szádvári jószágnak tudom jobb reménysége lehet mindjárt efféle dologban.

Negyedrét; eredeti; sk; 1 oldal be írva; fehér ost. pecsét: pajzs alaku vízjegy.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az N. Csáky Istvánnak adassék ez levelem.

XXVIII.

Szolgálatomat ajánlom Kdnek édes leányom aszszony. Isten sok jokkal áldja meg Kdet.

Ferkő felől most Kdnek írhatom, hála Istennek most egyéb aránt tűrhető állapottal vagyon; csak hogy nagy leves fokadékok vannak mind fejében s mind penig arczul, az előtt penig kiméletlenül bánt, nehezen gyógyulhat be; nem is hagyta az borbély semmivel kenni, most azért immár nem kap olyan igen oda, mint az előtt, az szopást gyakorolja. Most az két dajka is egy mással jól alkusznak; bár Kd el ne feledkezzék az német aszszonyról; valóban erőtlén nyavalyás, még is nehezen bizza másra az gyermeket. Hurutról való orvosságot az gyermek számára ne felejtss Kd küldeni bélleni való nem léssen. Kolozsvárat sem találni, bár ezután Kegyelmetek az almási gazdáról gyakrabban megemlékezzék. Az szegény Pannuka² állapotjáról írjon Kd, most mind az ő jószága felett bajlódunk, ha Isten megmarasztaná (Eddig páter Ravaszi írása.)

¹ Károlyi Kata.

² Csáky Anna, e levél írójának unokája.

Az urnak Forgács uramnak ajánlom alázatos szolgálatomat. Alázatosan kérem az urat higgye el felőlünk Ferkővel együtt, hogy vitézek vagyunk, csak hogy anyival inkább erősödnénk az vitézségben ha ő Kegyelme is egy jámbor szolgálja által írna az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának¹ kérvén, hogy ez sok osztásban lenne jó akarattal, bár csak Szurdokot hagyná osztatlan. Itt immár majd megfázunk Almáson kevesebb ember hord fát, amott is vágnak néha, néha.

Édes leányom aszszony, ha Isten az aszszonyt² alá hozza ő Kegyelmét is alázatosan köszöntse Kd én nevémmel.

Ferkőnek küldjön Kd aféle orvosságot felette fakadékos mind feje s mind orczája; az füle is igen foly, azt mondják egészségére leszen, csak hogy nyavalyás most valóban nagy kint lát vele; jól megcsapdossa mindenik dajkáját, azt pedig jobb és balkézre valóban tudja.

Az száraz dajkának küldjön Kd posztót az bélléséhez, az másikat itt is megruházhatjuk; mert az csak karaszíából áll, hanem ha valami ajándékot küld Kd neki, jól alkusznak most egymással.

Édes leányom aszszony az bőjtre heringet is küldjön Kegyelmetek nekünk, mert az keresztszegi halak oda vannak imár. Az ur Istenért kérem Kdet írjon Kd gyakorta Csáki István felől mert immár onnét is ritkábban érthetek hirt.

Adja Isten édes leányom aszszony láthassam Kegyelmeteket békével.

Írtam Almáson 25 januárii 1632. Kdnek szerelmes anyja míg él
Árva Wesselényi Anna.

1. U. I. Ha Kegyelmetek sok olasz gyümölcse, habarnyiczával s egyéb a féle gyenge eleséggel fog bővelkedni mi rolunk se felejtkezzék meg; az orát is ne felejtse Kegyelmed. (Eddig a W. A. keze írása.)

2. U. I. Az száraz dajka Ngodnak alázatos szolgálatját ajánlja és kíván Ngodnak sok jó uj esztendőket, elvette az Ngod ajándokát s igen köszöni Ngodnak; azt mondja, hogy jollehet beteges, de mind azon által az mit erejével felér, azon leszen, hogy míg más leszen addig szorgalmatos gondját viselje az gyermeknek, sőt akarná ha be praesentálhatná ő maga Ngodnak. Mária aszszony is alázatos szolgálatját ajánlja Ngodnak. A szegény beteges páter ögyebet nem adhat az uj esztendőben hanem alázatos — Istenhez való imádságát ajánlja Ngodnak s kíván Ngodnak sok boldogságos uj esztendőket meg adatni Istentől. (Ez ismét a páter Ravaszi keze írása.)

Külczim: „Az nagyságos Forgács Éva aszszonynak nekem édes leányom aszszonyomnak adassék.“

Negyedrét 2¹/₂ oldal beírva; két kéz írása; eredeti; f. o. p.

¹ A fejedelem I. Rákóczi György ² Öz. Forgács Zsigmondné Pálffy Katalin.

XXIX.

Szerelmes édes fiam Csáky István, az ur Isten éltesen jó egészségben mindnyájatokat és atyai kegyelmes gondviselésében tartson meg szent fiának érdeméért.

Szerelmes fiam ritkán veszem írásodat maga* oda fel, az mely paradicsomban laktok bővebb volna az papiros, hogy sem mi felénk; akarnám édes fiam, ha érthetném egészségteket és mi állapottal vagytok. Ferkő most beteges szabású, valami apró fokadékokkal azt vélem az nagy nehéz nátha miatt; magam pedig bizony gyakorta beteges és igen fáradt állapottal vagyok, naponként csak közelgetek a jó halál felé. Immár az szent bőjtön alkalmasabb idő lehetne az jó halálhoz való készületre, csak sok ez világi dolgok ne kevernék meg embernek elméjét. Jó fiam Szent István napján írt levelednél többet nem vettem; tudhatod mikor és hol írtad, azután nem hallottam semmi bizonyost felőletek; most értem közhirrel hogy Eperjesen szállást osztottak volna számodra, de úgy tetszik nem hihetem. Adná Isten édes fiam az a jó trakta használhatna mi számunkra is valamit, de kétséggel hiszem, mert most a mely jószágot urunk ő Nga számára bírtak, ugy mint az Gorbó vidékén száz 27 ház jobbágyot foglaltatott el Zolyomi uram. Csak e héten történt, sem káptalan sem ispán nem volt, csak maga szolgái. Bírja ő Kegyelme egészséggel míg Isten engedi, noha úgy tetszik érzem a csapást; de immár esztendeje, hogy szokom eféléhez, csak Isten tartsa meg életeteket jó fiam az ő szent kegyelmében és hazátoknak, fejedelmeknek ne vétsetek. Jó az Isten többet ad helyében ha úgy leszen idvességtekre; ha pedig nem, bizony azt is hálaadással vegyük.

Édes fiam, fiam Csáky László felől sem értettem sok ideje semmit; akarom hogy néha együtt is vagytok, csak az nehéz az szegény apácza soha eszetekben sem jut. Bárcsak Batthiániné (Botanjné) aszszonyomnak jutna eszébe, ha mindnyájan elfeledkeztetek felőle jó fiam.

Ugy tetszik jó fiam lehetetlennek itélem, ha magad Eperjesen nem leszesz is, hogy valakit ne küldj oda, kit akarnék tudnom.

Ide az szegény Kapi uram halálát is beszélük, rossz halál hogy senkinek nem tud kedvezni, boldog ember az kit jó készülettel találhat.

Édes fiam bízván az aszszonyunk ő felsége kegyelmességében Tokajból néha, néha borral és hallal táplálnak, talán nem bánja ő felsége. Tudom az oda felvaló bőjti állapot sok tengeri halakkal, újságokkal bőves, mi ide csak az hírét sem halljuk.

Immár jó fiam ezzel végezem írásomat, valahol vagytok és lesztok az jó Istennek kegyelmes gondviselésébe ajánlak benneteket. Kérlek jó fiam írjatok gyakortább egészségtek felől.

* E helyett: noha.

Az szegény Bornemisza László¹ uram vagyon nagy keserves bajban az felesége felől, kinek szolgálja is vagyon az anyjához oda fel; egy szolgálja is volt, a ki igen meglopta István diák nevű; jól ismerték az szolgálád jó fiam, a tájban Szélerné szolgálja volt, azután állott volt hozzája; az boltját, ládáit megnyitogatta sok száz forint ára kárt vallott a mint mondja. Az Istenért kéret jó fiam én általam, ha oda fel kézhez keríthetnétek törvénynek tartandó, míg fel küld az törvényére. Ugyan bizony méltó is édes fiam az miben ő kegyelmének kedveskedhetel, ilyen méltó kívánságában legyen gondod reá. Valóban búval éli nyavalyás életét; az jó házassága miatt, én velem immár kétszer íratott az anyoknak oda fel, de egyik levelemre sem írt választ; keveset örülhet az jó aszszonyom a lányának, ha Isten rajtok nem könyörül.

Lányom aszszonyt édes fiam igen köszöntöm. Ferkő is az szerint, ha az régi gráciában részes lehetne az minémű szükségei volnának az anyjának jegyzésben küldte. Noha immár az nénje császárné ő felsége udvarában is volt a felől bizony ha közel leszen hozzá jól megeczibálhatja Ferkő, mert ahoz jól tud.

Édes fiam kérlek írv mentől hamarább. Adja Isten hallhassak jó hírt felöletek ha a látásban mód nem lehet. Irtam Almáson 13. februárii 1633.

Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az Nygygs Csáky Istvánnak adassék ez levelem.

Ívrét; 2 old. beírva; eredeti sk. fekete v. p. helye.

XXX.

Árva szolgálatomnak ajánlása után Isten sok jókkal áldja meg Kegyelmedet.

Hetyei elbocsátása után érkezék az Kd levele, az én hal nélkül való szekere is, jó mentség, hogy engem oda vár Kegyelmetek, de az adventnek hire sincsen abban; az száz talléros fakó ló oda nem ballagott volna ezért az bőjti eleségért; az mi az édes bór dolgát illeti azt mindnyáján igen köszönjük Kdnek; még Fekete Jánossal meg nem kóstoltathattam, mert szintén most oda ki vagyok, de Büki uram kóstolta könyezett is tőle, alig vagyok nyavalyásban a lélek, úgy félti az fiát, heába biztatja Kd ennek maradékaival. Az szegény Pater eszébe sem jut Kdnek, az ki bizony sok időtől fogva felette igen beteg volt; tudom

¹ Berhidai Bornemisza László — Apaffy Mihályné Bornemisza Annának nagybátyja. Lásd Nagy Iván Magyarorsz. Családai. II. köt. 179. lap.

eddig megértette Kd Hetyeitől küldött levelemből eddig való meg nem indulásomnak az okát. Immár elküldöttem levél által, supplicatio által kérdzem: Melith Péter uramnak is írtam, hogy ő Ngától megnyerje kimenésemet, mivel hogy most Fehérváratt egy kisgyülés leszen 10 deczemberis, minthogy Törökországból is érkeztek követek Gyeröffy Gáspár urammal együtt; az szakmári kapitány is császár urunktól ő felségétől érkezett be követségen. Adja az Isten jó végét mindeneknek, lehessen nekünk is részünk az szent békességben, mert még mi az szagát sem érezzük.

Tegnapelőtt hajtának ide 105 ökröt ő Nga számára, hogy itt teleljenek az maradék szénán, az igen hamar elfogy, félő hogy az szegénységre ne osszák. (Eddig a pater Ravaszi kezeirása.)

Jó Vadas uram én az fiamnak nem írtam, bizony szívem szerint kívánnám Szenderőben való megjövését, lám immár az oda fel való oktáva is el fog ott mulni, arra nem kell várakozni; csak érthetné az én ki nem menésemnek okát, talán hamarább sietne. Az sok roszt ítéletek közt szintén elfáradok magam is. Írjon Kd azután, levelet ha vett Kd, mit ír viszsza jövése felől.

Lányom aszszonyt szívem szerint köszöntöm; vitéz legyen igen kérem akár Ádám akár Éva legyen, az melyiket Isten akarja, csak legyen szent áldásával és ha lehetne siessen. Tudja Isten jó szívvel mennék, ha magammal szabad lehetnék; de attól félek a munkácsi morszáknak hordása sem használ nekünk, ám Isten neki! . .

Dániel uram érettem jövése igen szükséges; konyhakocsim sincsen nékem. Az miket Kegyelmeteknek is ki kell vinni társzekér kellené, mert az német aszszony anyi sajtot gyűjtött nyereségre, csak abban is fő az fejem, az költözése menyit bajjal legyen. Egyéb emberekről is írtam minap Kdnek, talán még dajka is fog kelleni. Egy kevésse szünt az pestis hála Istennek.

Ferkő jól vagyont váltig készül; az mentét is varják, csak érkezék az béllés. Adja Isten édes Vadas uram láthassuk Kegyelmeteket békével nagy örömmel. Írtam Almáson 1633. november 9. Kdnek jó akarója

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Az tallérokat elhozatom, az deszkás kamarát ne felejtse Kegyelmetek, de ha papja nem leszen Kegyelmeteknek bizony a tokai s tarczai is ízetlen leszen.

Negyedrét; 2 old. beírva; eredeti; sk.; f. o. p.

Külczim: Generoso Dno Gabrieli Vadas de Gulács Praefecto Splis ac Mgfici Stephani Csáky de Kereszttség Dno nobis honorando. Rp. 21. novembris.

XXXI.

Árva szolgálatomnak ajánlása után Isten sok jókkal áldja meg Kegyelmedet.

Henczi megadá az Kd levelét, melyet jó szívvel vöttem, értem az munkácsi labirinthusnak mivoltát. Én attól félek hogy az mi almási állapotunk is függ onnét, addig hordja Kegyelmetek az sok üres ládát, itt még az üres hordók sem maradhatnak meg. Értem az fiam leveléből az Kd írásából is az én Szenderőbe való menésemnek szükséges voltát, az én anyai szeretetemnek kötelessége is ugyan azont érzi magába és ha lehetne nem holnap hanem ma vinném véghez, kiváltképen, hogy az fiam távol léte is anyival inkább kényszerít. Egy általjában hír nélkül megmivelní nem lehet, senki sem javálja. Mikor ő Ngával együtt voltam is adtam én annak tudakozására okot, akkori választételem nem biztat.

Most enyi esztendeig keserves fohászkodásokkal az meszsze lételnek mivoltát szenvedtem, immár most utoljára ne veszeszszem rajta békesség meg vagyon talán nekünk még hírünkkel nincs Kétség nélkül hiszen hogy ő Ngok ellent nem tartanak benne, csak mégis az magok méltóságát megkívánják. (Eddig p. Ravaszi kézírása.)

Jut-e Kdnek eszébe az fogarasi utunk jó Vadas uram, igen bánék a féle állapotot; én immár alkalmasul megismertem az itt való állapotokat, nem csuda is, mert most egy végben alkalmas iskolában voltam.

Édes Vadas uram, ha az én szerencsétlenségem ebben is meggátol, hogy akkorra ki nem érkezhettém az édes Sennyeiné aszszonyomat kérjék jöjön oda, lám generálisné aszszonyom sem meszsze, de úgy tetszik amoda biznám én részemről.

De csuda az Kegyelmetek természeti, néha-néha ki nem mindenben helyes; én ha érkezhetem igen jó szívvel, de póstán menni az szegény gyermekkel avagy itt hagyni mindenik illetlen, csak jól kell gondolkozni föléle.

Azt is akarnám Kdnek jelenteni nekem most öregasszonyom sincsen; Szélerné¹ vagyon mellettem, ebben valamely részről lehet-e akadály vagy nem, örömet érteném. Ott is németséget hallok lenni; higye Kd itt is vagyon olyan; még sem hajlik, ha száz forintot emlegetnek előtte, háromnál is többet reméll; eféle aprólékos állapotot majd lerázok magamról, mert immár tőlem bizony nem lehet, bűn is volna a ki tőlem merné kívánni.

¹ Kolozsvári polgárné, kiről az előbbi levelekben már volt szó.

Az Kd egyet másának kivitelét magam is bánom, csak meggondolta is Kd, hiszen Kdnek bekelljöni, az fiam is azt írja. Én bizony igen várom Kdet, könnyebben is megindulhatnék innét. Az Ferkő alá az bélés itt most Kolozsváratt nehéz ásárlani. Az bor dolgát Kemer meg sokalv kellett volna menni érette. Szilágyba vett 1 fton az öreg csebrit, azt vélem tokait is vehetett volna annyi áron. Addig vár Kegyelmetek oda ki jó Vadas uram az áldott adventen hal nélkül maradok; az szekerem is oda, immár az óta harmadik fia az szegény Hajdu Lászlónak, Tárkányba is levelet írtam Kdre bízom. Adja Isten édes Vadas uram láthassam Kegyelmeteket jó egészségben. Írtam Almáson. Kérem Kdet az oda váró reménység alatt egy deszkás kamarát csináltasson Kegyelmetek én számomra, Végvárban afélék nem szoktak lenni, de az mostani szükségre fog kirántatni. (Eddig a W. A. írása.)

Datum ex arce Almás 5. dec. anno Dni 1633. (Ez a Rav. írása.)

Kegyelmednek jó akarója

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Az lengyel csak minap érkezének, nem volt jó póstájok; nem tudom az pestis miatt hol légyen most az aszszony. Nincsen híre az békességek.

Negyedrét; moly ette; eredeti; pecsét helye; 2½ oldal beírva.

Külczim: Generoso Dno Gabrieli Va . . . de Gulács Praefecto Bonor. Sp. ac Mgnfci Stephani Csáky de Keresztszeg Dno nobis honorando.

Rp. 16 decembris.

XXXII.

Köszönetem után adjon Isten minden jót Kegyelmeteknek!

Ugyan sok ideje immár hogy oda haza való állapotról semmit nem értünk, ide hála Istennek alkalmas idők szolgálnak, azt gondolom oda is úgy, nem tudom az szurduki állapotba azután jobban fordula avagy csak azonban vagyon, az én leveletem is Vajda György megvitte volt-e az fejedelem-aszszonynak; tudom, hogy immár Kegyelmetek ezt az mostani időt naponként való szorgalmasabban fogja előtte hordozni.

Az Vas János és Vas György urammal való dolog felől ide érkezvén mindjárt írt volt az fiam, eddig Kd talán arra is reá érkezhett, csak az választ kellene tudnunk; talán az Daroczon való prokátor valásnak is immár ideje lehetne, mert én bizony attól félek, hogy sok felől való felszólítás lészen, ama hitvány tözsérnek Ferencz Deáknak marhái miatt is, kiket oda be az fő emberek számára vásárlott volt; azt mondja fiam, az mi ő nálla vagyon, azok mind megvannak, de mod nélkül kezétül

kinem adhatná. Tudja Kd az fehérvári gyűléskor is Kemény János megtalálattott felőle és talán ha jószág lett volna elis foglaltatta volna; nekem úgy tetszik, ennek egyikével sem gyaláztatnám magamat, kiről hogy Kd írna bővön igen akarnám; az ország törvénye szerint mit veszthet ember, ha az gyaláztatásával nem gondolna is, ha az más ember marháját magánál megtartja; ebben penig ilyen módot kellene követni, minthogy tudja Kd hogy énnekem egy néhány ember izent felőle, csak egy nem tudommal mentettem magamat; ha Kdnek szólnak erről, avagy szólítást tesznek, valóságosan kell Kdnek az dolgot érteni micsoda igazságunkat praesentáljuk benne; mintha akarna Kd tudkozni felőle. Ebben Cancellarius Uramnak; Kemény Jánosnak, szegény Cserényi gyermekinek és Vas Jánosnak vagyon részek. Kd azért elne felejtse hanem írjon tudakozás képen felőle; mert én bizonynyal hiszem hogy elő kerül; miért most csak könnyű dolognak tartjuk.

Az minap írtam vala Vaida György porkolábságáról, de az fiam ismét másképen gondolkozott felőle. Dániel Deák minthogy régi szolgál, nehéz ember is, maga kéri azt az állapotot magának, meg is ígérte neki, csak hogy most közsvényes nem mehet haza; azért Vajda Györgynek ha Kd szólott is régi állapotjában kell megmaradni. Akarnám mikor gyakrabban halhatnék hirt kegyelmek felől. Az minémü dolgokról Kdnek írt volt az fiam immár abban is eljárhatott Kd, az szurduki állapot is miben legyen, az prokátor vallásnak az fiam számára lehet-e most bizonyos alkalmatosság, én alig várnám hogy abban is vég lenne; oda mi állapottal legyen kegyelmek, nem leszen-e valami akadály a Daroczra való menetelnek, mindent jól megfontolván úgy írjon Kd bizonyost, kiben ha akadály nélkül való módot lát; kérem Kd-t az buzai ménest hajtassa ki mindenestől fogva Daroczra, hogy találhassa ott, mert az ő kanczáinak csitkoit nem ismerheti senki meg, azt mondja csak maga, inkább akarom hogy immár vége legyen.

Im most János diákot bocsátom haza, aszszonyunknak is írtam, lám vagyon otthon más lova azon menjen Fejérvára ez addig nyugodjék Almáson, mind az két lovára abrakot kell adni. Buzába is meghagytam hogy menjen. Kd immár nem igen tágíthatja az almási állapotot ha jól akarja míg más rendbe nem vesszük. Szent György napját is Isten majd elő hozza; akkorra bővebben kellene bort szerezni Buzába, az mely száz forinttal Wesselényi Boldizsár¹ uram tartozik, most is írtam ő Kegyelmének felőle, mert tudom az buzai restantiáknak felszedése nem szokás, egyszersmind hogy borvételre lehetne. Váltig kérem öcsém uramat közelb lévén az mi legjobb cselekedtesse azt velők, ha szót fogadnának az hitvány emberek. Kd jó János uram Pribék Demetert hívassa magához, kérje én nevémmel, mennél hamarább érkezhetik

¹ gyekci Wess. Boldizsár.

maga kára nélkül jön ide hozzánk, én immár szollottam az fiammal az ő állapotja felől is, jobb hogy ő maga is jelen legyen, az háza népe egészségbe legyen, ha mi tavaszt akar vettetni ne hagyja Kegyelmetek segítség nélkül, minthogy az felesége mellettem legyen. Az minap írtam volt tíz forintot kell neki adni az felesége szolgálatjába; de nem tudom György diák mint szedheti az régi restantiákat is, Kd kezébe is adott-e immár ez idén vött boroknak az árrában, efélébe szorgalmatoskodni kellene, most immár reá érkezhettek.

Minden otthon való dolgoknak gondviselése most tetszik immár meg jó János uram az én otthon nem létemben. Büky uramnak sem tudnék ennél egyebet írni, György diáknak, Balázs Györgynek is az szerint az idő maga megmutatja az szorgalmatosságnak mi voltát, kiki maga számára házában mint majorkodnék, az ura számára is az szerint igyekezzék. Albert uramnak írtam levelet, valami sós halat csikot küldjön kegyelmeteknek Almásra; ha nem a bőjtnek ájtatossága is, bár csak az szalonjának szűk volta juttassa eszébe kegyelmeteknek az bőjtöt. Az medgyesi borok állapotját sem értem, ha meghozták volt-e. Az miről nem írok is legyen kegyelmeteknek szorgalmatos gondviselése mindekenre. Az pestis állapotja miben legyen arról is volna képpen tudósítson.

Az felső boltban egy lábas sepet¹ nagyon, kinek az kulcsa Agota aszszonynál az bokor kolesok között volt. János diáknak meghagytam, ha elől találja elkérje tőle. Jegyzés szerint ezeket kell ki venni belőle. Isten kegyelmetekkel. Datum ex Arce Szenderő die 11 marcii anno 1634. (Eddig idegen kéz írása.)

U. I.

Ha Pribék el nem jön Székely István jön; ha ez dolgokról bizonyost írhat Kd tudósítson bennünket. János diák az még vissza térhet idő telik bele. Kdnek jó akarója

Árva Wesselényi Anna.

XXXIII.

Alázatos szolgálatomat ajánlom ódes aszszonyom Anyám Nagyságodnak. Áldja meg Isten Nagyságodat. Elhítettem magammal eleitől fogva azt, hogy az Nagyságod szeme és szíve akkor nyugszik meg ő felségében² az mikor látja és megesmeri. Adná Isten mind kettőnk együtt látna Nagyságod, anyival inkább végben vihetné el szánt gondolatit Nagyságod Etc . . . Istené az jónak hálálása s az gonoszok büntetése. Bizonyosan írhatom Nagyságodnak ha az Isten reá segít, nem sokára fel megyek s nem bízom másra dolgaimat, mert úgy látom kiki maga számára oltalmazza az ez világi alkalmatosságot.

Hogy ha azért Péter Dániel komámnak tetszik, legyen az tokai

¹ fiokos szekrény. ² Brandenburgi Katalin.

dolog nagy silentiumban az én felmenetelemig, megmutatja akkor az idő és az Isten mihez alkalmaztassam én is magamat.

Palatinus uram ő nagysága én nekem mindenkor jó uram volt, de már ő nagyságát is megkedvetlenítették hozzám az gonosz lelki ismeretű nyelvek, de mind semminek tartom ahoz képpest hogy igen jól esmerem az urat ő nagyságát és egyenes erkölcsű s maga bíró jó lelkiismeretű embernek tartom, s semmi nem is kívántatik mind azokhoz a rosszszul épített gátokhoz csak az magam személye és egy jó ácsmester úgy mint az tiszta lelki ismeret s igazság a kinek én méltatlan voltomra cirkálójának tartom magamat, mert bizonyára örömet és igen örömet végére akarok s kívánom minden dolgokban való igazságnak mennem, az mikor az én gyarlóságom reá bocsát.

Édes aszszonyom anyám mennél hamarább tudósítson Nagyságod az savanyu víztől való vissza téréséről ő felségének, azonnal azon leszek, hogy csak paripákon is felmenjek előttem álló dolgaimnak mi-voltáért. Azonban az mely ládabeli portéka Melit uramnál vagyon igaz atyafiságából én kezemben akarja adni; ott pedig mind afféle férfi és katonai szerszámok vannak az melyeket ő felsége énnekem adott. Kíván-tatik csak az, ehhez az dologhoz, hogy ő felsége egy levelet irasson ő kegyelmének és azt mennél hamarább ezen szolgálmtól küldje alá Nagy-ságod énnekem. Az levél pedig csak ilyen formájú legyen az mint én leírtam. Édes aszszonyom anyám az Melit urnak szóló czedulát azért kell úgy íratni ő felsége neve alatt, hogy nékem sok panaszolkodásokkal írt ő kegyelme az ő felsége javainak őriztetése miatt, minthogy az leg-gazdagabb polgárral kényszerítetik éjjel nappal őriztetni: „Serényen azért kérem kegyelmedet édes öcsém uram vitesse el rólam azokat, mert ha tudtam volna, hogy fel ne kellessék vinnem ő felségének Pozsonyban, látja Isten házamnál nem hagyattam volna.“

Ezeket értvén Nagyságod édes aszszonyom anyám kérem igen Ngdat adja jól eleiben Nagyságod ő felségének az dolgot és hova hama-rább lehet az Melit uramnak szóló levelet küldje alá. Hogyha pedig valaki gáncsot találna az dologban, úgy is nem kell megtartozni az levélnek elküldésében, hiszen ha azoknak jobb opiniojokat meglátom, hogy sem az enyim volna oktalan állat nem vagyok, hogy az jóra nem állanék.

Az ő felsége udvara népének való posztóknak felküldésére oly nagy gondom vagyon az mint lehet tőlem s úgy hiszem nem sok időre az ott való hívek elfogják hinni írásomat, kiről most írtam az komor-nyiknak. Az ő felsége Tárkányban levő javai felől senki semmit nem ira. Bizony édes aszszonyom mind el fog nagyobb része az ruháknak rohadni. Nagyságod adja tudtára s el se hagyja ő felségének felejtetni.

Ő felsége énnekem egy üres levelet küldött, a kire én választ írtam kérem nagyságodat adja értésemre ha szántszándékkal esett-e azaz

dolog hogy ő felsége semmit nem írt nekem vagy történetből avagy csak tréfából. Az Nagyságod lovait Árvaitól jó gondviselés és kísértetés alatt Almásra küldtem, de úgy hogy két hétig Daroczon nyugosztolják őket nines is abban fogyatkozás. Immár nem tudom az társzekerek dolgát miben hagyja Kiméri uram?

Az fejedelem aszszony mellett való létéről Nagyságodnak én semmit nem írok, azt jól tudom, hogy ő felsége jobban akarta volna nem látni Nagyságodat, hogy sem immár ilyen keserves állapotjában magátul elbocsátani. Tudom bizonyal azt is nem fogja igen Nagyságodat marasztani, de ha el megyen mellőlle Nagyságod nagy kinjárt szenvedi. Más az, én is nem láthatom Pozsonyban Nagyságodat. Horváth országban pedig meszsze lenne fáradnom. Nagyságod édes aszszonyom anyám az Apácza atyafitól kérjen tanácsot. Vadas uramnak minden órában várom az levelét, ha kívánságom szerint fog írni, úgy is fel kell mennem, ha különbet ír is úgy is fel kel mennem. Édes aszszonyom anyám az mi Paterünknek az jó hírét sem halljuk, ha onnét feljül parancsolatja nem érkezik nem vehetjük ide. Az mi fraistifunk (így;??) felől semmit nem íra Ngod, bánnám ha meg ijesztenék Nagyságodot és ki vennék kezéből Nagyságodnak.

Azon kérem Nagyságodat az én állapotomban legyen titkos Nagyságod, ez dologról, hogy írok megbocsásson Nagyságod, de tudom hogy jól értette miért írom.

Éltesse Isten Nagyságodat édes aszszonyom anyám jó egészségben.
Datum in Szendrő 18. junii 1634. Nagyságodnak alázatos szolgálja és fia
S. Chiaki.

Negyedrét; 6 oldal beírva; eredeti; sk.; két piros viaszpecsét; ismeretlen czimerrel.

Külczím: Az én szerelmes aszszonyomnak anyámnak az Ngos Wesselényi Anna aszszonyoknak adassék ez levelem.

XXXIV.

Szerelmes fiam Csáki István az ur isten éltesen jó egészségbe, minden jókkal megáldjon, szerelmes gyermektökkel együtt minyájan. Vettem jó fiam leveledet hála Istennek hogy békével vagytok. Azonban érkezének az én lovaimmal is nagy véletlenül, holott egy néhány levelemben meg írtam, immár hogy megtartozzanak, mivel újra halada az feredésem is, az savanyu viz itálnak is meg kell lenni, ha magamért nem is Panokáért. Azt véltem jó fiam ez szerint hagyod magad is az dolgot, de Szendrőből is csak nem futva jöttek fel; ám Isten neki, mivel egészségben jár, én ugyan félben nem hagyom immár az elkezdett dolgot;

írsz jó fiam az Panoka állapotjáról semmi képen be nem veszik olyan formán az mint irod; ugy is tetszik az ő gyenge ereje nehezen felelhetne meg ennek, talán Kristinka vastagabb leszen, az ruháját jó szível megvészem. Bizony jó fiam egyéb akadályom nem vona is az mostani alá nem menésemben csak az egy sem engedné, hogy nincsen kivel; mert Pribékre, Szász Mihályra, Hajdu Lászlóra magamat bizni enyi utra talán magatok is szégyenlenétek; ha egyéb nem volna is benne; jó lehet tudom hogy Csáki Lászlónak csak egy szolgálja sem lehetne elé a kit velem el ne bocsátana, de még is esmervén az embereket, tudván is azt Vadas uram beteges állapotjának itt fenn segíthetnének többet, azért gondolkodtam volna ugy felőle; de immár ez iránt is külömb alkalmatosságot kell ebben keresnem azért akartam idején tudni. Az viczei (?) kapitány dolga nem anyira volt az mint elsőbben hallottam volt, de immár az levelet meg írtam volt. Az urtól is kérdeztem volt emlékezett felőle; de az fiával való osztozást szorgalmaztatá inkább; csak hogy jó fiam nem csak az jelen való dolgoktól, de a következőktől is akarnám ment lehetnél. Az mi illeti az gyűrű dolgát, azt gondoltam eddig immár minden aféle dolog emlékezetbe se legyen talán ugy is volna jobb; de mivel írsz felőle az mit értek benne édes fiam azt írom, lehet öt hónapja hogy az ur megküldte ő felségének az magaddal felhozott függővel együtt mindenekről kvietáncziát kérvén. Én akkor itt se voltam, az itt való végezés szerint ő azt megmutatta, hogy adosságba vagon azért az gyűrűért inkább vissza adja, hogy sem fizessen érette, sőt akkor az fülbe való felől is ujabban sok szó volt. Azért jó fiam én arról ennél többet nem tudok. Hanem csak minap beszélé Bathianiné aszszonyom, ott volt az hol császárné feredik, ő felsége is ott feredik felette igen sírt, panaszkodott, átkozódott, a ki miatt sok javaiból megfosztatott; nyilván meg mondván, hogy te vagy az oka; a mit más elnem vett tőle. te vetted el; mert ő ugy félt tőled valamit látott hogy kedvelsz, meg nem merte volna tartani tőled; eféle számtalan beszéd és bárcsak század része volna is igaz, ugy tetszik édes fiam én bizony soha semmi kéréssel nem gerjeszteném immár ezt, csak abban hagyom. Ugy veszem eszembe ő felsége immár teljességgel ő felségekhez kötötte magát. Császárné ő felsége, az királyné is igen szereti, noha még külső képen látatja nem igen volt. De mind azon által olyan helyen csak emlékezeti sem tetszik eféle dolgoknak hogy legyen, bizony csak a legkisebbik mozdítást is elkerülik jó fiam nekem ugy tetszik; ha pedig te neked másképpen tetszik te lássad jó fiam. Jó palatinus urunk ő Nagysága mi formán küldte meg az gyűrűt, tudom választ ír reá; tudván hogy immár nincsen nálla én nyilván megsem akarom említeni; oka nem tudom mi lehet én hozzám igen kedvetlen ő felsége 3 levelemre sem írt egy szót is, noha bizony csak látogató írások voltak; én is csak abban hagyom, még az apácza szerelme is ebben fogyott már el. Köz hirrel hallottam Keresztur

felől akart volna valaki perelni, ő felsége azt mondta: „egy talpalatnyi földét sem engedi perelni, hanem oltalma alá veszi mindennek ellen.”

Immár Pozsonyból is mindent felvitete Bécsbe, csak most tudtam meg hogy Megyeri uramat elbocsátá. Izentem volt neki Pozsonyba nem tudom ha régi ígérete szerint hozzám jőne vagy nem? Tudja az öcsöcse mint lön Pozsonyban is ez dolog. Mivel én még itt fenn késem Pribéket feleségestől haza kell bocsátanom. Az kocsit nem tudom micsoda német aszszonyt hoztak fel; hiszen az Ferkő dajkája felől sokszor írtam, mért nem kellett volna most azt is felhozni holott én itt se az gyermek mellé se magam mellé senkit nem kaphatok, azért bizony valóban nagy akadályomra vagyon. Így vagyon jó fiam nekem dolgom, kiki maga alkalmatosságáért hátra hagyja az én dolgomat. Az szakács dolga is hasonló ehez nem hogy büntetése lett volna, de még csak nem asztalfőre ültet tétek, többinek is példát adván az melyik elszökik úgy leszen dolga ám lássátok jó fiam ha úgy jobb. Hogy Ferkő jól tanul igen akarom, jó volna immár egy jó emberséges inas melléje akitől több jót is tanulhatna. Talán jó fiam Isten meg engedi hamar eszedbe veszed mi legyen eféle tanítatás és gyermekire való gondviselés. Panoka is alkalmasul olvas, de a varrásra nem tudtam még kivel taníttatni. Az mint értem az én embe-reim alkalmas költséggel jöttek fel, az mostani elmenésig is nem léssen a nélkül; az tallérokon kellett volna Panoka számára is valami szoknyának valót venni; de mivel az szekeremet is ujabbban csinálják arra alkalmasul megyen, noha bizony eddig is száz forint felé fizetett Csáki László érette. Bercsényi uramnak küldöm ez leveleket tudom megküldi ő kegyelme, talán 25 tallérig Panoka számára vásároltathatna meg adom fejébe; Sopronban az mely sárga materiát ígértél volt venni neki talán azt megvehetik. Legyen Isten veletek édes fiam, adja ő szent felsége jó egészségbe láthassalak mindnyájatokat. Írtam Kis Mártonban 1635. június 19-én szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Ivrét; 2¹/₂ old. beírva; eredeti, sk; fekete viasz pecsét.

Külczim: Az én szerelmes fiannak az Ngos Csáky Istvánnak adassék ez levelem.

XXXV.

Szolgálatomat ajánlom Kdnek nékem szerelmes uramnak. Isten sok jókkal áldja meg Kdet.

Édes szerelmes uram mind eddig sem írhattam Kdnek semmi bizonyost; azért most ebben vagyon az dolog, hogy itt Komjátin ¹ vagyunk

¹ Komjáti helység. Nyitravármegyében, a Nyitra vize mellett.

ez állapottal. Indultam Kóváriról¹ hogy az végekre menjek, azért édes uram immár minden képpen akartunk indulni, hogy az Istok és.... megbetegedett és semmi képpen nem mozdulhatunk innét is mert igen féltem hogy vagy mint az szeginy gyermekim az Istok..... ennek is az fülei fájnak..... mind órán szemün jön az rosz..... Ő kegyelmek bizon számtalan jokkal vagyon hozzánk, nem tudom mivel szolgálhatjuk meg ő kegyelmeknek. Az ő kegyelmek tetszéséből szeretnék Szombatba menni az gyermekkel hogy az doktort Pozsonyból inkább elhozathatnok, mert ide nem jött volna Komjátira. Pozsonyban lakik nem akartam fárasztani az gyermeket is. Édes uram ott kell lennem, ha az doktor mondja, hogy megindulhatok mind gyermekimmel, indulok Forgács László urammal és alá megyek, az alá nem küldhetem most mert azt hiszem hogy énnékem sem leszen itt késésem. Adja Isten láthassam Kdet egészségben. Datum Komjáti 18. decembris (az 1630-as évekből) Kdnek szolgálója Forgács Eva.

Negyedrét; 1 oldal beírva; nehéz rosz írás; a papir rongyos; eredeti sk; piros viasz p. elég csinos Forgács czimerrel F. E. betűvel jelelve.

Külczím: „..... Magnifico Domino Stephani Cháky de Keresztszeg Domino charissimo.“

XXXVI.

Édes lányom Aszszony Kdnek szolgálatomat ajánlom. Az ur Isten mennél hamarább hozza fel Kdet jó egészségbe. Talán Csáky István fiam eddig haza ment; im Vadas uram is haza megyen. Az Istenért Kd ne késsék; maga javát ne nem jó az a Kd nyavalyája most igen Kdnek benne költség nélkül nem lehet az szegény aprókat is szépen elhozhatják ... egy öreg hintóban igen kérem Kdet az Iluczát is hozza el Kd hadd tanuljon valamit; tudom Agota aszszony eléggé fog busulni, de jobb ott helybe maradni, az isteni szolgálat kedvéért is, használ is pedig ő nem káros ember. Tudom Kdnek is marad valami cselédje otthon; az tárkányi lányt haza kell küldeni, nekem nincsen immár szükségem reá. Édes lányom aszszony, még is kérem Kdet siessen, én is Pozsonyban várom meg Kdet; csak tudhassam Kdnek indulását mennél hamarább. Isten hozza Kdet jó egészségbe. Vadas uram el ne hagyja Kdet, bizony az pozsonyi lakás nem jó ember nélkül. Adja Isten jó egészségbe láthassuk egymást. Kdnek jó akaró anyja Wesselényi Anna.

Negyedrét; 1 old. beírva, s másik oldalon czím; fek. viasz pecsét. Külczíme: Az én édes lányom aszszonyynak adassék Szenderőben.*

¹ Kóvári. Magyar falu Hontvármegyében.

* Ez a levél is az 1630-as évekből való.

XXXVII.

Szolgálatomat ajánlom Kdnek jó Vadas uram. Isten kedves jó egészséggel és sok jokkal áldja meg.

Noha ez napokban egyszersmind két levelet írtam Kdnek, de ez alkalmatossággal ismét akarék írnom. Esterházy Dániel uram találkozásán ide jöni az Kd gombkötővel való adosságát, ő kegyelmére bízam volt, azt mondá mindjárt magához hívatta, bizonynyal mondotta az urnak, hogy: Pribék Demeter által Kdet immár mindenről contentálta, mint-hogy Kd azután nem is írta felöle így kell talán hinni, még is nem árt ha Kd tudósít felöle.

Szívem szerint tudnám jó Vadas uram, mi csoda bizonyos jó reménység biztatja kegyelmeteket; hogy ha én haza megyek, avagy nem megyek, az buzai uraság oda lesz; úgy tetszik négy esztendeig én azt igen próbálom, de mivel hogy urunk lévén peresünk¹ egyedül csak Isten lehet orvosunk és így azt — mit az én jelenlétem használhatna, az fiaim jelen léte nélkül, azt kívánnám igen tudni. Egy szóval ha az alkuvásba reménység lehet jó, de ha ez nem, semmi orvosságot magam gondolkodásával fel nem tudok találni.

Kérem az ur Istent, hogy én rajtam ne muljék, csak hogy Csáky Lászlónak is anyi közi lévén az dologhoz méltó itt fenn együtt létünkben értenünk. Hallom hogy Bessenyei uram ismét Bécsben vagyon, írtam is, kérttem is hogy szemben legyen velem de még eddig semmi válaszem nem jött; talán lehet oly dolga, a kit nekem nem jó értenem.

Ezek után tartsa meg Isten Kdet egészségben. Datum ex Kismarton die 4 novembris anno 1635.

P. S. (1.) Édes Vadas uram Kdet kérem Finta Mártonnak írja meg Kd, hogy az páterek házában Almáson csináltasson uj kemenczét, mert az immár igen rossz, régi is, gyakran igen füstös is. Nem tudok most én kinek oda írni, mert az szegény Büki István a minap azt írta, ritkán jár fel az várba, mint hogy immár praebendája sincsen. Bizony dolog, térne szó hozzá, az régi szolgák becsületéhez mi kívántatnék; ám lássa kegyelmetek ha így jobb. Isten oltalmazzon Almáson úgy laknom mint az előtt való időkben, ha csak ilyen kevés jutalma vagyon az jámborságnak is. Igen kérem Kdet, hogy a ki ott mostan gondviselő szorgalmasan ezt Kd írja meg, tudom Csáky István sem bánhatja; ha neki írok felöle tudom eszébe sem jut. (Eddig férfi kéz írása.)

U. I. (2.) Sok ideje édes Vadas uram hogy ez levelet kezdtem írni várván Bessenyei Uramat, de sem maga sem levele. Az után értém hogy Pozsonyban akart szembe lenni vélem, de megcsalta az reménység,

¹ I. Rákóczi Gy. a fejedelem.

mert Palatinusné aszszonyom nem ment be az urral, hanem ezután megyünk oda. Édes Vadas Uram most én is a bécsi városban lakhatnám, ha aféle czeremoniához volna kedvem, mivel fiamat Csáky Lászlót felhívták cancellarius uram mellé.

Igen beteges állapottal sőt ugyan valami sérült állapottal is volt az aszszony¹; kiért felkellett Bécsbe vinni, az mely nap be mentek anyjóstól azon éjel adta Isten az fiát. Most hivat keresztelőbe, a ki udvarnál leszen ugyan; be viszik kereszteltetni, ő felségök akaratja és így király kománk ha leszen, tudom az erszénynek is hírével leszen, de immár kénytelen vele, Én látja Isten csak az sok költségért nem megyek oda, sokad magokkal vannak ott.

A nélkül is Kd alig hihetné el, tudja Isten többet adott 6 száz forintnál az mióta ide fel vagyok; én nem tudom magam is mire költök, de csak elkél.

Ritkán vehetem Kegyelmetek levelét, örömet érteném mi állapottal vannak a Szendrőben való aprók. Ha kettesével veszi el ő szent felsége hamar vége leszen, csak valami ragadó nyavalya ne volna. Immár csak alig várnám, érthetném az jó Isten az többit mint marasztja meg, magok is mint vannak.

Im megírtam édes Vadas uram Szász Mihályt felbocsássák, oly készüllettel hogy azokat felhozza a kit jegyzésbe írtam az téli hosszú út sokat kíván.

Azt is igen akarnám tudni ha Kdet fiam Csáky István felbocsátja-e? mert talán az kocsin könnyebb volna Kdnek jöni; és az Lucza asszony állapota is miben vagyon, megmaraszthatá-e Kegyelmetek vagy mégis én rám várakozik?

Minek előtte Szász Mihály feljön addig kellene erről értenem, kérem Kdet minél hamarább, addig míg ő oda be készül az indulásra; még csak most írtam meg János uramnak. Kdnek jó akarója

Árva Wesselényi Anna.

U. I. (3) Az szakács inasnak legyen arra való csuhái, hogy feljöhessen, vissza menet a nélkül nem lehetek; ha úgy nem járok mint Andács urammal, kit úgy tetszik most is érezhetek méltán.

U. I. (4) Az mely szakács inasom Szenderőbe vagyon, azt is felhozzák egy kicsiny ruhája legyen.

U. I. (5) Édes Vadas uram az palástomat küldje fel. Kegyelmeteknek eddig is lehetett volna mód benne; késő az Szász Mihály feljövésekor. Csáky Ferdinánd György² Kdet köszöntik, még eféle nem volt a Csáky nemzetbe.

¹ T. i. Csáky Lászlóné, Batthiany Magdolna. ² A megkeresztelt csecsemő neve.

Negyedrét; 3 oldal beírva; eredeti; második W. A. sk.; fekete viasz pecsét.

Külczim: Generoso Duo Gabrieli Vadas de Gulács Spectabilis ac Magnifici Stephani Csáky de Keőrösztzeg Bonorum omnium Praefecto Dno observandissimo. In Szendreo.

XXXVIII.

Az én árva szolgálatomat ajánlom Kdnek sok jókkal áldja meg Isten Kdet. Forgácsot itt találtuk de Kdnek nem hozta levelét. Én immár 3 levelet is írtam Kdnek egymásután. Itt elég törvénykezés vagyon, de az jó halál sem késik el. Az szegény Forgács uramot látni ma voltunk¹; úgy hallom hogy Szenderőt igen szép okosságon utolsó kenetés után múlt ki, ő Nga azt adta volna tanácsul ide temessék de Szent Jánosba viszik.

Édes Vadas uram oda az mi kis-Ferdinánd fiúnk Istenhez ment! Attul félek az gyermek halála után el kél az komaság. Batthiany uramnak is fia lett úgymint az feleségének.

Attól félek enyi számtalan költsége után csak egy állhatatlan békesség fog lenni köztek. Az urak között is most nagy békesség lett Szombathban, adja Isten mind végig. Kérem Kdet az mely patikáros lányt alá vitték ne hordozzák az én kocsimon; hiszen ha Kassára küldik onnét ő talál magának szekerest, ne legyen közünk hozzá, csak az Istenért fizessenek meg neki.

Talán vagyon fertály esztendeje hogy Macskásiné aszszonyom Gácsott, patyolatot küldött én számomra, enyi ember jár fel mégis nem küldik fel. Kérem Kdet bízzák valakire nagyszükségem volna reá most

Ismég azt írja Csáky István feljön azt igen akarom, Immár az nyusztal bélelt palástomat nem is merem kérni, hogy felhozzák az nagyobb helyre térne az gyolcsnál, ha előbb fel nem hozhatni Szász Nihály mikor feljön, nem is kell addig el hozni.

Adja Isten édes Vadas uram láthassuk Kegyelmeteket jó egészségbe. Írtam Pozsonyban 17 novembris 1635.

Kdnek jó akarója

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Fiam Csáky István azt írja két talléránál, a kit az apácának küldött többet. Bezzeg az nyavalyás Csáky László sok költséggel él Bécsben, még is nem mondaná azt sokért. Csudálatos különbség! — csak legyen Isten tisztességére mindenik.

Negyedrét, moly ette; 2 oldal beírva; fekete v. pecsét.

Külczime: „Az vitézlő Vadas Gábornak adassék ez levelem.“

¹ Gróf Forgács Miklós kassai generális, meghalt Pozsonyban 1635. nov. 14-én. Lásd „Századok“ IX. évi folyam 276. lap. Közli Szerémi.

XXXIX.

Szerelmes fiam Csáky István az ur Isten éltesen jó egészségben sok uj esztendő napokat adjon ő felsége idvességesen meg érnetek az ő szent nevének dicsőretére.

Rosnyóról hozának ő Kegyelmek valami madarakat azon embertől akartam írnom édes fiam. Két ízben is írtam regécezi embertől, tudom Érzsek uram megküldi most Szombathból, tudom ír lányom-aszszony is, az napok majd elérkeznek, mint lészen jó fiam törvényetek állapotja nem tudom. Még Sándor Ferencz be nem jöve maga¹, mindjárt értésére adtam. Tegnap jött vala Thurzó Ádámné szolgálja Egresdy az házzal akarnak ők is osztozni, véghetetlen osztozás, talán későn jutott eszökbe. Majti — is (így) osztozik ez világgal halálán vagyon; az mely gazdaszszony házánál vagyon azt beszélé minap, temetvén urát sokszor keservesen emlegeti bár soha oda ne mehetett volna. Jóllehet azért az idnepre sok élést, holmi egyet mást hoztak be a féle jószágból nekik, az még eddig nem volt keserű. Bizony jó fiam ez napokban Fülekből hoztak volt hirt, feles török jött volt ki reájok. Félő Szenderőnek is ne legyen olyanformán állapotja. Maholnap kell kijönnöd. Elsőben ő Ngokat tudósítná talán ott való állapotokról. Az nap is ilyen közel lévén lássátok magatok igazságához is mint érkezhettek. Mert úgy tetszik ő Ngának is mód nélkül való dolognak látszik ilyen póstán, mód nélkül erre napot hagyni.

Fiam Csáky László mit ír most Regisbonából oda küldtem, ennél többet onnét sem értek. Jó fiam az én lovaím az minémű rosszszak ha oljan jók volnának egy szekeret kellene felhozni holmi éléssel, tudod jó fiam mely szűk itt aféle szekér, a nélkül penig én le nem mehetek. Lucsia is (?) soha nem tovább csak addig míg feljössz; Megyeri is úgy készül csak jó vala fel az öcsese. Én bizony Ferkő mellé jobbat nem látnék az öcscsénél, a ki az apáczáknál lakik, a felől ugyan tanulhatna. Most vagyon egy inas mellette, pater Vásárhelyi inasa volt, ezis (ennél is) úgy tetszik jobbat szeretnék. Az Ferkő menéje, ha bételt volna jó fiam igen kellenék. Nám az több lengyel vásárlás is hova lön el, mindenikre volna szükség, az szegény Panoka is az béléjét paplanával; egyébaránt ne felejcsd jó fiam az ő állapotjokat. Immár ha csak akkorra lehet is, hogy feljössz, ha pedig nem jönél találj módot benne egy régi dolmányod is valami bársony szabású ha volna Ferkő számára, ő sem lehet rongyosabb nyavalyás a többi közt. Egy selyem öveskére is volna szüksége, bár egy karmazsínra is, sokáig megérné vele.

Édes fiam három rendbeli levelem is vagyon, kit írtam egyszer is máskor is az mit értetem; azt is hallám, hogy volt szó felőle, czoki

¹ Maga = Noha.

dolog leszen Zákány urammal nagyobb emberek kellenek hozzája. Immár lássad jó fiam igazságtok mellett mit cselekesztek, legyen Isten veletek.

Adja Isten jó fiam láthassalak jó egészségben. Írtam Pozsonyban új esztendő estén 1636. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Úgy tetszik talán Bercsényi uram hozott borokat, maga számára az alföldről. Francziska¹ aszszony kér egy kicsint küldj ő számára is szent Francziska napján megválthassa magát. Erdödi György uram sokszor ír felöled, tudakozván mikor jösz fel.

Negyedrét; eredeti; sk.; 2 oldal sűrűn beírva; fekete v. pecsét.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az Ngos Csáky Istvánnak adassék ez levelem. Szenderőben.

A külső oldalon ez áll:

Én édes Oláh János uram, csak ma ezen orában hozták Chiáki István uramnak ő Ngának szóló levelet kérem Kdet mint Uramot ő Ngának alázatos szolgálatomat ajánlom — adja meg Kegyelmes Uramnak ő Ngának. Görgei György. mpr.

XL.

Szerelmes fiam Csáky István, az ur Isten éltessen sok jókkal megáldjon mindnyájatokat. Wesselényi Ferencz uramot kértem ez levelemet elküldje Szenderőbe, mivel a választ is onnét könnyebben meghozhatják. Akarnám tudni édes fiam, mint mehettél haza az iszonyú rút utakban és kegyetlen hidegbe, kire való képpel kétségesnek állítom az lányom aszszony elindulását is az kis ártatlannal együtt. Kérlek jó fiam tudósíts felindulása felől is és oda le is az terminus ha elmúlt-e vagy oda vagyon Buza vára. Hallom ő felsége Tokajba ment, talán Senyei Urammal együtt; az prokátor válaszol én is bánom hogy oda nem mehetek. Örömet tudnám Vadas uram is mi állapottal érkezhett; az hitván lovak talán mind elvesztek az ocsmány uton.

Én mégis itt vagyok jó fiam, mert el nem indulhatok magamtól, ha fiam Csáky László érettem nem küld. Most pedig a mint hallom mind himlőben voltak felesége, kis lánya, tudom maga is nehezen kerülheti el; és így onnét várok ha érettem küldhet. Itt bizony nagy szeretettel vannak az jó atyafiak, csak hogy bőjt napok lévén nehéz hogy pap nélkül vagyok. Ha feljön a feleséged és Melirt, (így) örömet értem. Ezen ember által írd meg jó fiam még itt talál az leveled; magad

¹ Csáky Anna, apáca néven: „mater Francziska“.

feljövése talán kétséges lehet az mostani időre való képpest, de valamit végeztetek, az indulást add értésemre. Adja Isten édes fiam hallhassak jó egészséget felőletek.

Írtam Kassán 23. febr. 1636.

Szerelmes anyád míg él Árva Wesselényi Anna.

U. I. Bezzeg jó fiam ha az régi jó akaratot meg akarnók hálálni jó volna ide való paripát szerezni mind az atyafiság és illendőség azt kívánná.

Negyedrét; 1 $\frac{1}{2}$ oldal beírva; eredeti; sk.; fehér o. p. helye.

Külczim. Az én szerelmes fiamnak az Ngos Csáki Istvánnak adassék ez levelem. Szenderőbe.

XLI.

Szerelmes fiam Csáky István, éltesen az jó Isten a jó egészségbe mindnyájatokat idvességesen érvén az szent napokat. Értem jó fiam az elvégzett szándékot, adja Isten igen nagy jótokra, az elszánt akarotnak több tanács nem kell, én is ebben hagyom; Vadas uram hallom, igen beteges, kérlek jöjön fel veled hadd lássan az egészségéhez, most az ideje. Én az idnpre nem mehetek Pozsonyba; lovakat nem adnak Tepliczéről; az itt való jó atyafiakat nem akartam azzal is bántani. Immár az idnep után Pozsonyba megyek vagy 2 hétig; ott leszek azután az Palatinus Uram fürdőjébe¹; ha minék kelletem hiszem írtok jó fiam. Szent György napja felől a ki éri jó volna gondolkodni. Akkorra kellett bemutatni igazságunkat együtt; az jó békesség alatt eszökben jut, ismég akarom az sok kincset.

Kérlek vagy három száz forintot hozz fel Szepesben, küld aztán ide az paripával együtt mert itt adósa maradtam, addig kértem volt poltura pénzt. Akarom hogy én gazdagabb vagyok jó fiam, de úgy magam sem hihetem. Az paripának igen örül sogor uram², az árát kérdezi, az kit tudni nem kell mert bizony többet érdemel.

Mit tudok írni jó fiam az szent napok előttünk; én csak Jakusits Uram jószágába járok az isteni szolgálatra; még is kérlek az háromszáz forintba hadd ne legyen fogyatkozás az megküldésében is. Legyen Isten veletek jó fiam. Adja Isten egészségben láthassuk egymást. Írtam Kassán 17. marc. 1636. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Ferköt immár iskolába kell kommandálni jó fiam; az leveled elküldöm ha mit használ; írv ezután is édes fiam. Az atyafiság

¹ Heflány, Sopronyvármegyébe. ² Kit ért a sogor uram alatt csak későbbi adatok fogják felderíteni?

felette igen köszöntenek; az paripa szépecske legyen. Bizony jó kis lovacska kit most aszszonyom néném¹ tartat az öcsse számára.

Negyedréti; eredeti; sk; 1 1/2 oldal beírva; fehér ost. pecs.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az Ngos Csáky Istvánnak adassék ez levelem.

XLII.

Szerelmes fiam Csáky István az úr Isten éltesen jó egészségben szent kegyelmében megtartson. 16. máj. 2 leveledet vettem édes fiam; egyik még márcziusban kelt, a másik 18. aprilis. Mivel ilyen szűk az jövedelem édes fiam immár anyival inkább kételkedem feljövésedben; csak lányom aszszony állhassa a nyavalyát és jó egészségben tartson meg Isten mindnyájaitokat. Édes fiam győztelek volna várni Pozsonyban addig talán vissza is mehetek. Busulással értem jó fiam az fejedelem-aszszonynyal való dolgaiddat az ő fenyegetését, az te igyekezetedet is, egyikben sem látok semmi jóra való állapotot.

Ő az mit cselekszik aszszony ember lévén egyéb dolgaiban is lehetne változás, őtet itélik az emberek; de hogy — ez tagadhatatlan — jó akaratú és adománynyal volt hozzád, kit Tarczal most is bizonyít; úgy tetszik gondolatomból is kivetnék efélét sőt az okát is igen elkerülném. Akármint szólott legyen gyalázatra, szemedben nem mondja, nem is írja, ne halljad ne higgyed; talán az német szülő (?) cselekedtet. Te csak jó fiam légy álhatatos az Úr² előtt való végzésben, többel nem tartozol. Ha penig különb feltett czélod vagyon sem javallom, sem dicsérem sőt az Istenért kérlek légy vesztegséggel, és ezt a boszszút fordítsd arra, hogy ez világ javait, kit ő általa valamikor vettél és látatott jódra lenni, ilyen méreggő fordult, így fizet ez világ az ő javaiért. Akár mit míveljen ő, látja ez világ és úgy itéli, te immár egészen ment ember vagy; ha akaratod szerint ismét újabb galibát nem veszsz magadra.

Mivel Losi³ uramot jó akaró uradnak tartod, kit igen akarok, kérdj tanácsot édes fiam; az Úrtól is, értsen mindeneket úgy tetszik én pártomon leszen az Úr ebben is. Im látod ő felségének tövébe vagyon dolga parancsolnak, mandatumokat adnak mégis halad az igazság, boldog ember a ki veszteg lehet.

Óh jó fiam gondold meg, mely fundamentum volt a te szívedben az ő változás nélkül való gráciája s im látod miben fordult. Az Istenért

¹ Kit ért az aszszony néném alatt, csak későbbi adatok fogják felderíteni.

² A nádor Esterházy Miklós előtt kötött egyezsége vonatkozik. ³ Losi Imre kancellár — később esztergomi érsek.

jól meglássad az mostani dolgaid is legyenek jó és állhatatos fundamentum, ki jól leszen vala mások igazságát is nyilván megmutatni, ha vagyon-e vagy nincsen, mert így magatok közt is hasonlós lévén ki tudja az végét.

Lonyai¹ uram hogy pápistává lőtt nagy hírrel beszélík, adja Isten úgy legyen. Amen. Az oktáva nem hiszem hogy meg legyen; ő Ngok Pozsonyban készülnek lakni. Az nyavalyás Vadas uram beteges, hadd jőne fel egészségét látná. Hiszen magaddal jobb felhoznod az feleségedet.

Oly nehezen írok erről jó fiam, de úgy tetszik méltó volna tudósítanod ő Nagyságát² mostani dolgaidról; tudván azt elein is mit szólott volt az ur erről; úgy tetszik erről való feleletét is tudhatnám; de bizony nem elég az ha ez világon elhiheted, hogy jó akaróid és nagyobbak nálladnál érthetők úgy az igazságot mint magad: mind azon által lássad jó fiam.

Vadas Uram ha feljöhetne az én kevés költségemet hozná fel. Többel együtt kellene valamire iparkodnunk. Én ha Pozsonyba megyek oda menjek-e az úr házához szálani az hol az előtt voltam, örömet érteném jó fiam.

Ím az Varga háza megkezdett csendesedni, nem tudom miért, de én nem is akarom érteni csak az előbbi gráciájához tartom magamot. Isten veletek jó fiam. Adja Isten jó egészségben láthassuk egymást. Írtam Heflant az fürdőbe 19. may 1636. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Ő felsége levelét hozzák nekem s nektek is; még Fekete János él addig jó fiam tudakozzatok erről; én bizony keveset tudok benne az zöld könybe volt beírva ha feltalálhatják.

Negyedréti; eredeti; sk.; fekete viasz pecsét, rongyos.

Külső lapon: Vadas uramnak most nem írhattam; az inas igen kell; de vénebb is kellene annál, nagy bajba vagyok eféle miatt; noha kevesen vagyunk szűk az öreg ember; talán még Ferkó számára is kellenék; Luczi asszony ezt nem álhatja. Immár Megyery

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az Ngos Csáky Istvánnak addassék.

XLIII.

(Levéltöredék eleje hiányzik.) Immár megírtam vala az levelet hogy Vadas uram megmondá az én lovaim itt fenn létét, mivel kellett tudnom ha írni akartam felhozások felől. Bizony nagy csudám jó fiam,

¹ Lónyai Zsigmondot érti — de hogy megtörtént-e nem tudatik.

² Esterházy Miklóst a nádort érti.

hogy meg nem érdemlettem, csak egy szóval meg jelentsd, szálj magadban; hired nélkül ha én egy lovadot küldeném el mit kívánnál tőlem, egy gyermekkel is csak így kellene bánni. Bizony hasonló az buzai vásárhoz ám lássad ha jó lelki ismerettel cselekedheted. Magában az lovak dolga semmi, mert abban csak az nehéz, hogy egy szóval sem tette hírét is, más neveti a kit én nem is tudok; én mivel nem cselekedném azért tetszik visszáának nekem is; adjon Isten több lovat jó fiam ha nincsen, azt úgy hiszem soha elég nem is lesz, egyet adtál közibe az magad szükségére; lássad jó fiam ha csak ketten tudnak jó volna e féle állapotot; e télen még is azzal az színe alatt hoztad fel én alá megyek, de most csak egy szót sem írsz lemenésem felől. Higgyed jó fiam nem annak az oktan állatoknak fáradságát bánom csak az magam becsületlenségemet, a kit ha más is így veszen eszébe kétség kívül megítélheti, az én állapotomat menyire viseled előtted jó fiam.

Ha többet nem írok is jó fiam ha akarod ebből érezheted ha méltán fájhat ebbeli magad viseleted vagy nem.

Szintén hogy ezt írtam érkezék leveled az feleséged egészségtelensége felől, kiről úgy tetszik könnyebben gondolkodol, hogy sem kellene az itt való orvos aszszony semmit nem használhat, mert nem aféle nyavalyája vagy, hogy penig oly hirtelen az elkezdése sem lehet nem hogy az végbenvitele az mint írod; úgy tetszik jó fiam különben kellenél gondolkodni, immár ezen tul doktor kezében lészen onnét kell várni, orát se napot ennek nem szabhatni. Azért jó fiam én rajtam nem mulik az miben kelletem örömet jelen létemmel, azt követem. Csodálom igen, hogy enyi időtől fogva az buzai vásárról semmit nem írsz; úgy tetszik penig minden héten kellene arról szorgalmasan érteni.

Az Turzó familiának csendesebb megmaradásáért én régen javalanám az igazságnak fényesebb kijelentésére, hogy anyival és egész gyűlölség eltávoztathatnék, egy igazság megjelentésével könnyű dolognak tartom; de magad nélkül ki volna a kit ebben meg hinnél.

Lássad azért jó fiam én immár sokszor írtam erről, ha úgy tetszik jobbnak azt kell követni. Anderko¹ az mint látom nem sokat tanolt az vasban; Megyeri Ferencz jobban érzi mivel keze szenyjét is meg kosztolta, maga meg beszéli az többit, elég az ha ilyen kedvezésbe lészen; adja Isten igen jó legyen többet nem írok jó fiam. Ha kedved leszen hozzá ezeket mind értelmében veheted; legyen Isten vezéred, minden dolgaiban. Írtam Pozsonyban 16. juni 1636.

Wesselényi Anna.²

Külczim: Az Ngs Csáky Istvánnak adassék.

¹ Előbb Wesselényi Anna később Csáky István szakácsa, ki a nagyaszszonytól elszökött s fia befogadta. ² Egyetlen aláírása melyben a „szerelmes anyád“ ki van hagyva.

U. I.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Kdnek édes szerelmes Uram adja Isten láthassam Kdet egészségbe; az Istok hála Istennek most jól vagyok, kezet is tud immár fogni. Kdet kérem édes szerelmes uram Kd meg bocsássa, hogy keveset írtam; tudja Kd az én írásomat, most is az aszszony¹ segített.

F. E.²

XLIV.

Szerelmes fiam Csáky István adjon Isten jó egészséget és minden jót. Valami rozsnyoi jobbágyi voltak itt ő Ngnak, akarék írnom noha Galantai csak tegnap ment el. Lányom aszszony állapota csak most legbizonyosabb, hogy nem terhes, és immár úgy kezdenek az doktorok az orvoslásához, bizony nem lehet jó fiam eféle dolog postán mert régen kornyadoz immár, ez egy uttal jobb által menni rajta. Az levelek dolgáról az után is gondolkoztam, igen jól cselekszed ha Palatinus Uramot el hiteted; nagy emberekkel sokat vagyok; penig közöttük ha ez egyel el hitetik, az többi könyebben el hiszik. Ő Nga csak úgy érti az mint az több Turzó ág mondja levelekkel is bizonyítják és így azt kell hinni, de ha viszont nagyobb igazságokat látja, olykor penig míg perben nem indultak az többit is le ülteti; csak hogy magad nélkül talán eféle nehezen lehet meg. Az ott való Guárdiánnak írtam volt egy levelet Galantaitól, elfelejteték meg adni, kérlek add meg, immár egy néhány levelére nem adtam választ. Az szegény Panoka³ azt mondja az kis anyját is szereti, de ha az apja feljöne úgy tartaná és szeretné mint az cseresznyét, a kit ő igen szeret.

Az mostani tiszt változásba ő még az nénjével maradt, csak ezután más ne találja; Bécsben lévén az anyja el végezheti az gondviselőjökkel; jó fiam most többet nem írok. Akarnám érteni az buzai vásárt ha meg volt; az polturára volna szükségem. Adja Isten láthassalak jó egészségben.

Írtam Pozsonyban 17. juni 1636. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Ívrét; 1 oldal beírva; eredeti; sk; fekete v. pecsét.

Külczim: (P. Vásárhelyi keze írása) „Spectabili ac Magnifico Stephano Chiaki de Körösszeg (így) Sacrae Caesareae Rigiæque Majestatis Consiliario, Cubiculario nec non Praesidii szenderöensis supremo capitaneo etc. filio mihi charissimo.“

¹ T. i. anyosa Wess. Anna. ² Forgács Eva Csáky Istvánné. ³ Panoka, Wesselényi Anna unokája Csáky István leánya kit már 8 éves korába beadtak a Sz. Kláráról nevezett apácza-zárdába.

XLV.

Szerelmes fiam, adjon Isten jó egészséget és békességes utat. Oly rut setét időben való indulásodat bizony igen éreztem jó fiam. Sándor Ferencz Uram nem akart maradni maga azt mondta te akaratod, hogy úgy induljatok. Bizony édes fiam jobban marasztlak vala, de jute eszemben az vasárnap, ha reggel indulsz misét nem hallgatsz, anyival nagyobb fájdalommal rajta, mert itt is nagy szívem fájdalomra volt abbéli nem cselekedeted. Ugy tetszik szívem szerint írom ezt; ha jobban folya-modnánk Istenhez hogy sem ez világi eszközökhöz nagyobb jutalmát, hasznát is vennők.

Tudom hogy bánod ez irásomat jó fiam, de tartozom vele, ha ezt az időt éred a kit én gyermekidnek ezt kívánhatod, hogy Isten kedvében legyenek legelsőbbben úgy várhatják ez világi áldásokat is.

Az írást ő Ngának be adtam volna, szemben nem lehettem vele; ha mit mond ez után megírom; küldtem valami jegyzést az mit nem ez után is meg írom. Az apácák tallérát nem kell vala így elfelejteni, tudod jól édes fiam mit kívánhatnak csak neved tekintetiért is, ne halaszd sokára. Panokának más ember posztójából csináltatott most kaputot, látván sok költségedet, bántani nem akart; 15 tallér az egész kérlek jó fiam az többivel együtt legyen meg. Az gyermek mentéjét el küldtem, ha Lengyelországból bőrt hoznak avagy magad ruhái közt is találhatsz béllésére valót, a nélkül is meg eszi az moly. Édes fiam nem busulásodra írom ezt, de úgy tetszik csak a végre hogy meglássad az költségek irását. Bizony fűszerszámrá keveset kellett beírnia kivált képen sáfránra, szegfűre, ha ez be nincsen írva az eczetre is az szerint a kit vettek; én most fizetek érette; két átalag sert az szerint; kérlek igen ne szólj semmit csak az írásba lásd meg és megpróbálhatod némelyeknek igazságokat; elég sok értetlen szavakat is hallom hogy voltak, magamért semminek tartom, de az cseléd és idegen emberek szolgálai is a kik halják azokért nem jó, penig hogy itt ezek meg nem híztak talán Szenderőben meghíznak. Kérlek jó fiam írd utad felől és mi állapottal mentetek haza. Forgács Morvában megyen, az gyermekét hozza meg én is írok ő kegyelmének csak tudhassam hol leszén. Legyen Isten veled édes fiam minden utaidban, tartson meg minyájatokat békével. Írtam Pozsonyban Szent András napján 1636. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. A ki 12 forintot Kavasinak adott volt kezéhez az Ferencz, arról írásba számot adott neki, ötöt azért ugyan jobb volna kötelezve tartani. Ismét kezdki tanulását; most tudom lányom aszszony meg unja

Márton diákot, mihelyt a sok szolga meg indul rajta, úgy tetszik az sok rángatást ő is megunhatja, kit én szememmel láttam; innét is elvittétek ott is megunjátok.

Kis negyedréti; eredeti; sk; fekete v. pecsét; 3 oldal beírva.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az Ngos Csáky Istvánnak adassék ez levelem.

XLVI.

Szerelmes fiam, adjon Isten jó egészséget és békességes utat. Ez órában küldé meg Sándor Ferencz uram leveledet jó fiam, értem ott való mulatásodat jó fiam kire való képpel bár innét oly hirtelen mód nélkül ne indultál volna meg. Bizony dolog azt mondá ő Nga¹ csak egy Deogracziást sem mondtál ő Ngának enyi gondos állapotért és mások előtt való gyűlölködéseért; nagyobb czeremoniatlanságnál, most is nem írtál ő Ngának semmit. Gardial (guardian?) Uram levelét hozták, de az ő Nga levelét nem. Oh jó fiam nagy csudám efféle állapoton hogy meg nem tudjuk megbecsülni azt a ki te számodra legszűkebb és ezután is szükséges leszen ugyan az jó akaró, mert még tovább az nagy oltár. Az szolgálid állapotjáról szólhatok de az leveled mellett kellett volna szólni. Semmi ujságot írni nem tudok. Ma Rakovics kinél volt ő Nga, Jakusits, Bercsenyi és még sok papok jószágáról volt szó, hogy az kamara hozzá nem nyulhat, ő Nga nyilván mondá, ha az Turzo Szaniszló testamentumja meg nem maradhat, nyilván az papok ebbéli igazságok is nem lehet megmaradni; efféle apró . . . vannak gyakorta; szólnék én jó fiam örömet az papokkal csak mit használna. Bezzeg ha ő felségök megjönnének pater Lamormannal is szólhatnék, de jó fiam akarja csak az Isten azont többivel is fogja akartatni, csak ne lenne nálunk utolsó az, anyi első volna.

Én most ez leveledet csak Sándor Ferencz uramnak küldtem, noha Bercsenyi hónap indul. Ferkó dolgát bánom jó fiam, ha így kellett lenni jobb lött volna itt maradni. Én feljövésedet nem reméllem, én nem is írom jó fiam, tudod az ide való állapotot, immár azt kövessed az mi legjobb.

Bezzeg Pribékneért bár mindjárt beküldj mert ez nyilván nem marad ugyan. Oh jó fiam menyki kedveskedésed volt itt enyi szükséges állapotodban; úgy tetszik a feleségedet nem kellett volna így hadni.

Kérlek az vészett Ferkót ne hagyjátok, ha úgy leszen mint eddig nem sok jót láttok benne, melléje valót is hol találtok; az itt való gyermekre is legyen gondviselés ha elvittétek, az anyja siránkozik utána.

Az erdélyi állapotról mondá ő Nga megbékéltek, az vezér írta;

¹ Esterházy Miklós a nádor.

így immár talán én is bemehetek ha élek. Édes fiam az másik leveletem¹ Regécz felé viszik; adja Isten hallhassak minden jót felöletek. Írtam Pozsonyban 9 deczembris 1636. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Negyedréti; eredeti; sk; fekete v. pecsét; 1½ oldal beírva; rongyos.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az Ngs Csáky Istvánnak adassék

XLVII.

Édes fiam még is adjon Isten testi lelki sok jokat minyájakoknak.

Sok ideig lévén az postán levelem most hozattam vissza, ha nem resteled megolvasni. Im az pater el megyen, kívánván inkább magam szükségét megszegni, hogy sem magadat a nélkül hagyni. Eddig is magad dolgaidban volt inkább foglalatossabb hogy sem az én várakodásomra. Édes fiam itt érvén az márczius immár csak itt maradék, mi végre inkább, az páter meg tudja mondani; de azt vélem az is nem kedves. Bánom hogy a kettőtök közt az közjót nehéz feltalálni; noha látom irásodat jó fiam a kiben irod hogy éretted semmit ne cselekedjem, csak az magam akaratját kövessem. Ha bőjt nem volna Márton diák kint két magyarázatja lehetne annak is. Azért édes fiam én itt leszek ha kiváltképen való szükség nem leszen immár az idnepig hadd lehessen itt helyben; mivel az páter lemegyen, enyi utat magam nem merésznem megjárni; s ha pedig oly káros és mulhatatlan küldj ugy éretem hogy én is ezekbe az szent napokba lelki nyugodalommal lehessen azután is. Az véglesi utat minyájan iszonyították (így) mert egyéb aránt az fiammal Csáky Lászlóval együtt lévén, akadály nélkül mehettem volna, az ő lovait is csak az pozsonyi beregből téríttettem többire vissza, nem tudván magamnak jobbat mit kellene cselekednem. Sekretarius uram és az többi késésében részem nem volt; az új esztendőtlől fogva együtt voltunk Bécsbe való késen (?) kívül ugy tudom egy is nem költött ételére se italára, — az abrakból is mikor lehetett, de ugy tetszik három hetet kivén az is megvolt.

Immár ha az kulacsjok száraz arról nem tehetünk. Szentkirályi itt maradását ne bánd jó fiam, az ő lova egyik az hintóba, nem győzöm várni az Megyeri Uram vötte lovait, azért hamar el várván az öt lovat. Szentkirályinak valami gyermek lova maradott ott, kérlek igen parancsold meg az még vissza megyen viselyék kár nélkül gondját; hogy most kénytelen itt velem maradni.

¹ Több levél van meg két példányban, talán a posták bizonytalansága miatt két példányban is küldettek, mihez hasonló eset másoknál is fordul elő.

Édes fiam kérlek kedveskedjél az embereknek, addig az még ők is szegényebbek állapottal lesznek, az többit megmondja az páter.

Adja Isten szerelmes fiam láthassuk egymást jó egészségbe. Írtam Pozsonyban 25 febrí 1637 szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Negyedrét; 2 old. beírva; eredeti; sk.; fekete viasz pecsét.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az ngs Csáky Istvánnak adassék ez levelem.

XLVIII.

Szerelmes fiam Csáky István. Az ur Isten jó egészségben éltesen és sok jókkal megáldjon minyájakat. Az lányom aszszony jobb egészségét szívem szerint hallom. Immár az ő felségek udvarában se tágítson, mivel maga tud szólni, talán Isten szívöket meg szállja; én csak attól tartok, hogy enyire halad dolgokat jó fiam. Egy pestis hír támadott, csak elfutamodik az gyülés állapotja. Én édes fiam az istenért az generalis uram dolga se legyen utolsó, hogy mertek haragot tartani egy óra az életnek halálnak változása; példa az szegény Senyei Uram. Az istenért édes fiam nem élünk örökké itt ez világon, száltsuk az gonosz akarókat többitsük az jó akarókat; az ki szenvedni nem akar uralkodni is nehéz.

Az jószág állapotját meg próbálják az mint lehet, de tudom sok kötésekét kívánnak az kiről írásodnak kell lenni voltaképen. Ha Isten közelben hoz jobb mód lehet benne. Prepostvári uramnak volna elég monetája, de mindkettőtöknek nem elég; bizony beteges nyavalyás én igen féltém — jaj s az sok gyűjtemény kire marad. Bezzeg kellene az kedve keresés, ha feltalálhatnok az módját. Ferkót váltig ölelgeti, Istokot is emlegeti bár neki adnok költsön valamelyikét.

Egy néhány napja itt vagyok felette nehezen bocsát el, én bizony szánom némely állapotjában, iszonyodom az nagy szorgalmatosságot látván. Az mint lehet posztóban ruházzuk Ferkót, de selyem ruha kelletné, jól lehet bizony az iskola mindennél inkább, mert szégyellem magam is nagy gorombaságát; az Kamuti Farkas fia¹ sokkal kissőbb, bezzeg sokkal meghaladja; ott egymásra való képpest még is inkább igyekeznek tanulni; csak Isten hozzon meg jó egészségben Szenderőben akkor aztán lássad jobban állapotját édes fiam.

Leányom aszszonyt nagy szeretettel köszöntem; adja Isten jó egészségbe láthassuk egymást. Írtam Csengerben 1 márczii 1638. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

¹ Az utolsó Kamuti, szintén Farkas.

Negyedrét; eredeti; sk.; két oldal beírva; fehér ostya p.; paizs alaku cz.

Külczimem: Az én szerelmes fiamnak az Ngos Csáky Istvánnak adassék ez levele. Csáky keze írása: „R. 18. junii Viennae“.

XLIX.

Szerelmes édes fiam Csáky István. Az ur Isten sok szent napokat jó egészségben adjon idveségesen minyájaknak megérni szívből kívánom.

Utolsó leveledet vettem vala édes fiam Keresztszegben, kiben irod Husvét után való hétben Szenderőbe haza jöttök. Azután is Váradon hallom az Kapitány Uram szolgálja beszélte, immár Nagyszombatba jöttetek. Bizonyos hogy Szepesvárat kezében adták, a ki ha ugy volna én jó szívvel hallom édes fiam; egy elsőben az elég volna, az mostani sok költségednek megtérésére meg is segítene.

Írtam vala édes fiam az Keresztszegi állapotról, ha Isten meghozott immár ebben szorgalmatosabban kell hozzá nyulni, mert bizony nem hogy valaki arra adna sommát, de majd az naponként való haszon sem leszen. Az menyí veszekedés, gyűlölség köztük vagy, egy hajdu városban is sok volna.

Most attól Jánost küldtem Fejérvárra ő Ngához elég sok írással, ha mi haszna lészen, az gyűlés előttünk, oda való ember ki légyen fel nem találhatjuk. Tordai uramnak sietséggel kellene be jöni, mert itt csak olyan embert sem találunk. Kornis uram azt izente magam menjek be, de én bizon nem mehetek jó fiam semmi uton, hanem különben kell az módját felkeresni. Írj magad is Kornis uramnak, mert immár minden írásokat látott az Ur s tetszett ő kegyelmének. Mivel e napokban talán újabb atyafiságot is ad Isten; ¹ talán ő kegyelme ebben is szorgalmatosan mutatja jó akarátját. Im az buzai dologról sem írárok jó fiam bizony újabb dolog és kár követ benneteket, az igtatásnak ideje előttünk, ha egyitek igtatja magát mástok ellene mond, ki mit vél és mi jöhet ki belőle könnyű megítélni. Az én hozzátok való menésben az akarás és szándék bizony kész, csak találjuk fel az módját, kell-e Kerecsényi vagy nem.

Immár is rosszabbul érzem magamat, az orvosságos napok majd elérkeznek s ha azt elmulatom elég kárát vallo. Én édes fiam egy igen jó barát vagy, most nállam, kérlek igen az ő provinczialisoktól szerezzük meg engedelmet neki az még itt Erdélybe maradok legyen nálam, mert az paterektől csak nem lehet az segítség ha akarnák is.

¹ Hogy t. i. Kornis Ferencz nőül veszi a gyekei Wesselenyi Boldizsár leányát Katalint; ami megis történt. D.

Az szürke posztót és az könyvet Tordai uram ha meg hozta kérem mennél hamarább hadd jusson kezembe, jóllehet pénz nem küldtem volt mert nem volt kitől, de igen jó szívvel meg adom az árát.

Páter Krisostomus segitné igen ebben az én kérésemet, mert mivel gyűlésök leszen változik az tiszt, nem tudom kinek írnia, hanem tudom felmegyen s akkor segíthet, jól lehet előbb kívántatnék hogy mellettem való maradását Csíkba meg írják, engednék meg. Édes fiam kérlek írj mindjárt megjövésük felől. Az jó Isten adja hallhassam és láthassalak jó egészségbe minyájakokat. Írtam Adorjában 9. április 1638.

U. I. Isten meghozván Vadas Uramat talán nem árt bebocsátanod; ha penig abban mód nincsen Megyeri Uram maradjon meg, bizony nekem nagy könnyebbségemre vagyon. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Lányom aszszonyrak ajánlom szolgálatomat. Kérem az édes lányom aszszonyt az patert kérje ő keme is legyen jó akarattal az p. nálam maradásába; csak felmenésemig, ki bizony hamar meg leszen csak Isten adjon módot benne.

Negyedrét; 2 old. beírva; eredeti; sk.; fekete viasz peesét.

Külczíme: Az én szerelmes fiamnak az Ngos Csáky Istvánnak adassék ez levelem.

L.

Szerelmes fiam Csáky István. Az úr Isten sok szent napokat adjon jó egészségben idveségesen megérnetek, az ő atyai szent gondviselésében szívből kívánom.

Édes fiam 31 márczii vettem itt Adorjában írásodat; áldott legyen az Istennek szent neve, hogy békével vagytok és enyi sok fáradtság és költségek közt hiába nem hagyta Isten, hanem az emberek szívét erre vezérlette. Mind életünket ez világi birodalmunkat az jó Isten, szent nevének dicséretére, adja édes fiam hogy birhassátok; kinek kezében életünk, halálunk egyedül ő szent felsége legyen vezéreték édes fiam mindenekben. Értem azt is jó fiam hogy az pozsonyi ház immár másé, abból való gráciánkért szepesvári kápolnát az ellenben való házzal adjátok nekem, édes fiam azt is Isten fizesse én részemről, de hogy meszsze Pozsonytól az szegény apáczáim képében . . . Bezzeg most az Vargaház jó volna, ha az nagy lányként nem járok vala vele. Én édes fiam értem kívánságtokat; ha Isten éltet igen jó szívvel s örömmel édes fiam, kész az lélek, csak ez hitván világ s az nagy emberek ne tegyenek akadályt. Savanyú víz is vagyon ott közel, de hogy jobban s becsületebben eshessék lányom aszszony irasson egy levelet nekem olyan for-

mán akkori betegségére kér oda siessek hogy mutathassam meg aszszonyunknak; azon közben kiindulok, míg az válasz megérkezik, csakhogy most kénytelen be kell mennem, az hitván buzai állapotot is valakire bízni, ha valakit fogadhatnék. Im az buzai igtatásról semmit nem íratok. Úgy vagyon édes fiam Szepesvára az derekas; de mindezt is nektek adta Isten s őstől maradt reátok, nagyobb gyalázatra gondviselletlenül ne hagyjátok. Bezzeg édes fiam vagy az galgóczy vagy az semtei uraságból, ugyan egy házat várok vala Pozsonyban vagy Szombatban az Ferkő tanulságára is jó volna. Isten s ember is tudja hogy engem illet vala az Varga ház; de ám Isten neki az atyafiaknak mi jutott édes fiam örömeit hallanám; tudom sokszor mit mondottál az ő igazságokkal együtt kívánod az magad igazságának is előmenését. Köz hírrel hallom, hogy Temetvény, mondják, az atyafiak számára jutott voln, úgy tetszik nem sok anyi sok, sok szép várak közül.

Ha szent György napig oda fel lesz Tordai Uram nem érkezik az gyűlésre, minap arról eleget írtam. Édes fiam hozzon az ur Isten egészségben benneteket. Írtam Adorjánban 11. aprilis 1638.

Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Édes lányom asszony szívből kívánom Szepesvárában is Kdet jó egészségbe látnom. Csak az kár hogy az az grófság meszszebb vagyon Pozsonyutl. Im az Turzó ház is oda vagyon bár csak az Varga ház lehet vala meg. Elég szerencsétlenek vagyunk mind az apáczákkal együtt. Csak az szepesi kápolnán meg nem hagyom az jóakaratot. Szepesvárából Pozsonyban vagy Szombatban mindenkor szerethetni egy házat, immár Ferkőnek valóban volna szüksége reá az eskola kedvéért mennél hamarább.

Negyedrét; eredeti; sk.; 2 oldal beírva; fekete viasz p.

Külcím: Az én szerelmes fiamnak az Ngos Csáky Istvánnak adassék ez levelém.

LI.

Szerelmes édes fiam Csáky István. Az úr Isten jó egészségben és az ő atyai kegyelmében éltesen mindnyájatokat. Áldott legyen az ő szent neve, hogy enyi fáradságos költségtek után, gonosz akaróitok reménysége felett békével lett viszsza téréstek az édes lányom aszszonyal együtt, ki felől az sok földoktorok is sokszor kételkedésbe voltak. Isten jobb királynál s az tudós doktoroknál is. Én édes fiam én valóban elindultam örökös házam felé közületek. Jaj ki könnyen írsz édes fiam ide s amoda menjek, de gondolom jobb egészségemet vélted, bizony oly állapotomat látnád, tudatlan elő találnál meg nem ismernél. Jaj édes

fiam Szepesváráról nagyobb devocziót kívánnék: én immár ez kevés hátra maradott napjaimra, ha mostanról még el maraszsa Isten életem végét.

Édes fiam sokat nem írhatok, most nem útra való ember vagyok csak válogatva enném az bécsi szép narancsot, ha hoztatok volna s valami aféle aprólékot. Az doktoromat megaranyozván most bocsátám el, kívánnám, ha közelebb lakhatnék mindnyájunkhoz bár csak Lőcsén mert jó tudom ember. Szepesvárai Ur meg is érdemlené bizonyos doktora, papja szüntelen mellette lehetne. Az 2 ígért páter felől mit írsz édes fiam nem tetszik; miért nem tetszik arról most írást nem szaporíthatok. Az előbbi tetszésed és akarated páter Vásárhelyi felől sokkal is jobb volna magadnak is nagy hatalmas nyugodalomra, csodálom, hogy oly hamar változás vagyon abban. Immár magának is kész volta és hajlandósága volt, s most nem is szólottam semmit újabb írásodról; de kérlek Istenért előbbeni akaratosokat hagyjátok helybe, bizony az német páternél több hasznot teszen. Lám az aszszony is igen kedvelte sőt ír egy szép levelet maga is, igérvén arra magát: valamely könyveit itt hagyja másokat vesz néki; immár csak az provinczialis levelét várta s hogy lött ilyen változás, hozd helyre édes fiam bizony úgy leszen jobb.

Az ide való jószág felől mit írnak, eddig az bécsi lakás talán nem engedte az gondolkodást is; oda fejem, soha közelebb nem volt az elveszéshez mint most; még magatok életébe sem tér vissza, mert az fejedelmek mit nem vihetnek végbe. Szádvára azt soha nem éri; immár penig senki pénzre reá nem ad — meg is vagyon mondva — a ki kárt nem akar vallani; csak az Szádvára elfoglalásától, bírásától vár ő Ngsága.

Az Tamásfalvi dologáról nem írok bizony jó fiam, magad írása vitt erre, mert amannak tudván tisztit és ismervén állapotját ezt soha meg sem gondoltam; fiam Csáky László számára sem magam számára immár változást nem tehetek mert immár végeztem vele s nem is lehetek a nélkül. Immár egyedül más praefectusod leszen, melyik károsabb lássad s az illendőség is mit kíván ezt is abba hagyom édes fiam. Talán immár közel is lévén hozzánk magad is feltalálhatod mit leszen jobb cselekedni.

Az még az szádvári dologért való fenekedés nem volt Szurdukért az 2 ezer forintot Kornis Ferencz uram megígérte volna de immár azt sem tudom. O ki jó volna édes fiam Szepesvárába majorságra való marhát gyakorta Almásról hajtani. Bizony az világ ítéletiben lesztek ha édes hazátokat így elvesztitek. Ki teszen róla, hogy az Rákóczi Pál gyermeki jószágát elfoglalták? Senki, Szádvára maradjon helyibe most ti bírjátok a többit; most mit végez fiam Csáky László Prepostvári urammal nem tudom, csak ahoz bízom ő is az sok szép tallért ki nem adja kordéra (?); az te aranyidot is bánom, hogy törődöm rajta hiszen én e félettől majd búcsúmat veszem. Buzáért is 4 ezer tallért ígértek vala. Az Fekete Jánosnál való jószág is oda, soha csak egy betűt sem íratok föléle. Az

atyafiai egynehány pénzök még itt vagyon, hadd adjam meg nékik ne átkozódjanak érette, noha nektek tiz anyi károtok oda.

Édes fiam, ha Isten meghoz ír ismét kérlek, adja Isten egészségbe láthassalak meg ez világon, ha Isten akarja. Írtam Almáson 18 auguszt 1638.

Szinte most fogyott el az oda fel való sáfrányom, ha sokat hoztál egy keveset küldj édes fiam; de az narancsra citromra igen kérlek talán leszen Kassán.

Az édes lányomaszszonyt szívem szerint köszöntem Istókkal s az édes kis Evájával¹ együtt éltesse Isten; az szegény apáczákról semmit sem írtok. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Negyedrét; eredeti; sk.; 3 oldal beírva; fekete viasz pecsét.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az Ngos Csáky Istvánnak adassék Szenderőben.

LII.

Szerelmes fiam Csáky István; Az ur Isten jó egészségben éltesen és sok jókkal meg áldjon. Az lányom aszszony könyebben létét szívből örülöm; (így) ennél is jobban gyógyítsa az ur Isten, mind az aprókkal együtt. Édes fiam két leveledet is vettem mind együtt; az páter Vásárhelyi állapotjának úgy tetszik egy kevés ideig csak azonban kell maradni. Isten ne adja az ő elmenésével az itt valóknak bántódások lenne.

Az mi illeti az én megindulásomat édes fiam, hála Istennek immár anyira érzem örömet megindulhatok; jóllehet még továbbra is haladhatna megindulásom, noha immár az utak hová tovább rosszabbak lesznek, de akadályom az ha Megyeri Uramat ki hivatod édes fiam csak egy emberem sem leszen enyi fejetlen láb közt. Bizony immár aféle jószág közt való igazgatás, velek való veszekedés én tőlem nem lehet. Az udvar bíró beteg, Balázs György az szerint, látja maga is Megyeri Uram az állapotot, szünetlen való dolgok vagyon; azért édes fiam lássad az mit jobbat feltalálhatsz. Én akár Daroczra menjek akár Adorjánba ha Debreczenre jössz elindulhatok, mert az én kevés cselódemmel egy mértföldre sem mernék megindulni; ha meg kell lenni legyen most meg, mert mi nállunk nincsen semmi szűkebb mint az ember. Úgy tetszik ha találnék arra való embert fizetéssel megnem győzhetném . . . de ha nem kaphatok, nincsen mit tennem. Hiszen édes fiam magatok becsületi az miben legyen állapotom s mellettem való emberinknek. Pribék Demeter, Büki István ezekről bizon restellek írnom is. Lehetetlen ott Szenderőben magad közel létében ne találhatnál arra való embert az

¹ Talán csak egyáltalában leányt ért az Eva név alatt.

ki az szüreten hasznosan szolgálhatna; de lám írom jó fiam, hogy így lévén magam is megindulhatok immár csak értsem merre rendeled utadot.

Az Kalastrom épületi jó és szent dolog nagy vigasztalással is hallom. De oly jó rendbe lévén immár egy néhány napig való eltávozásodban talán nem leszen oly hátra maradás; immár két levelemben is írtam Senyeiné aszszonyomat meglátogatnám én utamból, ha oda megyek, Megyeri Uram vissza mehet az szüretre avagy az mint fog tetszeni jobbnak.

Ezeket írván édes fiam ismét az kut ásó megadá leveledet, kiből azt ítélhetem ahoz vagyon nagyobb kedved Megyeri Uram mentest menjen, én Daroczon maradjak, de az ott lételben anyival inkább nincsen módom két három szolgálával s anyi inassal utfélen lévén immár itt maradok Almáson. Az lovaimat is Buzába küldtem és így értvén egy általában akarotodat Megyeri Uram elmenéséről, én csak egy óráig sem tartóztatom.

Az Vadas Uram betegségemkor való elmenését is tudom, az kölcsön állapot csak ilyen, azt vélem magoknak is lehetnek dolgai. Ha az sejtéri szüretet Hanvai Uram elvégezné behivatnám s ha Isten az időt valamint szárazabbra változtatná el megyek Adorjában; addig talán az prokátor vallásról való igyekezetet is jobban elrendeled. Ha Daroczra leszen-e vagy Debreczen felé, csak hogy én azt sem tudtam még eddig álhatatosan elhinni magamban ha Isten közelben hoz, együtt akarsz-e osztán velem menni vagy nem; azért nem tudok semmi bizonyost rendelni jó fiam, hogy magad akaróját szándékját nem tudom. Mert ha tudnám hogy az együtt való járáshoz kedved nem volna, én azt sem várnám, ha nem ha volna kivel elmennék Adorjából Tárkányba.

Az mostani rut időben betegségbe levő gyenge volta az ifju aszszonyoknak is jó lehet-e vagy nem az Istenért meg lássad jó fiam s akarójára hagyjad; de ha oda fel is ilyen idők vannak mint ide, félelmes lehet az állapotja hogy utra merne indulni. Hiszen aztán édes fiam Tárkányban közelebb lévén megírhatod hova s mikor menjek onnét, mert magy szíve szerint hív az nyavalyás aszszony.

Az tarczali szüretre egyszálra se kívánczom édes fiam, maga¹ hallom elég sok papbarát jár olyankor ott, de az szenderei Kalastromhoz inkább szeretnék követ hordozni, hogy sem ott az szüreten lenni. Ide való szüretről s egyéb állapotról Megyeri Uram eleget tud mondani édes fiam én nem írok. Az Fekete János szőlőjébe negyvenégy veder bor lőtt nem oly derekas állapot édes fiam mert ő idejében is ugyan csak azok az jobbágyok kapálták, nem is tovább való gondolkodás róla. Az páter Vásárhelyi az után is írt ajánlja az kijövésre magát, de az mostani vélekedéssel csak nem tetszik, sok felől megízénték néki, ha

¹ Maga = noha.

veszteg nem ül megbánják a többi is, és így nagyobb akadály történnék, kítől oltalmazzon Isten édes fiam. Immár az több dolgokról Megyeri Uram eleget mond, én örömet elvárom írásodat mikor akarsz jöni hová, az én megindulásom Isten kegyelmességéből akár mely felé meglehet csak legyen kívül. Hanvai Uram is köszvényes volt immár nem tudom abbéli gondolkodásomban is ha meg nem fogyatkozom. Adja Isten édes fiam halhassam s láthassam jó egészségtöket. Írtam Almáson 13. oktris 1638. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Két hétig való dolgot is találnék Daroczon de nincsen ahhoz is emberem azért kell Adorján felé gondolkodnom. Édes fiam im Almáson levő kedves marháidat viszi el Megyeri Uram, immár csak Ferkő maradt el. Elég bajos indulások lön ezeknek is s hát az én indulásom hogy ne volna bajos, kire való képest az én indulásom csak nem lehet ember nélkül.

Wesselényi Boldizsár Uram meg érdemli az tarczali borocskát; az páterek is orvosság gyanánt jó fiam. Édes fiam hat öreg mézespogácsát megküldtem. Adja Isten egészséggel elköltened; az apáczák számára valót is akarnám ha jó móddal fel vihetik.

Negyedrét; hat oldal; 4 és $\frac{1}{3}$ oldal beírva; eredeti; sk.; fekete v. pecsét.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak az Ngos Csáky Istvánnak adassék ez levelem.

LIII.

Ívrét. Fehér ostya pecsét. Külczim: „Az én szerelmes aszszonyom anyámnak adassék, az Tekintetes és Nagyságos Wesselényi Anna aszszonyinak adassék híven Szepesvárában ez levelem.“ „Cito, citissime“.

Jézus † Mária.

„Alázatos isteni imádságimnak ajánlása után minden lelki testi jókat kívánok Kegyelmednek kedvesivel együtt.“

Szerelmes aszszony anyám tudom eddig megadta Gombkötő Kdnek leveletem, melynek írását régen kezdettem és sietve végeztem és némely dolgokról el is felejtkeztem írásomban. Öcsém Csáky László uram szolgálja sietve mene, nem volt készen levelem, várakozni nem akart; engemet mind biztatott öcsém uram, hogy ide jön, de esmét nem tudom mi dolog találta; az nekem csudás hogy egyik nehéz dolgain (így) által nem mehet, hogy esmét más súlyos dologhoz kezd. Én nem hiszem, hogy az temetésre ¹ oda mehessen. Az mely betegessé válék az felesége, félek

¹ Csáky Istvánné Forgács Éva temetését érti.

hogy hirtelen az is el ne hagyjon, Isten szabad minyájunkkal. Nem láttam még az temetésre hívó leveleket, napját nem érthettem; Isten oltalmazzon, hogy váratlan vendégek ne menjenek akkorra. Minden időben örömet várom az Kegyd levelét, de azokat az sok postákat nem kedvelném. Nem untam még meg pozsonyi lakásomat, az bizonyos az bécsi lakásnak gondolatjától is irtozom. Kérjük az Istent mindeneket jobban ad. Az páter Kátai szintén kisasszony estéin érkezett. Bizonyos hogy (midőn) szavával hívának nem kevésbé ijedtem, mert igen forgottak elmémben az Kd betegségének napjai, azon éjjel is az nagy álmomban való sirásomból ébredtem vala fel, mint ha Kdről kedvem ellen való hírt hoztak volna, de áldott Istennek szent neve az álom örömemre fordult, mert az páter engem megvigasztalt, eleget beszéltem vele, de mint-hogy kiáltani kellett az forgón, nem anyit szólhattunk mint az gyónó házban. Ha ő vétke volt volna nehezteltem volna rája, hogy elhagyta kegyelmeteket; nekem anynyi jót mondott öcsém uramról lelkem örült rajta. Ez világnak megfordult állapotját tekintvén Kdnek is ahoz kell magát szabni. Oh édes aszszonyom anyám sok anyák ha megmondhatnák Kdnek sok fájalmukat abból megítélhetné, hogy mi is csak emberek és szertelen természetnek gyarlósága alá vettettünk, azért elkell viselnünk egy más kereszjtét, kivált képen ha abból készek vagyunk felkelni. Az hatalmas Isten ki minket szent vérenek egy csöppig való kiontásával szörnyű szenvedésével megváltott, mit nem szenved mi tőlünk fiaitól, az vagy inkább férgektől, mely állattól még emberek is nem akarnak szenvedni, hát Kd miért fogyatja sirással életét. Meg lehet az feddés és intés kit Isten is megcselekszik, de ha nem mindenkor fogadjuk nem hagy el mindjárt bennünket semmi szenvedés, az ha Kd életét fogyatja, elméjét felettébb fárasztja.

Csak az menyországnak az kiben mindenek öröme fordulnak, sőt talán az jövőendő újabb étellel újabb keresztet talál Kd, és ha attól el akar távozni nehezebb követi. Nyugodjék meg abban kegyelmed, hogy az szenvedés koronáztatik és minden állapot keresztel terheltetett! Ezeket írom az Kd könnyebbségére. Kérem szeretettel Kdet én nevemmel köszöntse öcsém uramat. Az füleim kenegető alamizsnát ő kegyelmétől hála adó képen vettem, melyet levelem által meg is akarok köszönni ő Kgylmének, de nem írok addig az míg ő Kme az utolsó levelemre szíve szerint való választ nem ad. Kd mi végre küldte az téli keztyűt nekem nem tudom, talán azt értsem rajta, hogy maga is utána jön, kit noha kívánok, de úgy hogy kegyelmednek bántása nélkül lehetne. Az szarvas gombát elvetette az páter, meg veszett volt, én igen vártam mert az doktor jóvallotta, sőt ha vizet vennék ha rothadtal együtt is, egy csöppet is nagyra becsülök fő és szív fájásról. Az Agota aszszony czérnáit is megosztottam, igen kedves, mi is nem hagyjuk ő kegyelmét ajándék nélkül, de ez levelemet csak Postára adom. Küldök mind Pribéknének

mind az kinek akarja Kd osztani, az mely Katrinczában takartam volt az koronkát, és orca takaróba, bizony nem azért, hogy Kdet kérvén olyannal busitanám, de nem volt más. Ha az szent lélek az Kd szívét arra vezérli, valamineműt küld én hála adással veszem mert több vagyon szakadt, hogy sem jó. Ha Szepesnek vászonból való jövedelme volna, az szegény Panokának lepedőnek imegnek bátor küldene az ur, mert itten bizon drága, rosszszakat is vesznek. Az koronka akarom hogy tetszik Kdnek, talán az másik is oda jutott. Az első Judith nénémel csináltuk az másikat Leonorával, ha lett volna több értékünk gyöngyből jobban lett volna; küldje el Kd az kiról írt, azt is jó szível megcsináljuk. Az minemű alamizsnát nekem Ktek küld én inkább mind az Agnus Dei szerszámra költöm, mert hon venném másutt is, abból csináltuk az koronkát, azért nincsen ára. (?) Az corporáli táská még nem kész, ha tetszik Kdnek, kit megküldtem, az másik is olyan színű leszen, mert az veres materiából kinem telik, annak csináltatásához nagyobb bajjal juthatok. Az Forgács Miklósné¹ jó akaratjában még eddig hirem nincsen nem is kívánom, hanem az Bánffy Franciska mind anyjostól ír nekem, ennél több levelet soha nem láttam, im oda küldtem Kdnek nem tudom mint tetszik Kdnek, én szerettem; az elmúlt gyűlésen volt nállunk; ha Kteknek és Istennek tetszenék, én is nem bannám, százszor inkább, hogy sem ez mostani Évák. Én mindazáltal inkább Istennek emlékezem erről, hogy sem magamtól commendáljak. Mi Istennek hála mindnyájan jól vagyunk. szerint jobban, nem az hallásban, hanem az fájdalmaknak mulásában, ha örökös leszen is csak adjon Isten malasztot. Az mi szent Regula (??) böjtünk elkezdeték kisasszony napban, Isten fizesse vagyon engedelmem nyavalyámra nézve az kétszeri főtt ételben az mint szükségem kívánja, de halunk igen szűkőn, nem is találni sokszor még Pénteken is.

Az züpön (?) * egy tyukmonynyi estéig igen kiüresedik, juta eszembe az lengyel kása; ugyan csodálom most alkalmatosban szerit tehetvén (eddig) nem jutott eszembe; de kérem Kdet zabkását is hozasson Kd, más félét is; Isten megfizeti Kdnek. Az nádmézre és szecsen virágra küldött alamizsnáért is Istent imádok. Most ugyan bőven írtam mert nem mindenkor adatik üdöm, köznap dolgaink vannak, innepnap mulatni járunk az uj Klastromban; de immár én az írásért sokszor cellámban maradtam. Ha Kdnek is része lehetne ebben az mulásban talán magára venné, hogy az uj cellámban uj ágyat és asztalt csináltatna. Biztatnak az idén való hazamenéssel, de az menynyi hia vagyon, lehessen kikeletnek elein, talán Kd is reá érhet. Érzsek uramnak is meghozták az bejövetelre adhasson szabadságot, írjon neki Kd. Én

¹ Özv. Forgács Miklósné Bossányi Eszter.

* Züpön (Parispápainál Zuppon) valami leves fajta; talán = a német Suppé szóból Erdélyben mais használják a Zuppan leves féle kifejezést.

immár most mindeneről írtam, hanem Istennek oltalmában ajánlom Kdet. Írtam Pozsonyban Sz. kereszt napján (1639) szept. 14-én. Kdnek Isten imádo szolgálója míg él Anna Franciska Chaki Priorissa.

U. I. Tiszteletes Anyám! minyájan az szűzek szeretettel köszönteti Kdet az Eugenia és Panoka is ír az Urnak köszönvén az Alamizsnát; de most nem lehetett vége az ő Klmének (levelének). Vadas Uramot is szeretettel köszöntöm.

LIV.

Nagyságos Aszszonyom! Az mely levelet nekem írt Nngyságod Szepesvárából 21. septembris tegnap vöttem el, minek utánna Somkerékről hazajöttem volna. Én igen nagy kívánságommal, szívem szerint mennék annak a szent aszszonykának temetésére¹ és senki tiszteséges temetésében nagyobb igyekezetemmel nem fáradnék, mint annak eltakarásában, de nem ítélem, hogy az mostani idő megengedje. Péter Rajki Istennek hála mostan igen türethető egészségben vagyon, és úgy épített mintha ugyan igen bizonyosok volnánk itt való maradásunkban, azért ő kegyelme miatt kimehetnék; de attól félnek jó akaróink, hogy ha hír nélkül kimegyek, nagy neheztelés leszen reám, és az többinek is ártalmas leszen, talán azoknak is bontakozások leszen és itt való hív atyánkfiainak nagy kárával és keserűségével.

Ha pedig kimenetelemre szabadságot kérek, talán sok gonosz akaróink imformálásából gyanuságba ejtjük magunkat, és azt fogják mondani, hogy menjünk el minyájan, de vissza ne jöjjünk, mely dolog mely nagy fogytakozásokra lehetne az itt való hiveknek Nagyságod meggondolhatja. Nem tudom micsoda gondolat viseli az mi atyánkfiait és Patronusinkat, de csak egyik sem adja tanácsul, hogy vagy hír nélkül menjek el, avagy hogy kérdzem és bizonyos vagyok benne hogy Péter Rajkainak sem fog tetszeni. Talán csak félelmes szívből származott tanács ez avagy gondolat, de mind az által oly, a melybe az időhöz képpest szaladván megakadhatunk. Ez dolgot én imádságimban és minden napi áldozatimban az Istennek ajánlom, és mégis szólok jó akaró Uraimmal. Ha látom hogy ártalmunk nélkül lehet a kimenetel nem csak megyek Nagyságos aszszonyom, hanem ugyan repülök az Nagyságtok szolgálatjára és annak is a szent aszszony hideg tetemének eltakarására.

Nekem bizony nagy vigasztalásomra leszen ha Nagyságtokat még éltembe láthatom és ilyen vén állapotomban is valami dologból Nagyságtoknak szolgálhatok.

György Deák írt nekem Almásról és oly dolgokat jegyzett fel, a melyekért talán semmi büntetést avagy neheztelést nem érdemel gróf

¹ Ugyancsak F. Éva temetését érti.

Uramtól ő Nagyságától. Mihelyt szólhatok Megyeri Uramnál meglátom mit fog mondani. Ítélem, hogy ő kegyelme maga lelki sérelmével felebarátját meg nem sérti és méltatlan adóssággal nem terheli. Amaz jó akaró urunk (ez a szó Generalis (?) kihuzva s az elébbi 4 szó felibe írva.) Uram ő kegyelme mi hozzánk igen jó akaratját mutatta ez ideig, mikor ő kegyelméhez megyek szeretettel lát ő kegyelme, Isten fizesse ő kegyelmének. A bizony dolog hogy igen hasznos és jeles könyvek olvasásában foglalja magát, mikor az idő engedi, Istent kell ahoz kérnünk hogy ő kegyelmének adott ajándékot naponként nevelje. Péter Bánffí a pap ruhából kivetkezett és afféle ruháját immár elvetette, világi ruhában öltözött, abban jár. Én azt ítélem hogy az papruhával egyetemben az chatholica religiot is elvetette, mert nem tóm micsoda lelki ismerettel vethetné el a breviariumot. Ki gondolta volna! Hanem ilyen veszedelmes állapotját kívánom, hogy Isten észére hozza. Bornemisza László Uram igen nehéz betegségben vagon. Lisibonne (?) aszszonyom ki megyen beteg urához, ha életben találhatja. Nagyságtoknak jó akaratjukban ajánlom mind ez szegény gyámoltalan aszszonyt s mind az urat. Gróf Uram ő Nga is Istentől veszi jutalmát, ha oly jámbor tökéletes erkölcsű keresztjén atyánkfíához keresztényi jó akaratját és szeretetét mutatja. Tartsa meg az ur Isten Nagyságodat sokáig jó egészségben és nevelje minden áldásiban. Írtam Monostoron 9. októbris 1639. Nagyságnak míg él kész szolgája Vásárhelyi Dániel.

Negyedrét; 2 oldal beírva; eredeti; sk.; piros ost. pecsét IHS jeggyel.

Külczíme: Az tekintetes és Ngos Veseléni (így) Anna aszszonyomnak ő ngának adassék ez levelem“.

LV.

Negyedrét fehér ostya pecsét; külczíme: „Az én szerelmes aszszonyomnak anyámnak a Tekintetes és Ngos Wesselényi Anna Aszszonyynak adassék ez levelem.“ (És későbbi írással e szavak:) „Tyrnaviae Commendantis. R. P. Nicolao Wesselényi“.

Jézus † Mária.

Alázatos isteni imádságimnak ajánlása után, Istentől minden lelki testi jókat kívánok Kdnek!

Szerelmes aszszonyom anyám nem régen írt hoszszu levelemet eddig talán vette Kd. Senynyeiné aszszonyomtól vettem az Kd levelét, mondá szóval is, hogy jó állapotban, egészségben hagyta Kdet, kit én örömet értettem, az Sir csinálásról való izenetét is értem, de azt mondá

Senyeiné az ő klme anyja egészségben volt mikor elkezdette a sírt magának csináltatni, az nap holt meg mikor elvégezték, ehez képest bizony írtozom, de az én Istenemben bizván nem teszek ellene az Kd parancsolatjának. Az viaszat is meghozta, fele az szent egyházhoz megyen, mert nem találni pénzért is; akarnám tudni, hogy kiküldte, hogy hála adás nélkül ne lenne. Soha senki én felőlem nem tartja hogy szemérmes koldus volnék, az Kd pennája is nem akaratjával írta, mert azt vélem és hiszem is, hogy én inkább untalan való, sok, érdemem felett való sok kéréssel gyakran megbántom Kdet; mindazon által a bizodalom most is arra viszen, hogy azon könyörögjek az én O sapienciámról megemlékezzék Kd és talán az még eljöne marcziusnak 9-ik napja Franciska, az tokai jó édes borba talán ide repülhetne az temetvényi jövedelemből ha csak egy dézsa vaj lehetne is. Ha mindezek elmulnak is, semmit nem törődöm rajta; ha meg lesznek, Isten a jutalmat is többíti. Senyeiné aszszonyom hozott szegény Bátori Annától maradt temérdek négy vég vásznat; én mind közikben osztottam jó szívvel az Nénémnek, lelkéért. Adja Isten hogy szükséges legyen és használjon szeginnek. Magamnak is emlékezetre hagytam egy párna héjának valót. Ez leveletem úgy írom hogy az Senyeiné aszszonyom szolgálai arra mennek vizsza. Valami habarnyczát is küldtem Kdnek, nem az szükségért, hanem az én szeretetemnek mutatásáért. Cecília nénémnek küldött az öcsese, ő tőle kértem. Minthogy nyolcz esztendő leányát el adta a horvátországi gróf generalis tizenennyolcz esztendő fiának, ki most magyar nyelvnek okáért Érzsek uram * mellett vagyon; de nem szolgálai, hanem uri módon magyar képen; nálunk is volt az sógor, kinek tenger mellett is vagyon jószága az ajánlás nagy. Ha mihez én is juthatok Cecília által, mivel írója én vagyok Kdnek is kedveskedem. Az temetés mint lőtt írjon nekem Kd, kin noha testel nem, de szívvel jelen voltam. Cháki László uramot mind vártam, de bizonyos, hogy csak az elmúlt szombaton ment Bécsbe, Karácsonyig ott leszen; az aszszony szokása szerint való beteges, de nem oly igen az mint véli Kd. Öcsém uramat is alázatosan köszöntöm. Ezek után Istennek oltalmába ajánlom Kdet. Írtam Pozsonyban 3. decembris 1639. Kdnek Isten imádo szolgáló leánya Soror Anna Franciska Chaki.

(U. I.) Vadas Uram levelét senki nem tudja honnét jött, az kapu előtt az földön találták. Az ő Kme szánakodását jó néven vettem. Immár Istennek hálá jobban vagyunk; ő Klme ne kételkedjék az mi imádságunkba. Adjon Isten ő Kgymének egészséget. Az anyja is ezent mondván ő Kgylmét köszönteti. Az Szarvas gómbát nem láttam és nem is tudtam hun szerezni, az jó akaratot kedvesen vettem ő Klmétől. Az Panoka köntösét oda küldtem, valami maradék bélléssel béleltesse meg Kd mert itt 7 forint alatt meg nem bélenék.

* Losy Imre esztergami érsek 1637—1641-ig.

LVI.

Szerelmes fiam Csáky István!

Az ur Isten sok esztendeig éltessen jó egészségben és atyai gondviselésében mind végig szívből kívánom s kérem Istenemet.

Hála Istennek édes fiam, hogy jól vagytok, és nem sokat törődök az elmúlt bécsi vásáron, kit bizony igen dicséretesen cselekszel, mert nem ember hanem Isten kezében annak kormányi, ki meddig fog élni; hagyjuk Istenre az többit. Im az beadott supplicationak párját is oda küldtem, akkor is neheztettem az kamarásokkal való végzést, noha bizony emberi mód szerint csak az lón orvossága Homonnai Uramnak.

Az gyermekek felől most nem írok azon leszek, hogy lehozzák őket; ha azt érem együtt leszek velek Győrött, ha akkorra Pozsonyban nem lehetnék mivel az fiam Lévára, Véglesre akar járni. Itt most a savanyu viznél jó doktorra találtunk; Győrött lakik, itt a savanyu viznél váltig próbáltatja az orvosságokat velünk.

Édes fiam lemenésemről most nem írok, ugy tetszik magad számára is, a gyermekekre nézve több hasznomat veheted mint Szepesben; bár az kis Laczkó ¹ is itt volna s talán továbbra meg is lehet ha Isten akarja.

Az Bánffy ² uram neheztelését csak azután értettem, mivel azt mondják írás által való ígéret is vagyon s ízenet által penig az szolgája által, kit egymáshoz küldöztetek. Ugyan nyilván kivált képen, hogy az doktorok megjelenték volt az szegény aszszony halálát, hogy nem sokáig él. Az ajándék gyűrű is reménység volt de én erre megfeleltem, hogy uzsora volt inkább és így csak hallgatásba vagyunk; három mért föld ide az hol fürdik, semmit nem ízen holott én Bécsben Czobornétól igen köszöntöttem, de akkorában semmit nem tudtam.

Az Mária Forgácsot igen dicséri Mancz aszszony Szepességről, sziligségéről; együtt feredtek, 17 esztendőnek mondják, de igen helyes édes fiam ha gyermeki állapotról kell gondolkodni; az madár (?) legkedvesebb édes anyjára való képest is. Én is hallottam Czobort neki bizony jó szerencse; kit meg is kell jól fontolni hogy másnak kárt ne tegyünk. Fiam Csáky László nagy atyafiságos szívvvel szól ehhez s tetszik is a végre, ha ugyan ifjuságnak vagy gyermeki állapotnak kell lenni; de néha Murány felé ³ is fuja az szél a gondolatát. kit én sokképen ellenzettem szóval; de azt mondja, ha hozzád megyen szeretni fog és így életed rövidítését nem kívánja, magad sem gyűlölheted mert sok féle

¹ Csáky László, Csáky Istvánnak legkisebb — s második nejétől Perényi Máriától született fia, ki Erdélyben az Apaffy Mihály idejében szerepelt.

² Bánffy Francziska atyja; szó volt róla hogy Csáky István a 2-ik neje halála után ezt a Bánffy leányt vegye nőül; de ugylátszik össze zándorodtak. ³ Azaz Széchy Mária felé.

ok lehet; a lelkét is ha megnyered nagy jó esik; ha jó módjával lehetne meg az látás, úgy mint látni nem ártana elsőbben; az kővér menyecskénél ez jobb lehetne.

Ide toldom az Erdélyinét ¹ is alázatos együgyűséggel; szegény Perényi Mária az ideje hat esztendővel kevesebb, teljes élete szolgálat s nyomorúság volt. Az érték menyire lehet Megyeri uramnak könnyű volna páter Rajki uram által megtudni; ez földig többször kinem öltöznék a feketéből holtod után.

Tovább nem mehetek jó fiam ezek is csak mulandó gondolkozássokra valók, ajánljuk Istennek, ki tudja ki hal meg ezután még; lám Lengyelország is közel, ő Nagyságával ² ha szemben leszel mit fog javallani.

Édes fiam az szekér árának fele árát kérlek ne add polturául meg, mert a féle talán Megyeri Uramnál is lehet, de az tallér ide kedves. Kevésnek tartom ha az nyavalyás apácám gyógyítása két száz tallérral meglehet; immár polturám (?) nincsen s még az két doktornak csak tanácsáért fizettem meg; de csak az Ur Isten adná hasznát bizony semminek tartanám. Azért édes fiam ha lehet legyen ide való moneta; boszankodom magamra hetven tallérba majd telt az magam öltözeti csak avégre is ne szaporítsa fiam Csáky László maga költségét ezzel, de mégis hírem nélkül oly deli szoknyát, palástot csináltatott én bizony szégyellem viselni.

Az két lovat is nehezteli, hogy nem hat, de csak hozzák fel a két pejlovat ha arra való leszen, ezt az kettőt eladatom mivel nem tanulhatja meg az vissza való lépéseket egyik is; az mely lovat adtál volt eladatom itt fenn, annak az árrával is toldhatjuk az szekér árrát.

Az Csáky Lászlónak való kedveskedés mi lehessen — az igaz atyafi szeretet mindent feltalálhat. Ha valami jó paripa lehetne, a kit tudom magad is kedvelsz, jó volna, vagy a féle puskák, kiket Béltékre küldtél volt talán meg lehetne. Az aszszu pisztrang talán kevés lenne; Véglesről oly szépet hoztak volt minap nem hittem volna s az sejteri malozsa az menyire javult én nem merem dicsérni, az páter megmondhatja; spanyol bor gyanánt iszszák az németek; csak hogy kiveszik (t. i. a malozsát) immár talán több az boránál.

Édes fiam többet nem írhatok. Adja Isten jó egészségbe láthassuk egymást, mikor Isten akarja. Írtam az tarcasai ³ savanyu viznél 28. juli 1642. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

¹ Mindszenti Krisztina özv. Erdélyi Istvánné, kit aztán csakugyan nőül is vett.

² A nádor Esterházy Miklós.

³ Most is virágzó fürdő hely Vasvármegyében.

Ívrét; két oldal beírva; eredeti; sk.; fekete v. pecsét.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak Csáky Istvánnak adassék Szepesvárában. Rp. 7. Aug.

LVII.

Szerelmes fiam Csáky István!

Az ur Isten jó egészségben s több szent áldásokban éltesen s megtartszon szívből kívánom.

Az savanyu viz után az szemeimre rosszszul vagyok, keveset írhatok édes fiam de hiszem az páter ő kegyelme sok írásnál világosabb. Bezzeg édes fiam ha az magad testi, lelki javaidra nem néztem volna ennél is nehezebben érzénem vissza menését, de azt nagyobbra becsülvén az magam nyugodalmánál, azon leszek ha mit segíthetek helybe maradjon nállad, méltó magadnak is teljes tehetséggel azok igyekezned, mert az homonnai rektorságba lehetnek akadály hitelében is Homonnai uramnál; és így leszen jobb ha nállad maradhat. Ha penig az nem lehetne hadd tudjuk idején, meg is próbálnák kérésökkel az mi lehetne. Az gyermekek állapotjáról ő kegyelme tud mindent mondani, igen meg jesztett vala az Istok himlője. Ferkőt is igen féltvén; immár az szállások jövendőbeli állapotjáról ő Kegyelme most tudhat bizonyost mondani.

Édes fiam az én itt fenn való maradásomban közelebb lévén az anyai szívnek kötelességét akarom követni az menyire lehet az kis Laczkot is örömet látom magamnál ha úgy fog tetszeni, itt is jó szívvel látják, noha ott is tudom az árvaságot nem érzi, de hogy sokszor hallottam tőled, hogy bajos állapot eféle apróság; harmad magával többülhetne meg az cseléd s még anyival sem mert ezekbe vissza bocsátanék Kata aszszonyt, s többet is. Bezzeg az Gelricsi (?) úgy reá tudja magát tartani, csudálni való, és így az öreg aszszony egy kis leány mind elég volna. Magam is érzem távol létét, azért édes fiam erre is ajánlom anyai szeretetemet, ha fogod akarni s az ott fenn valóknak elég Agota aszszony. A kis árvát is bánom hogy itt nincsen Higgyed édes fiam hogy Csáky László bizony jó szívvel látja soha nem is hinnéd el az ő ebbeli atyafiságát. Immár édes fiam ajánlak az ur Isten kegyes oltalmába. Óvjuk ez világ rozsz ítéletitől magunkat, maradjunk meg az Istennek kegyelmében hogy végig lehessek, maradhassak álhatatos bizonyosság az elkezdett jóban. Amen.

Írtam Pápán 2. augusztai 1642. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Ívrét; 2 old. beírva; eredeti; sk.; fekete v. p.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak Csáky Istvánnak adassék ez levelem Szepesvárába.

LVIII.

Szerelmes fiam Csáky István. Az úr Isten jó egészségben éltesse sok jókkal megáldjon. Bánom hogy írásodra nem felelhettem meg az mikor az apácsa megküldte, immár az páter induló félben volt s az pater levele annál is később jött kezemhez; itt igen szűk az ember, azért kívánom, lehetne lovasom az úti költséget én nem szánám tőle, kit jegyzésbe is adtam az páter ő Kegyelmének az én szemem mégis rossz az sok írásra édes fiam. Hanem én örömmel hallom, hogy Isten megnyugodt szívet adott ebben, nyilván nincsen az válogatásnak helye, hanem az úr Isten végig tartsa meg szívedben. Az fiamnak is Csáky Lászlónak is ez szerint tetszik s talán ebben az halasztás is nem szükség hanem az gyűlésig végbe mehet Isten áldomásával (így) az gyűrű-váltás is.

Az én lemenésem ha szükséges édes fiam magad nyugodalmára: kész vagyok lemennem, de ha csak ez világi mód szerint, hogy ez világ itéleti eltávozzék, a ki ha lenne is nem méltán, e végre csak bizony hosszú út én reám s talán magad is megitélheted jó fiam. Az gyűlésre ha Isten felhoz és ugyan szükséges leszek, ne adja Isten anyai köteles szeretetemet ezzel megcsorbítsam; csak ne ez világ tekinteti, hanem az fiúi szükség vagy szeretet egyezzen meg az anyai kötelességgel. Talán az aszszonynak is fel kell jöni az gyűlésre, a ki immár előttünk vagyon; azért édes fiam az mi nyugodalmunk ebben kész. Mihelyt az úr Isten magadot megnyugasztalt benne, melyet ő szent felsége végig szenteljen meg amen. Ez írást postára adom. Adja Isten édes fiam láthassuk egészségbe egymást. Írtam Pápán 3. Septembris 1642.

Szerelmes anyád még él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Szintén olykor érkezett írásod édes fiam, hogy az szegény Perényi Máriaért szép énekes misét mondtak; ez is jó jel lehet 3. septembris.

U. I. 2. septembris érkezett az páter írása elmenése felől az másik tizedig.

Ivrét; 1 old. beírva; eredeti, sk. fekete v. p.

Külczim: Az én szerelmes édes fiamnak Csáky Istvánnak Szepesvárott adassék ez levelem.

LIX.

Szerelmes fiam Csáky István. Az úr Istennek szent áldása maradjon rajtatok mindnyájan. Az pispag Úr Balázskója 6 napra küldé meg

leveledet, Szepestől fogva jól jött, nekem is ilyen posta kellene, tudja Isten nem magamért, hanem magadért s talán gyermekidért is jó fiam; ím most is pispeg Uram szolgálja által írok, Egyéb aránt bizonytalan postától kellett volna írnom.

Édes fiam ím az énnkem írt választ s mind az kit én írtam volt oda küldtem, ne csudáld, hogy mindjárt utolsó ígéretet nem adott, mert az nyavalyás anyák állapotja ilyen, ott is félnek s Istenhez fohászkodnak az hol mások könnyen s hamar szoktak választ adni. Lám elég becsülettel írt s Bécsből alájövetelére halaszt. Igen szép felnövekedését hallom az jó madárnak, az anyjánál is magasabb.

Mivel úgy hiszem Istentől vagyon ez jó fiam, kicsiny haladékkal nem kell idegenkedni; azon hiszemben vagyok hogy Bécsből megtérvén fog írnia az szemben létel felől, kitől én immár várok, addig semmit nem írok. Péter Pacsot Uram ehez semmit se szólt, mintha nem is tudott volna ebben semmit, az mi páterünk sem szólt egy szót is, maga talán nem volt titok az jó páter előtt.¹

Immár azért édes fiam igen nyilván írd meg akaratodat; s arról is ha kell, mit mondani vagy írnia; a kit az aszszony mond szegény árva, nem gazdag; neked Isten maradékot adott s ki tudja Isten mit rendelt felöletek. Erről illendő írásodat kívánom édes fiam; mert mi két anyák efélében nyilvánban s igen igazságos szívvel kívánom hogy lennének, sem hozzám sem hozzája nem illik egyéb. Azért kérlek méltó, szilíg és igazságos írásoddal nyugosztald meg ebben, mivel ebben az Istennek áldása és az igaz szeretet csak az illendő vezér.

En bizony kívántam volna pispeg Uram által lött volna jó vég ebben s talán hogy az gyűlés előtt ha feljöhetne az is igen jó volna. Mégis kérlek édes fiam ez kicsin s talán illendő haladék után ne végy idegenséget mert bizony nem lenne becsületedre; s abban is azért magad állapotjára igen illendő, hogy elől hordoztassék. De ha Isten ebben egyaránt megnyugotja szíveteket, az titkolásnak ne legyen helye; mert bizony nem illik immár e féle, kiváltképen ha feljősz az gyűlésre.

Az gyermekekért most mennek, itt lesznek Pápán jó gondviselésben, de magunk Lévára megyünk a hol én egy hétig lévén vissza igyekezem Pozsonyba s őket is oda hozatom, de ez idő alatt az mely papot az páter melléjek gondolt és szerzett ki állatja jó módjával hozzájuk, rendelést tévén annak fizetéséről is. Egy látás után tetszik az fiamnak, de ez után válik el s az szálás állapotjuk oda fel; efélére bizonyos ember kelleik tudja Isten az jó fiam Csáky László maga sok dolgai között efélére nem érkezhetik s illetlen is enyivel fárasztani, én látom

¹ E levél Forgács Máriára vonatkozik, kit anyja nem akart Csáky Istvánhoz adni — mit úgy látszik a papok már előre tudtak, de Csáky is elég jókor észre vette s aztán hirtelen csak nőül kérte s vette Mindszenti Krisztinát.

állapotját. Peti Uram szolgál ugyan, de ahhoz is több kellene. Az efé-
lébe édes fiam nyitott maroklás is kellene, az ide fel való állapotot,
elfelejtetted immár. Jární való posta adorjáni Hauer János; többet is
találhatsz jó fiam; az én rosz szemem érzi igen az sok írást. Legyen
veled az Istennek vezérlete, áldása jó fiam. Írtam Pápán szeptembris
(végefelé). 1642. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Egy roicsi lovas szabadost dicsér vala János Uram; adóját
megfizetném, csak lenne mellettem; meg is járatnám fel s alá Totpro-
nára; már oda az én monétám, nincsen efelét is kire bíznom.

Ívrét; 2 old. beírva; eredeti; sk.; p. helye levágva.

Külczím: Az én szerelmes édes fiamnak Csáky Istvánnak Sze-
pesváratt adassék ez levelem.

„Rp. 10 octobris.“

LX.

Szerelmes édes fiam. Az úr Isten jó egészséggel és több szent
javaikkal megáldjon.

Pispeg Uram érkezék talán váratlan vendég leszen Csornán is.
Hála Istennek hogy békével vagytok. Sekretariusnak késedelmét, cso-
dálom édes fiam, hogy azt véled én késlelem holott kisebb dolgot is
kedved ellen én nem kívánok cselekedni, tudván azt a kiben nem segít-
hetek tudni sem igen kívánom.

Érzsek uramtól audenciát kérvén csak tanácsképpen az gyerme-
kek állapotjáról tudakoztam, úgy viselvén az dolgot, mintha magammal
viszsza akartam volna vinni. Igen nagy emberséggel sok szóval is szól-
lott; hogy arról ne is gondolkodjunk, mert felette nagy kár volna mos-
tanában tanulságoktól elszakasztani s mind előbeszélvén az komédiában
mely jól viselte Istók magát azután hozá elő az reczeg (talán Regécz)
sommáját. Jobb volna, ha ő felsége maga számára venné el azt s az
fejedelem-aszszony számára jövőndöben mást rendelhetne.

En hozám elő az igazságodról való leveleket; azt mondá: „kétség
nélkül azt ki kell adni, meg is parancsolta ő felsége s eddig is kiadták
volna, ha az municziókat nem szorgalmaztad volna, mert azokat soha
meg nem adják; az mostani sok szükségekben csak említeni sem kellene,
kire ugyan kérem Csáky Uramot ebben adjon helyt az én tanácsomnak“.

Egyéb dolgokról semmi emlékezet nem volt.

Mostani írásodat látom édes fiam, kérlek Istenért ne higgy neki,
ha százszor való atyafi volna is, bizony csak szót akar kivenni. Ő ismég
ott magad felől azt beszélheti az 2 száz arany alkalmasul kimutatá

annak igazságát. Nagy Mihályné aszszonyom sokat szól odavaló állapotokról, de azt mondja sokszor hallotta 16 esztendőnek előtte senkinek nem adja, mert olynak adná örömet, hogy az több apróinak is gondját viselné.

Most Nagy Mihálynének feles pénze vagyon; nyolez ezer forintot Törös Uram adott neki, úgy tetszik letovai (?) porciót emlegetted vala egyszer; félti Páter Uram el ne kérésse tőle; talán jószágra adná inkább; nekem azért erről semmit nem szóllott.

Higyjed jó fiam az márczius sokszor jut eszembe, semmi kedvem nem volna lévői sétálásra, ha az emberség reá nem vinne; immár ott vannak s az professio után én is oda megyek, sőt ha lehetne Véglesre mennék ugyan innét. Mit tehetünk róla jó fiam, nekem az ti állapototoknak kell kedveznem, ha lehetne egyszersmind 2 felé igazat tennék, majd megadja Isten érnéd édes fiam az 2 fiad állapotját, hogy igazzal tartozol s kinek-kinek mivoltához képest kell magadat alkalmaztatni. Ime most is mandatumot hoztak Bécsből, kit az kamaráról való posta vitt utána; de talán csak a szombathi gyülekezetről fogtak írni, kit bizonynyal nem tudok.

Nagy Mihályné javallaná igen az gyermekek ajánlása felől ő Nagyságának¹ írnek s talán magad is; ő Nagyságának közel várai Bécshez, az híreket is kitudhatja inkább mint ő Nagysága, úgy tetszik méltó is. Csak itt is Pozsonyba hallott Nagy Mihályné aszszonyom olyan szót, „mely kegyetlenül tartották szegény Perényi Máriát Szepesvárában, csak egy falatot sem volt szabad megenni engedelmed nélkül, senkivel szólni — több eféle dolgokat; az anyja mely nagy hálaadással köszönte Istennek, hogy kivette ez világból ezerelmes lányát“, kit nagy szánezéssel beszélt nekem csak ma is. De immár mi haszna efélének vége vagyon csak jó mégis tudni embernek, az többit Istenre hagyni.

Most bízvást írok efélét mivel talán páter Dobronokit még Nagyszombatban éri ez levelem. János diákra panaszom lehet jó fiam, itt fenn való lakásában én nem tudom mint viselte magát Hollositól pénzt kért költsön-e avagy mint? elég amaz kéri s úgy tudom az én nála való pénzemből venné ki ha emberséget nem nézne, azt mondja még inget is az ő pénzén csináltatott magának, szőnyeget, paplant vásárolt, kiről írtam is kapitány uramnak, tudósítson felőle kire kérte, mi állapottal volt, az letovai (?) ispánnak is háromszáz forint polturát adott hiszen ő tudja jobban, — Szent Mihály napjára jó pénzt adjon, de most sem adott csak egy pénzt is benne, a ki bizony fogyatkozásommal vagyon. Az szegény néném palástját is sokszor kéretem csak neveti, hogy ott megtalálom; úgy tetszik sérti az jó értelmet; maga egyéb aránt is kárával nem volt itt fenn való lakása, lábas marhát, egyebet is eleget

¹ Esterházy Miklós nádor.

vitt haza, tetszik is az jó vigyázás úgy hallom, az mennyi sok lábas marhat mindenféle gabonát elvittek, a kiben nekem is kellett volna részemnek lenni, ám Isten neki, csak írom ezt ő állapotjáról itt fenn való létében micsoda hasznot tölt.

Kérlek édes fiam ha az lovakat felhozzák azt az palástot is hozzák fel, betakarva egy abroszban, ne osztozzanak rajta.

Én édes fiam hogy mégis térjek írásodra Istenért kérlek visszajövésekor is ne adj okot aféle beszédekre. Higgyed jó fiam ha nem igazság az ide felmondott dolgok, én is azon volnék; legnyugodalmasabb látván ez ifia (így) világnak mivoltát, én ottan nem gondolkodom arról is, a kit írtam volt ajánljuk Istennek. Nagy gráciául vegyük az érzsek uram jóakarátját, csak Panokáért jön vissza Szombatból az szép keszkenyöt megérdemli. Szerelmes fiam adja Isten láthassuk egymást mindjárt márczius után, ha azt érhetem. Írtam Pozsonyban 29. janovári 1643. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Negyedrét; 5 oldal beírva; eredeti; sk.; fekete viasz p.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak Csáky Istvánnak adassék Szepesvárában.

LXI.

Szerelmes fiam Csáky István.

Az úr Isten éltesen jó egészségben és sok szent áldásával látogasson szívből kívánom s kérem Istenemet.

Az Forgács Uram szolgája — janovári adá meg írásodat; hála Istennek hogy békével vagytok s az boldog öröm is jól ment végbe, ugyan illendőképen esett Károlyi Uram számára hogy az esketésben pispog Uram személyi volt; egyéb aránt is hogy ez jóban segítette ő Kegyelme is az vőlegényt adja Isten lelkek idvességére. Édes fiam itt is Panokát érzsek Uram maga examinálta tegnapi napon gyertya szentelő boldogaszszony napján leszen professiója a ki nem meszsze s talán illetlen volna addig innét el menném s talán azon hétben az szegény grófné temetése is, de ezt érzsek Uram mondta meg; az temetésre hívó levelek nincsenek ki (küldve.)

Az én kulteriomom (?) is egy hete immár, hogy készül, hova tovább nagyobb fájdalmát érzem, azt mondják úgy kell lenni. Sekretárius Uram késéséről tudom az páter tudósít. Jó fiam, ki jó volna egyszer efélének is végít érni, menyi emberváltozás anyival bajosabb. Én édes fiam az miről az páter tudósított, Istenért legyen oly állapottal, a ki jó szántába mondta, ne következzék fájdalmára, én nem láttam ugyan de egyházi személy lévén kívántatik őtet is megoltalmazni, ebben sok-

szor jutott eszembe az sokszor mondott száz ezer forint szegény Perényi Mária halála után. Azért legyen Isten vezéred mindenekben édes fiam, nekem úgy tetszik az úr Isten jónkra adta vagy adja az én itt fenn való késésemet, csak az égy okért is hogy több időnk lehet eféle tudakozásra.

Immár az jó farsang is fogya felé vagyon, bár az szepesi menyaszszonyokkal ne vártass édes fiam, vigyed haza őket, talán még addig Agota aszszony is elmegyen az ő lakadalmára, osztán elsietek. Most édes fiam teljes tehetségem s kívánságom az volna, hogy ha azt érem az jó márcziust helybe mulathatnám el vagy Szepesben, ha reá érkezhetném vagy Véglest — az én akkori úti járásom veszedelmes lenne. Íme kérem Csáky Lászlót mennénk igyenesen Véglesre, az lévai útját hagyja máskorra avagy ha oda sem lehetne még most ugyan innét rendelhetném utamat s mindjárt felküldhetnél jó fiam. Postán megirom csak vehessem válaszát sok betegek közt mit cselekedhetik nyavalyás. Immár azért Zsiga könnyebben volt, ha az Palko* ujabban meg nem himlőzött és így édes fiam nehéz enyi sok gondok busulások közt egyet végezni a kit az kénytelenség meg ne változtatna. Többet nem írok most édes fiam tudom szolgád jön fel attól bátorságosban írhatok. Adja Isten láthassuk egészségben egymást. Írtam Pozsonyban die 19 februári 1643. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Ívrét; 1 1/2 old. beírva; eredeti; sk.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak Csáky Istvánnak Szepesvárában adassék ez levelem.

LXII.

Szerelmes fiam az úr Isten jó egészségben éltesse.

Nem tudom édes fiam mikor fogja viszsza bocsátani valamely szókat (így); én az levelet most akarom meg írnom. Palatinus Uram ő Nga most mene ezen által az Duna parira az én szekeremet vitték ő Nga eleiben, úgy tudta meg itt való létemet. Sekretárius Uram is ott volt, köszöntetett ő Nga s izente ide jön látogatni, kit meg is cselekedett. Mint egy fél óráig lőn itt, de sok paterék, barátok jövének ő Ngához kevés ideig lehete az beszélgetés. Elég az, jelenté hogy 6 márczius hagyta Kassáról megindítani az szegény Nyári¹ Uram testét, hogy Wárdában mindjárt el temessék nagy becsületesen; azután emlité az tisztit, ő felsége kívánta tudni ő Nga javallását ki legyen helyébe alkalmas. Ő Nga azt írta: most az szombati gyűlésbe proponáltassa ő felsége, többeknek is vévén itéletit; ismég azt írták neki, az is meg legyen,

* Zsiga, Palkó, Csáky László fiai.

¹ Nyári István (neje Telegdi Anna) kassai generális † 1643 elején.

de ugyan maga tetszését kívánják; azután nevezett szerint irt: „ki gyermek, ki erdélyi s ellenkezésben vagyon az fejedelemmel s magános feje is vagyon“, -- ezt lássad kire érted jó fiam — s ezzel végezte el: „de ez fogyatkozásokat legyalulhatjuk apránként, vagyon okosság s érték is az szolgálatra“. Én erre említém az Bornemisza dolgát arra azt mondta: „Ugyan azt kívánnok mi, hogy eltávoznék onnét jó aszszonyom, ebben vagyon eddig az állapot; nem tudom micsoda csillag alatt születtek volt, hogy enyi sok irigyjök vagyon az fiaidnak; most válik el Szombathban mert Pálffy is oda ment“. Eddig volt itt beszédünk, azután Szombathba mentek, viszszajövet meglátom, ha ad okot az beszédre. Tar Mihály váltig kér hogy légy jámbor.

Én ez levelet most írom tovább, mivel az páternek nem tetszett hogy elküldjük; hanem most küldte el Horvátot. Vajha édes fiam jó értelemmel s emberséggel meg akarnád győzni az 2 fő nem jó akaródat sokkal tovább lehetne minden dolgod; kit jobban megérthetsz az pátertől, kinek vissza menését igen érzem kíváltképen ha azon az hosszú úton magamnak kelletik mennem ezekben az szent napokban. Hogy mind két felől igazat tehessek anyai kötelességemre, im egy felé sem mentem, noha bizony sok nyugodalmasb napjaim és kalácsaim lehettek volna Végles táján; de hogy attól az rút úttól magad is úgy irtóztattál jó fiam im oda sem megyek, hanem itt várom az jó márcziust végig, ha oly siető nem leszen Húsvétig való jelen létem, csak az úr Isten adja immár nyugodalmasan és idvességesen abbeli állapotot jó szívvel fáradok, ha Isten ebben az egészségben megtart. mert magam is mindeneknél inkább nyugodnám meg ebben az jó, szilig, engedelmességre való leányzóban. Ugy hiszem édes fiam három anyával meglátogat Isten, válogathatsz benne, magad kedvéhez képest. Az édes Laczkot alig várnám immár, hogy láthatnám. Kérlek édes fiam az kis lengyelt el ne bocsásd, adj konvencziót neki, ha különben meg nem maradna; én is ha lehet az poplikánt el nem hagyom. Adja Isten láthassuk egészségbe egymást. Írtam Pozsonyban avagy (?) febrí (végefélő) 1643. Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Én édes fiam, ha gyűlés lenne minden igyekezettel azon légy, hogy feljőj magad; nagyobb becsületedért is mert pünkösöd tájatt — hallani hogy emlegetik — az újabb gyűlést. Ha penig most oly siető volna jelen létem, az míg érettem fel érkeznek az lovakkal ird meg az páternek az útban várakozóék még s ide postán kellene elől küldeni; mert immár így lévén semmivel fiamat Csáky Lászlót farsztani nem akarom meszsze is leszen, Véglesen egy hónapig akar ott lenni, az aszszony fekvésére Pápára siet.

Negyedrét; 3 old. beírva; eredeti; sk.; fekete v. pecsét.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak Csáky Istvánnak Szepes-várába adassék ez levelem.

LXIII.

Szerelmes fiam az úr Isten sok jókkal áldjon meg.

Tudom édes fiam az páter haza ment, mindenekről tudósított. Az gyermekek békével vannak az praeceptor írását oda küldtem. Immár az páter elmenése után az szegény grófné temetése bizonyos márcziusban leszen meg, ha az nagy hét felé leszen nekem oda menni s ismét viszsza bajosabb lenne; hanem az én gondolkodásom az hogy ugyan Szombathból induljak, talán fiam Csáky László is ott leszen, ha Véglesbe nem mennék, kit talán nem remélhetek avagy ha leszen is könnyű szerrel. Ismét ujult az himlő házuknál immár az öregebbiket féltém én; kértém útra ne vigyék. Simándi Uram arra fog menni az véglesi útra akit én nem merek megpróbálni.

Immár édes fiam az öt lovat mindennap várom, hogy immár az lovak dolgából ne fárasztasz Csáky Lászlót, noha úgy is nehéz elkerülni az panaszt, mivel az felesége májusban fog fekünni, de ilyen formán az mint most az igyekezet vagyon ha Isten engedi így mégis illendőbb leszen, mivel most is nem vagyunk együtt; immár lássad édes fiam, ha ebben mi nem tetszik add idején értésemre.

Az Feketéné aszszonyom válasza is a kiben hogy Isten megnyugtassa szent nevének dicsőretire szívből kívánom s az apáczákkal együtt ajánljuk az úr Istennek. Most postán viszik ez levelet, nem tudom választ mikor várhatok, csak az lovak felhozásába ne legyen akadály, most sem lehetne nagyobb fáradsággal feljöniök mint ezután jönének, mert én tudom mihelyt írnék mindjártást küldene Csáky László; de tudom abból is nagyobb fogyatkozását s hogy az viszsza menő szándék is immár így vagyon illendőbb az magad lovája (így) mennem, kiről az páterrel bővebben beszélhetsz; de enyi földet pap nélkül járnom édes fiam az is súlyos. Erről is szóltunk volt az páterrel s oda fel is így irtunk volt. Mind ezekben Isten bíró édes fiam, legyen szent akaratja. Adja ő szent felsége az édes Laczkómmal¹ együtt láthassuk egymást, jó egészséggben. Írtam Pozsonyban 1 marcziú 1643.

Szerelmes anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

Negyedrét; 2 old. beírva; eredeti; sk.; fekete viasz p.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak Csáky Istvánnak Szepes-várában adassék ez levelem. „Rp. 14. márcz.”

¹ Unokája Csáky László, Cs. István legkisebb fia.

LXIV.

Szerelmes fiam az úr Isten jó egészségben éltesse mindnyájatokat.

Legyen hálá Istennek jó fiam, hogy mindnyájan egészségbe vagytok, én is szokásom szerint türhető állapottal vagyok; nem tudom ha az Palocsay uramtól küldött leveleket felküldötte-e? Édes fiam én nem tudtam akkor oda küldjem-e Mihály diákot, mert csak ő tőle küldtem volna el. Tudom láttad édes fiam a kecskemétiiek írásit. Én mindeddig is nem tudtam hogy három száz tallér volt adójuk; eddig is csak így kellett volna végére mennem, de ilyen álnokságot nem gondoltam hogy legyen. Mivel nekik semmi vétkek nincsen mert megfizettek mindenről gondolván hogy egy padon ültünk s igazán megadják az én részemet, de hogy immár az ugy nem lött én most azt írom nekik, mivel én ő tőlük várom végezzék úgy el Gróf urammal¹ az ő adójából engem elégtítsenek meg s azt az adósságot a ki immár készen vagyon azt csak nekem (adják) mindjárt hadd ne járjak én utánnok. Immár 2 esztendeje hogy csak szóval tart, ám azt írja nekik, hogy az eddig valóról meg elégít, s ezután magok adják ki, az könnyebb leszén. Csak az eddig valót is vegyék magokra ilyen formán, az mint meg írtam nekik. Az Szepesbe való járásokat meg kell engedni nekik, azt sajnálják leginkább; most arról nem írok nekik csak azt, hogy abból is kedvezni akarok nekik, csak ezt vigyék végbe.

Immár Lévára semmiképen nem engedhetem csak kapzsi lenne az szolgáktól mint az tezséri (?) buza s az bor; Verebéli Uram csak nem is említi. Hanem Pozsonyban az páter Wesselényi vagy az lányom kezében; az páterek feljárnak az alamizsna borokért, könyű ide hozni onnét. Immár az jámbor szolgának is meg viszsza kell ballagni Lévára ezzel; most közelben vagyon hozzájuk Gróf Uram lássák mit végezhetnek.

Az sejteri s margitai szüretben, ha Lonyai Uram mit fog cselekedni, arra való embert nehéz találnunk, kérlek édes fiam ha valami alkalmatosság lehetne találjunk módot benne, páter Rajki ír valami inas felől, kérlek ne bánd ha egy néhány napig vagy ideig ott leszen.

Az édes leányom aszszonynak ajánlom szolgálatomat, kérem szolgáljon ő Kegyelmének, mert félek az marodi természetitől immár. Minap sokat írtam lányomaszszonynak az itt való ládák felől, ha kezéhez adták ő Kegyelmének. Adjon Isten jó egészséget édes fiam. Írtam Krakkóban szent Mihály napján 1646.

Jó akaró anyád míg él

Árva Wesselényi Anna.

¹ Gróf Wesselényi Ferencz a későbbi nádor.

U. I. Írtam volt az tarczali szőlő felől jó fiam; az választ várnám mert az borával meg kell osztoznóm az gazdával. Az meghalt doktor házára volna vágyásom ha olyan borsos nem volna; bár csak megfogadni lehetne három száz forint esztendeig fele; egy jó akaró aszszonyom is igyekezik oda, ha úgy ki fogják adni; mert egyébaránt 12 ezer lengyel forintot emlegetnek, minden ház eszközével együtt; bárcsak fele lehetne meg én részemről, esztendeig való haszna is lehetne valami, mert három rend ház rajta. Ezt én jó fiam el nem vinném magammal az más világra, hanem itt maradna, az míg élnék még sem laknám mások zsellérségében; s azután nektek is jó volna szállásul, ha csak sétálóban jönnétek is ide. Kérlek jó fiam erről ugyan gondolkozzunk, hiszem ha sajátom s velem adott summáért adta az szegény atyátok s ott nem nyughatom benne; hadd nyugodjam itt az míg élek. Mert ha az Wesselényi Uram sommája kezemhez jut s azt kezdem költeni szaporán el kél s osztán semmi nem marad.

Azt én egészen akarnám megtartani s azt eladván a kiből nem élhetek annak árrán házat s nyugodalmat szerezni s úgy tetszik meg lehetne csak akarnók egy aránt.¹

Negyedré; 3 old. beírva; eredeti; sk.; fehér ostya pecsét.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak Csáky Istvánnak Szepes-várában adassék. „Cito Cito Citissime.“

LXV.

Szerelmes fiam Csáki István. Az Úr Isten jó egészségbe éltesen sok szent napokat jó idvességesen, adjon boldogul megérni mindnyájatoknak az ő szent nevének dicséretire Amen.

Szegény Láng Uram vissza menő emberétől írtam vala jó fiam, igen bizonyos ember volt kétség nélkül Szepesbe megvitte leveletem, mivel akkor is megírtam volt bizonyos ember jön. Ismét onnét vártam igen írásodat jó fiam, de az onnét jött ember azt mondta: „nem adtak választ az várból.“ Immár most maga Gazda Uram hogy oda megyen úgy akarék írnom. Péter Winyárszki Uram is megérkezék; hála Istennek igen jó, frís egészségtetek örömmel hallottam édes fiam, mert minap írt leveleden sokat búsultam, pedig hogy jobban adta Isten, melyet ő sz. felsége tartsa meg ennek utána is. Édes fiam mivel én orvosságos lévén gyakorta kell küldöznöm Vojniczky doktorhoz; minap az többi közt Szaniszlótól azt kérdezte: ha írsz-e én nekem gyakorta? s azt felelte hogy írsz; s híreket kérdezett, semmi olyant nem tudott mondani; csak

¹ Az illető házat meg is vette W. A., mert egy későbbi levélben emlegeti, hogy sokba került, míg a maga ízlése szerint átalakította.

magátul aztán Vojniczky Uram beszélte: „A wajdánál volt s ott beszéltek micsoda életet kezdél viselni, sem gyűlésbe nem mészsz, sem penig császár ő felsége szolgálatjára semmiben ártani magadat nem akarod; az generalisság tisztit is másnak adták s azokkal is ellenkedel; csak az majort épited számtalan munkával terhelvén a szegénységet, szégyellem úgy monda magam is, mert különben reméltem felőle.“ Ez az ő nagysága szavai voltak volna, kit én nem tudok, csak az doktor izenetéből értettem s úgy tetszik tartoztam megírni. Efféle ítéleteket ha ember tud, mégis jobban tud némely dologhoz alkalmaztatni magát. Azzal az reménységgel írom ezt jó fiam, hogy nehéz néven nem veszed ebbeli írásomat s ezután az emberek eféle ítéletökre az okadást eltávoztatod. Talán immár soha nem is írtok egymásnak; szánja meg Isten az előbbeni jó akaratnak, szeretetnek változását. Úgy hallok Littzoweczky Uram Eperjesre ment volna, de bizonynyal nem tudom. Az után Gedovárrul (?) hoztak valami egy néhány forintot, immár ha csak garasonként lehet is csak elveszem, csak adná Isten végét.

Eddig írtam vala leveletem édes fiam hogy juta ez jámbor pósta; immár értem valami résznyire betegségednek indulatját, de csak így nehéz doktorokkal közleni, még is az löcseivel kellene voltaképen megírtni, mert ők jobban értik egymást efélében; most az rút időben nem is mertem hívatni Vojniczky Uramat hogy szóltam volna vele; keresek alkalmatosságot hozzá. Az én utamról édes fiam végezhetünk ezután is, csak az egészségtelenség, erőtlenség s egyéb félelmes állapotom engedje. Higgyed jó fiam igen érzem naponként az hatvanhárom esztendő..... csak az jó igyekezetet kelljen Istennek ajánlanunk s lehetetlenségre magunkot ne vetnök; ezt látja Isten semmi idegenség nem íratja velem csak az magam naponként való erőtlenségem, kit tapasztalható képen érzek magamban

Érzem ugyan én is az anyai szívnek hajlandóságát, de mit tegyünk, emberek lévén csak hálaadással kell várnunk az Istennek sz. akaratját; a felől azért minden jó módokat megpróbálni s „legyen szent akaratod“ azzal végezni! Az szegény Püspök Uram szakácsnét is kéret, végtére kocsist is valami jót; egy bukarjai (?) barát jött most tőle; visznek orvosságot is neki, adja Isten használjon.

Az szegény Budowniczi halálát most hallottam, Isten irtalmazzon neki. Az leánya s az fia hová lészen szegénynek; az anyjok mégis jól él..... Édes fiam látja Isten az Bornemisza dolgárul is nem emlékszem, mint szinte a Vitéz dolgáról; az zöld könyvben is fogott írás arrul lenni; de az Vitéz dolga több hamissággal lehet, tudván az anyja hozzánk való igaz voltát, kit ő hamisságra fordított. Írtam Krakkóba 16. novembris 1647. Szerelmes anyád míg él Árva Wesselényi Anna.

¹ Gdow mezőváros Krakkó mellett; gróf Wesselényi Ferencz birtoka és gyakori tartózkodási helye.

Utóirat: Édes fiam ez az jámbor pósta szegény, Horánszkyval (?) bizonyít, hogy igen híven viselte az háborúba meg az ő hivségét, leveleket hordozott, hihető is mert gyors posta, kér valami segítséget: kérdeztem mit? Azt mondta valami vén lóval is megelégednék. Én is törekedém mellette. Igért nekem is madarat hozni, ha segíthetem kevesemmel.

Negyedrét; 3 old. beírva; eredeti: sk.; fekete v. p.

Külczim: Az én szerelmes fiamnak Csáky Istvánnak Szepesvárába adassék ez levelem.

LXVI.

Édes kapitány Uram az úr Isten sok jókkal áldja meg kegyelme-
teket mindnyájan.

Hála Istennek az lisztes szekér békével érkezett. Az erdélyi szép kósókkal együtt, kin nevettem is, csudáltam is; János azt mondta én irtam, hogy az itt való sőt nem ehetem, ha úgy vagyon bizony akaratom ellen lőtt, mert itt aféle legolcsóbb Krakkóban. Édes kapitány Uram Lávára kell küldeni Színit, noha költséggel kell meglenni, mert Szádvárából el nem viszik az leveleket; az sok prefectus vissza vannak egymással, hogy pedig igazmondásukhoz bizzuk az is haszontalan, jobb elküldeni, hova hamarább. Immár az Grófra sem vethetni mert csak magok hamissága.

Az grófság írása Tordai Uramé volt, csak baszontalan, meg sem gondolta, hogy meg is feleljen reá; talán ha útjába lenne Színinek arra mehetne mikor Krakkóba jön. Az tisztartó ugyan bujdoklik az sok adósok közt, miből tud fizetni! Édes kapitány Uram, az buzaiak és bezdédiak felől az mit Kegyelmed írt jó szívvel helyben (hagyom). Hiszen meglátja Kegyelmetek ha az bezdédiak tesznek hasznot Buzában csak egymáson fognak panaszkodni bírságot írja.

Ha igaz hogy Lőrincz Wajwoda elcserélte az én ökremet érdemel valamit; Jánost kérdezze meg Kegyelmed, ki mondta neki én nem sokat kételkedem benne.

Mivel immár látom, hogy az fiatal ökröknek az ára megvagyon, tehát csakugyan tíz ökör leszen eladni való, hála Istennek, hogy ide nem jöttek volt.

Édes kapitány Uram az 2 hordó bornak ott maradását mivel 4 szaporodik én is inkább akarom csak idején ha azt írom (küldjétek fel) töltelékét is, kérlek, hogy egy ízű legyen. Bezzeg Szép Mihály oly bort hozott egyet, semmire kellő, eczetre sem leszen talán jó, még pedig lengyel módon annak is ajándékot kért a kivel együtt kóstolták s választották az pilátusok!

Immár ezután édes kapitány Uram kevesebb terhet hozassunk ide, mert látja Isten a behozatás költségével anyira telik, többel hogy sem itt venném; értem ezen vaját, szalonnát, buzai túrót jobb mind ott eladni s az polturáját behozni. Az borral együtt ha azt érem ha mi apróság lehet, tovább nem. Az úton való mézet nem tudom Buzában hová lőtt, úgy tetszik az inventáriomba volt valami János Uram tudhatja s az kevés majorság, vaj is; csak hitván túrót küldtek Buzából.

Az szőlőt ha Isten megmarasztja édes kapitány Uram talán kelene írnom az behoandó harmincz akóról is ha Kegyelmednek tetszik, az előtt is írtam volt Kegyelmednek ebbéli tetszésével, tudósitsom Kegyelmed.

Édes kapitány Uram az lisztes monetát is békével hozták, még maga sem tudta mi volt benne; de az szívem fáj rajta hogy ez sok számadó írással így fáraszsza Kegyelmed magát; holott látja Isten szívemet hogy Kegyelmednek többet hiszek efélében hogy sem magamnak, mert immár az feledékenység igen megkörményékez naponkint.

Azt is bánom az maga adósságát Kegyelmed mindjárt meg nem veszi, mert a kit behoznak mintha köre öntenék sokfelé oszol; onné is penig sokáig nem várhat Kegyelmed készpénzt a kiből kivehesse. Az pátereknél való 2 száz forintot nem látom sehol az írásába János Uramnak, írást is róla s mivel szükségesebb alamizsnákat látok ide mi felénk, nem tartom bűnnek megkérni, kiről talán páter Gosztonyi Uram is írhatna Monostorra. Félek rajta az János Uram posztója is innét ki nem telhetik, ha azt kezéhez nem veszi; majd az dezmat is meg kell váltani, másszor is afélében kárt is vallunk s az ő kemék dezmájának is meg kell lenni. Ezt csak azért írom hogy kérem Kegyelmedet az maga adósságát minden haladék nélkül meg vegye Kegyelmed, mihelyt alkalmatosság leszen hozzá. Az János szabados állapotja akarom hogy Kegyelmednek tetszik; Színi helyett is ő jó volna s talán nagyobb serénységgel amannál jó lehet így; jobb így megpróbálnunk.

Mivel János itt való késése továbbra haladott, itt az ház kiről való sok pusztaságot csak most látjuk, mely sok hejával volt; csatornákat újból kellett vétetnem, nem kevés költséggel ő efélében sokat szolgál, idegennek kellene fizetnem; még e héten el nem bocsáthatom. Az aszszony számára is az ötves e héten végezi el az galambot. Látom, hogy igen sok Kegyelmetek számára való pósta, ő tőle akarom elküldeni e végre tartóztatom itt; hanem most Kézsmárkrul jött egy szabados a kitől Batthiany Uram írt nekem is, attul akarom Kegyelmednek ez írást elküldeni; hogy ha Lévára felküldeni ne késnék Színi hanem mennél hamarább újabb cigányságokat gátolnok meg az hitván Kecskemétieknek. Én nevemmel ott irasson Kegyelmetek nekik az mint fog tetszeni Kegyelmednek:

Immár azt gondoltam nem leszen gondunk eféle utánnok való

járásokra, de nem sokáig tartott ebéli igazságok s ha pedig most derék dolog idején lévén csak Lévára vinnék meg ebben is cigányság lehet. Kegyelmed beszélvén az fiammal az mi legjobb abban is cselekedje azt. Egy hete ez levelet kezdtem írni azon közben Gedovárról az tisztartó meghozta az adósságot 241 forintot (így írja: 2 száz 41); kitudván az holmi aprólékra, a ki oly tökéletlenség látja Isten, csak felényi sem illet volna oly dolgokat írni reám s hogy 2 esztendeig vártam semmi haszon nélkül az csak abban maradjon; ebben semmi haszna nincsen az Úrnak csak maga cigánysága, mert azt mondotta ha szent András napig megvárom ezeket ajándékon engedi nekem, és így Tordai Uramnak írva küldém, jelentse meg Gróf Úrnak, ugyan Színi elviheti: ha csak kásával fognak megfizetni is még sem akarom oda engedni. Édes kapitány Uram, több írással Kegyelmedet nem fárasztom, magától Jánostól többet írok Kegyelmednek. Adja Isten halhassam jó egészségét Kegyelmeteknek. Végeztem el Krakkóban 1648 augusztus 4-én.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Árva Wesselényi Anna.

Utóírat: Az én édes vén doktorom meghalt, 79 esztendő volt szegény, igen szánom szegényt.

Negyedrét; egy ív; 5 oldal beírva; eredeti; sk.; fekete viasz borított pecsét.

Külezím: (idegen kéz) Generoso Dno Gabrieli Vadas de Gulács Mgni Comtis Dni Dni Stephani Csáky de Chak etc. arcis scepusiensis supremo capitaneo etc. Dno mihi honorando. „Rp. 8 augusti.“

LXVII.

Édes kapitány Uram, az úr Isten jó egészségbe éltesse s tartsa meg Kegyelmeteket.

Ez alkalmatossággal akarék írnom Kegyelmednek, az jó márcziussal együtt köszöntvén Kegyelmedet is, anyival inkább magamot. Egy hete ma, hogy Jánost elbocsátám az Gregori szekerén azóta igen vizes, havas idők jártak; azt vélem nem találta Lubljon az lisztet azért kellett Szepesbe menni; oda Kegyelmetek felé nem tudom az állapotot, de úgy hiszem Feketené aszszonyom sem volt Uj-Lubljon s az liszttel sem érkeztek, mert még az elmúlt keddre ígerte volt János visszajövetét. Itt az utcákon immár sok hóviz vagy on, az mezőn talán, még nem — szinte anyira lehet. Mindazon által akarék kegyelmednek írnom édes kapitány Uram, ha immár az idő és az út nem arra való, hagyjuk el ebbéli szándékunkat; itt is az molnok (így) immár örölni fognak s nem leszen olyan szorgos; kinek ha így kellene lenni s Kdnek is így

tetszenék Buzába kellene küldeni mindjárt, ha azt érjük húsvétra hoznák ki, a kis aprólék ott vagyon. Mert János uram is gyengén hagyja keresvén abban módot hogy majorságit kihajtathassa, míg az gazda Pozsonyból megérkezik. Ugyan bizony ha csak fele igaz is az felőle való gonoszságnak elég egyszerre. Az János lovát az ménesből ki nem adják könnyen, gazda híre nélkül, de higye Kegyelmed végére mentem hogy semmiét el nem hozta a János diáknak. Az mentét mindjárt eltettem kezemnél vagyon, tehát ez nem vétkes. Szanizlónak sokszor írt, eladja az mentéjét s vásároljon számára; és így ha Buzába megyen is csak gyalog későbbre érkezik; Kegyelmednek jó tetszésére hagytam. Ha pedig útban vagyon immár, talán elérkezik hamar, vissza bocsátom ismét. Most csak arról akartam Kegyelmednek írni, ha Buzából holmit mézet, vaját, aszszú gyümölcsöt ki nem hoznak azt is mind pénzen kell vennem s ott is csak elvesz. János azt mondta Buzában nem holt az marha, talán a vén tehének helyett is jobb volna az ökör az szekér eleibe.

Édes kapitány Uram jelen szent napokban is sok világi dolgokkal terhelen Kegyelmedet: Az öt árpa kenyérrel majd megelégit az úr Isten mindnyájunkat az mi sok hiába való szorgalmatosságink között. Péter Gosztonyi Uram mikor ment el; úgy hallom Pozsonyban jó helye vagyon az vendégségeknek. Jaj az erszénynek, helye leszen az érdekének! Adja Isten hallhassam az Kegyelmetek jó egészségét. Írtam Krakkóba 4. marczi 1649. Kdnek szeretettel szolgál

Árva Wesselényi Anna.

Utóirat: Péter Kolozsvári most érkezett Pozsonyból igen jó egészségét szépségét beszéli fiamnak Cs. Istvánnak soha olyan szép korába nem látta, Pálffy István fia is német frajczimmert vött; lóval esett, az lába kitörött. Cs. Ferencz óvja magát az olasz frajczimmertől, az jó iskola helyett jobb Pápa, az szép jó Pápa

Negyedrét; 3 old. beírva; eredeti; sk.; fekete borított v. pecsét.
Külczim: (más kéz) mint fennebb.

LXVIII.

Édes kapitány Uram. Isten sok jókkal áldja meg Keteket mindnyájan. Az szegény jámbor postát Isten megszánta, azután mind jó idő volt, im én is Jánost elbocsátom, nem hihetem immár hogy Húsvétig behozhassák az lisztet, osztán ha Kdnek úgy tetszik Színi el jöhet velek ló nélkül is. Ötet pedig Buzába küldje Kd, csak találhatnók fel mint hozhassák ki az ott való aprólékot. Immár az sóról ne is gondolkodjanak mint tavaly, csak ezt az éleést hozhatnák ki. Mivel immár az János diák portékájának végére mentek, hogy János semmit nem hozott el az embertől csak az egy mentét a ki jelen vagyon, az lovát nem kell a

végre megtartani, mert az fiam írását láttam kit páter Gosztonyinak írt volt hogy kárt nem hagy tenni Jánosnak, a lovat sem azért véteté el, hogy megne adják neki, csak János diákkal való dolgát igazítsa el és így talán megadhatni neki, ha Kdnek tetszik mert gyalog sokára járhatná meg az hová kell menni, de ő oly okos hogy konvencziót kér szabadságára. Irassa meg azért Kd édes Kapitány Uram úgy mint az fiam szabadosinak vagyon állapotjok, hadd vegye eszébe hogy a kit adok neki ajándékon adom, mert a kit az jobbágyságból kivesznek maga ruházza magát úgy tetszik ha jól jut eszembe, de hogy levele legyen, igen méltó.

Az háza állapotját úgy tetszik attól el nem vehetni, a ki épített rajta alkudjanak meg s adjon valamit neki; de immár ez még haladhat. Az Wesselényi Uram választát is várjuk meg; az nála levő czédula kit ő maga számára igen jónak tart, meg mutatja hogy csak egy darabja az ő házok helye az többit pusztából építette. Ha pedig az lovat Kd nem ítéli addig megadni míg az fiam megjön, lássa Kd micsoda móddal ballaghat el, egy jó sarut csináltasson Kd neki, mert itt kellett volna vétetni, de resteltem; édes Kapitány Uram immár nem tudok mit írnom, hát az szent héten ne fárasztzuk magunkat e feléssel csak János Uram ha érkezik az sok majorságival, mert úgy hiszem most az fiam honn nem létében igyekezik kihozni. Ha pedig véletlenül oly idő lenne, hogy elhozhatnák az lisztet illendő fizetésért, kit én nem reméllek, immár csak jöjön el János. Lubljónál tovább ne menjen most azon furmányossal vissza bocsátom.

Az mi jót hallhat Kd az mi zarándok emberünk felől kérem Kdet tudósítson. Adjon Isten jó egészséget kegyelmeleknek. Írtam Krakkóban 11. marczi 1649.

Az páter ő kegyelme tudom immár elment, az idnepre vissza nem érkezik István gazda lássa az koporsót ¹ mint építheti fel. Az pátereket is igen köszöntöm. Az szegény gönczi foglyot szánom de nem segíhetem. Kdnek szeretettel szolgál míg él

Árva Wesselényi Anna.

U. I.

Édes Kapitány Uram igen szánom az szegény postát ilyen utálatos időbe mint mehet el, azaz új arendator késelteti az választ. Szaniszlót örömost oda nem küldözném, majd azt hiszi utánna járnak. Adja Isten jó végit ne legyen busulás miatta az mint ez világot jeszti az ott való állapottal; itt jártatni perelni készül, igen elkerülöm vele való szembe létemet.

Feketéné aszszonyomnak írtam valami vászon felől, mert Lublyo táján maga is úgy él vele, fontat s aztán maga szöleti, ime en ötven

¹ Sirbolt.

sing vászonnal be érném az cselédet, fele jobbad fele teljesebb (?) lenne; mert az buzai vászon csak zsáknak való, talán jobb volna adnának pénzt érette, mert úgy látom ebbeli rossz szokásukból senki meg nem jobbitja őket. Most is azt mondja János zsáknak való vásznat látott Buzába.

Kérem igen Kdet édes Kapitány Uram, immár ezután akár mivel jőnek onnét az írásokat ne küldje ide, csak ha leszen moneta; ott az adosságokra meghagyván az többit ha behozhatják, mert immár mind adosságim — mind penig konvencziokra igen kérnek semmi vétke az postának, vétke nincsen mert az levelek nem voltak. V. A.

LXIX.

Édes Kapitány Uram. Az ur Isten sok jókkal áldja meg kegyelme-
teket minyájan. Az Kd írását vöttem értem az oda fel való állapotot az előtt egy néhány nappal jött volt meg az jámbor lengyel is a ki eleget költött oda fel, keveset nyert. Fiam Csáky István Bécsből írt levelét Cs. Ferencznek ide — én Kdnek oda küldtem. Adja Isten jó végét én félek rajta csak az sok hiába való költséget fogjuk óhajtani azután.

Az idő ide, igen erős; immár csak nincsen mód semmi hozásba, csak legyen helyben, immár az buzámat meg örlötték elvárhatom. Eddig írtam volt immár hogy érkezék János az lisztel, immár elvárhattam volna, valóban drágáért hozták el, de immár inkább akarom hogy itt vagyon az aszszonynak is jó alkalmatosságom levén meg írtam az Grófnénak¹ tudja meg az hitván veres udvar bíró miatt nagy költséggel vagyok a ki minden károk nélkül meglehetne, de mit írjak az Gróf mely rutszitokkal írt reá, ide küldte az levelet kezébe küldtem, még annál embertelenebb az pilátus verespfája, nem fog rajta.

Édes Kapitány Uram kérem Kdet Jánost immár bocsása be Kd. János Uramat mi haszna várni ha addig nem érkezik kellene igen az moneta, de úgy tetszik sok akadályát fogja mondani. Ha penig az lovat meg nem adhatni s alkalmatossága sem találkozik talán jobb ott megvárni, ha Kdnek tetszik.

Azon is kérem Kdet mikor alkalmasabbnak itéli Kd olajnak való magot vettessen Kd, mi oly zsirosan böjtölünk, ez átalag immár ez héten sem fog tartani; igen jónak dicsérik ezt az olajat azért sem szapora; ide való küldés nem lehet semmi hanem ha az buzai egyetmással érkeznek valamikorra. Szinte azért kell Jánosnak rajtok lenni; hogy ne halaszszák; immár több írással Kdet nem fárasztom édes Kapitány Uram. Itt ismét félnek az emberek Kozákoktól, moszkvától, svédektől, jóllehet az király elfogja venni az királynét. Talán onnét kevesebb akadályi

¹ Gróf Wesselényi Ferenczné Széchy Mária.

lesznek, — hanem ha menyországba sietek enyi sok veszedelem előtt.
Írtam Krakkóba 17. marczi (1649) Kdnek szolgál

Árva Wesselényi Anna.

Negyedrét; eredeti; sk.; fekete v. b. pecsét.

Külczim: mint fennebb V. Gk.

Ugyan ezen levélnek van egy melléklete, melyet Csáky István írt édes anyjának Wesselényi Annának. A melléklet így hangzik:

LXX.

Ajánlom Ngodnak fiui szolgálatomat, áldja meg Isten minden jókkal Ngodat. Holnapután leszen egy hónapja, hogy itt az drága helyen heverünk és az minémü ros idők járnak Husvét előtt ide sem várjuk ő felségét. Azután is pedig mikor mehessünk házunkhoz, csak az Isten tudja.

Az elmúlt héten küldtem vala fel Bécsbe ő Felségéhez Ferkót, Tarczal végett való supplicatigommal, hogy ő felsége arrul tenne nekem contentatit, kiről mit írjon Ferkó nekem Bécsből im oda küldtem Ngodnak. Az mit megcselekedhetem elnem mulatom, noha két héttől fogva nem kevés kint vallottam az jobbik karomnak és vállamnak fájdalma miatt, mely mind ez óráig sem szűnt semmit. Noha az uj keresztényének eleget bajlodnak velem. Ez az nyavalya pedig lu esésből történt rajtam és ha Isten innét szabadulásomat engedi az trinchini hév vízben akarok menni és ha az is nem fog használni örök béna leszek.

Az atyámfiais¹ Ngodnak szolgálatját ajánlja. Istennek hálá fenn jár immár hosszu betegsége után, de még az házból szabad nem volt ki menni. Ez levelemet megadó lengiernek nem meheti jobban véghez dolga az mint ment, mert ha hitre bocsátottuk volna Syxait, egy pénz hasznára sem lett volna ennek az lengernek és minden keresetit elvesztette volna. Öcsém Csáky László uram Komáromba várja meg, feleségének lebetegedését, oly reménységgel, hogy az ő felsége bejöveteleig meg is könnyebbedhetik az aszszony. Most többet nem irhatok Ngodnak. Adja Isten hallhassak jó hirt Ngod felől. Kelt Pozsonyban die 27. februarii (1649). Ngodnak alázatos fia szolgálja G. Csáki István. E melléklet oldalán W. A. keze írásával e jegyzés áll:

E bizonyos alkalmatossággal el küldem Kdnek ez írásokat még is rekreacio kedvéért meg is láthatja Kd az szegény apácza mikről ír. En távol létemben is igen felette érzem. Az ur Isten ismertené meg velek hogy nem jót követnek s az magok idegenségével sok kárt tesznek magoknak, ujjal mutatják őket ellenségeik, megolvasás után égesse el Kd.

Mivel elhittem volt az Kd pozsonyi útját arról is írtam volt az apácának, azért ir arról is.

¹ T. i. neje Mindszenti Krisztina.

LXXI.

Küleczim: „Generoso Domino Gabrieli Vadas de Gutacs Illtrimi Comitis Dnoi Dni Stephani Cháky de Chak etc. arcis Scepusiensis Supremo capitaneo etc. Dno mihi honorando“ „R. 13. may“.

Édes Kapitány Uram, az ur Isten sok szent napokat jó egészségben idvességesen adjon meg érni s el is mulatni kegyelmeteknek Amen. Énis hála Istennek türhető szokás szerint mulatám el az áldott szent napokat, 2 nap 16 templomot látogattam elég ájtatlanul, csak hogy mégis mondassék: Antal is böjtől, azután osztán alig éreztem magamat. Az kegyelmetek ájtatossága is tudom szép csendesen s ájtatosan ment végbe s ha páter Gosztunyi Uram hon nem volt, tudom páter Suhai Uramnak is falukra kellett menni; hihető az predikacio olvasásban kegyelmednek is részének kellett lenni, ki jutalom nélkül nem lesz en ez után is kegyelmednek ebbéli fáradsága. Az mi odafelvaló emberinknek hirit alig hallom, az édes apáczáam az mikor ír akkor is beteges állapotjokat írja kivált képen leányom aszszonynak kit igen szánakodással hallok. Azt gondolnám. talán az löcsei póstán gyakrabban veszi kegyelmed írásokat. Az otthon való gazdák is mint birják magukat? Édes Kapitány uram ide közhirrel beszélék Forgách Uram a palatinus — szép dolog ám az udvari házasoké; de én ugy itélem az Pálffy bátyák (nem) fogja engedni; legyen Isten tisztességére valamelyik lészen Amen.

Edes Kapitány Uram, az mi erdélyi prefektusunknak micsoda hírét hallja kegyelmed? Ha meg jött s minémü haszonnal az én számomra, mert immár igen üresedik az erszény s fogy az moneta. Még nem emlékszem az mi olta itt lakom olyan drága eleséget fát is hogy olyan áros lett volna, bizony dolog; az elküldését sem tudom hogy lehessen, arra való alkalmatosságot nem látván; mind azon által adja értésemre kegyelmed menyire lehet az bizonyos moneta, mert restancia nélkül tudom nem lészen avagy nincsen is az ott való szokás szerint. Azután mi jót végeztek ilyen hoszszu gyűlés alatt azt is ha jó, örömet hallom. Ide (itt?) csak pünkösdig az békesség, azután Isten tudós benne mint lészen. Az szegény Jakusit (Jakusits?) Gergő is, hadnagyságot vett volt fel, de még az ütközet előtt valami rozsz, irigy nemes társai az szálására mentek, orozva megölték, nagy kinnal — hallom; csodálatos az ur Isten az ő itéletiben, mikor igazsága szerint fizet! Édes Kapitány Uram, kegyelmed tudom Jánost bebocsátotta Buzába, noha gondolom most az szántásig immár semmi élést ki nem hozhat; bezzeg az előtt kellett volna János Uramnak ezt kiküldeni; lószeret tudom nem találak szokatlanok is ok az efféléhez, még is mint tetszett Kdnek az ő bebocsátása, kivált képen ha János, uram addig ki érkezett volt. Kérem kegyelmedet tudósítson Püspök uram felől is mint vagyon,

semmi hírt nem hallottam az óta ő kegyelmének. Tököli bátyám uramnak írtam egy látogató levelet; az oda járó Zsidó beszélé, eladták volna az öcsémet (?) s Forgácsné is ott volt harmad napig Kézmárkon. Most ismég oda készül borokért az az Zsidó; addig talán válaszom lehet ez írásomra.

Immár most több írással kegyelmedet édes Kapitány Uram nem fárasztom. Adja Isten hallhassuk egymás egészségét míg Isten akarja. Írtam Krakkoba 11. április 1649. Kegyelmednek szeretettel szolgál Árva Wesselényi Anna. „Ez leveleket csak Ljubloba viszik, kegyelmed is oda küldje az választ édes Kapitány Uram; Pécsi Uram ha megtért Erdélyből s ha Szádvárába vagy, ha kegyelmed érti kérem írja meg.“

LXXII.

Édes Kapitány Uram. Az ur Isten sok jókkal s igen jó egészségben áldja és tartsa meg kegyelmeiteket Amen. Édes Kapitány Uram. Ugyan sok ideje immár Kdnek se hírt nem hallottam, se írásit nem vettem, oka mi légyen, talán nem az feledékenység? hanem más oka lehet. Én régi szokás szerint írtam volt Kdnek, kérvén hogy Viznicről Lublyora vigyék s onnét Szepesbe. Immár három hete lehet semmit sem hallok hanem Wissemberg Uram nagy költséges szorgalmatossággal az Királytól mandatumokat szerezvén még én reám is, de még kezemnél nincsen Császár — palatinusnak, az erdélyi fejedelemnek tanács uraknak, ugy hallok, mind irtanak sok ezer forint kárvallásáról, ezeket az Vajdához ő nagyságához vitte, immár póstán felviszik, ő nga nem akart írni az fiamnak, csak az gróf Wesselényinek írt, hogy Cs. Istvánnak megjelentse, mely nagy dolog következik ebből. Ártatlan kereskedő embereket fognak tartatni ez sok ezer forintért való károkért, ugy tetszik 22 ezer forint kárát mondja. Immár mint ilyen nagy dologhoz én szólni sem tudok sem akarok, noha régen érzem az izét, de mivel egyik sincsen hatalmamban Istennek ajánlom. Az király levele mi léssen ebbeli ártatlanságomat is ítélje Isten meg. Ezeket én az fiamnak postátul meg írtam. van 2 hete; de ezt Kdnek csak a végre írom, hogy megtérvén az Vajdától Wissemberg uram ugy érttettem, hogy Szepes felé is volna valami neheztes, váralyai embert fogtak vagy öltek meg. Második penig ha páter Gosztonyi Uram oda fel valamit indított — és ugy ezeket tulajdonítván az én szerencsétlenségemnek, itt való lakásomban érzem igen az nagy embereknek kedvetlenségét, így lévén az leveleket oda sem merem küldezni; ez levelemet is talán valami Zsidó fogja Késmárkig elvinni — az édes bátyám uramat kérem, hogy Szepesbe elküldje Kdnek édes Kapitány uram, tudakozván ha Wisnyiczre küldött levelem jutott-e Kd kezéhez. Tököli bátyám uramnak is írtam volt édes Kapitány uram, mi légyen az oka, hogy ilyen ritkán veszem levelét kegyelmeiteknek.

Régi gondolatom szerint talán ugyan elkezdem hinni, de valami lehet elég hogy enyi sok busulásra nézve ezt is érzem, de csak tudjam ehez is Isten velem lévén hozzája szabom magamot. Majd az eperjesi sokadalomra megindulnak az itt valók, ha eféle alkalmatossággal Kd édes Kapitány uram monetát nem küld majd fogytán leszek mindenből, kiről az előbbi levelemben bőven írtam volt ha Kdnek kezéhez jutott volna. Kire való képpest most Kdet tovább való írással nem fárasztom csak azon kérem Kdet írjon feltalálván valami bizonyos alkalmatosságot, hogy kezemhez juthatna.

Immár elég nevezetes állapotra jutott ügyem ő felsége is tudja itt Krakkóban való lakásomat. Áldott legyen az ur Isten mindenekért; de csufosnak látszik az erdélyi fejedelemnek való írás holott az atyja vötte fel az summát az bányákért, jó volna ha az fia megadná. Adja Isten hallhassuk az kegyelmetek egészségét jó hírrel való írásit. Amen. Írtam Krakkóban 26. április 1649. Kdnek szeretettel szolgál

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Immár meg írtam vala eddig az levelet, hogy Dániel Uram a ki ott Szepesben az Szikszai dolgáért járt oda megyen, most is aszszonyért fárad nyavalyás kértem igen maga menjen az várba Kdhez édes Kapitány Uram és ha Kd monetát biz reá el hozza, mert higyje Kd igen kellenék az János Uram erdélyi keresett monetája ha elérkeznék most, az vizen kétszáz forint ára fát kellene vétetnem. Ha az sárgám számvető garasra szorulok szaporán el kél. Jóllehet szent György napja hála Istennek elmulék az Kecskemétieknek ha hírével volna ne halasztának az jámborok olyan meszsire mint tavaly.

Édes Kapitány Uram az tarczali szőlő munkája ismég reánk szál, Megyeri Uram csak azonban hagyja, szaporábban termene mikor maga láttatna hozzá.

Innét Krakkóból egy Ur követ megyen Erdélybe az fejedelemhez megtudni mi végre biztatják az kozákokat, mert az magyar követet ott találták volt az király követi; ugyan az viszi az Wissenberg Uram parancsolatját, kit az király írt hogy az fiam megelégitse sok kárvallásiról.

Édes Kapitány uram Dániel Uram igen menti magát Szepesre nem mehet; 4 mértföldre kellene kerülni, hanem így végeztem vele Eperjesen egy bizonyos embert fogadjon a ki ez levelemet Kdnek az várba meg vigye. Attól Kd írjon volta képpen mindenekről, hogy érthessem ezekre való válaszát Kdnek, az kikről írtam. Bizonyos ember leszen, az levél is híven meghozatik; szent Háromság napjára lesznek ott az árosok is ha leszen mit elhozni; vagy ha melyik itt nekem kész pénzt adna s ott Lőcsén megadnák ugy is meg lehetne.

Meg is kérem Kdet édes Kapitány Uram írjon Kd mindenekről, ha az levélhordozó posta oly szűk, ez alkalmatossággal írjon Kd minde-
nekről, mert az lublyoi postához, nem kell bízni. (eddig W. A. sk. írása.)

Édes Kapitány uram, írja meg Kd voltaképen Jánost mint bocsátá be Kd Erdélybe. mert én Pünkösdre örömet viszsza várnám. (idegen kéz írása.)

Negyedrét; 5 oldal beírva; eredeti: sk.; fekete b. v. p.

Külső: Generoso Dno Gabrieli Vadas de Gulacs Illumi Comitibus Dni Dni Stephani Chiaki de Chak etc. Arcis scepusiensis Supremo Capitaneo etc. Dno mihi honorando „R. 2. may“.

LXXIII.

Édes Kapitány Uram. Az ur Isten sok jókkal áldja meg kegyelmeteket minyájan. Én az gondolkodásából ki fogyok mi lehessen az oka édes Kapitány Uram hogy enyi hoszsza ideig, sehol semmi hírét írását nem veszem Kdnek; mert ha parancsolva volna is hogy az szegény emberek ne fáradjanak, dolog ideje lévén, hiszem Szininek lehetne módja negyed nap utra ide jöni. Az előtt is ez idegenített engem az ő meg marasztásától, kevés hasznát látom, nem hogy máshová járna, de ide sem tetszik, hogy küldené Kd, mert azt hiszem ugyan el kellene jöni. Az mióta János elment az óta Kd írását nem vettem édes Kapitány Uram én penig sokszor írtam lehetetlen valamelyik írásom nem került volna meg Kd kezéhez. Immár egy gyalog embert akartam fogadni, de mivel azt az Dánielt vártam mivel jön meg, a ki Eperjesen ígérte postát fogad s Kdnek el küldi levelemet, erre várakozván halasztottam az ember fogadását; az mely tanácsbeli embernek faktora az is csudálya enyi késedelmét; az felesége is halálán vagyon az utánküldött embert szerdára várja. Ha én is érthetnék mit Kegyelmetek felől úgy írnék többet, most csak tudakoznám mi lehet az oka, hogy enyire elfelejtett kegyelmetek édes Kapitány Uram. Az napról-napra való költség is igen kellenék, háromszáz forint az adosság minden egyéb szükség kívül. János Uram mivel jött s mit hozott, ugyan jó meglátni az bizonyos alkalmatosságot az elhozásában, most Pünkösdre mennek ki áros emberek, kiktől én írnék aztán, csak tudhatnám vagyon-e mit küldeni, mert Dániel által is csak azon tudakoztam; de mivel senkitől semmit nem hallok, most Lőcsén lakott áros legény a ki most itt szolgál megyen az eperjesi sokadalomba fogadá Lőcséről meg küldi ez írásomat. Kérem Kdet irjon Kd. Az Keeskemétieknek is régen eltelt idejek, félek rajta ha közelebb voltáért mások kezébe nem jutott adójok.

Adja Isten hallhassam az kegyelmetek jó egészségét. Írtam Krakóban 16. may 1649. Kdnek szeretettel szolgál Árva Wesselényi Anna.

Toldalék (egy darabka papírra más kézzel.) Édes Kapitány Uram immár ez levelet megírtam volt hogy értettem az nyavalyás Olszter Dániel a ki Szikszaival perlett veszedelmes betegségbe fekszik Eperjesen, kire való képest az levelemet a kit tőle küldtem volt nem

gondolhatom ha megadták-e Kdnek. Én most is csak azon kérem Kdet mennél hamarább írjon mindenekről, mert bizony igen laposodik az erszény; ez ifju legény fogadta hogy maga viszi meg ez leveletem, a bátyja az fiam szolgálja Szepesben. Isten kegyelmeikkel édes Kapitány Uram.

Negyedrét; eredeti; sk.; Külezím: mint fennebb.

LXXIV.

Édes Kapitány Uram. Isten sok jókkal áldja meg kegyelmeiket. Oly hiszemben vagyok édes Kapitány Uram unalmas is lehet immár enyi sokszor való írásom, ha csak felét vette is Kd írásomnak. Kézsmárkról bátyám Uram¹ írja az én leveletem Kdnek meg küldte, de válasza nem jött; most várbeli drabantja volt itt vásárlásért beküldhette volna; ez bizonyos alkalmatosság lévén úgy akartam ismég írnom Kdnek: mi oka legyen, hogy semmit nem érthetek oda való dolgocskáimról, leszen mit beküldeni vagy nem? Esztendeig való lakása János uramnak Buza táján ha lett-e hasznomra, hogy itt is élhetnék vele. Most fő árusok mennek Eperjesre, kiknek ha kezébe küldené Kd ha mi volna, elhozhatná ide kezemhez, magok ajánlják magokat; de hogy enyi hosszu ideig semmit nem tudok kegyelmeiktől, mit tudok mondani a jámboroknak. Jánost is igen várnám ha el érkeznek, de hogy semmit nem értek semmi felől az írásom is bizonytalan. Az én dolgom csak kérés immár, mi haszna leszen, azt is Istennek ajánlom édes Kapitány Uram.

Írtam Krakkóban 19. may 1649. Kdnek szeretettel szolgál

Árva Wesselényi Anna.

Negyedrét; egyik oldal beírva, másikon czímezve; eredeti; sk. fekete borított v. p.

Külezíme: mint Fennebb. „R. 24. may“.

LXXV.

Édes Kapitány Uram. Árva szolgálatomat ajánlom Kdnek. Isten sok jókkal áldja meg kegyelmeiket minyájan.

Az Kd nekem írt 1. április levelét ma 28. may vettem el együtt; az monetával. Immár megítélheti Kd ilyen hosszu ideig édes Kapitány Uram csak egy betűnyi írását Kdnek nem venni mire kellett ítélnem.

¹ Tököli István az első, ki született 1581-ben meghalt 1651-ben. Lásd. Nagy Iván Magy. Csal. 11 köt. 288 lap.

Lublyoi Kapitány Uram bár csak az levelét küldte vona el Kdnek, kiben megérthettem volna mind azt a kit most értek. Én pedig megnyit írtam, kértem keresvén alkalmatosságot; mikor írhattam volna Kdnek, el nem mulatám. Csak csodálkoztam azon ha leveletem vette Kd, kiből megérthette volna, hogy én semmi írását nem vévén Kdnek szükség képen érzem, nem tudván mire vélni . . . mivel az mi dolgunk csak kérés ez is Isten fogadja; most ez leveletem is neki küldöm hogy Kdnek megküldje; értse Kd is okát, ilyen haladék kényszerített az sok írásra. Kézsmárkról sokszor volt alkalmatosság ide, csak tegnap is volt alkalmatosság várbeli drabant levén itt vásárlásért, kitől ugyan panaszkodás képen írtam Kdnek. Kit talajdonitson Kd édes Kapitány Uram annak: 11 hétig írását Kdnek nem vehetém Mire kellett vélnem? csak busulásra való alkalmatosságom szaporodott ezzel; mert az szükséges volt hála Istennek az adosság konvencziók nélkül 4 száz lengyel forint; nem értvén semmit nem tudtam magamat mivel biztatni. Kérem azért Kdnek megbocsásson sok írásomról s ilyen méltó mérségemnek adjon helyt; egy levél írás ezeket megjobbithatta volna. De immár csak az én sok írásimba, ha került valamely Kd kezéhez örömet tudnám. Kdnek akkori írásától fogva sok változás lehetett, talán az Uraságok is az feredőben lehetnek, az hová minyájan készültek, talán püspög uram is az mint régi írását látom ott fog lenni, én azért nem írok most afelé senkinek

Írhatom Kdnek nagy csodálkozással hogy páter Gosztonyi Uram még sem atta volt meg az gyöngyöt Cs. Lászlónak; okát nem tudhatom jól, azt írja az aszszonyt várta, kinek nem kellett volna lenni, mert én csak magának küldtem s írtam volt felőle. Elég erkölcs (így) volt az jó fiamtól akkor jelen nem lenni de ki tehet róla, eféle vissza való erkölcsökről, csak az jó Isten ő maga.

Tudom az szepesi gazdák is elég lapos erszénnyel jönnek haza, alig ha az alamizsna fizetést meg nem veszik rajtam, kit örömet megadunk mivel ezután is ha tovább élünk onnét Szepesből kell meglenni minden napi kenyerünknek Az gdowai értetlen atyafiság miatt még most is ha az aszszony honn volna ismét kérnék fehér lisztet. Az mostani liszt sokkal setétebb volt az másiknál. Tudom udvarbíró uramnak vagy a kire eféle liszt csináltatás bizatik, ideje korán gondja leszen, Isten haza hozván nekem is jut benne.

Az János ki érkezése immár elég füvesen lehetne; talán idejét is multa meglátja Kd édes Kapitány Uram ha Kd írása által nem szorgalmaztatja menyire halad ha marhát nem szereztek a kin ki hozzák az mi leszen. Isten fizesse Kdnek édes Kapitány Uram hogy az haszontalan papiros írásokat ide nem küldte Kd, hozassa maga elébe olvastassa el Kd, ha valami haszonra valót találhat benne.

János uramnak most kedve szerint én tölem postája nem lehet,

mert bizony sok éhen váró szükség várta az monétát. Ha igaz az sokféle ajándék, majrság, csiko, borju tudjunk arra is benne.

Ha fiam Cs. István megjön lássuk onnét is mit értünk, mert efélére résen lehet füle. Az mikor mód lehet benne innét is az jutalmas szolgálat módjával ugyan meg leszen, csak lássam mint jut az szükség. Félek a Kecskement is (így) valahogy utat ne veszesszen Szepes felé, ki tudja hol akad meg. Az Megyeri uram szőlő áros volta is ha leszen vagy nem; az keresztszegi állapotot tudhatná János uram. Az buzai épület nehéz kész pénzből meg lenni; egyéb aránt találták volna fel mint Honjokba (?) mint tatarozhatnak az jámborok; az ki osztán pénz nélkül nem lehetne az muszi reá kényszerít arra is. Lám Almás vára is üresen szabásu vagyon most ez időre nézve.

Mivel Buzából remélek mézet, ha költsön Kd szerezhetne bár csak egy vedret egy kis átalagocskába, az Eperjesre menő szekerek Lőcsére járnak; kivált képen Pacseszka nevü fő ember ugyan ajánlta magát el hozatná az viasszal együtt, de azt csak úgy írom édes Kapitány Uram. Immár több irással nem fárasztom Kdet, csak azon kérem némely alkalmatossággal kik lehetnek írjon Kd gyakortább. Egy zsidó borokért megyen Kézmárkra, kitől írok Kdnek a tájba; holmi aprólék még lehetne itt még főzetnék vele.

Íála Istennek hogy békével vannak az apró gazdák. Az pap ruha könnyebb, csak Isten plántálja be az belső köntösbe; Perényi papot ki látott? Csáki Ferencz aligha uj czeremoniákba nem kapott oda fel. Írják hogy nehéz Szepesbe vissza jöni ott fenn szeretné az lakást; hozza Isten jó egészségbe minyájokat. Az páter Gosztonyi Uram talán előbb haza verekedik az paripa szekeren. Az gyöngytől mint váltam meg örömet érteném; nem szokás hogy a félét meg köszönjék az emberek.

Adná Isten az szádvari majorkodás, lehetne immár hasznosan. Ha Pécsi Uram oda jöne kérnék ismét vagy 3 (hordo, borocskát, mert immár az gönczinek harmadikját költjük. Ha azok az szádvari borok eladása nem segített volna, higye Kd az számado pénzre szorultam volna. Csak az hozatásába valami módot keressünk.

János ha ki érkezik . . . hozhatnának el onnét
Az lévai bora Cs. Lászlónak felette jó, tiszta s nem erős; most tudom össze vissza lesznek, hozatni kell afélét; ha az gönczi arra való volna, hogy be hozhatnák az volna jobb, de a ki nem lehet nem kell törődni rajta. Isten kegyelmetekkel édes Kapitány Uram. Írtam Krakkóban 28. máj 1649. Kdnek szeretettel szolgál míg él

Árva Wesselényi Anna.

Negyedré; 5 old. beírva; eredeti; sk.; f. b. v. p.

Külczim: mint fentebb.

LXXVI.

Édes Kapitány Uram. Az én árva szolgálatomat ajánlom Kdnek. Isten sok jókkal áldja meg kegyelmeidet minyájan.

Palocsai Gábor Uram feleségével itt lévén Krakkóban, igen fogadta az édes aszszonyom, hogy ez leveletem KdnekSzepesvárába megvigyék. Én is ezen reménység alatt írok most Kdnek, mert immár az visnyiczi állapotot megváltoztatta Isten, nem vélem oda küldött leveleim ha jutottak Kdnek kezébe édes Kapitány Uram. Az szegény Vajdát Isten kivette ez világból a kin. . . . szánakodnak minyájan; mi is az szerint nem tudván az fiai gráciáit mint lesznek. Az Istenért édes Kapitány Uram páter G. uram is még most legyen csendességben, hiszen az igazság soha meg nem hal; mint maradhat meg köztük az édes atyjok rendelete, mivel az egyiknek jószági igen meg puszt (ultak) az ellenség miatt. Azt vélik változni (kell az rendel) ésenek.

Az fiam állapotja felől semmit nem tudhatok, az postán nem jött levelem. Az löcsei postán lehet Kdnek gyakorta írása Kérem Kdet tudósítson Kd ha mi bizonyos hirei lesznek megjövésök felől. Ha pedig János ki érkeznek valamikor anyival inkább immár takarodás lévén ha az utánra marad, végzetlen az ő dolguk noha immár tisztartójok is vagyon Buzába; de egyarányu ugy tetszik az szaporája. Keresztszgeből is ha megtért János uram, Megyeri Urammal hamit végezett s az pénzt is . . . ha meg adta neki.

Mint egy tized napja hogy utobban írtam volt Kdnek, az pispeg Uram levelével együtt Wisnyiczre vitték, de nem tudhatom ha Kd kezéhez vötte-e édes Kapitány Uram. Immár az Eperjesrőljött szekerek is megérkeztek, az pispeg Uram küldte viaszat meghozták békével; az Pacseszka szekerei is megérkeztek azt izente az szolga meg küldte volt Kdnek . . . írásomat s várta hamit kellett volna nem lött válaszuk. Innét is gondolom hogy Jánosnak hire nincsen s az költsön méz kérésben Kdnek nem volt módja. Az fejr liszt felől is írtam volt az édes leányom aszszonyoknak, de ugyan az több levelek közt volt, hogy meg nem érkeznek parancsoljon fölöle, hogy az erdélyi egyetmással hozhatnák be. Kérem Kd édes Kapitány Uram immár . . . az visnyiczi állapot változik s mi oly dolog lenne fogadjon Kd gyalog postát, vagy János hozná be, ha lova volna hamarább lenne, itt azt . . . jobb kedvel mehetne az hová kellene menni. János diák mentéje az ladába nyugszik, ő kárt nem tött benne, az is bizonyos hogy semmijét el neft vitte az gazdájától; de immár onnét semmit nem . . . hat. Adjon Isten jó egészséget kegyelmeiteknek minyájan p. Gosztanyi Uram talán előbb jöhet haza ha nem feredik. Írtam Krakkóban die 18 junii 1649.

Kdnek szeretettel szolgál Árva Wesselényi Anna.

Negyedrét; 3 old. beírva; eredeti; sk. pecsét leszakadt K ülczím: mint fentebb

LXXVII.

Édes Kapitány Uram! Az ur Isten sok jókkal áldja meg kegyelmeteket minyájan. Valami Jámbor ajtatos személyek, kik kalváriára jártanak jövének ide Krakkóba, kik által Kdnek ez levelemet írom, mert az gazdák talán még oda ferednek. Páter Gosztonyi Uram is ha megérkezett-e bizonytalan; 28. máj írt levelét tegnap meghozák, kit Pozsonyból írt volt ő kme. Az mely páternek írt az nem lakik itt hanem Toronyában; Szepesben akarná talán inkább ő kegyelme hogy lenne. Most itt az pátereknek gyűlések fog lenni, talán őt a tájan kellene szorgalmaztatni, mind azon által ő kegyelme tudósabb ebben is. Ha Isten meghozza ő kegyelmét arról is tudósítson az szegény páter Beliczius halála után fiamnak Cs. L. adtak-e más pátert; Hölgyi uram tudná immár az állapotot; a nélkül nem lehetnek nyavalyások.

Kérem igen ő kegyelmét ha megvoná is az Szaniszló levele (nemes levele?), kit nem hihetek, megne küldje ő kegyelme neki, mert az mostani rosz szokását s bor italát azzal kell megzabolázni, akiért én igen elkedvetlenedtem tőle; sőt ha el nem hagyja az bor italt az míg engem szolgál, nem is kívánom szolgálatját; ezt jól meg értesse az Páter ő kegyelme vele igen kérem; én egyik levelet sem akarom ő kegyelmének megadni neki, mivel ugy tetszik (nem) sok az becsület az nemes levélhez, ha az bolond részegség természete kezd benne gyökerezni, de az vásárlást meg vétetem csak írja meg ő kegyelme az materia próbákat küldök ha nem jobb volna-e efélét vétetni, két anyit is tartana.

Most Palocsai uram feleségestől voltak, egy szolgáló leányuk elszökött tőle; egy szolgálók volt a ki azt mondta neki: atyja fia s három hét múlva vissza jön érette; eféle dolgot bizott volna Szaniszlóra. Az ördög kísérteti, az borital efélével szokott járni. Csodálom afféle uraság nem szegyélli eféle állapotot, aztán egy halászra bizza a kinek Morvában halat szokott eladni, ő fogja fel kerestetni. Az bizony dolog valamenyi nap itt volt, de Szaniszló minden nap részeg volt, szolgálit vendéglette s magának az urnak küldött boldogkövi bort; ő feltalálta mivel kedveskedhessék neki, mert kedve szerint való bort nem találhattak neki.

Édes Kapitány Uram, tanácsot kérdek mint kellene orvosságot találnom, az páter ő kigyelme bora igen kezdett penészedni, én pedig az gönczinél jobbnak tartván az tarczali bort is azzal tölttettem. Az hordója kívül nem penészes gyakorta törlik, de az ízén nincsen szaga. Szinte most mondák az szegény Vajdát 2 hétre fogják temetni. Az istenért ha fogják hívni az fiamat, küldjön be az temetésre, sok jó akaratját vette hadd ne tulajdonítsák háládatlanságra; én az gyászszal nem tudok mit mivelni; ha Isten meg hozza fiamat kérem tudósítson cselédestől kell meg lenni ha ugy fog kívántatni.

Az posztó probákat elküldtem írjon az páter felőle, ő kegyelme posta Jánost igen várnám de úgy az mint Kdnek fog tetszeni. Adja Isten édes Kapitány Uram jó egészségét halhassam kegyelmeiteknek. Írtam Krakkóban 1649 juni 21 (vagy 22.) Kdnek szeretettel szolgál
Árva Wesselényi Anna.

Negyedrét; 3 old. beírva; eredeti; sk.; fekete viasz pecsét.
K ü l c z i m : mint fennebb „R. 16 junii.“

LXXVIII.

K ü l c z i m : „Ez levél adassék az én jó akaró barátom Uramnak Fridmánszki Stanizlunak kezeihez Krakkóban.“

„Szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek mint régi jó akaró társamnak; adjon isten minden kívánságod szerint minden jókat egészséget. Magam állapotja felől azt írhatom, legyen istennek hála mostanában tűrhető (turhetiu) egészségben vagyok (uagiok) melyet magadnak is (es) hasonló képen kívánok istentől. Semmi új híreket nem írhatok csak (chiak) azt, hogy uramtul ő Kegyelmetől hallottam, hogy az te nemes leveled immár páter Gosztinyinál vagy, bizonyosan immár nem tudom ha megadták-i most Kegyelmednek vagy nem. István diák mind feleségestül az anyjának úgy mint öreg aszszonynak szolgálatját ajánlják; azon kér az leánya, hogy az gyöngyös pártát küldje az unokájának és esmét vegyen egy vég mezolant (?) zöldet az mit ad érette meg küldi Kigyelmednek; az rainbeket igen köszöni az öcscsének és szolgálatját ajálja. Mihok Leleszről Kegyelmednek szolgálatját ajánlja. Levelet is (es) küldtem volt az télben tölle, de nem tudom ha megadták-e vagy nem? Minthogy az aszszony ő nagysága mondja, hogy túllem tanultál igett bort inni és a Zsuzsukát, azt se hadd hanem csak igyál a felől és a Zsuzsukát el ne felejcsd köszönteni én számmal. Az inget köszönöm hogy megküldted, mert ugyan szükségem volt reá, penig hogy el nem felejtkeztél róla. Kérlek édes atyámfia végy énnekem egy kis kalamarist csak olyan nagy legyen mint az tyukmonynak fele, zsebbe való, mert nem lehetek nála nélkül. Írj mikor okkáziod találkozik. Én szommal mond szolgálatomat minyájakoknak az aszszonynak is; írjon az öreg aszszony az komának egészsége felől. Ezzel Isten tartsd meg jó egészségben. Kelt Druzlakon Ultima junii 1649. Kegyelmednek jó akaró társa és barátja örömet szolgál

Mihály Marinszky.

U. I. Gubát, jól tartsad.

Negyedrét; egyik oldal beírva, másikon a külezim; pecsét nem volt rajta.

LXXIX.

Édes Kapitány Uram. Árva szolgálatomat ajánlom Kdnek, Isten sok jókkal adja meg Kteket minyájan! Amen.

Lőcsei Fuchs nevű ember itt lévén hitire fogadta hogy maga Kd kezében adja ez levelemet, úgy akarék Kdnek írnom. Azt gondolom még az gazdák nem érkeztek vissza; urnapja után való vasárnap írja az apácza indultak Pozsonyból, de hogy Zákány Uram arendás (írja!) hogy Bécsbe mentek volna oda is lehetett késedelem. Nem tudom az szegény Wajda temetésre hívó levele ha érkezett-e? Szent Margit asszony nap után fog lenni Wisnyiczen az temetés; igen jó volna Fekete Uramnak ott lenni. Az öregebbik fia leszen ott lakó ezután, az második az Szepesi gazda; de Lubowiczky Uram azt gondolom nem leszen utolsó. Tudakoztam csak távol valami aféle rendelésekről, de úgy mondják parancsolva volna hogy változások ne lennének abban. Immár idején tartok tőle, megbomlik az barátság, ha ki ki az magáét fogja bizonyítani.

Talán az páter sem jött még vissza, tudom résen leszen füle ő Kegyelmének. Annak ideje korán az ő Kegyelme írta vásárlások meg lesznek csak legyen kinek elvinni. Az én apáczám sokat ír fiam Cs. László betegségéről, a kin bizony igen bus vagyok, tavaly is úgy tetszik ilyenkor feküdt; Pozsonyból Bécsbe hallom ment volna; felette boszszus természetit hallom, a ki nem kevésbé öregbiti nyavalyját. Hatalmam tovább nincsen csak az ur Istennek ajánlani; emellett igen is érzem véghetetlen sok bajos dolgait, kik nem apasztják hanem nevelik betegségét. Kérem Kdet Szádvára felől ha mit ért Kd s írni fog arról se legyen feledékeny. János diák Uram megérkezése is sokáig halad, azt gondolom pénz után várakozik s mi is az Megyeri Uram vásárjára, a kiből úgy ítélem semmi sem leszen mivel nagyobbra vágy immár; eddig talán válasza jöhetett Kdnek tőle. Szini is mely felé evez János után, lehetetlen hogy akadályok ne lött légyen, de hogy nem írnak semmit, nem hogy cselekednének ez valóban roszaság tőlök.

Előbb való írásom eddig volt édes Kapitány Uram; Guba után írtam az másik írást; immár értse reá Kd; most csak alig vagyok az nagy melegben. Adja Isten jó egészségét Kdnek hallanom. Írtam Krakóban 5. juli 1649.

Talán az pozsonyi hoszszu lakás után minden szükségeket hoszszu időre valót meghozták az gazdák; ide sem fognak küldözni vásárlásért. Az lengyel követ jó válaszzal járt, ígérte az fejedelem maga meg szerzeni az békességet, az ellenkező jobbágyok közt. Adja Isten az jót! Kdnek szeretettel szolgál míg él

Árva Wesselényi Anna.

Édes Kapitány Uram, immár az első írásom kész volt, hogy Guba mester érkezék. Most értem immár az Gazdák állapotját, hogy még az fürdőben eveznek. Cs. Ferencz uram nem is feredik, az szeme világa is oda fel fogott maradni. Oh ki rossz ez világ a ki ilyen hálokat szokott készen tartani az ifjúság bolondságira!

Az öreg aszszony Sándora is ugy volt immár, ugy hallok eléggé érzi az szegény anyja. Az János diák uram sétálása s nyugalma elég szapora, ha régi Keresztszeg eleget bőtölhet higgye Kd Kis Márton tehet akadályt ha rosszalkodni akar. Megyeri Uram sommája így is fogyni fog; az Fekete uram bejövése az temetésre bizonytalan lehet. Az kecske-mentiek ajándékját nem bánom ha Jánosék hozzák be csak számvető pénzt féltem az váró jövényektől, ámbár Kd jó ítéleti szerint maradjon az is, mert immár most az szőnyeg nem lehetne áruba mint tavaly értse reá Kd. Az fejér liszt igen ígéretbe vagy on ugyan, parancsolatban is csak, hogy azt írja fehér lisztet oly szegényt küldtek volt Szepesből nem is ehetett benne, azért értsék arra, hogy szép legyen az alamizsna.

Most olajat nem kérek, noha itt egy áron jár a fa olaj árával. Azt vélem édes Kapitány uram még nem most érkeznek ki az buzai keresettel, akár ki vétke legyen elég rosszasság töllek, de ha Jánosé leszen immár az oláh természetből soha ki nem törődik s ide jövést is nem kívánom s ugy hiszem Szepesvárát sem kívánja látni. Az szádvári borokért is ötet küldtem volna, bizván az gazda Gracziájához, hogy nem bánja ha mód adatnék benne, hogy lehetne 4 (hordó) borocskám onnét kivált képen meggygyes, mert ugy féltem az gönczinek elfogyását. Az páter ő Kme bora felől írtam volt hogy peniszes, orvossága mi lehetne. Kérem Kdet írja meg. Hozza meg Isten az gazdákat is jó egészségben. Amen. Írtam Krakkóba 5. juli 1649. Kdnek szeretettel szolgál

Árva Wesselényi Anna.

U. I. Az szarvas gomba is talán elveszett immár. Leányom aszszony írja oda az ferdőbe sok az cseresznye, itt is fejér még legbővebb de nem tartós se egészséges ugy tartják.

III. RÉSZ.

a) NYELVÉSZETI JEGYZETEK.

A 70 darab levél, melyet itt vett az olvasó, legnagyobb részben Wesselényi Anna saját keze írása, hosszú szálkás betűkkel — s a korhoz képest elég jó ortografiával írva; a mennyiben bizonyos rendszer szerint használván a betűket és írván a szavakat, az eltérések végre is kitanulhatók. Nem számítva a papír törődéseit — a tinta színtelenségét, az itt-ott előforduló elemi s más pusztításokat, az írás általában véve nehezen olvasható s habár a betűk, és szóalakokhoz hozzá szokva, az akadályok legyőzhetők, mind az által az írás sűrűsége és szálkássága miatt az olvasás mind végig szemfárasztó.

A betűkre nézve megjegyzendő, hogy nagy betűk a mondat és szó közepén igen gyakran* fordulnak elő, különösen az *a* betűnek több mint fele nagy *A*-val van írva, s ezen kívül az *s*, *u*, *k* s több más betűk igen sokszor a nagyobb alakban fordulnak elő a mondat vagy szó közepén.

Betű vagy mondat pontozás felette ritkán fordul elő. Az *sz*, *zs* és *z* legtöbbször egy jellel, t. i. egy hosszú *s* mellé csatolt vonással fejezi ki (ilyenformán: *ſi*), ezt aztán az olvasónak a szóból és gyakran a mondatból kell kiokoskodni, szintúgy a *cz* és *cs* betűket, melyeket ugyancsak egyforma jellel ír. Az *a*, *e*, *o*, *ő* is majdnem mind egyforma, valamint az *n*, *u* és *ü* betűk is.

Mondatai a legtöbbször kerekdedek és kifejezései erőteljesek, főként ha egy kissé indulatba jön a nagyaszcsony s valamiért fel van izgatta, igen szépen tud írni.

Megesik azonban néhol, hogy a mondat tollából szétfoly s kimarad a tárgyszó vagy éppen a vonzó ige. A *ba* és *ban* közt levő különbséget nem ismeri, elannyira, hogy a *ban* nem is fordul elő leveleiben, de ismeri az ikés ige használatát, s az igék tárgyas és személyi alakjait a legtöbbször, helyesen különbözteti meg.

* E miatt a levelek szövegében a másolás és nyomás alkalmával is keleténél több maradt.

Némely szónak a leírásából azt is lehet következtetni, hogy a nagyszszony az *r* betű kimondásánál egy kissé rácscsolt, s az így jelentkező mellék hangot is ki akarta fejezni, például a következő szavakat így írta: prjobál, grjáczia, Grjécz, Prjepostvári, prjokator, kalastrjom stb.

Levelei mint olyanok csinosaknak, s nagy része valóban szépek mondható, mind annyi teljes kerek formával, logikai renddel s a legtöbb élénk festői styllal van írva.

Minden levél elején, különösen a melyeket maga sajátkezűleg írt, egy kereszt áll, ilyenformán †.

Előkelő emberekhez vagy fiához írt leveleiben a kereszt után első helyen van a megszólítás, azután idvezlet, áldás, a szolgálatkészségnek felajánlása s Isten nevével minden jónak kívánása. Ez után a megnyugtató a vett levélről vagy felhívás válaszolásra. Ekkor aztán a levél tárgyai következnek. Ezek után pedig a bezárás, ismét jó kívánság és szerénykedő aláírás, s végül majd mindenik levélnek van utóírata, némelyiknek három-négy is.

Alárendeltjeinek is így ír, csak a megszólítást hagyja el. Aláírása mindenkor: Árva Wesselényi Anna.

A szokatlanabb szavak közül, melyek e levelekben előfordulnak, csak nagyjában a következőket jegyeztem ki:
alálátó hely — az kápolna tetején valami erkély féle.
azonban maradt — annyiban maradt.
bakaesin — valami szövet. (Régebben ezzel vonták be a koporsókat.)

csuha — ruhadarab (itt a szakácsok fehér ruhája).

ekeddig — eddig.

falka — egy darab idő. („Egy falkáig itt fognak maradni.“)

Ferkő — Ferencz kicsinyítője (Erdélyies).

füvesen — már füvesen jöhetnek ki az ökrök, már jó nagy a fű.

galiba — baj.

gyermekded ökör — fiatal ökör, tulok.

gyermekló — csikó s néhol csitkó (Erdélyies).

heaba — hijába, hasztalan.

heá — a pénznek nem volt semmi hea.

habarnyicza — tengeri pók.

ház — szoba (erdélyies).

ide — itt.

idnep — innep.

ifia — hiú.

ismég — ismét.

Istok — István kicsinyítője.

iszonyít — ijeszt. (A véglesi útát mindnyájan iszonyították stb.)

kordé = ? (Párizpápainál kordera = (felületesen) perfunctorie obiter stb.)

kékló = t. i. kék színű ló.

kavaszia = valami gyapott szövet.

karasia = valami posztó szövet (Párizpápainál előfordul).

kalteriom = ? (Az én kalteriomom is nem sokára kész lesz!)

lengier = lengyel.

maga = noha.

megveszett = megfogyott (a beteg gyermek).

mezolán = valami szövet nemű.

molnok = malmok.

nyavalyás = hitván, szegény, beteges, rongyos.

olcsorlom = olcsónak tartom.

penig, penik = pedig.

postán = gyorsan, hamar.

pispeg = püspök

poplikán = ?

Panna, Panoka = Anna.

réhy, réji = régi.

rainbeket = ?

Retke = valami halfaj.*

szállít = apaszt (szállítsuk a roszakarókat többítsük a jóakarókat).

szilig = szelid.

sziligség = szelidség.

szemben lenni = találkozni.

sepet = fiókos szekrény (Párizpápainál szepet.)

szekér = kocsi, hintó (erdélyies).

tino = fiatal tehén.

többít = szaporít.

többül = szaporodik.

züpón = leves étel (Párizpápainál zuppon).

vajuszom = bajlódik.

veszt = veszteget, pazarol, elad.

viszált (?) = selyem.

vénaszszony (öregaszszony is néhol) = társalkodóné, pl., „ángyomnak úgy hallom, most ifjú vénaszszonya van“, s máshelyt is többször előfordul.

Írónk sajátosabb kifejezései közül pedig a következőket jegyeztem fel:

* Lásd Pap Miklós Tört. Lapjait II. évfolyam 919. lap.

1. Az elszánt akaratnak, több tanács nem kell.
2. Az Isten igaz és az embereknek is igazságos állapotját kedveli.
3. Azt mondják, nem olyan rút az ördög a mint írják, de nekem úgy tetszik annál is sokkal rútabb.
4. A nagy emberek közt ha egyikkel valamit elhitetünk, a többi könnyen elhiszi.
5. Ha jobban folyamodunk Istenhez, hogy sem ez világi eszközkhöz nagyobb jutalmát vesszszük.
6. Ezután is szükséges a jó akaró, mert még tovább az nagy oltár.
7. Ne tartsatok haragot, egy óra az életnek halálnak változása.
8. Nem élünk örökké itt ez világon.
9. Szállítsuk a rosز akarókat, többítsük az jó akarókat.
10. A ki szenvedni nem akar, uralkodni is nehéz.
11. Isten s ember tudja = mindenki tudja.
12. Egy padon ültünk = egyet értettünk.
13. Az ki nem lehet, nem kell törődni rajta.
14. Már ott is félek a hol nem vétek.
15. Mikor ember első útját megvéti nehéz kigázolni belőle.
16. Az lelki ismeret más világra való dolog, könnyen szokta ember hagyni.
17. A menyi veszekedés, gyűlölség köztük van, egy hajdu városban is sok volna.
18. Nagy szorgalmatosság = nagy vagyon.
19. Isten jobb királynál s a tudós doktoroknál is.
20. Jó tudom ember = okos ember, tanult ember.
21. Sokfelé oszlik, mintha kőre öntenék.
22. Kásával fizetni = apránként fizetni.
23. Tanuságot adni = utasítást adni.
24. Oly közönséges hír, hogy még a kadácsok is beszélnek.
25. Gorbóra hagytam volt hogy vigye a levelet.
26. Keresztszegre hagytam hogy menjen.
27. Az is csak azonban mulék.
28. Gyenge ugyan (az vászon) de azért helyt adhatok neki.
29. Adjon helyet Kd igaz mentségemnek.
30. Urunk (fejdelmünk) lévén peresünk csak Isten lehet orvosunk.
31. Bizony dolog térne szó hozzá = lehetne ellenezni.
32. Illendőbb a magad lovája mennem = a te lovadon, vagy a te lovaddal.
33. Lengyel módon = hamisan.

b) SZEMÉLY-NEVEK.

(A római számok a leveleket, a közönséges számok a lapokat jelentik.)

Agota aszszony a gr. Csáky István gyermekei mellett felügyelő
145, 152, 158.
Albert uram, keresztszegi tiszttartó s várnagy 17, 24, 77, 84.
Almási 75.
Andács uram, Wesselényi Anna szakácsa 125.
Anderkó 132.
Árvai 95, 101, 107.
Asztalos inas 86.

Balassa Anna, Pacsot Ferenczné 12, 72, 73.
Balassa Ilona, Wesselényi Istvánné 4, 13, 69.
Balázs György, ácsmester 17, 118, 142.
Balázskó futár 153.
Bálintfi uram* 36, 106, 109
Balog Dániel 73.
Bánffy pater LIV.
Bánffy uram 150.
Bánffy Francziska (nőül ajánlották gr. Csáky István számára) 146.
Básta 10.
Bancsor János 90.
Bathiány Magdolna, gróf Csáky Lászlóné 22.
Bathiányné, sz. Lobkovicz herczegné 45, 112.
Bathiány uram 165.
Báthori István, lengyel király 3, 4.
Báthori Anna (apáca) 149.
Báthori Gábor 10.)
Báthori Zsigmond 9) fejedelmek.
Báthori Istvánné, H. Drugeth Frusina 67.
Báthori Istvánné, Kosztka Zsófia 67.
Báthori Zsófia 42.
Békési Gábor 4.
Békési Gáspár 4.
Békési Gáspárné, Sárkándi Anna (később Wess. Istvánné) 3, 4.

* Lásd „A két Rákóczi György fejedelem levelezése“, szerkesztette Szilágyi Sándor Bpest 1875. 44. és 216. lap.

- Bekiesz Ulászló, lengyel nemes 5.
Beliczius, pater 179.
Bercsényi uram 122, 128, 135.
Bessenyei uram 124.
Bethlen János 9.
Bethlen Miklós 63.
Bethlen István 31, 36, 93.
Bethlen Farkas 4, 6, 9.
Bethlen Gábor, a fejedelem 22, 24, 28, 82.
Borbély András 75, 100.
Borbély István 102.
Bornemisza Kata 56.
Bornemisza László 148.
Bornemisza uram 97, 163.
Borsai Gáspár (manyiki) fejedelmi (királyi) ember 24.
Bossányi Eszter, özv. Forgács Miklósné 146.
Brandenburgi Katalin 16, 29, 30, 33, 43, 44.
Budai Ferencz 4.
Budowniczy 163.
Büki István, nagy almási tisztartó 142.
Buzai 76, 80, 86, 87.
- Cálmánsehi 77.
Castello uram 77.
Cecilia, pozsonyi apáca 149.
Csáky Anna, Prepostvári Bálintné 8.
Csáky Anna, apáca (Wess. Anna leánya) † 1673. 8, 39.
gr. Csáky Anna, apáca (Wess. Anna unokája) 35, 146, 147.
Csáky István (a nagy) † 1605. 6, 7, 8, 9. (legujabban a kamarai
levéltárban talált adatok szerint 1566-ban született.)
gr. Csáky István, fia † 1662-ben. 8, 23, 29, 30 stb. egész művön át
majd mindenik lapon.
gr. Csáky László, fia † 1655-ben. 8, 23, 39.
gr. Csáky Ferencz (Ferkő), gr. Csáky Istv. fia 35, 40, 59, 169, 170.
gr. Csáky István (Istok), „ „ „ „ 152.
gr. Csáky László (Laczkó), „ „ „ „ 150.
gr. Csáky Ferdinand György, gr. Csáky László fia 47, 125.
gr. Csáky Zsigmond, „ „ „ „ 158.
gr. Csáky Pál, „ „ „ „ 158.
gr. Csáky Éva 142.
gr. Csáky Krisztin.
Csejti (Uram) Ferencz 68.
Csejti Ferenczné 70, 71.

Cserényi Uram 117.

Czobor 150.

Czoborné 150.

Daniel diák 117.

Daniel, páter 118.

Daniel Uram 173. (Olszter Daniel) 174.

Daroczi Péter 104.

Dengelegi Mihályné 69.

Deresné asszony 77.

Dersffy Katalin, Wesselényi István I. neje 4, 70.

Dorka, varró leány 12, 70.

Dobronoki páter 156.

Egresdi, (Thurzó Ádám szolgája) 127.

Egri István (tótházi) 24.

Erdélyi István 62, 96.

özv. Erdélyi Istvánné, Mindszenti Krisztina 151.

Erdődi (Uram) György 123.

Erzsok, varró leány 13, 70.

Esterházy Dániel XXXVI.

Esterházy Miklós, a nádor 32, 45.

Esterházi Miklósné, bedegi Nyáry Krisztina 49.

Eugenia, pozsonyi apácz 147.

Fejes cs. (Gyeke birtokosa, a család kihalt 1570 körül) 4.

Feketéné asszonyom 166, 168.

Fekete János (Wesselényi Anna, özv. Csáky Istvánné és fiai minden javainak praefectusa; † 1638-ban) 14, 36, 54, 76 stb.

Ferencz diák 116.

Finta Márton, nagy-almási udvari tiszt 124.

Forgács Éva (gr. Csáky István I. felesége) 5, 20, 35, 55.

Filstics Uram 78.

Forgács László 123.

Forgács Mária, hajadon (gr. Csáky István harmadik nősülése alkalmával óhajtott volna nőül venni) 150.

Forgács Miklós (kassai generalis)

özv. Forgács Miklósné, Bossányi Eszter 146.

özv. Forgács Zsigmondné szül. Pállfy Katalin 20, 81.

Fridmanky Sztaniszló, Wess. Anna szolgája Krakkóban 162, 179, 180.

Fuchs 181.

Galantai Uram XLIV.

Gécziné 97.

Gombkötő 144.

Gosztonyi, páter 165, 167, 168, 171, 176, 178.

Görgei György 128.

Guba (mester) 180, 182.

Gyerőffi Gáspár 114.

György, diák 118, 147.

Gyulafi László 93.

Gyulaffy Lestár 4.

Hagymási Margit 69.

Hajdu László (Wess. Anna inasa) 50.

Haller György 69.

Hancz János 91.

Hanvai Uram 143.

Harangi 74.

Hauer János 155.

Henczi 115.

Hetyei 113, 114.

Hodó Károly Doboka vármegye ismertetésének írója 4.

Hollosi 156.

Homonnai Uram 150, 152.

Horánszky 164.

Horváth LXII. 36.

Horváth Ferencz 99, 100.

Horváth György (komlodi) 24.

Horváth Mihály (a történész) 32.

Hölgyi (páter?) 179.

Istvánffy Miklós 9.

Ilucza XXXVI.

Jakesi család (Hada birtokosa kihalt 1580 körül) 4.

Jakusits Gergő 171.

Jakusits 129, 135.

János diák 156, 167, 181*

János, szolga 165, 167, 168.

Judith, pozsonyi apáca 146.

Juli Ferencz 75.

* „A két Rákóczi Gy. fejd. cs. levelezése“, összeszedte Szilágyi Sándor. Lásd a 231. lap.

- Kállai 95.
Kamuti Farkas (és fia) 60, 137.
Kapi Uram 112.
Kádics 83.
Károlyi Uram LXI.
Kassai István (ítélő mester; tényleges cancellár) 36, 96.
Kátai páter 145.
Katalin aszszony 12, 70, 152.
Kavasi (Uram) 103, 134.
Kemény János 9, 32, 33, 93, 103.
gr. Kemény József 4.
Kerecsényi Uram XLIX.
Kereszturi Miklós (kereszt uri) 24.
Kolozsvári páter 167.
Komáromi Márton 35.
Korbuly András 101.
Kornis Zsigmondné, Pálffy Ilona 18, 79.
Kornis.Ferencz 54, 138, 141.
Kővári László 4, 9.
Krisostomus, páter 139.

Lamormann, páter 135.
Láng Uram 162.
Leonora, pozsonyi apáca 146.
Lehoczky 4, 9.
Lisibonne aszszony LIV.
Littzoveczky Uram 163.
Literati István (palatkai) 24.
Lonyai Anna 42.
Lonyai (Uram) Albert 71.
Lonyai (Uram) Zsigmond 131, 161.
Lorántfy Zsuzsánna 42.
Lőrincz wajwoda 164.
Losi Imre, esztergomi érsek 149.
Luboviczky 181.
Lucza aszszony 131.
Lucsia 127.

Macskásiné 126.
Magó páter 96. (talán ugyanazon Moga páterrel?)
Majti 127.
Mancz aszszony 150.
Marha Tamás buzai számtartó, utódai még máig is élnek Buzában
Doboka vármegyében 16, 77, 78.

- Maria aszszony 111.
Marinszky Mihály 180.
Márton diák 73, 75, 135, 136.
Márton (a kis) 25, 75, 80, 85.
Megyeri (Uram) Ferencz, előbb Brandenburgi Katalin később a
Wess. Anna éa Csákyak szolgálatába * 131, 132, 139, 142,
148, 181.
Melirt XL.
Melith Péter 40, 114, 119.
Merz Pál 2.
Mihály diák 161.
Mihály Vajda 10.
Mikoláné 94.
Mikó Ferencz)
Mikó Gábor) (oroszfái) királyi emberek 24
Mikó István)
Mikó Miklós)
Milek Uram 106.
Moga 103.
Moréh páter 84, 96.
Muszka Tamás 26.

Nagy András 68.
Nagy Mihály 100.
Nagy Mihályné LX.
Nagy Iván 4, 5.
id. bedegi Nyári Krisztina, Sárkándi Pálné 49.
ifj. bedegi Nyári Krisztina, Esterházy Miklós nádor II. felesége 49.
bedegi Nyári Borbála özv. Varkucs Györgyné 12, 69.
Nyári Pál 49.
Nyári Uram 88, 158.) ugyanaz.
Nyári István 158.)

Oláh Boldizsár ** 16, 74, 76.
Oláh János 128.

Pacseszka 177, 178.
özv. Pacsot Ferenczné, Balassa Anna I. levél 12.
Pacsot páter 154.
Pálffy István 35.

* Lásd „A két Rákóczi Gy. fejd. es. levelezése“ 96., 114. stb. lapok.

** A Csáky István biztos embere 1600-ban. Lásd a Pap Miklós által szerkesztett Tört. Lapok I. évi f. 570. lap.

- Palocsai Gábor 177.
Pálffy István 167.
Palocsai Uram LXIV.
Pataki 89.
Pázmány Péter, cardinal 21, 32, 95.
Pécsi Uram 172.
Perényi György, abaujvármegyei főispán 56.
Perényi Mária, ennek leánya és gr. Csáky Istvánnak II. felesége
† 1642-ben 56, 153, 156.
Perényi (Prini) Urak 97.
Perényi, pap 177.
Pernyeszi Erzsébeth, Szilvási Boldizsár felesége 12, 69.
Peti, inas 155.
Pribék Demeter, Wess. Anna inasa 50, 117, 142.
Pribék Demeterné, szobalány 135, 145.
Prepostvári Zsigmond 23, 32, 53, 82, 95, 96, 137, 141.
Prepostvári Zsigmondné, Széchy Kata 32.
- Rajki, páter LIV. l. 151, 161.
Rákóczi György, az első, Erdély fejedelme 31, 93.
Rákócziné 68.
Rákóczi Pál 141.
Rakovics 135.
Ravaszi, páter 102, 114.
Rédei (Uram) Ferencz 68.
Réyner Menyhárt 72.
- Sándor Ferencz 127, 134, 135.
Sárkándi Anna, előbb Békési Gáspárné, utóbb 1683-tól kezdve
Wesselényi Ferenczné 3.
Sárkándi Pál. 199.
Sárkándi Pálné, bedegi Nyáry Krisztina 49.
Scultetus Uram 92.
Secretárius Uram 136, 155.
Sennyeiné aszszonyom 143, 148.
Sennyei Uram 136.
Serédi Uram 97.
Simai Prokop 87.
Simándi István, gr. Csáky László nevelője, úti társa, s később
erdélyi püspök és leleszi prépost 16, 78, 82.
Slanyi Kozma 87.
Solyomi (valószínűleg Zolyomi) 105.
Somlyai Gáspár, kir. ember 24.

- Suhai, páter 171.
Szalárdi, történetíró a tizenhetedik században 9, 11.
Szabó István 75.
Szász Mihály, Wess. Anna inasa 50, 121, 125.
Szélerné (lásd Zeller) 93, 113, 115.
Széchy Mária, gr. Wesselényi Ferenczné, előbb rozsályi Kun Istvánné, s még előbb iktári Bethlen Istvánné 42.
Szép Mihály 164.
Székely István 118.
Szentkirályi 136.
Szentmiklósi Anna Mária, Wesselényi István III. neje 4.
Szilvási Boldizsár 69, 102.
Szilágyi Sándor, történész 9, 55.
Szilágyi János, (veresegyházi) kir. emberek 24.
Szilágyi Tamás, (eösi)
Szilassi 94.
Szina 74.
Szini 164, 165, 181.
Syxai (így) 170, (Szikszai 173.)
- Tamásfalvi 141.
Tamásfalvi László 35.
Tar Mihály LXII.
Tassy Uram 97.
Tibai Uram 95, 105.
Tima Péter 87 *
Toldalagi Uram 98.
Tordai Uram 138, 140, 164, 166.
Tőköli István 68, 172, 175.
Töres Uram 156.
Thurzó Ádám
Thurzó Ádámné 127.
Thurzó család 51, 132.
Thurzó György 70.
Thurzó Szaniszló 135.
Thurzó Zsuzsanna, Forgács Zsigmondné (második feleség) 20, 71.
Thurzó Imrené 49.
Thurzó Mihály 51.
- Zákány (András) 128, 181.

* Egyike a visszakerítendő jobbágyoknak, kikre, hogy állandó gondja volt a nagyaszzonynak, lásd más példát a „Tört. Lapok“ I. évi folyam 618. Déézs város levéltára ismertetése Papp Miklóstól.

Zolyomi Dávid 32, 36, 38, 95.

Zsuki Benedek, } kir. emberek 24.

Zsuki Pál,

Zeller (vagy Szeller, Széler) Márton kolozsvári birtokos. (Lásd a 91. lapon.)

Vadas Gábor, előbb almási tiszttartó, azután szendrői tiszttartó, végre Szepesvár főkapitánya, egész életén át a Wess. Anna és gyermekei különösen gróf Csáky Istvánnak hű szolgálója 13-tól kezdve az utolsó lapig sokszor.

Vajda György 78, 116.

Varkucs György. 69.

Varkucs Györgyné, bedegi Nyáry Borbála, (később Haller Györgyné) 12, 69.

Vásárhelyi (Dániel) páter 13.

Vitéz 163.

Verebélyi 161.

Vojnicsky orvos 162, 163.

Wass György 43.

Wass János 43.

Wesselényi Anna, özv. Csáky Istvánné 1—43, 44—182.

Wesselényi Boldizsár 79, 117.

Wesselényi Boldizsárné, Bánffy Anna 25, 85.

Wesselényi Erzsébeth, Olpányi Sapieha Pálné 4, 8.

Wesselényi Ferencz (az első) 3.

gr. Wesselényi Ferencz, a nádor 161, 128, 199.

Wesselényi Gáspár 8.

Wesselényi (Miklós) páter 161.

Wesselényi Pál 4, 8.

Wesselényi Miklós (a gyekői) 8, 198.

Winyárszky páter 162.

Wisszemberg Uram 172, 173.

c) HELY-NEVEK.

A d o r j á n, régi vár Biharvármegyében, romjai még most is láthatók Szalárd mellett, a fürdőtől észak-keletre, már a XVI. században mindig úgy fordul elő mint Csáky-birtok s az volt a folyó század első felében is; később a szalárdi uradalmat Csernovics Arzén úr szerezte volt meg. Wesselényi Annának egyik kedvencz tartózkodási helye volt. 7, 11, 71, 87, 139, 143 stb.

A l m á s (Nagy-), Izabella királyné korától fogva szintén Csáky-birtok, egész a közelebbi évekig. Hajdan erős vár, Kolozsvár megye nyugati részén. A felső vár a XIV. századi okiratokban Dezsővára név alatt fordul elő. A Zápolyák és Báthoriak korában sok ostromot állott ki. A Csákyak erdélyi birtokaiiban ez volt a caput bonorum. Romjai még most is festői látványt mutatnak. Alant a völgyben pedig szép nagy falu fekszik. (Leveleinek nagy része innen van kelteзве). 7, 11.

B á n o c z, falu Zemplin vármegyében. 85.

B á r o d (Nagy-), oláh helység a Királyhágó nyugati aljában. Váradtól 7 mértföldnyire. A XVII. század első felében birtokrészük volt benne a Csákyaknak. 86, 90.

B é l t e k, mezőváros Szakmárvármegyében a XVI. században, a Prepostvári Bálint és Zsigmond birtoka; ez utóbbi halála után a Csákyakra szállt, de per útján elvesztették, a fiscussal szemben azután a Károlyi család kapta. Várát 1681-ben az ország javíttatta ki. 75.

B a l á s h á z a, kis oláh falu Doboka vármegyében, a XVI. s XVII. században birtak benne a Csákyak és a czegei Wasok. 11.

B u z a, kis oláh falu Doboka vármegyének más részében, gazdag, termékeny határral, Wesselényi Anna kedvencz özvegyi birtoka, mely a Csákyakról újabb időben a b. Josika családra szállott, jelenleg e birtokrészt a néhai hetai Bakó Károly örökösei birják. 11, 85, 93, 117, 143 stb.

B a g o s (Bakos), kis falu Szakmár-vármegyében.

B e z d é d, magyar falu B.-Szolnok-vármegyében, W. Anna idejében úgy látszik jó bortermő hely volt. 11, 85, 86.

B é c s, már régóta s a W. Anna idejében is fő-helység vala a magyari nemzetre nézve. 47, 88, 124.

Csenger, magyar mezőváros Szakmár-vármegyében. Prepostvári Zsigmond lakhelye a Wess. Anna idejében. 137.

Csorna, magyar mváros Sopron-vármegyében. Nagyrészen herceg Esterházyak birtoka. 1849-ben erős csata volt mellett, melyben Kmety visszanyomta a németeket. 155.

Daróc (Király-), mezőváros Szakmár-vármegyében. 100, 142 stb.

Dembno, lengyel helység Krakkó vidékén. 11.

Druzlak. 180.

Egeres, falu Kolozsvármegyében. Hajdan oppidum privilegium* és várkastély, melynek romjai ma is láthatók. W. Anna idejében a Csákyak birtoka. Erről azonban Kővári, ki a vár leírását adta, nem szoll. Lásd „Erdély építészeti emlékei“ című művét 200. lap. 11, 82, 85.

Fehérvár (Gyula-), a fejedelmi korban Erdélyország fővárosa. 75.

Feketelak, falu Doboka vármegyében, jó bora terem. 11.

Fülek, régen erős vár Nógrád-vármegyében. 127.

Gács, (Gácsvárálja), mváros Nógrád-vármegyében. A gróf Forgács család egyik ősi birtoka, már az Árpádok korában. 81.

Galgócz, mváros Nyitra vármegyében. A Thurzók korában nyomdája is volt. 140.

Gdow, lengyel mváros Krakkó vidékén. Első Wesselényi Ferencz szerezte meg Báthori István lengyel király idejében s három nemzedéken át a család kedvencz tartózkodási helye. 11.

Gorbó (Csáky-), falu Doboka vármegyében. Hajdan (a mult század végéig) várkastély. Most Csáky leányágon Josikabirtok. 11, 73.

Göncz, mezőváros Abauj vármegyében. Most is Csáky-birtok; de a városnak is szép privilegiumai vannak, melyek miatt az első szerző gróf Csáky Istvánnak a XVII. század közepe táján sok pere volt. 117.

Grác, Stiria fővárosa, hajdan hires egyetemmel. Itt tanult gr. Csáky László, Simándi István nevelőjével 1620 körül. 16, 17.

Gyalu, mezőváros Kolozsvármegyében. A fejedelmek idejében erős várkastély. 99.

* Lásd a „Századok“ 1872. évi folyam 625. lapját: „Bethlen Gábor levele Egeres városához“.

Gyeke, falu Doboka vármegyében; azt írja Hodor Károly „Doboka vármegye ismertetése“-ben, hogy egy 1228-ban kelt adománylevél szerint II. András király Dénezsnek; Dénezs tárnokmester fiának adta. Ez okiratot kiadta Fridwalszky 1777-ben Kolozsvárt. A XVI. században a Fejes család bírta s ennek kihaltával kapta első Wesselényi Miklós 1575-ben Báthori Istvántól. Első birtok, melyet a Wesselényiek Erdélyben szereztek, s birtak 1645-ig, mikor is Wesselényi Kata Kornis Ferenczné által a Kornis családra ment át. Azonban a falu nem egészen volt egy természetű jószág, mert a XVI. és XVII. században birtokosok voltak Gyékében a czegei Wasok s mások is. Itt látható még jelenleg is a Wesselényi Miklós siremléke (sz. 1504, † 1584). 4, 85.

Hadad, jókora helység Középszolnok vármegyében. Hajdan erős várral, mely a Zápolyák idejében több ostromot állott ki. A XVI. században a Jakcsi család bírta, a fiak kihaltával az özvegy sokat törekedett, hogy kezére kerítse (1583—4) de Báthori István s az erdélyi kormányzók a törvény mellett maradtak s a fiscusra szálván 1585-ben első Wesselényi Ferencz (a gyekei W. Miklósnak legkisebb öcsöce) nyerte adományul, ki a hadadi előnevet azonnal használni kezdte s így Hadad a most élő Wesselényiek ősfészkének mondható. 4, 5, 68, 73.

Heflány, mezőváros Soprony-vármegyében, fürdőhely már a XVI. században. A kismartoni uradalom kiegészítő része, s Esterházy Miklós nádor szerezte a XVII. század első negyedében. Ez időtájban kedvencz fürdője volt a Dunán túli főuraknak, sőt a királyi család tagjai is többször megfordultak benne. Wess. Anna néhány nyarat töltött e fürdőben. (Bővebb leírása látható a „Föv. Lapok“ 1874. évi 182. számában.) 131.

Heretnek (Hertnek), falu Sáros vármegyében, régi idők óta maig a gróf Forgács család birtoka. 81.

Kecskemét, város Pest-vármegyében, 1439-ig a magyar királyné-aszszonyok javadalmához tartozó koronabirtok volt s ekkor Erzsébet királyné, Albert király neje 2,500 aranyforintban zálogba adja Csongrád helységgel együtt Káthay testvéreknek; ezután Kecskemét több földesúr kezén fordult meg. A XVI. század elején 1505-ben pedig a Pathocsyak birtokában volt, kik a város nevét praedicatumokul is felvették. 1526 után e család folyvást János király hive volt, sőt ennek halálán után is Izabella királyné s János Zsigmond pártján

maradt, a miért I. Ferdinánd Kecskemétet a Pathocsyaktól elkoboztatta s 1556-ban Pathocsy Boldizsár részét Vizkeleti György lévai várnagy és Vizkeleti Jakab királyi cancellariai jegyző testvéreknek adományozta. Pathocsy Gáspár, Ferencz, Miklós és Lajos kecskeméti részét pedig Liszthy János kir. cancellariai titkárnak conferálta. A Vizkeleti György és Jakab által impetrált rész egyik hason felét — a Liszthy által nyert rész másik felét tette a városnak.

Vizkeleti Jakab, testvére György, tudta és hire nélkül csakhamar eladta fél Kecskemétet Sárkándi Pál egri kapitánynak, ki ellen Vizkeleti György pert indít 1559-ben, melynek eredményéről azonban adataink hiányoznak.

De nyomra vezet egy másik per. Kaszaházy Joó Balázs kir. korona ügyvéd ugyan is 1565-ben perbe fogja Kecskemét földes urait, panaszolván keresetlevelében, hogy Kecskemét koronabirtok lévén, II. Ulászló király jogtalanul és illetéktelenül adományozta el, így jutott az mostani földesurai kezére, kiket ekép sorol elő:

Pelényi Bálint $\frac{1}{8}$, Pászthoy Ferencz $\frac{1}{8}$, Balai István $\frac{1}{8}$, Gémesi Ferencz, egri gyalog kapitány $\frac{1}{8}$, Sárkándy Pál örökösei $\frac{4}{8}$ részét vagyis hason felét birják a városnak.

A négy első tehát személyesen idézteti, utóbbi helyett pedig az időközben elhalt Sárkándy Pál özvegyét bedegi Nyáry Krisztinát, illetőleg kiskorú hajadon leányait Sárkándy Annát és Erzsét kéri megidéztetni, e per kimenetéről sem ismeretesek az adatok, de anynyi bizonyos, hogy a királyi fiscus nem nyert, mivel amaz 5 földes úrtól származtak le Kecskemétnek későbbi földes urai, örökösödés, adásvevési szerződés vagy királyi adományozás után.

Sárkándy Pál idősb leányát Sárkándy Annát 1575-ben a szentpáli csata után, a Báthory István fejdelem üldözése elől Erdélyből kibujdosott Békési Gáspár vette nőül; s később Báthorytól kegyelmet nyerve, nejével együtt Lengyelországba ment, hol a lengyel királylány lett Báthorinak egyik leghivebb vezére volt, de néhány év múlva elhalálozván, neje Báthorynak egy másik hívéhez Wess. Ferenczhez ment nőül 1583-ban.

Wesselényi Ferencz tehát Kecskemét $\frac{1}{4}$ vagy valószínűleg $\frac{2}{4}$ részét mint neje Sárkándy Anna hozományát szerzte s e jogon birták fiai és utódai: Wesselényi István és Pál, leánya Wesselényi Anna, s Wesselényi István fia Wess. Ferencz a nádor stb.

Megemlítendő azonban, hogy Kecskemét város földes urai közt felosztva, és szoros értelmű úrbéri állapotban soha

sem volt, ha nem valamint hajdan a királynék kincstárának úgy később magán földes urainak sem fizetett egyebet az úgynevezett census dominálisnál készpénzben s a mellett évenként némi kézi ajándékot (a törökökkel jó egyetértésben lévén ez a kézi ajándék leginkább: szőnyegekből, kendőkből s más keleti czikkekből állott), de semminemű jobbágyi szolgálatot sem teljesített soha; szabadon választott tisztviselőkkel bírt, saját területén első bírósági hatóságot gyakorolt, melyet a XVI. és XVII. században több király megerősített. A Wesselényiek egész a XVII. század végéig birtokosok voltak Kecskeméten, miről sok okirat tanuskodik, egy különösen 1616-ról, melyben „Magnificus Paulus Wesselényi de Hadad ac Generosa et Magnifica Domina Anna Wesselényi de Keresztszeg (így) relicta Magnifici quondam Domini Stephani Csáky“ az esztergomi káptalan előtt meghatalmazzák Petroczy Pált a Kecskemét miatt „cum Magnifico Domino Andrea Doczy“ fenforgó bizonyos ügyben.

Wesselényi Anna a kecskeméti részből befolyó jövedelmét végrendeletében leányának Csáky Anna apácának hagyományozta s ennek halála után unokájának gróf Csáky Annának, ki szintén pozsonyi apáca volt. (E jegyzeteket legnagyobb részben Hornyik János úrnak Kecskemét város érdemtelen monografusának köszönhetem.)

Kendermező, kis falu Doboka vármegye pánczélcsehi járásában, nagyobb részben Csáky-birtok. 11.

Keresztur, falu Alsófehérvármegyében. 121.

Keresztszeg, a Csákyak ősfészke s innen van előnevők is; hajdan Körösszög falu Biharvármegyében a Sebes-Körös mellett, hajdan erős várkastély — 1400-ban szerezte Csáky Miklós s már az akkori adománylevél „arx antiquissima“-nak nevezi. A monda szerint IV. Lászlót itt ölték meg a kunok. 7, 78, 84.

Kismarton, sz. kir. város, Sopron vármegyében s a herczeg Esterházyak legszebb uradalma. A XVII. század első negyedében szerezte Esterházy Miklós és ő maga sokat rendezett javított a régi váron, most pedig oly fényes kastélya van, milyennel csak fejedelmek bírnak. (Lásd a „Föv. Lapok“ 1874. évi folyam 152. számát) 49, 122, 124.

Komjáti, mezőváros Nyitra vármegyében, Forgácsok birtoka. (Lásd Ipolyi Arnold Veresmarti Mihály című műve I. k. 100. s következő lapjain bővebb leírását.) 123.

Kóvári, falu Hontvármegyében. 123.

Krakkó, lengyel város. Wesselényi Annának (talán születési s) halálozási helye. 3.

Lublyó, vár (Ó-Lublyó város) Szepesvármegyében, a Poprád völgyében.

Landskron, lengyel mezőváros Krakkó vidékén. Egykor Wesselényi-birtok. 3.

Léczfalva, falu Háromszéken, 1600. október 26-án Erdély országgyűlést tartott benne.

Léva, mezőváros Bars-vármegyében, hajdan híres várral, melynek kapitánya Wess. Anna kisebb fia gr. Csáky László volt, s hol Wess. Anna is többször megfordult. 150.

Lelesz, mezőváros Zemplin-vármegyében, hajdan előkelő s most is fennálló apátság székhelye. 180.

Margita, mezőváros Biharvármegyében, még most is Csáky-birtok. 103.

Marosujvár, mezőváros Alsófehérvármegyében, hajdan fényes várkastély. 69.

Medgyes, szésváros Erdélyországban. 9.

Monostor (Kolozs-) 148.

Munkács, híres vár és város. 106.

Murány, vár és falu. LVI. levél.

Nádas ?

Nagy-Bánya, sz. kir. város Szathmárvármegyében. 15.

Nagy-Károly, város ugyanott. 15, 73.

Nagy-Szombath, sz. kir. város Nyitra-vármegyében; a török foglalás idején az esztergomi érsek székhelye. 123, 140.

Noszoly, falu Doboka vármegyében. 77.

Örményes, falu Erdélyben, Kolozsvármegyében. 78.

Palatka, helység Kolozsvármegyében. 87.

Pápa. 152, 153, 154, 155.

Pozsony. 147.

Rosenberg. 79.

Rozsnyó, püspöki város Gömörvármegyében. 127.

Regisbona (Regensburg), hajdan a német királyok és császárok koronázási városa. 127.

Regéc, falu Abaujvármegyében, hajdan híres várkastélylyal és uradalommal. 136, 155 (?).

Sáros, vár és falu Sárosvármegyében. Egy ideig Csáky-birtok, de utóbb elpereltetett. 68.

Sejter, jó bortermő hely volt a Wess. Anna korában.

- Sempte, mezőváros Nyitra-vármegyében. L. levél.
Somkerék, falu Belső-Szolnok-vármegyében, most Kornis-birtok, hajdan várkastélylyal. 147.
Szádvár. 140.
Szendrő, erős végvár Borsod-vármegyében. 120, 126 stb.
Szent-Gothárd, falu Doboka-vármegyében. 91.
Szent-Márton. 105.
Szepesvár (Zipser Haus), híres vár s 1638 óta Csáky-birtok, jelenleg püspöki város Szepes-vármegyében.
Szilágy-Somlyó, mezőváros Kraszna-vármegyében, hajdan erődtett várkastélylyal. 71.
Szurduk, falu Kolozsvármegyében. 141.
Tárkány (Nagy-), falu Zemplin-vármegyében. 69, 116.
Tarcsa, falu Vas-vármegyében. A XVI. és XVII. században s ma is jeles fürdőhely. Wess. Anna egy pár nyarat töltött itt s az akkori időben az ország legfőbb urai is gyakran megfordultak e kies fekvésű fürdőhelyen. 151.
Tarczal, mezőváros Zemplin vármegyében. Tokajtól 1 órányira; bora sok terem, s a „tokai“ általános név alatt árulatik; jelenleg kamarai birtok. 130.
Temetvény. 140 (?), 149.
Teplicz, mezőváros Trencsin-vármegyében, hajdan várkastély. Itt nyugszik Bosnyák Zsófia, gr. Wesselényi Ferencz nádor első felesége. 79.
Terebes (Tőke-), falu Szathmárvármegyében (?). 101.
Tezsér. 161.
Tokaj, mezőváros Zemplin-vármegyében; nagyrésztben ma is kamarai birtok, a híres bor hazája, hajdan erős várral. 94, 101.
Toronya. 179.
Zsuk, nagy helység Kolozsvármegyében. 87.
Vécs, falu Torda-vármegyében, a Maros balpartján, regényes fekvésű, mostan is lakható és lakott, s hajdan erős várkastélylyal. Jelenleg b. Kemény-birtok, a XVI. század végétől a XVII. első negyedéig a hadadi Wess. család birta. 75, 86.
Végles (váralja), falu Zolyom vármegyében; kősziklára épült most is fennálló várával. E várnak 1521-ben várnagya volt Wesselényi Simon. 1640 körül pedig gr. Csáky László birtoka volt; most egy Esterházy-féle uradalom főhelye, legújabb időben Almássy Pál és Kis Miklós birta. 151.
Viznics (Wisnyicz). 172, 178.

TARTALOM.

	Lapszám
I. RÉSZ.	
Wesselényi Anna élet- és jellemrajza	1— 66
II. RÉSZ.	
Wesselényi Anna levelezése	67—185
III. RÉSZ.	
a) Nyelvészeti jegyzetek	183—186
b) Személy-nevek	187—195
c) Hely-nevek	196—202

Egy-két sajtóhiba kijavítása:

3-ik lapon alólról 7-ik sor:

Gy u l a helyett olvasd Gy u l a i P á l.

6-ik lapon alólról 3-ik sor:

c o q u a t i o n e helyett olvasd c o g n a t i o n e.

128-ik lapon felülről 1-ső sor:

u r a m m a l helyett olvasd u r a m n á l.

187-ik lapon alólról 3-ik sor:

I s t v á n n é helyett olvasd F e r e n c z n é.